

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 77

Esko Hoppu

**VALTION
OIKEUDESTA LUOPUA
SAATAVISTAAN**

**SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA**

A-sarja N:o 77

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 77

ESKO HOPPU

VALTION OIKEUDESTA LUOPUA SAATAVISTAAN

Tutkimus lainlievennysvallan
käyttämisestä maksuvapautuslain
nojalla

RIGHT OF THE STATE TO REMIT DEBTS

A Study of the Practice of Law Mitigation in
virtue of the Remission of Debts Act

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

VALTION OIKEUDESTA LUOPUA SAATAVISTAAN

**Tutkimus lainlievennysvallan
käytöstä maksuvapautuslain
noja**

WITH ENGLISH SUMMARY

KIRJOITTANUT

ESKO HOPPU

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

Vammala 1968, Vammalan Kirjapaino Oy

ISBN 978-951-855-839-5 (PDF)

ALKUSANAT

Tämän tutkimuksen julkisuuteen saattaessani on miellyttävä tehtäväni esittää kiitokset professori *Matti Ylöstalolle*, joka kiinnitti huomioni tutkimusaiheeseen ja on alun pitäen monin tavoin tukenut työtäni ja jatkuvasti seurannut sen edistymistä. Tutkimustyön aikana olen saanut arvokkaita neuvoja myös professori *Veli Merikoskelta* ja *Edward Anderssonilta*, mistä lausun heille lämpimät kiitokseni. Eri-tyisen kiitokseni kohdistan myös lakitieteen liseniaatti *Antti Kivi-vuorelle*, joka on varsinkin maksuvapautuksen varhaishistorian selvittämisessä antanut kirjoittajalle korvaamatonta apua. Varatuomari *Lasse Sainiolle* olen taas kiitollinen niistä keskusteluista, joita minulla on ollut tilaisuus käydä hänen kanssaan maksuvapautuskäytäntöä selvittäessäni. Olen myös kiitollinen oikeustieteen kandidaatti *Matti Toppolalle* ja oikeustieteen ylioppilas *Tauno Kääriälle* siitä teknisestä avusta, jota olen heiltä tutkimusta suorittaessani saanut.

Tutkimustyötäni ovat apurahoin tukeneet *Suomen Kulttuurirahasto* ja *Valtion yhteiskuntatieteellinen toimikunta*. Tämä merkittävä taloudellinen tuki on ratkaisevasti vaikuttanut tutkimuksen valmistumiseen. Kiitollisena mainitsen myös *Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen* myötävaikutuksen tutkimuksen julkaisemisessa.

Helsingissä, tammikuun 31 päivänä 1968

Esko Hoppu

SISÄLLYSLUETTELO

<i>Alkusanat</i>	V
<i>Sisällysluettelo</i>	VI
<i>Lähdeluettelo</i>	XI
<i>Lyhenteitä</i>	XV

ESIOSA

I JOHDANTO

A. Maksuvapautuslaki oikeustieteellisenä tutkimusaiheena	1
a. Yleistä	1
b. Tutkimusaineistosta	1
c. Tutkimusaineiston käsittelystä	3
d. Aiheen valinta tutkijapersoonallisuuden kannalta	4
B. Maksuvapautuslain asema oikeusjärjestyksessämme	5
C. Maksuvapautuslain merkitys valtiontalouden ja yksityisten kansalaisten kannalta	6
D. Maksuvapautuslain merkitys käytännössä	8
E. Tutkimuksen rajoittaminen ja jäsentely	9
a. Tutkimuksen rajoittaminen	9
b. Tutkimuksen jäsentely	10

II MAKSUVAPAUTUKSEN HISTORIIKKI

A. Korvausvelvollisuudesta 'vapauttamisen' esimuoto	11
B. Varsinaisen maksuvapautuksen historia	14
a. Maksuhelpotus ja -vapautus ennen MaksVapL:n säätämistä	14
1. Varhaisimmat kehitysvaiheet s. 14 — 2. Vapautuskäytäntö 1920-luvulla s. 16.	
b. MaksVapL:n säätäminen	23
1. Lain säätämiseen johtaneet tapahtumat s. 23 — 2. MaksVapL:n säätämiseen johtaneiden olosuhteiden tarkastelua s. 26.	

VARSINAINEN OSA

I YLEISIÄ NÄKÖKOHTIA

A. Yleistä	29
B. Maksuvapautuslain oikeuspoliittisista näkökohdista	30
a. Yleistä	30
b. Yhdenvertaisuus-, objektiviteetti-, suhteellisuus- ja tarkoitussidonnaisuuden periaate	32
c. Vahingonkorvausoikeudellisia näkökohtia	33
C. Maksuvapautuslain suhde eräisiin muihin säännöstöihin	37
1. Armahdus s. 37 — 2. SakkoTpL s. 38.	
D. Maksuhelpotus ja maksusta vapauttaminen	38
a. Yleistä	38
b. Maksuajan myöntämisen suhde maksuhelpotukseen	41

II MAKSUHUOJENNUKSEN YHTEISET EDELLYTYKSET

A. Maksu tai korvaus »valtiolle»	47
a. Yleistä	47
b. Eri tunnusmerkkien tarkastelua	49
1. Oikeushenkilöllisyys s. 49 — 2. Määräysvalta varoista ratkaisevana tunnusmerkkinä s. 50.	
c. Valtion hallintoelimestö	51
d. Valtionrautatiet	51
e. Valtion teollisuuslaitokset	52
f. Valtionenemmistöiset osakeyhtiöt	54
g. Julkisoikeudelliset säätöt (laitokset)	58
1. Postisäästöpankki s. 58 — 2. Suomen Pankki s. 59 — 3. Kansaneläkelaitos s. 61 — 4. Helsingin yliopisto s. 62.	
B. Maksuvapautuslain analoginen soveltaminen	64
1. Yleistä s. 64 — 2. Analogisen soveltamisen rajoituksista s. 66.	
C. »Tuleva» maksu tai korvaus	68
a. Maksamattomuuden edellytys	68
b. Onko valtiolle tulevan maksun perustuttava tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen?	72
c. Onko maksuvelvollisen haettava muutosta korvausvelvollisuuden perustavaan päätökseen?	78
d. Onko hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksen oltava lainvoimainen?	79
e. Vanhentunut maksu tai korvaus	81

III YLEINEN MAKSUHUOJENNUS

(MaksVapL 1 §)

A. Maksu ja korvaus	84
B. Valtion etu	87
a. Yleistä	87
b. Vapaan ja sidotun harkinnan välisestä erosta	88
c. Valtion etu sitovana rajoituksena	89
d. Valtion etu maksuhojennuskäytännössä	90
C. Oikeustoimiperusteiset maksut	91
a. Maksuhojennuksen hylkäystapauksia	91
b. Huojennusten myöntämistapauksia	97
c. Huojennusperiaatteista	98
d. Kymijoen perkaustapaus	99
e. Oikeudenkäynnin lopputuloksen epäselvyys	101
f. Eräitä solidaarista takausta koskevia näkökohtia	106
g. Välittömät ja välilliset edut	110
h. Oikeustoimiperusteisia maksuja koskevan tutkimuksen tuloksista	111
D. Vahingonkorvaus	112
a. Yleistä	112
b. Tahallisesti aiheutettu vahinko	112
c. Tuottamuksellisesti aiheutettu vahinko	119
d. MaksVapL 1 § vahingonkorvausvelvollisuuden sovittelusäännöksenä	125
1. Yleistä s. 125 — 2. Sovittelu taloudellisten näkökohtien nojalla s. 125 — 3. Sovittelu tuottamusasteen ja vahingon määrän nojalla s. 126.	
e. Käytännössä omaksuttujen periaatteiden arvostelua	
1. Tahallisuuteen perustuva korvausvelvollisuus s. 126 — 2. Tuottamukseen perustuva korvausvelvollisuus s. 129 — 3. MaksVapL 1 § korvausvelvollisuuden sovittelusäännöksenä s. 130.	
f. Yhteenveto	131
E. Julkisoikeudelliset maksut	131
a. Yleistä	131
b. Eläke ja palkka	132
1. Liikaa maksettu eläke s. 132 — 2. Liikaa maksettu palkka s. 138 — 3. Palvelussopimuksen rikkominen s. 142 — 4. Yhteenveto s. 144	
c. Muita julkisoikeudellisia maksuja	144
1. Yleistä s. 144 — 2. Asutuslainsäädäntöön ja maanmittaustoimituksiin liittyvät maksut s. 144 — 3. Teiden rakentamiseen liittyvät maksut ja korvaukset s. 148 — 4. Yhteenveto muista julkisoikeudellisista maksuista s. 149.	
d. Maksuhojennusten arvostelua julkisoikeudellisten maksujen osalta	150

F. Eräistä muista maksuista ja korvauksista	152
a. Yleistä	152
b. Valtiolta saatu perusteeton etu	153
c. Maksun tai korvauksen 'korjautumistapaukset'	155
d. Valtio ei saa joutua huonompaan asemaan kuin muut velkojat	157
e. Eräät muutoksen hakemiseen liittyvät tapaukset	158
f. Yhteenveto	160
G. MaksVapL 1 §:n kohdalla sovellettavat yleiset periaatteet	160

IV VIRKAMIEHEN VAPAUTTAMINEN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUDESTA

(MaksVapL 2 §)

A. Yleistä	162
B. MaksVapL 2 § vahingonkorvausoikeudellisenä säännöksenä	163
C. Valtion viran tai toimen haltija	167
a. Erilaiset viran tai toimen haltijat	167
b. Asevelvolliset	168
c. Yksityisoikeudellisessa työsuhteessa valtioon olevat henkilöt	169
d. Kaupunginvoudit	172
e. Käytännön arvostelua	174
D. Ehdottomat vapauttamisedellytykset	178
a. Vahinko	178
b. Virassa tai toimessa	179
c. Tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätös	183
d. Tahallisuus ja törkeä tuottamus	183
1. Yleistä s. 184 — 2. Liikennevahingot s. 187 — 3. Junavauriot s. 191	
— 4. Kassavajaustapaukset s. 193 — 5. 'Isännänvastuutapaukset' s. 196	
— 6. Käytännön arvostelua s. 197.	
E. Vapaassa harkinnassa muotoutuneista periaatteista	198
a. Yleistä	198
b. Sisällöltään sekalaiset vahinkotilanteet	199
c. Liikennevahingot	204
d. Junavauriot	212
e. Kassavajaustapaukset	214
f. 'Isännänvastuutapaukset'	218
g. Yhteenveto vapauttamisharkinnan periaatteista	218
F. MaksVapL 2 §:n suhde virkamiesvastuulakiin	219
a. Ongelman synty	219
b. Toissijaisen vastuun tapaukset	221
c. Ensijaisen vastuun tapaukset	224

V ERILLISKYSYMYKSIÄ

A. MaksVapL 1 ja 2 §:ien yhteisiä ongelmia	226
a. MaksVapL 1 §:n soveltaminen viran tai toimen haltijan virassaan valtiolle aiheuttamaan vahinkoon	226
b. Takauksen merkitys huojoennuksia myönnettäessä	228
1. Yleistä s. 228 — 2. MaksVapL 1 §:n kohdalla s. 228 — 3. MaksVapL 2 §:n kohdalla s. 229 — 4. Takaaja vapautuksen anojana s. 230.	
c. Solidaarisen vastuun merkitys maksuhuojoennuksia myönnettäessä	231
d. Kuolinpesän ja perillisten asema	233
1. Yleistä s. 233 — 2. Perinnönlouovutuksen laiminlyönti s. 236 — 3. Perinnönlouovutus oikeuden menetys s. 240.	
e. Omaisuuden siirrot velkojan vahingoksi	242
f. Oikeudenkäyntikulut ja todistajanpalkkiot	244
1. Yleistä s. 244 — 2. MaksVapL 1 § s. 245 — 3. MaksVapL 2 § s. 246.	
B. Eräitä prosessuaalisia kysymyksiä	249
a. Yleistä	249
b. Ex officio myönnetty huojoennus	251
c. Viranomaisten lausunnot	253
d. Näytön puutteellisuus ja oikeusvoimavaikutus	258
1. Näytön puutteellisuus s. 258 — 2. Oikeusvoima s. 259.	
e. Päätöksestä	262
f. Muutoksenhakukeinot	265
C. Maksuvapautuslain suhde armahdussäännöstöön	266
D. MaksVapL:n suhde SakkoTpL:iin	275
a. Yleistä	275
b. MaksVapL 2 §:n suhde SakkoTpL:iin	276
c. MaksVapL 1 §:n suhde SakkoTpL:iin	278
E. De lege ferenda	280
a. Yleistä	280
b. Maksuhuojoennuksen yhteiset edellytykset	281
c. Yleinen maksuhuojoennus	282
d. Virkamiehen vapauttaminen vahingonkorvausvelvollisuudesta	283
e. MaksVapL:n suhde armahdukseen ja SakkoTpL:iin	285
Liitteet	
Liite I — Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta	286
Liite II — Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1925	288
Liite III — Valtiovarainministeriön päätös kassaerehdysrahasta	289
Liite IV — Maksuvapautuslaki ja -asetus	291
Summary in English	293
Asiahakemisto	296

LÄHDELUETTELO

- Ailio, Erkki*, Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa. Helsinki 1964.
- Andersson, Edward*, Något om fri prövning i förvaltningen. JFT 1964 ss. 23—45.
- Aura, M.*, Tarkoituksenmukaisuusharkinta ja sen käyttämiseen valtuuttavat oikeussäännökset. LM 1950 ss. 6—22.
- Cederberg, Lauri — Ylöstalo, Matti*, Vähemmistön oikeuksien turvaamisesta osakeyhtiössä. Neljäs painos. Porvoo 1966.
- Eduskunnan oikeusasiamiehen* kertomus vuodelta 1964.
- Ellilä, Reino*, Suomen liikenne-rikosoikeus. Porvoo 1958.
- Ellilä, Tauno*, Rikosprosessioikeudellisia ennakkotapauksia. Suomen Poliisilehti 1961 ss. 128—131.
- • — Ulosotto-oikeuden yleiset opit. Porvoo 1962.
- • — Yhteiskunnallisen korkeakoulun tehtävä, järjestysmuodon perusteet ja oikeusluonne. Juhlajulkaisu Ilmari Caseliuksen ja Aarne Rekolan 70-vuotispäivänä 29. 4. 1963 ss. 63—75.
- Erich, Rafael*, Suomen valtio-oikeus. II osa. Porvoo 1925.
- Forsman, Jaakko*, Bidrag till läran om skadestånd i brottmål Helsingfors 1893.
- Godenhjelm, Berndt*, Virallisen vastaväittäjän lausunto tutkimuksesta: »Esko Hoppu, Rahdinottajan tavaravastuusta. Vammala 1966». Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan pöytäkirja 23. 5. 1966 8 §.
- Grönfors, Kurt*, Några anmärkningar om friskrivningsklausuler i transportavtal. SvJt 1958 ss. 517—525.
- Hakulinen, Y. J.*, Perusteettoman edun palautus. Helsinki 1931. (*Hakulinen*, Edunpalautus).
- • — Velkakirjalaki. Toinen täydennetty painos. Porvoo 1965 (*Hakulinen VKL*).
- • — Velvoiteoikeus I. Yleiset opit. Toinen laajennettu painos. Helsinki 1965 (*Hakulinen*, Velvoiteoikeus I).
- Halila, Jouko*, Saamisoikeuksien kuittauksesta. Vammala 1961.
- Halila, Jouko — Ylöstalo, Matti*, Saamisen lakkaamisesta. Luentojakso. Toinen, korjattu painos. Vammala 1967.
- Hallituksen esitykset*
- Hallituksen esitys Eduskunnalle, sisältävä ehdotuksen laiksi jäämaksun suoritamisesta talvisaikaisesta merenkulusta. (HEs N:o 27 vuoden 1920 valtiopäivillä; Valtiopäivät 1920, Asiakirjat I).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtion vastuunalaisuudesta virkamie-

- hen aikaansaamasta vahingosta. (HEs N:o 35 vuoden 1926 valtiopäivillä; Valtiopäivät 1926, Asiakirjat I).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta. (HEs N:o 53 vuoden 1929 toisilla valtiopäivillä; Valtiopäivät 1929, Asiakirjat III).
 - Hallituksen esitys Eduskunnalle sakkorangaistuksen sekä eräiden muiden rikosoikeudellisten seuraamusten ja valtiolle maksettavaksi tuomittujen korvausten täytäntöönpanoa koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Vuoden 1963 valtiopäivät. (HEs N:o 15, Valtiopäivät 1963, Asiakirjat I).
- Holopainen, Toivo*, Mikä on kohtuullinen hyöty? DL 1961 ss. 168—180.
- — — Onko virkamiehen palkka palkkaa vai elatusta? LM 1963 ss. 391—431.
- Honkasalo, Brynolf*, Suomen rikosoikeus III. Yleiset opit. Helsinki 1953.
- Hoppu, Esko*, Rahdinottajan tavaravastuusta. Vammala 1966.
- Jägerskiöld, Stig*, Svensk tjänstemannarätt II: 2. Uppsala 1961.
- Jørgensen, Stig*, Erstatning for personskade og tab af forsørger. (*Jørgensen, Personskade*).
- — — Erstatningsret. København 1966 (*Jørgensen, Erstatning*).
- Karlgrén, Hjalmar*, Skadeståndsrätt, Tredje upplagan. Stockholm 1965.
- Kastari, Paavo*, Näkökohtia kansaneläkelaitoksen päälinten toimivaltasuhteista sekä eduskunnan asemasta laitoksen valvojana. JFT 1960 ss. 202—212.
- — — Suomen pankin erikoisasema valtiokoneistossa. Vammala 1955.
- Kivimäki, T. M. — Ylöstalo, Matti*, Suomen siviilioikeuden oppikirja. Yleinen osa. Toinen, uudistettu painos. Porvoo 1964.
- Komiteanmietinnöt**
- Underdånigt betänkande, författningsförslag samt formulär för statsförslag och statsbokslut. Komitebetänkande 11/1896.
 - Ehdotus laiksi Suomen valtionalouden oikeusperusteista. Perustuslakikomitean mietintö 5/1917.
 - Yleisradiokomitean osamietintö N:o 3 (Ehdotus yleisradion uudeksi järjestys-säännöksi). Komiteanmietintö 13/1952 (Monistettu).
 - Ehdotus laiksi valtion ja kunnan vahingonkorvausvastuusta perusteluineen. Komiteanmietintö 14/1958.
 - Yleisradiolainsäädäntökomitean mietintö. Komiteanmietintö 5/1960.
 - Vahingonkorvauskomitean mietintö. Komiteanmietintö 1965: A 4.
- Kuuskoski, Reino — Hannus, Arno*, Kunnallislaki. Viides, uudistettu painos. Porvoo 1965
- Melin, Ingvar*, Möjligheterna att kontrollera den statliga affärsverksamheten i aktiebolagsform. Poliitiikka 1959 ss. 126—139.
- — — Några synpunkter på insynen i de statsägda aktiebolagen. Affärsekonomisk revy 1961 ss. 43—48.

- Merikoski, Veli*, Erivapauden käsite. Helsinki 1936.
- , — Hallinto-oikeudellinen oikeussuojajärjestelmä II. Vammala 1961.
- , — Korkeakoulujen ja ylioppilasyhdistysten oikeusasema. Vammala 1954.
- , — Kuittauksesta viranomaisaloitteisen itseoikaisun yhteydessä. LM 1959 ss. 1—30.
- , — Suomen julkisoikeus pääpiirteittäin I. Porvoo 1966 II Porvoo 1964 (*Merikoski I tai II*).
- , — Vapaa harkinta hallinnossa. Toinen painos. Vammala 1968.
- Modeen, Tore*, Formerna för offentlig affärsverksamhet i Finland. Skriftserie utgiven av Handelshögskolan vid Åbo Akademi B: 20. Åbo 1965 (*Modeen, Offentling affärsverksamhet*).
- , — Om de självständiga offentligrättsliga anstalterna. Åbo 1965 (*Modeen, Anstalterna*).
- Naumann, Christian*, Sveriges statsförfattningsrätt II. 2. uppl. Stockholm 1880.
- Nuorvala, Aarne*, Valtion tilapäisten virkamiesten oikeusasemasta. LM 1951 ss. 722—751.
- Olivecrona, Karl*, Docentbetyg eller icke. SvJt 1963 ss. 528—532.
- Purhonen, Eino*, Parlamentaarin valtiontilintarkastus. Vammala 1955.
- Rauhala, K. W.*, Keisarillinen Suomen senaatti 1809—1909. Edellinen osa. Helsinki 1915. (*Rauhala I*).
- Rekola, Aarne*, Saamisoikeuden vanhentuminen II. Vammala 1938.
- Ripatti, Pertti*, Ahtausliikkeen vahingonkorvausvastuusta. LM 1961 ss. 756—769.
- Rydin, H. L.*, Några anmärkningar om konungens rätt att göra nåd samt dess förhållande till dispensations- och restitutionsrätten. (Uppsala Universitets Arsskrift 1861).
- Rytkölä, Olavi*, Hallintovirkamiehen virkavastuusta. LM 1960 ss. 594—615.
- , — Kunnan viranhaltijain palkkauksen luonne. LM 1956 ss. 182—188.
- , — Merenkulkumaksut. Vammala 1958.
- , — Virkaatoimittavien ja viransijaisten oikeusasemasta. LM 1956 ss. 844—855.
- , — Virkamies hallinto- ja rikosoikeudellisena käsitteenä. LM 1955 ss. 758—767.
- , — Virkamiesoikeus. Toinen, uusittu painos. Porvoo 1965.
- Salervo, Olavi*, Havaintoja viimeaikaisesta käytännöstä armahdusasioissa. DL 1948 ss. 159—181.
- Serlachius (Särkilähti), Allan*, Suomen rikosoikeuden oppikirja I. Yleiset opit. Julkaissut B. A. Salmiala ja Brynolf Honkasalo. Helsinki 1940.
- Sipponen, Kauko*, Kansaneläkelain tärkeimmistä toimielimistä. LM 1966 ss. 636—656.
- , — Lainsäädäntövallan delegoiminen. Vammala 1965.
- , — Yhden ainoan oikean tai tarkoituksenmukaisen ratkaisun periaatteista. LM 1965 ss. 197—212.
- Stang, Fredrik*, Erstatningsansvar. Oslo 1927.
- Statens offentliga utredningar*
— Skadestånd I (SOU 1963: 33).

- Skadestånd II (SOU 1964: 31).
- Strömberg, Håkan*, Allmän förvaltningsrätt. Tredje upplagan. Lund 1966 (*Strömberg*, Förvaltningsrätt).
- — Konungens dispensmakt. Lund 1957.
- Ståhlberg, K. J.* Lainvalmistelukunnan lausuntoja. Helsinki 1949.
- Suontausta, Tauno*, Korvausvastuu ja valtio. Iltasanomat N:o 54/1968 (5/3 1968).
- Tarjanne, Tapio*, Kirjoituksia ja lausuntoja. Vammala 1943.
- Taxell, L. E.*, Om de privata universitetens rättsliga ställning. JFT 1954 ss. 417—430.
- Thulin, Gabriel*, Om konungens ekonomiska lagstiftning I. Lund 1890.
- Tirkkonen, Tauno*, Tuomionpurku. Vammala 1937.
- Uotila, Jaakko*, Päättösvallan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa. Vammala 1963.
- Ussing, Henry*, Obligationsretten. Almindelig del. 4. udgave ved A. Vinding Kruse. København 1961.
- Valtioneuvoston oikeuskanslerin* kertomus vuodella 1965 ja 1966.
- Willgren, K.*, Suomen finanssioikeus. Porvoo 1910.
- Vinding, Kruse, A.*, Erstatningsretten. I del. Ansvarsgrundlaget. København 1964.
- Ylöstalo, Matti*, Siviilioikeuden kehityslinjoja. Festskrift utgiven i anledning av Juristklubben Codex' 25-års jubileum. Borgå 1965 ss. 85—96.
- — Takauksesta. Porvoo 1957.
- Zitting, Simo*, Näkökohtia tutkijain koulutuksesta. LM 1967 ss. 270—276.

LYHENTEITÄ

A	= Asetus
Aff.ek.R	= Affärsekonomisk revy
AL	= Avioliittolaki 13. 6. 1929/234
AsH	= asutushallitus
As.kok	= Suomen asetuskokoelma
ASO	= maatalousministeriön asutusasiainosasto; vuodesta 1959 asutushallitus
AsOy	= asunto-osakeyhtiö
AutovastuuL	= Autovastuulaki 10. 12. 1937/408
DL	= Defensor Legis
EOA	= Eduskunnan oikeusasiamies
HEs	= hallituksen esitys
HM	= Suomen Hallitusmuoto 17. 7. 1919/94
HO	= hovioikeus
HValL	= Laki muutoksenhausta hallintoasioissa 24. 3. 1950/154
IlmakuljL	= Laki kuljetuksesta ilma-aluksessa 3. 7. 1937/289
JFT	= Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland
JäämaksuA	= Asetus sisältävä tarkemmat määräykset jäämaksun suorittamisesta 31. 10. 1930/327
KEL	= Kansaneläkelaki 8. 6. 1956/347
Kela	= kansaneläkelaitos
KHO	= korkein hallinto-oikeus
KKO	= korkein oikeus
KO	= kihlakunnanoikeus
KonL	= Laki Suomen liittymisen johdosta vuoden 1924 kansainväliseen konossementtisopimukseen 9. 6. 1939/168
KTM	= kaupp- ja teollisuusministeriö
Kulkm	= kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö
L	= laki
LH	= lääninhallitus
LiikVakL	= Liikennevakuutuslaki 26. 6. 1959/279
LM	= Lakimies
LvvK	= liikevaihtoverokonttori
Lääkh	= lääkintähallitus
MaanmH	= maanmittaushallitus
MaksVapA	= Asetus valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta annetun lain soveltamisesta 21. 12. 1929/412
MaksVapL	= Laki valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta 21. 12. 1929/411

MerH	= merenkulkuhallitus
MetsäH	= metsähallitus
MHL	= Maanhankintalaki 5. 5. 1945/396
ML	= Merilaki 9. 6. 1939/167
MtH	= maataloushallitus
MtM	= maatalousministeriö
OKa	= Valtioneuvoston oikeuskansleri
OKL	= Osuuskuntalaki 28. 5. 1954/247
OM	= oikeusministeriö
Oy	= osakeyhtiö
OYL	= Laki osakeyhtiöistä 2. 5. 1895/22
p.	= päätös
PatL	= Patenttilaki 7. 5. 1943/387
Pika-asutusL	= Siirtoväen pika-asutuslaki 28. 6. 1940/346
PK	= Perintökaari 5. 2. 1965/40
PLH	= posti- ja lennätinhallitus
PIM	= puolustusministeriö
PIPE	= puolustusvoimain pääesikunta
PSP	= Postisäästöpankki
PSPL	= Postisäästöpankkilaki 2. 4. 1948/260
Ptk	= pöytäkirja
RK	= rikoskaari
R	= raastuvanoikeus
RtH	= rautatiehallitus
SairausvakL	= Sairausvakuutuslaki 4. 7. 1963/364
SakkoTpL	= Laki sakkorangaistuksen sekä eräiden muiden rikosoikeudellisten seuraamusten ja valtiolle maksettavaksi tuomittujen korvausten täytäntöönpanosta ulosottotoimin 20. 6. 1963/318
SisM	= sisäasiainministeriö
SOO	= senaatin oikeusosasto
SosM	= sosiaaliministeriö
SotilasvammaL	= Sotilasvammalaki 28. 5. 1948/404
SOU	= Statens offentliga utredningar
SP	= Suomen Pankki
SPJS	= VvMp Suomen Pankin johtosäännön julkaisemisesta Suomen Asetuskokoelmassa 5. 2. 1926/48
SPOS	= Suomen Pankin ohjesääntö 21. 12. 1925/365
SRL	= Sotaväen rikoslaki 30. 5. 1919/71
STO	= senaatin talousosasto
SvJt	= Svensk Juristtidning
TarkL	= Laki valtiontalouden tarkastuksesta 23. 12. 1947/967
TarkV	= valtiontalouden tarkastusvirasto
TiliL	= Laki valtion tulo- ja menoarvion ja tilinpäätöksen perusteista 24. 4. 1931/136
TLiikL	= Tieliikennelaki 29. 3. 1957/143
TMerkkiL	= Tavaramerkkilaki 10. 1. 1964/7
TSL	= Työsopimuslaki 1. 6. 1922/141
TulliH	= tullihallitus
TVH	= tie- ja vesirakennushallitus
UL	= Ulosottolaki 3. 12. 1895/37
ValPo	= valtiollinen poliisi
VanhA	= Asetus määräajasta velkomisasioissa sekä julkisesta haasteesta velkojille 9. 11. 1868/32

Vapo	=	valtion polttoainetoimisto
ValtKont	=	valtiokonttori
ValtTeolLaitL	=	Laki valtion teollisuuslaitosten hoidon ja käytön yleisistä perusteista 13. 5. 1931/168
VerotusL	=	Verotuslaki 12. 12. 1958/482
VirkamL	=	Laki valtion viran tai pysyväisen toimen haltijain nimittämis- kirjoista sekä heidän oikeudestaan pysyä virassaan tai toimes- saan 29. 6. 1926/202
VirkamVastuuL	=	Laki valtion vastuunalaisuudesta virkamiehen aikaansaamasta vahingosta 18. 5. 1927/142
VJ	=	Valtiopäiväjärjestys 13. 1. 1928/7
VKL	=	Velkakirjalaki 31. 7. 1947/622
VMAD	=	valtiovarainministeriön anomusasiaindiaari
VMKD	=	valtiovarainministeriön kirjediaari
VN	=	valtioneuvosto
VNOS	=	Valtioneuvoston ohjesääntö 17. 12. 1943/995
VNRatkL	=	Laki asiain ratkaisemisesta valtioneuvostossa ja sen ministe- riöissä 30. 3. 1922/79
VR	=	valtionrautatiet
VRA	=	Asetus valtionrautateiden hallinnosta 21. 12. 1932/398
VRLiikS	=	Asetus sisältävä valtionrautateiden liikennesäännön 26. 4. 1929/233
Vtt	=	valtiontilintarkastaja
VvM	=	valtiovarainministeriö

ESIOSA

I JOHDANTO

A. MAKSUVAPAUTUSLAKI OIKEUSTIETEELLISENÄ TUTKIMUSAIHEENA

a. Yleistä

Joulukuun 21 päivänä 1929 annettua *Lakia valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta* (As.kok. 411/1929) eli maksuvapautuslakia (MaksVapL) ei ole Suomen oikeustieteessä tähän mennessä sanottavasti tutkittu. Yleensä on tyydytty vain viittaamaan tällaisen säännösten olemassaoloon¹ tai jonkin erityiskysymyksen tarkastelun yhteydessä on todettu, että tietyn laatuista valtion saatavasta luopuminen voi lain nojalla tulla kysymykseen.² Suurimman huomion laki on tähän mennessä saanut *Merikosken* vuonna 1936 ilmestyneessä erivapautta koskevassa tutkimuksessa, jossa on osoitettu MaksVapL:n ja erivapauden keskinäinen suhde.³ Säännösten lähempi tarkastelu on sitä vastoin jäänyt suorittamatta. Tämän vuoksi pyritään seuraavassa esityksessä yksityiskohtaisesti selvittämään lain merkitys ja sen säännösten sisältö.

b. Tutkimusaineistosta

Tarkasteltaessa lähemmin MaksVapL:a oikeustieteellisenä tutkimusaiheena on aluksi kiinnitettävä huomio *käytettävissä olevaan tutkimus-*

¹ Ks. esim. *Halila—Ylöstalo* s. 74.

² Ks. esim. *Merikoski* LM 1959 s. 27 — Vrt. myös *Ellilä*, *Ulosotto-oikeus* s. 110; *Rytkölä* LM 1960 s. 614.

³ *Merikoski*, *Erivapaus* s. 76 ss. — Ks. myös *Merikoski*, *Vapaa harkinta* s. 248 s.

aineistoon. Kun oikeustieteessämme ei MaksVapL:iin ole kiinnitetty sanottavaa huomiota ja kun esimerkiksi muissa Pohjoismaissa ei ole lainkaan vastaavaa lakia, ei oikeustieteestä ole saatavissa sanottavaa valaistusta ongelmiin. Lain esityöt ovat myös niukat. MaksVapL:sta ei ole mitään komitean tai lainvalmistelukunnan mietintöä, vaan säännösten taustan selvittäminen on mahdollista vain HEs:ssä mainittujen perustelujen nojalla. Nämä perustelut ovat kuitenkin verraten lyhyet ja niukat.⁴ Aineisto, johon tutkimuksessa on tämän vuoksi kohdistettava päähuomio, on MaksVapL:n sovellutuksessa muodostunut käytäntö. Sen tarkasteleminen on käytännöllisesti katsoen — säännösten kielellisen analyysin lisäksi — ainoa tie lain merkityksen ja sisällön selvittämiseksi.

MaksVapL:n kohdalla muodostuneen käytännön selvittäminen tuottaa kuitenkin tavallista suurempia vaikeuksia. Viranomaisten ratkaisuja puheena olevalta alalta ei nimittäin ole lainkaan julkaistu. Ne sisältyvät VvM:n pöytäkirjoihin ja päätöstaltioihin, jotka on ajanmukaisesti järjestetty. Kun näihin pöytäkirjoihin ei sisälly mitään asiahakemistoa,⁵ on ratkaisut selvitettävissä vain pöytäkirjoja johdonmukaisesti läpikäymällä. Pelkkien päätösten löytäminen ei kuitenkaan ole riittävää. Lisäksi on tutustuttava ratkaisuja koskeviin asiakirjoihin, jotka on taas hankittava käyttöön muualta. Asiakirjat eivät lisäksi ole kaikissa tapauksissa täydelliset, vaan maksu- ja vahinkotilanteiden selvittämiseksi on usein tutustuttava asianomaisen tuomioistuimen pöytäkirjoihin ja ratkaisuihin. Kun maksuun velvoittava päätös ei useinkaan ole KKO:n antama,⁶ on vapauttamisolosuhteiden selvittäminen monasti käytännössä hankalaa.

Ei edes vapauttamisanomuksen asiakirjojen ja asianomaisen päätöksen tutkiminen riitä aina antamaan oikeaa kuvaa maksuvapautustilanteesta. Tämä johtuu siitä, että maksuhelpotusten ja -vapautusten myöntäminen on — niin kuin jäljempänä tarkemmin selvitetään⁷ — vapaaharkintaista hallintotoimintaa. Vapaaeharkintaisessa hallintotoiminnassa ei taas ratkaisuja yleensä perustella eikä niiden perustelemista voida

⁴ Ks. Liite I.

⁵ VvM:ssä on erillinen kortisto MaksVapL:n ratkaisuihin vasta vuodesta 1960.

⁶ KKO:n ratkaisuun on maksuvelvollisuus perustunut mm. s. 53, 114, 120, 173, 188 ja 238 selostetuissa tapauksissa.

⁷ Ks. jälj. s. 87 ss., 162 s. ja 198 ss.

myöskään vaatia.⁸ Jotta ratkaisuun johtaneet syyt saataisiin selville, on asiakirjojen ja päätösten lisäksi tutustuttava myös jutun esittely-asiakirjoihin. Esittelijä on usein maininnut 'esittelylistoissaan' päätösehdotukseensa vaikuttaneet syyt. Kun valtiovarainministeri ei ole yleensä käytännössä poikennut esittelijän laatimasta päätösluonnoksesta,⁹ on näille esittelijän mainitsemille perusteluille annettava monasti ratkaiseva merkitys.

Tutkimusmateriaalin julkaisemattomuus ja selvittelyvaikeudet vaikuttavat myös ratkaisujen käsittelyyn tässä tutkimuksessa. Jotta lukijalla olisi mahdollisuus saada käsitys vapautuskäytännön sisällyksestä, on esitettävien johtopäätösten pohjana olevat ratkaisut selostettava ja käsiteltävä riittävän laajasti. Ratkaisun pelkkä maininta alaviitassa tai siinä oleva toteamus, että ratkaisu tukee esitettyä mielipidettä, ei ole tässä tutkimuksessa riittävä. Esitettyjen johtopäätösten käyttöarvo ja merkitys riippuvat ratkaisevasti siitä, onko niiden perustana oleva aineisto esitetty siten, että lukija pystyy itsekin arvostelemaan päätelmien luotettavuuden. Ellei näin menetellä, jäävät tutkijan esittämät tulokset eräänlaiseksi 'julistukseksi', jonka paikkansapitävyys vaatii johtopäätöksiin turvauduttaessa erillistä uutta tutkimusta. Tässä tutkimuksessa vaatii aineiston vaikeasaatavuus vielä laajempaa aineiston selostamista ja käsittelyä kuin tavallisesti. Ratkaisut on myös selostettu varsinaisessa tekstissä eikä alaviitassa, koska ne muodostavat monessa tapauksessa esitettyjen johtopäätösten pääasiallisen pohjan.

Edellä esitetty osoittaa, että eräs tämän tutkimuksen tehtäviä on saattaa MaksVapL:a koskeva vaikeasti käsille saatavissa oleva aineisto tarkoituksenmukaisesti systematisoituna tietoon ja käytettäväksi.¹⁰

c. Tutkimusaineiston käsittelystä

Tutkimuksessa ei rajoituta kuitenkaan vapautuskäytännön kokoaamiseen ja systematisointiin. *Keskeisin merkitys tutkimuksessa on vapau-*

⁸ Merikoski, Vapaa harkinta s. 143 s. — Vrt. kuitenkin EOA 1964 s. 104.

⁹ Ks. jälj. s. 265.

¹⁰ Ks. myös Olivecrona, Docentbetyg eller icke. SvJT 1963 s. 528 ss. »Ej sällan förbises, att en materialsamling kan vara en betydande vetenskaplig prestation, eftersom det behövs kunskaper och skarpsinne redan för att upptäcka, utvälja och systematisera ett material. Presentationen av materialet kan vara någonting som bevarar sitt värde under alla förhållanden». Kursiivi lisätty.

tuskäytännön analysoinnilla. Pyritään selvittämään käytäntöä tarkastelemalla, onko maksuvapautuksia myönnettäessä *muodostunut tiettyjä vapauttamisperiaatteita* määrätyissä maksu- tai vahinkotilanteissa tai kenties koko säännösten osalta. Mikäli tällaisia periaatteita ja säännönmukaisuuksia voidaan havaita, on pyrittävä *kriittisesti arvostelemaan niiden 'lainmukaisuus'*. Vain tällä tavalla käytettävissä olevaa aineistoa käsittelemällä voidaan tutkimuksella edistää tiedon lisääntymistä ja sen hallitsemista.

Vapautuskäytäntöä tarkastelemalla mahdollisesti osoitettavien periaatteiden ja säännönmukaisuuksien selvittelyä ei ole kuitenkaan rajoitettava yksinomaan MaksVapL:n puitteisiin. Oikeusjärjestyksen säännökset muodostavat kokonaisuuden. Tietyn säännösten kohdalla omaksettujen periaatteiden merkitystä ei voida tyydyttävästi selvittää, ellei samalla pyritä osoittamaan näiden periaatteiden yhteyttä oikeusjärjestyksessä yleensä tai sen eri aloilla noudatettaviin periaatteisiin. Tämän vuoksi MaksVapL:n puitteissa mahdollisesti havaittavien periaatteiden osalta on myös tutkittava, ovatko ne ilmauksia jostain laajemmasta oikeusjärjestyksessämme noudatetusta periaatteesta.

d. Aiheen valinta tutkijapersoonallisuuden kannalta

Tutkimusaiheen valinta vaikuttaa omalta osaltaan siihen, muodostuuko tutkimuksesta voittopuolisesti teoreettinen vai käytännön näkökohtiin huomiota kiinnittävä esitys. Tosin näitä eri puolia ei voida koskaan erottaa kokonaan toisistaan, mutta aiheen käsittelyssä voidaan panna pääpaino jompaan puoleen. Kun MaksVapL:n suhdetta lainlievennykseen ja erivapauteen on jo tutkittu oikeustieteessämme,¹¹ on pääpaino tässä tutkimuksessa lain sisällön ja tätä kautta lain käytännön merkityksen selvittämisessä.

Tässä yhteydessä ei ole syytä ryhtyä vaihtamaan mielipiteitä siitä, kummalle esitetyistä aiheen käsittelytavoista on annettava etusija.¹² Kirjoittajan käsityksen mukaan tutkijan olisi pystyttävä käsittelemään ongelmia sekä teoreettisesti että käytännön näkökohtia silmällä pitäen. Kun kirjoittajan aikaisemmassa tutkimuksessa »Rahdinottajan tavaravastuusta» aiheen käsittely suoritettiin panemalla pääpaino teoreettisluonteisten kysymysten selvittelyyn,¹³ on kirjoittaja pitänyt perusteltuna aiheenvalintaa, joissa käytännön näkökohdilla on pääpaino.

¹¹ Merikoski, Erivapaus s. 76 ss.

¹² Ks. kysymyksestä yleensä ja sen kohdalla tapahtuneesta kehityksestä Zitting LM 1967 s. 276.

¹³ Ks. virallisen vastaväittäjän lausuntoa Oikeustieteellisen tiedekunnan ptk. 23.5.1966 6 § Liite s. 33. — Todettuaan loppulausunnossaan, että tutkimusaihe

B. MAKSUVAPAUTUSLAIN ASEMA OIKEUSJÄRJESTYKSESSÄMME

MaksVapL luetaan oikeusjärjestystä systematisoitaessa julkisoikeuteen. Tämän vuoksi otaksuisi, että kysymyksessä olisi julkisoikeudellinen tutkimus. MaksVapL on kuitenkin niitä säännöstöjä, joiden selvittelyssä joudutaan liikkumaan suurelta osin yksityisoikeuden piirissä. Esimerkiksi vahingonkorvausvelvollisuudesta ja oikeustoimiperusteisista maksuista vapauttamisessa esille tulevat kysymykset ovat pääosaltaan yksityisoikeudellisia. Samaa on sanottava myös solidaariseen vastuuseen ja takaukseen liittyvistä vapautuskysymyksistä. Jäljempänä havaitaan myös, että yksityisoikeudellisia saamisia koskevat anomukset muodostavat valtaosan maksuvapautusasioista.¹⁴

Toisaalta ei ole unohdettava, että maksuista ja korvauksista vapauttaminen on vapaaharkintaista hallintotoimintaa. Se on toimintaa, jota julkisoikeudellinen oikeussubjekti harjoittaa julkisen valtansa nojalla. Tässä kohdin esille tulevat kysymykset ovat julkisoikeudellisia. Niin ikään perustuu osa niistä maksuista ja korvauksista, joiden suorittamisesta voidaan MaksVapL:n nojalla myöntää helpotuksia ja vapautuksia, julkisoikeudellisiin säännöksiin.

Edellä esitetty osoittaa, että MaksVapL sivuaa sekä yksityis- että julkisoikeutta. Oikeustieteessämme pyritään kuitenkin yleensä välttelemään tällaisia eri säännöstöjä koskevia tutkimuksia. Tutkimusaiheet valitaan niin, että ne koskevat selvästi joko pelkästään yksityis- tai julkisoikeutta ja näidenkin piirissä keskitytään aiheisiin, jotka rajoittuvat tiukasti jonkin tietyn säännöston puitteisiin. Erikoistumisessa ei ole myöskään sinänsä mitään moitittavaa. Liiasta erikoistumisesta saattaa kuitenkin koitua haittoja. Oikeusjärjestys muodostaa kaikesta huolimatta kokonaisuuden, jossa eri säännöstit kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa. Tämän vuoksi on oikeustieteellisessä tutkimuksessa kiin-

olisi voitu käsitellä myös siten, että tutkimuksella olisi ollut suurempi käytännöllinen merkitys», vastaväittäjä toteaa, että tutkimuksen »*pääpaino on teoreettisluontoisten kysymysten selvittelyssä*». Kursiivi lisätty.

¹⁴ Ks. jälj. s. 161 — Ks. myös Merikoski, Erivapaus s. 78 — »Kun on kysymyksessä vain maksusuorituksesta vapauttaminen, on valtion suhde yksilöön enemmän yksityisoikeudellisen suhteen luontoinen kuin jos olisi kysymyksessä vapauttaminen muunlaisesta suorituksesta, esim. asevelvollisuudesta.» Kursiivi lisätty.

nitettävä huomio myös säännöstöihin ja ongelmiin, jotka sivuavat oikeusjärjestyksen eri aloja. Vasta näin menettelemällä voi oikeustieteellinen tutkimus antaa oikeusjärjestyksestä kokonaiskuvan. Tämä vaatii myös sellaisten säännöstöjen ottamista tutkittavaksi, jotka systemaattisesti katsoen kuuluvat yksityis- ja julkisoikeuden rajamaille.

MaksVapL:n osalta on edelleen huomattava, ettei siinä säädelty maksuista ja korvauksista luopuminen ole mikään irrallinen erityisongelma. Lain säännökset liittyvät esimerkiksi läheisesti vahingonkorvausoikeudessa erityisesti viime aikoina esille tulleeseen kysymykseen korvausmäärän sovittelusta. Korvausmäärän sovittelu ja siitä luopuminen ovat — valtiolle tulevan vahingonkorvauksen osalta — itse asiassa saman päämäärän saavuttamista eri tavoin. Vahingonkorvauksen sovittelu-säännöksissä on tuomioistuimelle annettu oikeus poiketa nk. täyden korvauksen periaatteesta korvausvelvollisuutta määrättäessä. MaksVapL:ssa on taas annettu säännöksiä jo tuomitun täyden korvauksen perimättä jättämisestä.¹⁵

Valtiolle tulevasta suorituksesta vapauttamisella on niin ikään liittymäkohtia niihin tapauksiin, joissa valtio luopuu saattamasta voimaan oikeuksiaan tai muuten puuttuu säännönmukaista sitovaa järjestelyä lieventääkseen kansalaisten oikeussuhteisiin. Myös tältä kannalta tarkasteltuna on MaksVapL:lla liittymäkohtia oikeusjärjestyksemme eri alojen keskeisiin kysymyksiin.

C. MAKSUVAPAUTUSLAIN MERKITYS VALTIONTALouden JA YKSITYISTEN KANSALAISTEN KANNALTA

Valtiontalouden hoidossa oli aina siihen asti, kun 17. 4. 1919 säädettiin laki Suomen valtiontalouden oikeusperusteista, olemassa eräänlainen kaksijakoisuus toisaalta eduskunnan ja toisaalta hallituksen varainkäyttövaltaan.¹⁶ Laki Suomen valtiontalouden oikeusperusteista poisti tämän kaksijakoisuuden. Lain säännökset otettiin sittemmin melkein muuttumattomina HM:oon sen kuudenteen lukuun.¹⁷

¹⁵ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 163.

¹⁶ *Erich II* s. 246 s.

¹⁷ *Erich II* s. 247. — Ks. myös Perustuslakikomitean mietintö N:o 5/1917 s. 9 ss.

HM:n kuudennen luvun mukaan valtiontalouden perusteet on lailla vahvistettava. Tämän vuoksi oli maksuhelpotusten ja -vapautusten myöntämiseksi säädettävä erityinen laki.¹⁸ HM:ssa lähdetään lisäksi siitä, ettei valtio voi luopua omaisuudestaan ilman laissa osoitettuja perusteita.¹⁹ MaksVapL kytkeytyy siis tällä tavalla läheisesti HM:n valtiontaloutta koskeviin säädöksiin. Valtiontalouden kannalta katsoen laki sisältää eräänlaisen poikkeuksen periaatteesta, ettei valtio saa yleensä vastikkeetta luopua omaisuudestaan.

MaksVapL:a voidaan tarkastella myös yksityisiä kansalaisia ja heidän oikeusasemaansa silmällä pitäen. Jokainen on esimerkiksi velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon, kun lain säätämät edellytykset ovat olemassa. Jokainen on niin ikään velvollinen täyttämään vapaaehtoisesti tekemänsä sopimukset sekä velvoitteet, jotka lainsäädäntö asettaa yksityisten kansalaisten täytettäväksi. Kun yksityinen kansalainen vapautetaan MaksVapL:n nojalla sitoumuksestaan tai korvausvelvollisuudestaan lievennetään siis niitä velvoitteita, jotka oikeusjärjestys asettaa yksityisten kansalaisten täytettäväksi. MaksVapL:n nojalla tapahtuva valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttaminen muodostaa siis erään *lainlievennysvallan* (*leuteration*) muodon.²⁰

Lainlievennysvaltaan luetaan valtiolle tai muulle julkisoikeudelliselle yhdyskunnalle tulevista maksuista vapauttamisen ohessa erivapaus, armahdus, lainvoiman saaneen tuomion purkaminen ja menetetyt ajan palauttaminen.²¹ Näistä on erivapauden ja maksuvapautuksen keskinäinen suhde selvitetty edellä²² jo mainitussa *Merikosken* tutkimuksessa »Erivapauden käsite».²³ Tämän vuoksi erivapauden ja maksuvapautuksen keskinäistä suhdetta ei ole syytä ottaa enää tässä tutkimuksessa tarkasteltavaksi. Sitä vastoin armahduksen ja maksuvapautuksen keskinäiseen suhteeseen ei oikeustieteessämme ole puututtu. Nämä lainlievennysvallan muodot sivuavat kuitenkin läheisesti toisiaan. Tämän

¹⁸ *Merikoski*, Erivapaus s. 78 s.

¹⁹ Ks. mm. HM 74 § 1 mom. »Valtion maaomaisuutta sekä veroja ja tulotuottavia oikeuksia alkoon toisen omaksi luovutettako taikka pantattako, ellei sitä ole laissa myönnetty.»

²⁰ *Merikoski*, Erivapaus s. 1.

²¹ *Merikoski*, Erivapaus s. 1.

²² Ks. ed. s. 1 alav. 3.

²³ Ks. myös *Merikoski*, Vapaa harkinta s. 225 s. ja 248 s.

vuoksi on maksuvapautuksen suhde armahdussäännöstöön otettava tutkimuksessa selvittelyn kohteeksi.

Oikeustieteessämme ei ole myöskään käsitelty lainvoiman saaneen tuomion purkamisen ja menetetyt ajan palauttamisen suhdetta maksuvapautukseen. Näiden lainlievennysmuotojen ja maksuvapautuksen välillä ei ole kuitenkaan sanottavia kiinnekohtia. Tämän vuoksi ei niiden keskinäistä suhdetta oteta myöskään tarkasteltavaksi.²⁴ Niin ikään säätiöoikeudessa esiintyvä lainlievennysvallan tapaus, ns. permutaatio-oikeus jää tutkimuksen ulkopuolelle.²⁵

D. MAKSUVAPAUTUSLAIN MERKITYS KÄYTÄNNÖSSÄ

MaksVapL:n merkitystä käytännön kannalta selvitettyä on tutkittava, kuinka usein maksuvapautusanomuksia esiintyy ja missä määrin vapautuksia myönnetään. Tämän valaisemiseksi voidaan mainita, että tutkimuksessa toisessa yhteydessä²⁶ esimerkkivuotena käytettävän vuoden 1965 aikana ratkaistiin mm. yli sata vapauttamisanomusta. Anomuksien yhteenlaskettu summa — josta siis vapautusta pyydettiin — nousi yli 272.000 mk:n.²⁷ Vapautuksia myönnettiin taas niin, että anomusten tekijät joutuivat maksamaan tästä summasta vain noin 33.000 mk:aa. Vastaavasti vuonna 1960 ratkaistiin yli yhdeksänkymmentä tapautta, joissa anomuksien yhteenlaskettu summa nousi lähes 367.000 mk:aan. Velalliset joutuivat maksamaan vapautusten myöntämisen jälkeen tästä määrästä n. 114.000 mk:aa.

Esitetyt summat osoittavat, että MaksVapL:n mukaan ratkaistavia asioita on melko runsaasti eikä anomusten taloudellinen arvokaan ole aivan vähäinen. Laki ei siis ole vailla käytännöllistä merkitystä.

Maksuvapautusongelma on tullut hiljakkoin esille myös lainsää-

²⁴ Eräissä tapauksissa sivuavat kuitenkin lainvoiman saaneen tuomion purkaminen ja maksuvapautus toisiaan. Ks. jälj. s. 39 ss.

²⁵ Ks. siitä esim. *Suviranta*, Helsingin Yliopiston lahjoitusrahastoista, *Vammala* 1956 s. 31 ss.; *Ylöstalo*, Eräs aukko säätiöoikeudessamme LM 1964 s. 379 ss.; *Hessler*, Om stiftelser. Stockholm 1952 s. 366 ss.

²⁶ Ks. jälj. s. 205 s.

²⁷ Markkamäärät ilmoitetaan tässä tutkimuksessa — historiikissa mainittuja summia lukuunottamatta — *nykymarkkoina*.

dännössä. Osoituksena tästä voidaan mainita vuonna 1950 säädetty Laki eräiden vähäisten saatavien perimättä jättämisestä (2. 6. 1950/266). Niin ikään oikeuskansleri on äskettäin kiinnittänyt huomiota erääseen MakVapL:a läheisesti sivuavaan lainsäädäntökysymykseen.²⁸ Lain tarkastelussa esille tulevat ongelmat eivät näin ollen ole lainsäätäjällekään vieraita.

E. TUTKIMUKSEN RAJOITTAMINEN JA JÄSENTELY

a. Tutkimuksen rajoittaminen

Valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttaminen ja siihen kytkeytyvät ongelmat eivät esiinny pelkästään MaksVapL:n kohdalla. Oikeusjärjestyksessämme on muitakin säännöksiä helpotusten ja vapautusten myöntämiseksi valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista. Eräs tällainen säännöstö on edellä jo viitattu *Laki eräiden vähäisten saatavien perimättä jättämisestä*. Niin ikään esiintyy vastaavanlaisia säännöksiä *vero-oikeudessa* veron poistamiseksi tai sen perimättä jättämiseksi.²⁹ Voidaanpa tässä yhteydessä viitata myös *Lakiin valtioneuvoston oikeudesta luovuttaa toisen omaksi valtion omistamia kivennäislöydöksiä sekä niiden hyväksikäyttöä varten tarvittavia maa-alueita* (26. 4. 1940/174),³⁰ joka sekin sisältää oikeuden valtion taholta tapahtuvaan varallisuudesta luopumiseen. Merkitystä vailla eivät ole myöskään PK 5-luvun säännökset valtion oikeudesta luopua sille perintönä tulleesta omaisuudesta.³¹

Tässä tutkimuksessa rajoitutaan tarkastelemaan MaksVapL:a ja sen täydentämiseksi annettua MaksVapA:ta. Tämä rajoitus tehdään sen vuoksi, että muut maksuvapautussäännökset on yleensä annettu tiettyjä erityistilanteita varten. Näin on asia mm. kaikkien MaksVapL:n

²⁸ Ks. OKa 1965 s. 41 — »Oikeusministeriölle tehty esitys valtioneuvoston oikeudesta luovuttaa toisen omaksi valtion erinäistä maaomaisuutta ja tuloa-tuottavia oikeuksia 27 päivänä heinäkuuta 1927 annetun lain tarkistamisesta.»

²⁹ Ks. esim. VerotusL 125 §.

³⁰ Ks. myös ed. alav. 28.

³¹ Ks. siitä esim. Oikeuskansleri Jaakko Enäjärven 20.6.1967 VvM:lle antama lausunto (DL 1967 s. 365 ss.) ja Rautiala, Perintö ja testamentti. Vammala 1967 s. 68 ss.

ohessa edellä mainittujen säännösten kohdalla. Esimerkiksi verojen poistamisen tai perimättä jättämisen tutkiminen tapahtuu parhaiten vero-oikeudellisten säännösten puitteissa. Veroista vapauttaminen on eräs vero-oikeudellinen ongelma, joka on nähtävä ja tutkittava vero-oikeudellisten kysymysten yhteydessä. Niin ikään valtion kivennäis-löydösten ja maaomaisuuden luovuttamisessa on kiinnitettävä huomio muihin seikkoihin kuin jonkin yksityisen saatavan perimättä jättämisessä. MaksVapL on yleissäännöstö, jonka perusteella voidaan myöntää vapautus mitä erilaisimmista saatavista. Tutkimuksessa rajoitutaan tämän yleissäännösten merkityksen ja sisällön selvittämiseen.

b. Tutkimuksen jäsentely

Tutkimus on jaettu kahteen pääjaksoon. Esiosassa käsitellään — tässä johdannossa selvitettyjen kysymysten lisäksi — maksuvapautuksen historiikki.

Varsinaisessa osassa on taas viisi jaksoa. Aluksi selvitetään MaksVapL:iin liittyviä yleisiä kysymyksiä (I. Yleisiä näkökohtia). Tässä jaksossa tarkastellaan mm. lain kohdalla esille tulevia oikeuspoliittisia periaatteita ja kartoitetaan maksuhelpotuksen ja -vapautuksen käsitettä.

Toisessa jaksossa (II. Maksuhojennuksen yhteiset edellytykset) selvitetään lain eri säännösten perusteella myönnettävien helpotusten ja vapautusten yhteiset edellytykset. Maksun tai korvauksenhan täytyy toisaalta koskea valtion saatavaa ja toisaalta taas helpotus tai vapautus voidaan myöntää vain tulevasta maksusta tai korvauksesta.

MaksVapL:n keskeisimmät ongelmat tulevat esille kolmannessa (III. Yleinen maksuhojennus) ja neljännessä (IV. Virkamiehen vapauttaminen vahingonkorvausvelvollisuudesta) jaksossa. Kolmannessa jaksossa pyritään yksityiskohtaisesti selvittämään MaksVapL 1 §:n ja neljännessä 2 §:n merkitys ja sisältö.

Viimeisessä jaksossa (V. Erilliskysymyksiä) tarkastellaan sisällöltään erilaisia kysymyksiä. Tässä jaksossa otetaan esille mm. eräitä maksuhelpotukseen ja -vapautukseen liittyviä prosessuaalisia kysymyksiä sekä MaksVapL:n suhde armahdussäännöstöön. Lopuksi esitetään vielä eräitä näkökohtia laadittavan lain kannalta.³²

³² Kirjan käytön helpottamiseksi on liitteeksi otettu MaksVapL ja MaksVapA siten, että ne voidaan avata kirjan viereen.

II MAKSUVAPAUTUKSEN HISTORIIKKI

A. KORVAUSVELVOLLISUUDESTA 'VAPAUTTAMISEN' ESIMUOTO

Valtiolle tulevasta korvausvelvollisuudesta vapauttaminen esiintyy tiettävästi ensi kerran itsenäisesti säädeltynä huhtikuun 27 päivänä 1843 annetussa julistuksessa.¹ Sen mukaan senaatilla oli oikeus esittää keisarille rikoksenteikijän vapauttamista siitä työvelvollisuudesta, jolla hänet oli määrätty korvaamaan valtiolle tältä anastamansa omaisuus. Keisarin vapauttaessa senaatin esityksestä henkilön työllään korvaamasta varastettua tavaraa tapahtui siis valtion taholta eräänlainen korvauksesta luopuminen.

Julistuksen sisältämän maksuvapautuksen selvittämiseksi on valotettava siinä mainitun työvelvollisuuden taustaa. Ongelma kytkeytyy vuoden 1734 lain rikoskaaren 40 luvun 4 §:ään. Sen mukaan anastaja oli velvollinen — ellei häntä tuomittu kuolemaan tai elinkautiseen vapausrangaistukseen — työllään korvaamaan asianomistajalle aiheuttamansa

¹ *Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Kungörelse, angående aftjenande af ersättning för stulet gods, der målsägande rätten Kronan tillhör.*

Julistus on kokonaisuudessaan seuraavan sisältöinen:

»Af förekommen anledning, hafwe Wi funnit godt i Nåder förklara, det Kronan, såsom målsägande, är berättigad att, lika med enskilte målsägande, uti tjufnadsmål tillgodonjuta den sakfälldes arbete, intill dess derigenom det stulna och saknade godset blifwit till fulla ersatt, enligt den beräkning af värdet för hwarje dagswerke, som Nådiga Kungörelsen af den 22 Maji 1819 upptager; Och ehuru i följd häraf, enär dylikt arbete sålunda omedelbart för Kronans räkning verkställes, någon tillämpning af Wår den 6 October sistlidet år utfärdade Nådiga Kungörelse i ämnet, icke äger rum, är det likväl Wår Senat för Finland öppet lemnadt att, derest särdeles bewekande skäl till Nåd sig förete, till Oss inkomma med underdånig framställning om den brottsliges befriande från arbetet, innan den bestämda tiden tilländagått. Det alle, som wederbör, till underdånig efterrättelse länders.» — Julistus sisältöy mm. Samling af Förordningar X s. 217.

vahingon, jos esinettä ei saatu takaisin ja anastajalla ei ollut varoja sen korvaamiseen.² Tämä velvollisuus anastajalla oli siitä riippumatta, oliko vahinkoa kärsinyt valtio tai yksityinen henkilö. Yksityiskohtaiset säännökset työvelvollisuuden täyttämisestä sisältyivät toukokuun 22 päivänä 1819 annettuun julistukseen.³

Julistuksen johtosäännön mukaan pyrittiin sillä toisaalta vähentämään varkauksien määrää ja toisaalta vahvistamaan vahinkoa kärsineen oikeusasemaa korvauksen saamiseksi.⁴ Ensiksi mainittuun päämäärään pyrittiin mm. siten, että vahinkoa kärsineen oikeus vaatia anastajalta työsuoritusta siirtyi tietyin edellytyksin valtiolle. Jos nimittäin vahinkoa kärsinyt ei ottanut varasta työhön eikä osoittanut tälle työtä kenenkään toisenkaan henkilön luona, joutui varas julistuksen 5 §:n mukaan suorittamaan vahingon määrää vastaavan työn valtiolle.⁵ Vahinkoa kärsineellä säilyi tästä huolimatta oikeus saada varkaalta vahingonkorvausta mikäli tämä esimerkiksi myöhemmin sai omaisuutta. Varastetun tavarankorvaamiseksi säädetty työvelvollisuus oli siis julistuksen 5 §:n tapauksessa käsitettävä eräänlaiseksi rangaistuksen luonteiseksi haitalliseksi seuraamukseksi, jolla pyrittiin aikaansaamaan varkauksia ennalta estävä vaikutus.

² RK 40:4 »Alt thet stulit är, bör gäldas åter, förr än böter uttagas. Gitter tiufven thet ej; förnöje målsäganden med arbete, när tiuf ej lif mister, eller til Konungens arbete dömd är.»

³ Hans Kejserl. Maj:ts Nådiga Kungörelse, huru stulit Goods af Tjuf med arbete aftjenas må. — Julistus sisältyy mm. Samling af Förordningar III s. 436 ss.

⁴ Vuoden 1819 julistuksen johtosääntö »Sedan Justitiae-Departementet af Vår för Finland tillförordnade Senat, hos Oss i underdånighet hemställt, angående medel och utvägar, att å ena sidan för framtiden minska antalet af Stölds- och Tjufnadsbrott, samt å den andre, bereda Målsägande en säkrare tillgång till ersättning för hwad de genom tjufwahand förlorat, äfwensom...» Kursiivi lisätty.

⁵ Vuoden 1819 julistuksen 5 §. »Will Målsägande ej tjuf i arbete hos sig taga eller sådant hos annan enskild man honom anwisa, ware tjuf då förfallen till allmänt arbete så länge och intill dess den bristande egendomen warder aftjenad, efter den grund som i 2 §. blifwit lagd; och beräknas härwid hwarje dagswerke till tredjedelan af det förrutnämnde årliga Markegångswärdet; kommande denne arbetsförtjenst att helt och hållet Kronan tillfalla, utan att likwäl Målsägande betages rättighet till ersättning af tjufwens gods om sådant framdeles yppas eller honom faller till, i hwilken händelse arbetstiden efter omständigheterna förkortas må, eller alldeles upphöra, under iakttagande af hwad i 4 §. är förordnad enär flere i tjufnad delaktige warit och flere Målsägande sakna ersättning».

Työvelvollisuus saattoi käytännössä nousta useisiin tuhansiin päiviin.⁶ Tämän vuoksi muutettiin vuoden 1819 julistusta 6.10.1842 siten, ettei varasta saanut — vahinkoa kärsineen luovuttua vaatimasta varkaalta 'työmaksua' — enää määrätä suorittamaan työtä valtiolle, ellei työvelvollisuus kestänyt vähintään kuutta kuukautta. Varasta ei saanut julistuksen mukaan myöskään pitää työssä kuin enintään kaksi vuotta, vaikka korvausta vastaava työaika olisi ollut tätä pitempi.⁷

Työvelvollisuudesta vapauttamisen merkitys maksuvapautuksen osalta kytkeytyy vuoden 1842 julistukseen. Tämä julistus koski nimitäin vain sitä työvelvollisuutta, jolloin vahinkoa kärsineen oikeus vaatia työsuoritusta oli siirtynyt valtiolle ts. vuoden 1819 julistuksen 5 §:ssä tarkoitettua työvelvollisuutta. Julistus ei sitä vastoin koskenut lainkaan tapausta, jolloin vahinkoa kärsinyt itse vaati varasta työllään korvaamaan vahingon. Valtion asema vahinkoa kärsineenä asianomistajana ei ollut tässä suhteessa missään poikkeusasemassa. Valtio saattoi siis vuoden 1842 julistuksesta riippumatta vahinkoa kärsineenä asianomistajana pitää — ja käytännössä myös piti⁸ — varasta työssä yli kaksikin vuotta. Työvelvollisuudesta vapauttamista arvosteltiin siis eri periaatteiden mukaan siitä riippuen, korvattiinko työllä valtiolle aiheutettua vahinkoa vai suoritettiin työtä valtiolle eräänlaisena rangaistukseen verrattavana pakkotyönä. Vahingon korvaamiseksi suoritetusta työstä vapauttaminen käsitti siis muista samankaltaisista työvelvollisuusseuraamuksista erottuvan 'maksuvapautuksen' esimuodon.

⁶ Ks. jälj. alav. 8 mainittuja ratkaisuja.

⁷ *Hans Kejserliga Majestäts Nådiga Kungörelse angående ändring af stadgandet om tider för tjufs skyldighet att aftjena wärdet för stulet gods. Den 6 October 1842.*

„Angående tjufs skyldighet att med arbete till Kronan, aftjena wärdet för stulet, men ej till rätta kommet gods, hafwe MJ med ändring af hwad härom förekommer uti §. 5 af Nådiga Kungörelse den 22 Maji 1819, på förekomne skäl, funnit godt i Nåder stadga och förordna, det förberörde arbetsskyldighet ej må någon ådömas, derest arbetstiden, efter de grunder, nästnämnde Författning i öfrigt utstakar, icke uppgår till minst sex månader, samt att tiden, hwarunder tjuf till dylikt arbete wid allmän arbets-inrättning bör hållas, i någon händelse icke får öfwerstiga Twå år. Det alle som wederbör till underdånig efter rättelse länders.” — Julistus sisältyy mm. Samling af Förordningar X s. 140 s.

⁸ Ks. SOO p. 25.4.1843, Päästöaltiot s. 825 — Ks. myös SOO:n pöytäkirjat 25.4.1843 s. 1400 ss.; SOO p. 5.6.1880, Päästöaltiot s. 758.

B. VARSINAISEN MAKSUVAPAUTUKSEN HISTORIA

a. Maksuhelpotus ja -vapautus ennen MaksVapL:n säätämistä

1. *Varhaisimmat kehitysvaiheet.* Valtiolla tulevista maksuista ja korvauksista vapauttamisesta ei oikeusjärjestykseen sisälly yleisiä saatavista luopumista koskevia määräyksiä ennen MaksVapL:n säätämistä.¹ Tämä ei kuitenkaan merkitse, että valtion saatavista ei olisi voitu luopua jo tätä ennen. Säännösten puuttuessa ei tässä kohden voida vain osoittaa yleisiä kaikkia erilaisia saatavia koskevia periaatteita.

Pyrittäessä selvittämään maksuvapautuksen myöntämisen varhaisimpia kehitysvaiheita on lähdettävä siitä tosiasiaista, että alkuaan ei tehty selvää eroa kuninkaan yksityistalouden ja valtiontalouden välillä.² Kuninkaalla oli valta käyttää kruunun omaisuutta ja tuloja sekä omiin että valtion menoihin. Periaatteena oli, että »valtakunnan yleiset menot oli suoritettava sen maatilain tuotolla sekä vanhastaan olevilla veroilla».³ Uusia veroja ei kuningas sitä vastoin saanut määrätä. Sen verraten laajan määräämisvallan puitteissa, mikä kuninkaalla oli valtion omaisuuteen ja varallisuuteen nähden, on hänellä ilmeisesti ollut myös oikeus luopua valtion saatavista.

Vaikka kuninkaan yksityistalous ja valtiontalous sittemmin erotettiin toisistaan, säilyi kuninkaalla kuitenkin laaja määräämisvalta valtiovarain käyttämisessä.⁴ Lisäksi kuninkaalla oli eri ajanjaksoina laajuudeltaan vaihteleva taloudellinen lainsäädäntövalta.⁵ Tämän valtiovarain käyttämisvallan ja taloudellisen lainsäädäntöoikeuden puitteissa oli kuninkaalla myös oikeus luopua valtion saamisista.⁶ Saatavista luopumisessa oli kuitenkin huomattava eräs tärkeä rajoitus. Valtiovarain

¹ Vrt. kuitenkin *A valtionrautateiden hallinnosta* 26.9.1922/230 15 § »Jos virkailija virkaansa toimittaessaan on saattanut valtionrautateille vahinkoa olkoon rautatiehallitus, ellei vahinko ole kahtakymmentätuhatta markkaa suurempi, oikeutettu, kun päteviä syitä siihen on, harkintansa mukaan joko kokonaan tai osaksi vapauttamaan hänet korvaamasta vahinkoa.»

² *Erich II* s. 242.

³ *Erich II* s. 242.

⁴ *Erich II* s. 244.

⁵ *Merikoski*, *Erivapaus* s. 8, *Thulin* s. 10 ss.

⁶ *Naumann II* s. 160 s., *Rydin* s. 7 s.

käyttämismaksuilla ja taloudellisen lainsäädäntövallan nojalla ei kuningas voinut luopua sellaisista maksuista ja korvauksista, jotka perustuivat kuninkaan määräämismaksuilla ulkopuolella oleviin sääntöihin.⁷ Tämän vuoksi kuninkaan vapauttamisoikeuden ulkopuolelle jäi esimerkiksi valtiolle rikoksen kautta aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta vapauttaminen.⁸

Hallitsijalle kuulunut laaja valta taloudellisissa asioissa säilyi myös autonomian ajalla. Maksuista ja korvauksista vapauttaminen kuului periaatteessa keisarille eikä senaatille. Tämä ilmenee mm. senaatin ja entisen senaattori Otto Wilhelm Klinckowströmin välillä vuonna 1848 syntyneestä palkkariidasta. Sen yhteydessä Klinckowström pyysi senaattia palauttamaan mm. eräästä senaatin päätöksestä maksamansa lunastusmaksun. Senaatti ei kuitenkaan katsonut voivansa palauttaa maksua, vaan jätti asian hallitsijan ratkaistavaksi, koska senaatin vallassa ei ollut vapauttaa ketään asetuksessa määrättyjen maksujen suorittamisesta.⁹ Tämä hallitsijalle varainhoitoasioissa kuulunut oikeus säilyi aina vuoteen 1919, jolloin annettiin erityinen laki Suomen valtiontalouden oikeusperusteista.¹⁰

Hallitsijalla valtiontalouden hoidossa olleen määräämisoikeuden ja taloudellisen lainsäädäntövallan ohessa saattoi maksuista ja korvauksista vapauttaminen tulla kysymykseen myös hallitsijalle kuuluneen armahdus- ja lainlievennysvallan puitteissa.¹¹ Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta voidaan mainita 26.11.1894 annettu armahdusplakaatti. Sen 6-kohdan mukaan annettiin anteeksi mm. maksettavaksi joutuneet henkirahat, maatilain verorästit ja tietty summa tilintekijäin määrältään vahvistettujen tilivajausten korvauksista.¹²

⁷ Naumann II s. 161.

⁸ Rydin s. 28 s.

⁹ STO p. 1.2.1848, Ptk s. 162 — Ks. myös Rauhala I s. 286 s.

¹⁰ Laki 17.4.1919/77 — Ks. myös Erich II s. 247.

¹¹ Willgren s. 184 — Vrt. kuitenkin Merikoski, Erivapaus s. 78.

¹² Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistus- ja Armahduskirja Suomen Suuriruhtinaanmaalle Hänen Majesteettinsa vihkiäisten johdosta. Annettu 26 päivänä marraskuuta 1894 (Suomen Suuriruhtinaanmaan As.kok. 44/1894).

6:ksi) Kaikki ennen Tammikuun 1 päivää 1894 maksettavaksi joutuneet henkirahat ja maatilain verorästit, joita tähän päivään asti ei ole sisään saatu; kaikki alimman maksuluokan päivämaksut viimekuluneilta kuudelta kalenterikuukaudelta valtion kaikkiin sairaanhoitolaitoksiin omaa tahi toisen yksityisen henkilön maksunvastuuta vastaan otetuista henkilöistä; jäljellä olevista tilinteki-

Maksuvapautuskäytäntö ei kuitenkaan pysynyt edellä esitetyissä lainsäädännön osoittamissa puitteissa. Hallitsija myönsi kaikesta huolimatta vapautuksia mm. vahingonkorvausvelvollisuudesta, joka perustui hallitsijan lainsäädäntövallan ulkopuolella oleviin säädöksiin. Erityisen mielenkiintoisena tämä kehitys ilmenee Ruotsin vapauttamiskäytännössä. Vaikka säädetyt olivat nimenomaan erään maksuvapautusten myöntämistä koskeneen esityksen yhteydessä lausuneet, ettei valtiolle tulevasta vahingonkorvauksesta saanut luopua ilman säätyjen suostumusta, myönsi kuningas kaikesta huolimatta vapautuksia tällaisista korvauksista.¹³ Valtiontilintarkastajat ja perustuslakivaliokuntakin puuttuivat joitakin kertoja tähän käytäntöön, mutta tästä huolimatta kuningas jatkoi vapautusten myöntämistä. Vähitellen käytäntö sai säätyjen hiljaisen hyväksymisen siinä muodossa, etteivät ne enää puuttuneet kuninkaan myöntämiin maksuvapautuksiin.¹⁴

Vastaavan laatuinen kehitys tapahtui myös Suomessa. Ensin keisari ja itsenäistymisen jälkeen VN myönsivät helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevasta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Vapautusten myöntämisessä vakiintuivat myös vähitellen verraten kiinteät periaatteet. Puuttumatta tässä yhteydessä yksityiskohtaisesti vapauttamisperiaatteiden muotoutumiseen tarkastellaan seuraavassa vain vapauttamiskäytäntöä ennen MaksVapL:n säätämistä. Näin menetellään siksi, että VN:n vapauttamiskompetenssi tuli kriittisen tarkastelun kohteeksi juuri tämän käytännön vuoksi. Samalla saadaan vertailukohde MaksVapL:n säätämisen jälkeen muotoutuneeseen vapautuskäytäntöön.

2. *Vapautuskäytäntö 1920-luvulla.* Ennen MaksVapL:n säätämistä muotoutuneen vapautuskäytännön osalta voidaan todeta, että miltei kaikki viranomaisten 1920-luvulla VN:lle esittämät maksusta vapautta-

jain määrältään-vahvistettujen tilivajausten korvauksista kahdentuhannen neljänsadan markan summa, jos vajuus tänä päivänä on enemmän kuin kolmen vuoden vanha, kuitenkin ylöskantomiehen, jolla se on ilmestynyt, olematta tuomittu yleisten varain kavaltamisesta; sekä kruunun osa kaikista niistä sakkorahoista sekä uhka ja yksinomaissakoista, joihin on tuomittu ennenkuin nyt noudatettava Rikoslaki voimaan pantiin, kuin myös kolmasosa niistä sakoista, joihin on tuomittu Rikoslain mukaan, ja joita ei tämän Julistuskirjan antamiseen asti ole ehditty ulosottaa, annetaan anteeksi.

¹³ Strömberg s. 121.

¹⁴ Ks. kysymyksestä yksityiskohtaisesti Strömberg s. 121 ss.

miset on käytännössä hyväksytty.¹⁵ Tämä saa selityksensä siitä, että vapauttamisasiat tulivat yleensä VN:n käsiteltäviksi asianomaisen perimisestä huolehtivan viranomaisen esityksestä. Niissä viranomainen on säännönmukaisesti puoltanut vapautuksen myöntämistä. Mikäli viranomainen ei pitänyt vapautuksen myöntämistä aiheellisena ei vapauttamisesitystä ilmeisesti lainkaan tehty.

Vapauttamisanomuksia on 1920-luvulla esiintynyt käytännössä noin 10—15 vuosittain. Suurin osa niistä on koskenut erilaisia junavauriotapauksia.¹⁶ Niiden ohessa muodostaa toisen merkittävän ryhmän valtion varoista liikaa tai perusteettomasti suoritettuja maksuja koskevat anomukset. Muita maksuja tai korvauksia koskevia vapautusanomuksia esiintyy sitä vastoin käytännössä tänä ajanjaksona suhteellisen harvoin.

Junavauriotapauksia tarkasteltaessa voidaan todeta, ettei vahingon aiheuttajaa ole käytännössä vapautettu kokonaan korvausvelvollisuudesta. Myönnetty vapautus on vaihdellut 25—50 % välillä kokonaisvahingon määrästä laskettuna.¹⁷ Niissä tapauksissa, jolloin maksettavaksi määrätty korvauksen osa on noussut yli 50 %:n kokonaisvahingosta, on usein ollut tilanne sellainen, että korvauksesta oli jo vapaut-

¹⁵ Vrt. kuitenkin VN p. 2.2.1921, Ptk. s. 92 (Vänrikki R.K.) ja 8.6.1922, Ptk s. 149 (Jarrumies J. M.)

¹⁶ Ks. ed. s. 14 alav. 1.

¹⁷ Vahingon aiheuttaja joutui vuosina 1920—1922 maksamaan

— noin 25 % kokonaisvahingosta mm. seuraavissa tapauksissa: VN p. 28.1.1920, Ptk. s. 578 (Kuljettaja M.H.); 18.2.1920, Ptk. s. 536 (Konduktööri H.J.L.); 30.6.1920, Ptk. s. 822 (Kuormaaja V.S.); 15.12.1920, Ptk s. 605 (Vaihdemies E.S.); 28.3.1922, Ptk. s. 887 (Sähköttäjä L.E.A.) ja 11.1.1922, Ptk. s. 200 (Vaihdemies L.J.K.)

— noin 33 % kokonaisvahingosta mm. seuraavissa tapauksissa: VN p. 30.6.1920, Ptk. s. 816 (Ylimääräinen veturinkuljettaja O.H.); 6.4.1921, Ptk. s. 102 (Vaihdemies K.A.S.), 11.1.1922, Ptk. s. 201 (Vaihdemies O.E.L.); 8.3.1922, Ptk. s. 184 (Asemamies O.E.F.); 21.9.1922, Ptk. s. 1004 (Ylikonduktööri K.V.L.) ja 11.12.1922, Ptk. s. 43 (Asemamiehet J.L. ja K.S.)

— noin 50 % kokonaisvahingosta mm. seuraavissa tapauksissa: VN p. 18.2.1920, Ptk. s. 543 (Veturinlämmittäjä O.R.); 24.3.1920, Ptk. s. 553 (Jarrumies K.E.P. ja vaihdemies J.P.); 12.1.1921, Ptk. s. 163 (Entinen sähköttäjä V.K.); 11.8.1921, Ptk. s. 162 (Vaihdemies J.V.); 14.9.1921, Ptk. s. 295 (Jarrumies O.V.K.); 14.9.1921, Ptk. s. 291 (Kirjuri K.R.A.K.); 23.2.1922, Ptk. s. 575 (Junamies A.K.); 28.3.1922, Ptk. s. 887 (Sähköttäjä J.O.); 12.10.1922, Ptk. s. 165 (Sähköttäjä A.B.K.) ja 8.3.1922, Ptk. s. 183 (Asemapäällikkö K.L.A.)

tamisesitystä tehtäessä vapaaehtoisesti suoritettu tai ulosottotoimin peritty yli puolet.¹⁸ Maksettavaksi määrätyn korvauksen osan jääminen alle 25 % kokonaisvahingosta oli sitä vastoin käytännössä perin harvinaista.¹⁹

VN:n vapauttaessa vahingon aiheuttajan korvausvelvollisuudesta on hänet samalla vapautettu myös oikeudenkäyntikulujen²⁰ ja todistajanpalkkioiden²¹ suorittamisesta. Vapautuksia myönnettäessä ei ole myöskään kiinnitetty huomiota siihen, onko ennen anomuksen tekoa maksettu osa korvauksesta suoritettu vapaaehtoisesti vai onko se peritty ulosottotoimin.²² Vapautus katsottiin voitavan myöntää niin tuomioistuimen tuomitsemasta kuin korvausvelvollisen omaan sitoumukseen perustuvasta maksuvelvollisuudesta.²³ Niissä tapauksissa, joissa korvausvelvollisuus on perustunut tuomioistuimen päätökseen, on vapautus myönnetty niin ali-, yli- kuin korkeimman oikeuden päätöksistä ja tuomioista.²⁴ Vapautus on niin ikään myönnetty sekä vakinai-

¹⁸ Ks. VN p. 5.3.1920, Ptk. s. 157 (Ratavahti O.L.): 9.11.1921, Ptk. s. 248 (Entinen veturinkuljettaja O.A.H.); 11.1.1922, Ptk. s. 282 (Vaihdemies K.V.H.) ja 20.6.1922, Ptk. s. 346 (Lämmittäjä A.T.)

¹⁹ Kirjoittaja on näin havainnut tapahtuneen 1920-luvulla vain kolme kertaa. Ks. VN p. 9.6.1920, Ptk. s. 185 (Vaihdemies E.R.); 19.1.1921, Ptk. s. 337 (Sähköttäjä I.D.K.) ja 30.12.1926, Ptk. s. 562 (Harjoittelija K.K.).

²⁰ Ks. esim. VN p. 24.3.1920, Ptk. s. 553 (Jarrumies K.E.P. ja vaihdemies J.P.); 9.6.1920, Ptk. s. 185 (Vaihdemies E.R.); 15.12.1920, Ptk. s. 605 (Vaihdemies E.S.); 14.9.1921, Ptk. s. 291 (Kirjuri K.R.A.K.) ja 11.12.1922, Ptk. s. 43 (Asema-miehet J.L. ja K.S.).

²¹ VN p. 9.11.1921, Ptk. s. 248 (Entinen veturinkuljettaja O.A.H.)

²² Ulosottotoimin oli periminen tapahtunut mm. VN p. 5.3.1920, Ptk. s. 157 (Ratavahti O.L.) ja 19.1.1921, Ptk. s. 337 (Sähköttäjä I.D.K.).

²³ Korvausvelvollinen on vapautettu omaan sitoumukseensa perustuvasta vahingonkorvauksen maksusta mm. VN p. 18.2.1920, Ptk. s. 543 (Lämmittäjä O.R.); 26.10.1921, Ptk. s. 849 (Lämmittäjä Y.H.K.); 11.8.1921, Ptk. s. 162 (Vaihdemies J.V.); 14.9.1921, Ptk. s. 295 (Jarrumies O.V.K.); 11.1.1922, Ptk. s. 200 (Vaihdemies L.J.K.) ja 21.9.1922, Ptk. s. 1004 (Ylikonduktööri K.V.L.).

²⁴ Korvausvelvollisuus perustui

— alioikeuden päätökseen esim. VN p. 20.6.1922, Ptk. s. 347 (Asema-mies E.J.L.); 11.1.1922, Ptk. s. 201 (Vaihdemies O.E.L.) ja 30.12.1926, Ptk. s. 562 (Harjoittelija K.K.).

— hovioikeuden päätökseen esim. VN p. 5.3.1920, Ptk. s. 157 (Ratavahti O.L.); 24.3.1920, Ptk. s. 553 (Jarrumies K.E.R. ja vaihdemies J.P.); 15.12.1920, Ptk. s. 605 (Vaihdemies E.S.); 19.1.1921, Ptk. s. 337 (Sähköttäjä I.D.K.); 14.9.1921, Ptk. s. 291 (Kirjuri K.R.A.K.) ja 20.6.1922, Ptk. s. 346 (Lämmittäjä A.T.).

selle että ylimääräiselle virkamiehelle.²⁵ Vapautus katsottiin voitavan myöntää vahingon aiheuttajalle myös hänen virasta eroamisen jälkeenkin.²⁶ Sitä vastoin kirjoittaja ei ole löytänyt junavauriotapausten yhteydessä ratkaisua, jossa muu kuin viran tai toimen haltija olisi vapautettu korvausvelvollisuudesta.

Junavaurioiden yhteydessä esille tulleissa vapauttamisratkaisuisissa on usein esiintynyt tilanteita, joissa on ollut kaksi tai useampia yhteisvastuullisia korvausvelvollisia. Jos korvausvelvolliset ovat yhdessä anoneet vapautusta, on korvauksesta maksettavaksi tullut osuus määrätty heille yhteisesti. Yhteisvastuuta ei siis ole yleensä vapauttamisen yhteydessä purettu.²⁷ Mikäli joku yhteisvastuullisista korvausvelvollisista on yksin anonut maksuvapautusta, on hänet vapautettu osittain maksuvelvollisuudesta ottamatta viran puolesta esille muiden korvausvelvollisten vapauttamiskysymystä.²⁸ Jos joku heistä on myöhemmin anonut vapautusta, on pyritty noudattamaan aikaisemmin vapautetun korvausvelvollisen kohdalla määrättyä vapauttamissummien suhdetta.²⁹

— *korkeimman oikeuden päätökseen* esim. VN p. 9.6.1920, Ptk. s. 185 (Vaihdemies E.R.); 29.6.1921, Ptk. s. 708 (Asemapäällikön leski A.A.); 3.8.1921, Ptk. 34 (Luutnantti R.K.); 9.11.1921, Ptk. s. 248 (Entinen veturinkuljettaja O.A.H.); 11.1.1922, Ptk. s. 282 (Vaihdemies K.V.H.) ja 5.11.1926, Ptk. s. 63 (Kirjuri J.S.).

²⁵ Ylimääräiselle virkamiehelle myönnettiin osittainen vapautus korvausvelvollisuudesta VN p. 30.6.1920, Ptk. s. 816 (Ylimääräinen veturinkuljettaja O.H.).

²⁶ Ks. mm. VN p. 12.1.1921, Ptk. s. 163 (Entinen sähköttäjä V.K.) ja 9.11.1921, Ptk. s. 248 (Entinen veturinkuljettaja O.A.H.).

²⁷ Ks. mm. VN p. 24.3.1920, Ptk. s. 553 (Jarrumies K.E.P. ja vaihdemies J.P.); 28.3.1922, Ptk. s. 888 (Veturinkuljettaja H.S. ja lämmittäjä A.A.V.) ja 28.9.1922, Ptk. s. 1210 (Veturinkuljettajat E.V. ja V.R.) — Toisin kuitenkin VN p. 11.12.1922, Ptk. s. 43 (Asemamiehet J.L. ja K.S.) — J.L. ja K.S. vapautettiin suorittamasta junavaurion johdosta yhteisvastuullisesti tuomittua 1.737 vmk:n vahingonkorvausta ja 92 vmk:n oikeudenkäyntikuluja, kun kumpikin oli suorittanut korvauksista 600 vmk:aa.

²⁸ Ks. mm. VN p. 9.6.1920, Ptk. s. 185 (Vaihdemies E.R.); 10.11.1920, Ptk. s. 315 (Jarrumies T.S.); 5.11.1926, Ptk. s. 63 (Kirjuri J.S.) ja 30.12.1926, Ptk. s. 562 (Harjoittelija K.K.).

²⁹ VN p. 12.1.1921, Ptk. s. 163 (Entinen sähköttäjä V.K.) — V.K. ja jarrumies T.S. oli yhteisvastuullisesti velvoitettu korvaamaan valtiolle junien yhteentörmäyksestä aiheutunut 5.317 vmk:n suuruinen vahinko. T.S:n suoritettua korvauksesta 1.180 vmk:aa vapautti valtioneuvosto (VN p. 10.11.1920, Ptk. s. 315) hänet enemmästä korvausvelvollisuudesta. V.K., joka ei ollut maksanut korvauksesta mitään, anoi nyt vuorostaan vapautusta maksuvelvollisuu-

Junavaurioiden osalta voidaan vielä mainita, että VN ei ole vapauttamisanomuksen yhteydessä esitetystä pyynnöstä huolimatta palauttanut jo suoritettua korvausta tai sen osaa. Takaisinmaksua ei ole tapahtunut, vaikka korvausvelvollinen on näin joutunut maksamaan huomattavasti enemmän kuin korvausvelvolliset muissa vastaavan laatuissa tilanteissa.³⁰

Lopuksi voidaan todeta, että eräässä tapauksessa on korvausvelvollisen kuolinpesä ollut maksuvapautuksen hakijana. Anomuksen johdosta kuolinpesä vapautettiin koko tuomitun korvauksen maksamisesta, vaikka korvauksesta ei ollut vielä suoritettu mitään.³¹

Liikaa tai perusteettomasti valtion varoista maksettujen suoritusten kohdalla on useimmissa tapauksissa ollut kysymys tavalla tai toisella liikaa suoritetusta palkasta tai eläkkeestä. Liikaa palkkaa saanut on säännönmukaisesti vapautettu korvausvelvollisuudesta.³² Näin on menetelty silloinkin, kun liikamaksun saaja ei ole ollut valtion palve-

desta ja RtH esittikin, että V.K. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 1.180 vmk:aa.

VN näki hyväksi vapauttaa V.K:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä yhtä suuren summan kuin jarrumies T.S. eli 1.180 vmk:aa.

³⁰ Ks. esim. VN p. 5.3.1920, Ptk. s. 157 (*Ratavahti O.L.*) — Viipurin HO oli 15.4.1919 velvoittanut O.L:n ja sittemmin kuolleen ratamestari A.E.O:n korvaamaan valtiolle junavaurion johdosta aiheutuneen 1.376 vmk:n suuruisen vahingon ja oikeudenkäyntikulut 150 mk:lla. Korvauksesta oli O.L:ltä peritty ulosottotoimin 1.000 vmk:aa.

RtH esitti, että O.L. vapautettaisiin suorittamasta A.E.O:n osalle langennutta korvausmäärää ja kulujen osaa ja että O.L:lle saataisiin suorittaa takaisin hänen yli oman osuutensa maksama määrä.

VN näki hyväksi vapauttaa O.L:n maksamasta yllä mainittujen korvausten vielä puuttuvaa loppuerää.

³¹ VN p. 29.6.1921, Ptk. s. 708 (*Asemapäällikön leski A.A.*).

³² *Liikaa tai perusteettomasti suoritettu kalliinajanlisäys:* VN p. 12.4.1922, Ptk. s. 248 (*Puhtaaksikirjoittaja R.K.*) ja 7.9.1923, Ptk. s. 39 (*Asemamiesten esimies M.K.*).

Liikaa suoritettu palkka: VN p. 21.10.1926, Ptk. s. 235 (*Sairaanhoitajat H.V. ja L.L.*).

Liikaa suoritettu perhelisä: VN p. 3.12.1926, Ptk. s. 57 (*Ylimääräiset esittelijät J.S., M.S. ja P.W.*).

Liikaa suoritettu päiväraha: VN p. 21.1.1926, Ptk. s. 238 (*Kenraalimajuri H.B. ja ylikamreeri A.F.H.*).

luksessa.³³ Eräässä tällaisessa tapauksessa VN lähetti — vapautuksen myönnettyään — asiakirjat sille ministeriölle, jonka alainen virheellisen maksun suorittanut viranomainen oli »sellaisiin toimenpiteisiin ryhtymistä varten, joihin asia saattoi antaa aiheutta».³⁴

Viitatuissa tapauksissa oli maksuvapautuksen hakijana muodossa tai toisessa liikaa palkkaa saanut henkilö, jolta liikasuoritusta oli velottu takaisin. Eräissä liikasuorituksen tapauksissa on korvausvaade kohdistettu siihen viran tai toimen haltijaan, joka on ollut syypää liikamaksuun. Viran tai toimen haltijan anottua näissä tapauksissa vapautusta liikamaksun korvaamisesta on se hänelle myönnetty,³⁵ ellei hän ole menetellyt törkeän huolimattomasti liikamaksun aiheuttaessaan.³⁶

Viimeksi käsiteltyihin tapauksiin liittyvät läheisesti eräät siirtomäärärahan ja virheellisen valuuttakurssin käyttöä koskeneet ratkaisut. Ensiksi mainitussa oli kysymys tilanteesta, jossa virkamies oli käsitellyt eräitä määrärahoja aina vuoteen 1922 saakka siirtomäärärahoina, vaikka ko. määrärahat oli vuodesta 1920 alkaen merkitty tulo- ja menoarvioon kiinteiksi määrärahoiksi. Hänet velvoitettiin korvaamaan ko. kiinteistä määrärahoista niiden myöntämistä seuraavina vuosina suorittamansa maksut takaisin valtiolle.³⁷ Jälkimmäisessä tapauksessa taas virkamiehet muunsivat ulkomaanrahassa määrätyn saatavan virheellistä valuuttakurssia käyttäen Suomen markoiksi. Heidät velvoitettiin korvaamaan valtiolle virheellisellä menettelyllään aiheuttamansa vahinko.³⁸

³³ VN p. 12.10.1922, Ptk. s. 122 (*Polisikamarinsihteerin leski H. H.*); 2.11.1922, Ptk. s. 4 (*Asemapäällikön leski T. J.*) ja 9.9.1926, Ptk. s. 105 (*Nimismiehen leski S. L.*) — Kaikissa näissä tapauksissa oli kysymys syystä tai toisesta liikaa maksetusta eläkkeestä.

³⁴ VN p. 12.4.1922, Ptk. s. 218 (*Lehtorin leski O. V.*).

³⁵ VN p. 23.11.1922, Ptk. s. 593 (*Eversti L. S.*).

³⁶ VN p. 2.11.1922, Ptk. s. 9 (*Apukamreeri Y. T. ym.*) — VN hylkäsi äänin 6—4 Y. T:n ja eräiden muiden korvausvelvollisuudesta vapauttamista koskeneen anomuksen, kun korvausvelvollisuus perustui siihen, että Y. T. ja eräät muut henkilöt olivat varmentaneet viisi eri matkalaskua, vaikka näiden laskujen antajat olivat rautatiematkojensa ja jopa toimitustensakin kestäessä laskeneet hyväksään korvauksia matkatavarainsa kuljetuksesta rautatieltä ja rautatielle sellaisillaakin paikkakunnilla, joilla he eivät olleet yöpyneet eivätkä muustakaan syystä olleet olleet pakotetut poistumaan rautatiealueelta ja vielä vähemmän suorittamaan mitään tavarainsa kuljetuksesta.

³⁷ VN p. 23.4.1926, Ptk. s. 352 (*Kamreeri V. K.*).

³⁸ VN p. 28.11.1925, Ptk. s. 411 (*Ylitirehtööri J. V. V. ja tirehtöörit K. S. W. ja K. R. S.*).

Molemmissa tapauksissa korvausvelvollisille myönnettiin heidän anomuksestaan vapautus korvausten suorittamisesta.

Edellä liikaa suoritettujen maksujen tarkastelun yhteydessä tuli jo esille tapauksia, joissa virkamies vapautettiin virassaan valtiolle aiheuttamansa vahingon korvausvelvollisuudesta. Näiden tapausten yhteydessä havaittu myönteinen suhtautuminen maksuvapautuksiin ilmenee myös muissa käytännössä esiintyneissä vastaavissa vahinkotilanteissa. Tämän osoittamiseksi voidaan viitata esimerkiksi kassavajaustapauksissa myönnettyihin maksuvapautuksiin.³⁹ Esimies on myös käytännössä vapautettu suorittamasta alaisensa rikokseen perustunutta korvausta.⁴⁰

Mielenkiintoisena piirteenä muiden kuin junavauriotapausten osalta voidaan mainita, että eräissä ratkaisuissa KHO on — hylättyään korvausvelvolliseksi tuomitun valituksen — viran puolesta alistanut VN:n harkittavaksi, voitaisiinko velallinen vapauttaa tuomitun korvauksen suorittamisesta.⁴¹

Yhteenvetona 1920-luvun maksuvapautuskäytännöstä voidaan todeta, että vapautusasioita esiintyy käytännössä suhteellisen vähän. Esiintyneissä tapauksissa on maksuvapautusten myöntämiseen suhtauduttu sitä vastoin myönteisesti. Vapautuksia on kuitenkin myönnetty pääsääntöisesti vain viran tai toimen haltijoille. Poikkeuksen muodostavat ainoastaan eräät viran tai toimen haltijain leskille liikaa suoritettujen eläkkeiden takaisinmaksusta myönnettyt vapautukset. Maksuvapautuksen edellytykseksi ei viran tai toimen haltijan kohdalla ole sitä vastoin asetettu, että saaminen perustuisi virassa tapahtuneeseen virheeseen tai

³⁹ Ks. mm. VN p. 3.11.1920, Ptk. s. 11 (*Kirjanpitäjänleski A.M.S.*) ja 12.1.1921, Ptk. s. 163 (*Harjoittelija S.H.*).

Ks. myös VN p. 28.3.1922, Ptk. s. 889 (*Asemapäällikkö E.V.*) — E.V. vapautettiin korvaamasta valtiolle Orismalan asemalla vastaanottamaansa Suomen Pankin pääkonttorissa vääräksi havaittua 500 vmk:n seteliä.

⁴⁰ VN p. 3.8.1921, Ptk. s. 35 verrattuna VN p. 9.11.1922, Ptk. s. 123 (*Piirinsinööri K.J.L.*).

⁴¹ Näin mm. VN p. 23.11.1922, Ptk. s. 593 (*Eversti L.S.*) — Virheellisen matkalaskun hyväksymisestä aiheutunut vahinko.

VN p. 28.11.1925, Ptk. s. 411 (*Ylitirehtööri J.V.V. ja tirehtöörin K.S.W. ja K.R.S.*) — Virheellisen valuuttakurssin käyttämisestä aiheutunut vahinko.

VN p. 21.1.1926, Ptk. s. 238 (*Kenraalimajuri H.B. ja ylikamreeri A.F.H.*) — Liikaa maksetusta päivärahasta aiheutunut vahinko.

laiminlyöntiin. Virkamies on nimittäin vapautettu myös ilman omaa syytään saamansa liikapalkan takaisinmaksusta.

Lopuksi on syytä todeta, ettei MaksVapL:a edeltäneessä vapautuskäytännössä ole ratkaisuja, joissa olisi ollut kysymys liikennevahinkoon perustuvasta korvausvelvollisuudesta vapauttaminen.

b. MaksVapL:n säätäminen

1. *Lain säätämiseen johtaneet tapahtumat.* MaksVapL:n säätäminen sai virikkeen edellä osoitetuista vapauttamisperiaatteista. Tämä tapahtui siten, että Vtt:t kiinnittivät vuoden 1925 tilintarkastuskertomuksessaan huomiota näiden vapauttamisperiaatteiden 'lainmukaisuuteen'.⁴² Varsinaisen sysäyksen antoi Kuopion yleisen sairaalan toisen alilääkärinviran hoidosta aiheutunut tilimuistutusjuttu.

Mainitun sairaalan ensimmäinen alilääkäri oli vuonna 1923 SisM:n määräyksestä hoitanut oman virkansa ohella 4 kuukauden ajan myös sairaalan toisen alilääkärin tehtäviä. Tänä aikana oli hänelle maksettu täysi palkka kummastakin virasta. VN:n helmikuun 5 päivänä 1923 samaksi vuodeksi vahvistamien siviilivirkakunnan kalliinajan palkkausta koskevien määräysten mukaan täydet palkkaedut saatiin kuitenkin suorittaa ainoastaan päävirasta ja toisesta virasta enintään 2/3 vakinaiselle viranhaltijalle kuuluvista palkkaeduista. Tämän vuoksi yleinen revisionioikeus tuomitsi 1. 10. 1925 hallitussihteeri I. H:n, joka oli esitellyt palkan suorittamista koskeneen asian, korvaamaan valtiolle liikaa maksetun palkan 3.833 vmk:aa 36 penniä. I. H. ei kuitenkaan tyytynyt revisionioikeuden päätökseen, vaan valitti asiassa KHO:n. KHO hylkäsi kuitenkin 17. 6. 1926 I. H:n valituksen ja vahvisti revisionioikeuden päätöksen.

I. H. ei kuitenkaan tyytynyt vielä tähänkään, vaan teki VN:lle anomuksen korvausvelvollisuudesta vapauttamiseksi. VN vapauttikin hänet korvauksen suorittamisesta, koska hän oli menetellyt valtion edun mukaisesti.⁴³

Tässä vaiheessa puuttuivat Vtt:t asioiden kulkuun. Heidän mielestään ei VN:n olisi tullut tässä tapauksessa vapauttaa I. H:ta

⁴² Vtt:n kertomus vuodelta 1925 s. 29 (Valtiopäivät 1927, Asiakirjat IV) — Ks. Liite II.

⁴³ VN p. 17. 6. 1926, Ptk. s. 221 (Hallitussihteeri I. H.).

korvausvelvollisuudesta. Tilintarkastajat tiedustelivatkin VN:lta, mihin tällainen korvauksista vapauttamisoikeus perustui. Tiedustelun johdosta antamassaan selityksessä VvM lausui, että vapauttamisoikeus perustui 3. 5. 1899 annetun tilijulistuksen 37 §:ään, jonka mukaan saatavien poistaminen tileistä edellytti senaatin hyväksymistä.⁴⁴

Vtt:t eivät kuitenkaan hyväksyneet VvM:n selitystä vaan katsoivat, ettei VN:lla ollut mainitun lainkohdan nojalla oikeutta »valtiolta riistää tuloja, jotka laillisten tuomioiden perusteella sille kuuluvat». Tilintarkastajien mielestä VN oli maksuvapautuksia lainkohdan nojalla myöntäessään »sivuuttanut toimivaltansa». Heidän mielestään vapautusten myöntäminen saattoi kuitenkin olla tietyissä tapauksissa paikallaan, minkä vuoksi he esittivät, että asiasta olisi annettava tarkempia säännöksiä.⁴⁵

Valtiovarainvaliokunta piti valtiovarain tilasta ja Vtt:n kertomuksesta vuodelta 1925 antamassaan mietinnössä myös omasta puolestaan tällaisten säännösten antamista tarpeellisenä.⁴⁶ Eduskunta yhtyi valtiovarainvaliokunnan esittämään käsitykseen ja kehoittaessaan hallitusta ryhtymään niihin toimenpiteisiin, »joihin tehdyt muistutukset ja ehdo-

⁴⁴ *Keisarillisen Majesteetin Armollinen Julistus, sisältävä tarkempia määräyksiä tänään annetussa armollisessa asetuksessa käskettyä valtiovaraston kassa- ja tililaitoksen uudestaan-järjestämistä toimeen pantaessa.* Annettu 3 päivänä toukokuuta 1899 (Suomen Suuriruhtinaanmaan As.kok. 19/1899).

37 § — »Kun debiteerattu tulo köyhyyden tahi muun laillisen syyn tähden lyhennetään taikka jo kertynyt tulo voimassa olevien määräysten mukaan maksetaan takaisin, on tulosta aikaisemmin hyvitetty kontto lyhennetyllä tahi takaisinmaksetulla määrällä raskautettava.

Jos muuten havaitaan tarpeelliseksi laskusta poistaa tilikirjoihin pantuja varoja, on erityinen vuosirahasäännön ulkopuolella oleva, »Sekalaisia satunnaisia laskusta-poistoja» -niminen menokontto raskautettava sillä summalla, joka on laskusta poistettu, mutta älköön tälle kontolle pantua määrää katsottako täysin oikeaksi todistetuksi ennekuin on hankittu Senaatin hyväksyminen laskustapoistamiselle.»

⁴⁵ Edellä selostettu tapahtumien kulku sisältyy valtioneuvoston tilintarkastajien kertomukseen vuodelta 1925 s. 29 ja 30. — Ks. Liite II.

Ks. myös Merikoski, Erivapaus s. 78 alav. 36, jossa lyhyt esitys MaksVapL:n säätämiseen johtaneesta kehityksestä.

⁴⁶ Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 18 valtiovarain tilasta ja valtioneuvoston tilintarkastajain kertomuksesta vuodelta 1925 s. 2 (Valtiopäivät 1928, Asiakirjat IV).

tukset antavat aiheutta» eduskunta samalla kehoitti hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin maksuvapautussäännösten aikaansaamiseksi.⁴⁷

Saamansa kehoituksen mukaisesti hallitus antoi asiasta vuoden 1929 toisille valtiopäiville esityksen »Laiksi valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvauksen suorittamisesta».⁴⁸ Esitys läpäisi eduskuntakäsittelyn muuttumattomana, vaikka lakiehdotuksen valiokuntakäsittelyssä tehtiinkin ehdotuksen 1 ja 2 §:ien muuttamiseksi.⁴⁹ Tasavallan presidentti vahvisti lain 21. 12. 1929 ja se julkaistiin asetuskokoelmassa 28. 12. 1929.⁵⁰

⁴⁷ Eduskunnan 7.9.1928 päivätty kirjelmä valtiovarain tilasta ja valtiontilintarkastajain kertomuksesta vuodelta 1925 (Valtiopäivät 1928, Asiakirjat IV. Kirjelmä painettu heti edellisessä alaviitassa mainitun valtiovarainvaliokunnan mietinnön jälkeen).

⁴⁸ HES N:o 53 — Ks. Liite I.

⁴⁹ Ks. *valtiovarainvaliokunnan 15. 10. 1929 päivättyyn mietintöön liitettyä vastalauseita*, joka kuului: »Kuten hallituksen esityksen perusteluista ilmenee, on kyseellisen lakiehdotuksen tarkoituksena antaa valtioneuvostolle huomattavan laajoja valtuuksia vapauttaa maksuun tai korvaukseen velvollista suorittamasta valtiolle tulevaa maksua tai korvausta. Tällaisia valtuuksia vaaditaan, paitsi yksityisiin henkilöihin, jotka erikoisen puutteelliseen asemaan jouduttuaan eivät ilmeisesti kykene vaadittua korvausta suorittamaan, myöskin osakeyhtiöihin nähden sellaisissa tapauksissa, että yhtiö on joutunut taloudellisiin vaikeuksiin tai katsoo etunsa mukaiseksi vapautua korvauksesta nostamalla oikeudenkäynnin valtiota vastaan. Lakiehdotuksen säännökset ovat niihin tapauksiin nähden, joihin lakia olisi sovellettava, siinä määrin epäselvät ja tulkinnanalaiset, että lakia voitaisiin käyttää sellaisten korvausvelvollisten vapauttamiseen, joita missään tapauksessa ei olisi suosittava.

Katsoen kuitenkin siihen, että valtion toimessa oleville raskasta työtä suorittaville toimenhaltijoille sattuu työssään usein vahinkoja ja onnettomuuksia, joita ei voi pitää tahallisesti tuotettuina ja kun tällaisten onnettomuuksien aiheuttamista vahingoista tuomittujen korvausmaksujen periminen on kohtuutonta, olisi lakiin otettava sellaisia määräyksiä, joiden perusteella korvausvelvollinen voitaisiin vapauttaa. Lähinnä siinä mielessä pyydämmekin ehdottaa, että lakiehdotuksen 1 ja 2 pykälä hyväksyttäisiin seuraavassa muodossa:

1 §.

Milloin kysymyksessä on yksityinen puutteenalaiseen asemaan joutunut maksu- tai korvausvelvollinen, voi valtioneuvosto myöntää hänelle helpotusta valtiolle tulevan maksun tai korvauksen suorittamisesta tai hänet siitä kokonaan vapauttaa.

2 §.

Jos valtion viran tai toimen haltija on, ilmeisesti erehdyksen, vahingon tai

2. *MaksVapL:n säätämiseen johtaneiden olosuhteiden tarkastelua.* MaksVapL:n säätämiseen johtanut kehitys muistuttaa eräällä tavalla Ruotsissa vastaavan kysymyksen kohdalla muodostunutta tilannetta.⁵¹ Suomessa lain säätäminen sai alkunsa siitä, että VN:n katsottiin 'sivuuttaneen' toimivaltansa vapautuksia myöntäessään. Vastaavan laatuinen tilanne syntyi myös Ruotsissa kuninkaan myönnettyä maksuvapautuksia valtion saamisista säätyjä kuulematta. Suomessa vapautusten myöntämiseen puuttuivat Vtt:t ja heidän lausuntoonsa yhtyen valtiovarainvaliokunta; Ruotsissa taas Vtt:t ja perustuslakivaliokunta. Toimivallan ylityksen seuraukset olivat kuitenkin kummassakin maassa erilaiset. Suomessa säädettiin asiasta laki; Ruotsissa säädetyt ja myöhemmin eduskunta ikään kuin konkludenttisesti hyväksyivät kuninkaan omaksuman käytännön.

Toinen eroavuus Suomen ja Ruotsin välillä on siinä, että helpotusten myöntämiskompetenssi tuli esille aivan eri aikoina. Ruotsissa asiaan kiinnitettiin huomiota eri yhteyksissä 1800-luvulla;⁵² Suomessa vasta 1920-luvulla. Kysymyksen myöhäinen esilletulo Suomen osalta saa ilmeisesti selityksensä maamme valtiollisista oloista 1800-luvulla.

MaksVapL:n säätämiseen johtaneessa kehityksessä näyttää keskeisen merkityksen saaneen 3. 5. 1899 annetun tilijulistuksen 37 §.⁵³ Sisälsikö tämä lainkohta — niin kuin VvM esitti — oikeuden myöntää vapautuksia valtion saatavista?

muun sellaisen syyn kautta, joka ei ole johtunut huolimattomuudesta, virasaan tai toimessaan tuottanut valtiolle vahinkoa, jonka tuomioistuin tai hallinnollinen viranomainen on velvoittanut hänet korvaamaan, on valtioneuvostolla, otettuaan huomioon kussakin yksityisessä tapauksessa olevat asianhaarat, oikeus osaksi tai kokonaan vapauttaa hänet korvaamasta sellaisen vahingon.

⁵⁰ As. kok. 411/29.

⁵¹ Ks. *Strömberg* s. 120 ss. — Vrt. myös *Jügerskiöld* s. 55 s.

Kirjoittaja ei ole ottanut tutkimukseen vertailua eri valtioiden oikeusjärjestyksiin. Tämä johtuu siitä, että helpotus valtiolle tai muulle julkisoikeudelliselle yhdyskunnalle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta lue-taan yleensä — mm. muissa Pohjoismaissa — erivapausasioihin (Ks. *Merikoski*, *Erivapaus* s. 78 ss., *Strömberg* s. 10 ss. ja 114 ss.). Kun näissä erivapausasioissa muodostunutta käytäntöä ei ole yleensä julkaistu (Vrt. kuitenkin *Strömberg* s. 120 ss.), ei sen sisällöstä ole saatavissa selvyttä muuta kuin tutkimalla asia eri valtioiden asianomaisissa arkistoissa. Tähän ei taas ole ollut aihetta ryhtyä, koska esim. muissa Pohjoismaissa ei ole MaksVapL:n mukaista säännöstöä.

⁵² *Strömberg* s. 121 s.

⁵³ Ks. säännöksen sisällöstä ed. s. 24 alav. 44.

Lainkohdan sanamuoto ei ole kysymyksen osalta aivan selvä. Sanamuoto viittaa kuitenkin lähinnä siihen, että se koskisi vain tileistä poistettavia summia. Lainkohdan mukaanhan 'epävarmaksi' todettua saatavaa ei saanut poistaa tileistä, ennen kuin senaatti oli sen tällaiseksi hyväksynyt. Säännöksen sanamuodon nojalla on vaikea päätellä, että sillä olisi tarkoitettu antaa VN:lle yleinen oikeus maksuvapautusten myöntämiseen valtion saatavista. Ei myöskään säännöksen esitöistä saada tukea tällaiselle käsitykselle. Päinvastoin voidaan säännöksen esitöiden nojalla osoittaa, että kysymyksessä on vain tilipoistoa koskeva säännös.⁵⁴

⁵⁴ *Kommittebetänkande 11/1896 s. 101 s. —* „I första afdelningen af detta betänkande har komitén redan redogjort för de skäl, som föranledt densamma att i öfverensstämmelse med förfarandet i flertalet andra länder föreslå att afkortningar och restitutioner af tidigare uppdebiterade inkomster icke i statsförslagen må upptagas såsom utgift utan vederbörande inkomstkonti för dylika, der de förekomma, belastas; och är i enlighet dermed första momentet i § 37 affattadt. Till hvad tidigare anförts torde ur bokföringens synpunkt böra tilläggas, att när vid bokföring af förekommande afkortningar eller restitutioner visst moment i statsförslaget bör belastas och å ett och samma moment ej få förekomma poster, hvilka hänföra sig till olika fonder, man derest vederbörande inkomstmoment ej finge för sagda poster belastas blefve, nödsakad att å utgiftssidan i statsförslaget uppföra icke ett eller två utan en mängd moment för afkortningar och för restitutioner för alla de olika fonder, å hvilkas inkomster dylika afdrag blott kunna tänkas vara möjliga samt för hvarje af dessa moment upptaga vissa fullkomligt imaginära belopp.

I senare momentet af samma § säges huru annars nödig befunnen afskrifning af i räkenskapen bokförd tillgång bör bokföras. Genom en dylik afskrifning, t.ex. af lån, som icke kunnat indrifvas, af mindre undermål, som uppstått vid transport af spanmål m.m., minskas statens bokförda förmögenhet och afskrifningen måste således bland statens utgifter observeras. Men när i statsförslaget icke kan upptagas särskildt utgiftsmoment för dylika utgifter af alldeles tillfällig och oberäknelig natur, måste rättighet finnas att för dem upplägga ett särskildt utgiftskonto utom stat, dock med vilkor att sådant konto påförd utgift icke må anses fullständigt verifierad innan Senatens godkännande af afskrifningen utverkats. Dylika konti utom stat kunna för öfrigt enligt §§ 33 och 36 förekomma för differenser i spanmålsens värde och agio, men skilnaden är att nästnämnda tvänne konti ett år kunna angifva en nettoförlust och saldo sålunda i statsbokslutet förekomma såsom utgift utom statsförslaget, men ett annat år lemna nettovinst och saldot då ingå bland inkomster utom statsförslaget, hvarutom beträffande debetposterna å dessa tvänne konti en särskild pröfning af Senaten icke är påkallad.

Lainkohdan sanamuodon ja esitöiden lisäksi on syytä kiinnittää huomio vielä vuoden 1925 Vtt:n viittaamaan seikkaan, jonka mukaan säännöksestä ei »varsinkaan uuden hallitusmuodon voimaan tultua saada tukea käsitykselle, että Valtioneuvosto voisi valtiolta riistää tuloja, jotka laillisten tuomioiden perusteella sille kuuluvat».⁵⁵ Tälle näkökohdalle on annettava ratkaiseva merkitys vapauttamiskysymystä tarkasteltaessa. Kun HM:n kuudennen luvun mukaan valtiontalouden perusteet on lailla vahvistettava, ei VN:lla ainakaan HM:n säätämisen jälkeen ollut oikeutta luopua valtion saatavista ilman nimenomaisia säännöksiä. Tämän vuoksi on yhdyttävä Vtt:n lausuntoon, ettei VN:lla tarkastuskertomuksessa mainituissa tapauksissa olisi ollut oikeutta myöntää korvausvelvollisille maksuhelpotuksia. Tilintarkastajien esitystä yksityiskohtaisten säännösten antamiseksi maksuvapautuksista oli tämän vuoksi pidettävä perusteltuna ja tarpeen vaatimana.

⁵⁵ Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1925 s. 30 (Valtiopäivät 1927, Asiakirjat IV). Kursiivi lisätty. — Ks. Liite II.

VARSINAINEN OSA

I YLEISIÄ NÄKÖKOHTIA

A. YLEISTÄ

MaksVapL:n säätäminen sai — niin kuin edellä todettiin — alkunsa siitä, että VN oli Vtt:n käsityksen mukaan »sivuuttanut» toimivaltansa vapauttaessaan *tilivelvollisia* heidän maksettavakseen määrättyistä korvauksista.¹ Lain säätämiseksi esitetyissä toivomuksissa ja lausunnoissa rajoituttiin tämän vuoksi vain valtion viran tai toimen haltijan vapauttamiseen valtiolle tuomituista korvauksista.² Lakia valmisteltaessa havaittiin kuitenkin tarkoituksenmukaiseksi laatia lakiehdotus koskemaan muitakin kuin valtion viran ja toimen haltijoita, koska muidenkin henkilöiden valtiolle maksettavaksi määrättyjen korvausten oikeudellisin toimin tapahtuva periminen saattoi tietyissä olosuhteissa olla valtion kannalta hyödytöntä. Tällaisia tapauksia varten katsottiin tarkoituksenmukaiseksi antaa VN:lle oikeus järjestää saatavaa koskeva kysymys maksuvelvollisen kanssa tehtävällä sopimuksella,³ kunhan valtion etu sopimusta päätettäessä otettaisiin vain tarkoin huomioon.

Vapauttamissäännösten laajentaminen koskemaan muitakin kuin valtion viran ja toimen haltijoita toi eräänlaisen kaksijakoisuuden MaksVapL:iin. Valtion viran ja toimen haltijoita koskeva MaksVapL 2 § toisaalta ja kaikkia kansalaisia koskeva MaksVapL 1 § toisaalta poikkeavat nimittäin vapauttamisedellytysten osalta monissa kohdin toi-

¹ Ks. ed. s. 24.

² Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1925 s. 30 (Ks. Liite II); Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 18 valtiovarain tilasta ja valtiontilintarkastajain kertomuksesta vuodelta 1925 (Valtiopäivät 1928. Asiakirjat IV) s. 4; Eduskunnan kirjelmä 7.9.1928; — Ks. myös HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Liite I).

³ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Liite I).

sistaan.⁴ Kumpaakin vapauttamistapausta koskevat yhteiset säännökset ovat sitä vastoin merkitykseltään toisarvoisia (MaksVapL 3 ja 4 §:t) tai rajoittuvat vapautusta koskeviin prosessuaalisiin kysymyksiin (MaksVapA).

Selostettu kaksijakoisuus lyö leimansa myös tähän tutkimukseen. Vapauttamisedellytysten poiketessa MaksVapL 1 ja 2 §:issä toisistaan on perusteltua tarkastella kumpaakin säännöstä erikseen. Siltä osin kuin helpotuksen tai vapautuksen myöntämisedellytykset ovat kuitenkin molempien lainkohtien osalta samat, otetaan ne jäljempänä yhdessä tarkasteltavaksi.

B. MAKSUVAPAUTUSLAIN OIKEUSPOLIITTISISTA NÄKÖKOHDISTA

a. Yleistä

Eräs valtion tärkeimmistä tehtävistä on oikeusjärjestyksen ylläpitäminen. MaksVapL on osa oikeusjärjestystä eikä valtiolle siinä annettulla oikeudella luopua saatavistaan ole sinänsä vaikutusta oikeusjärjestyksen ylläpitämiseen ja oikeusjärjestyksessä sovellettaviin periaatteisiin. Kun valtio MaksVapL:n nojalla myöntää helpotuksia tai vapautuksia valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista, se käyttää oikeusjärjestyksen sille suomaa oikeutta.

Helpotusten ja vapautusten — joista käytetään seuraavassa esityksessä yhteisnimitystä »huojennus» — myöntämisestä saattaa kuitenkin olla seuraamuksia, jotka vaikuttavat haitallisesti oikeusjärjestykseen sitä kokonaisuutena katsoen. Pelkkä valtion taloudellisten intressien huomioon ottaminen maksuhuojennuksia myönnettäessä saattaa esimerkiksi loukata jotain oikeusjärjestyksessä sovellettavaa keskeistä periaatetta.

VvM p. 1.12.1948, 19/366 VMKD 1948 (*Mielisairaanhoitaja O. K.*) — Pirkkalan KO oli 25.2.1948 tuominnut mielisairaanhoitaja O. K:n vaimon, postiaseman hoitajan E. S. K:n virkamiehenä tehdystä postilaitoksen varojen kavaltamisesta kuritushuonerangaistukseen ja korvaamaan kavalletut varat ja PLH:n oikeudenkäyntikulut yhteensä 3.152 mk:lla. Tämän korvauksen suorittamiseksi oli Nokian piirin nimismies 27.4.1948 ulosmitannut E. S. K:n ja O. K:n koti-irtaimistoa 340 mk:n

⁴ Ks. jälj. s. 84 ja s. 162 s.

arvosta sekä O. K:n 27.2.1948 ja 2.3.1948 nimismiehelle tallettamat varat yhteensä 1.500 mk:aa, joka nimismiehen ilmoituksen mukaan oli O. K:n yksityistä omaisuutta.

O. K:n valitettua ulosmittauksesta edellä mainitun 1.500 mk:n osalta joutui kysymys rahojen omistusoikeudesta PLH:n ja O. K:n välisen oikeudenkäynnin kohteeksi. Siinä O. K. väitti, että hän talletti ko. rahat nimismiehelle sitä varten, että hän omilla varoillaan maksaisi vaimolleen tuomitun korvauksen voidakseen sen jälkeen anoa vaimolleen armahdusta. Kun hänen omaisuutensa ei kuitenkaan riittänyt koko tuomitun määrän korvaamiseen eikä armonanomusta tämän eikä eräiden muidenkaan syiden vuoksi tehty, vaati O. K. ko. 1.500 mk:aa itselleen.

Oikeudenkäynnin vireillä ollessa teki O. K. PLH:lle tarjouksen, jonka mukaan hän luovuttaisi riidanalaiset 1.500 mk:aa vapaaehtoisesti valtiolle, jos valtio luopuisi enemmistä korvausvaatimuksista E. S. K:n suhteen. Lisäksi valtion olisi tullut luopua myös enemmistä ulosmittaustoimenpiteistä K:n puolisoiden koti-irtaimistoon nähden. E. S. K. yhtyi miehensä tekemään esitykseen.

PLH alisti O. K:n tarjouksen VvM:n ratkaistavaksi ja lausui: »Kun on todennäköistä, että valtio tulee häviämään ko. oikeudenkäynnin ja on epätodennäköistä, että valtio tulisi E. S. K:lta myöhemmin saamaan sille tuomitun määrän, on ratkaistavana kysymys, luopuuko valtio vaatimasta sille tuomittua yhteensä 3.152 mk:aa E. S. K:lta sitä vastaan, että O. K. maksaa valtiolle 1.500 mk:aa. Lakia valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta ei voida tässä tapauksessa soveltaa.»

TarkV lausui, ettei se voinut arvioida, miten vireillä oleva oikeudenkäynti päättyy, eikä myöskään sitä, tuleeko E. S. K. myöhemmin saamaan varoja, minkä vuoksi ja kun virkamiehen kavaltaman määrän takaisinperimistä on arvosteltava muuna kuin taloudellisena kysymyksenä,¹ TarkV katsoi, ettei O. K:n tarjoukseen olisi suostuttava.

Esittelijä lausui: »Kun valtion tehtävät oikeusjärjestyksen ylläpitäjänä on asetettava valtiolle yksityistapauksessa koituvien taloudellisten etujen edelle,² eikä näin ollen voitane mennä siihen, että virkamies vapautettaisiin velvollisuudesta maksaa valtiolle siltä kavaltamaansa määrää sitä vastaan, että joku sivullinen henkilö suostuu korvaamaan valtiolle osan tuosta määrästä, ei O. K:n tarjoukseen suostuttane.»³

VvM ei katsonut voivansa suostua O. K:n tekemään tarjoukseen.

Ratkaisua on pidettävä perusteltuna. Korvausvelvollisuudella on oikeusjärjestyksemme mukaan tarkoitettu aikaansaada myös vahinkoja ennalta estävä vaikutus,⁴ joka on otettava huomioon maksuhuojennuksia

¹ Kursiivi lisätty.

² Kursiivi lisätty.

³ Vrt. myös jälj. s. 183 ss.

⁴ Ks. jälj. s. 127 ja siinä alav. 33.

myönnettäessä niin kuin jäljempänä esitetään. Tämä korvausvelvollisuuden vaikutus saattaisi heikentyä, jos valtio ryhtyisi 'kauppoihin' korvauksista, joita anastaja on tuomittu valtiolle maksamaan.

Selostetusta ratkaisusta ilmenevä tilanne ei ole ainoa, jossa maksuhelpotuksen myöntäminen saattaa joutua ristiriitaan jonkin oikeusjärjestyksessä sovellettavan periaatteen kanssa. On kuitenkin todettava, että maksuvapautustapauksissa valtion ja yksilön suhde on monessa suhteessa enemmän yksityisoikeudellinen kuin muissa lainlievennystapauksissa permutaatiotapauksia ehkä lukuunottamatta. Vapauttaminen valtiolle tulevasta maksusta tai korvauksesta ei tämän vuoksi voi yleensä merkitä oikeusjärjestyksen arvovallan horjuttamista samassa määrin kuin muiden lainlievennysvallan muotojen kohdalla.⁵ Tästä huolimatta maksuista ja korvauksista vapauttamisen vaikutusta oikeusjärjestykseen ja siinä sovellettaviin periaatteisiin ei ole syytä väheksyä.

b. Yhdenvertaisuus-, objektiviteetti-, suhteellisuus- ja tarkoituksidonnaisuuden periaate

Maksuhuojennusten myöntäminen on vapaaharkintaista hallintotoimintaa. VN ei ole velvollinen myöntämään maksuhuojennusta, ellei se pidä sitä aiheellisenä.⁶

Vapaassakin harkinnassa on kuitenkin tietyt harkintavallan rajat, joista VN ei voi poiketa. Näistä on aluksi mainittava HM 5 §:ssä säädelty *yhdenvertaisuusperiaate*.⁷ Sen merkitys ei tosin rajoitu pelkästään vapaaseen harkintaan. Periaate tulee kuitenkin juuri vapaassa harkinnassa rajoittavana ja ohjaavana tekijänä korostetusti esille. VN:n on myönnettävä maksuhuojennuksia yhtäläisten periaatteiden mukaan kaikille kansalaisille.

Yhdenvertaisuusperiaatteen ohella on mainittava *objektiviteettiperiaate*. Sen mukaan tulee hallinnolliseen toimenpiteeseen ryhtymisen ja ratkaisun asialliselta sisällykseltään olla objektiivisesti perusteltavissa ja puolustettavissa. Päätävä viranomainen ei toisin sanoen saa antaa omalle subjektiiviselle käsitykselleen ratkaisevaa merkitystä toi-

⁵ Merikoski, Erivapaus s. 78.

⁶ Merikoski, Vapaa harkinta s. 248 s.

⁷ Merikoski, Vapaa harkinta s. 76 ss. — Vrt. myös Andersson JFT 1964 s. 44 s.

mittaessaan valintaa kahden tai useamman laillisuuden vaatimukset täyttävän ratkaisuehdotuksen välillä.⁸

Vapaassa harkinnassa on sovellettava myös *suhteellisuusperiaatetta*. Hallintotoimen ankaruusaste on periaatteen mukaan sopeutettava toimen yleisen laadun ja kulloinkin kysymyksessä olevan intressin tärkeyden mukaiseksi.⁹ Tämä periaate saattaa maksuhojennuksen osalta tulla merkitykselliseksi siinä, että maksuhojennuksen kieltämisen täytyy esimerkiksi olla oikeassa suhteessa suojeltavaan intressiin.

Maksuhojennuksia myönnettäessä on noudatettava myös *tarkoitussidonnaisuuden* periaatetta. Hallintoviranomainen ei sen mukaan saa muodollisen toimivaltansa nojalla ryhtyä toimiin, jotka tosin näytävät kuuluvan viranomaisen toimivaltaan, mutta joiden on kuitenkin katsottava jäävän viranomaisen tehtäväpiiriin ja valtuutuksen ulkopuolelle sen vuoksi, että ne suoritetaan viranomaisen toimivaltuuksille ja tehtäville vieraassa tarkoituksessa.¹⁰

Tässä yhteydessä tyydytään edellä mainittujen periaatteiden osalta vain esitettyihin viittauksiin ja määrittelyihin, koska periaatteita joudutaan vielä sivuamaan maksuvapautuskäytäntöä yksityiskohtaisesti selvitettäessä.¹¹

c. Vahingonkorvausoikeudellisia näkökohtia

Edellä todettiin vahingonkorvausvelvollisuuden ennalta estävän vaikutuksen voivan heikentyä, jos valtio luopuisi ilman riittävän painavia perusteita sille tuomitusta vahingonkorvauksesta. Näkökohta on saanut huomiota osakseen jo maksuvapautuksen varhaisimmissa kehitysvaiheissa. Tämän osoittamiseksi voidaan viitata historiikin yhteydessä tarkasteltuun vuoden 1819 julistukseen siitä, miten varkaan oli korvattava varastamansa esineen arvo työllään.¹² Tämän julistuksen 5 §:ssä

⁸ Merikoski, Vapaa harkinta s. 67 ss. — Vrt. myös Andersson JFT 1964 s. 44 s.

⁹ Merikoski, Vapaa harkinta s. 75 s. — Vrt. myös Andersson JFT 1964 s. 44 s.

¹⁰ Merikoski, Vapaa harkinta s. 58 ss. — Vrt. myös Andersson JFT 1964 s. 44 s.

¹¹ Ks. esim. jälj. s. 39, 197, 249 ja 265.

¹² Ks. ed. s. 12.

määrättiin — niin kuin edellä jo selvitettiin — että varastetun esineen omistajan oikeus vaatia varastetun tavaran korvaamista työllä siirtyi valtiolle, mikäli asianomistaja ei tahtonut ottaa varasta työhön anastettua omaisuutta korvaamaan tai osoittanut hänelle tätä varten työtä jonkun toisen palveluksessa. Syynä tähän järjestelyyn oli mm. vahingonkorvauksen ennalta estävän vaikutuksen turvaaminen. Asianomistajan luovuttua usein käytännössä 'työmaksusta' heikkeni vahingonkorvausvelvollisuuden tämä vaikutus. Epäkohdan poistamiseksi valtio sääti työn suoritettavaksi toissijaisesti valtiolle.

Selostetussa tapauksessa katsottiin yksityisten kansalaisten 'työmaksusta' luopumisen heikentäneen vahingonkorvauksen ennalta estävää merkitystä. Kun valtion tehtävänä on oikeusjärjestyksen ylläpitäminen, on valtion omasta vahingonkorvaussaatavasta luopumisella tässä suhteessa monta vertaa suurempi merkitys.

Vahingonkorvauksesta luopumisessa on lisäksi huomattava eräs toinen näkökohta. Oikeusjärjestyksessämme on — ainakin tähän asti ollut — pääsääntönä, että vahinko on vahingonaiheuttajan täysimääräisesti korvattava.¹³ Vaikka säännöstä on jo olemassa lukuisia poikkeuksia,¹⁴ on sillä edelleen keskeinen merkitys vahingonkorvausoikeudessamme. Tällaisissa olosuhteissa on MaksVapL:lla oma erityinen tehtävä täytettävänä. Lain avulla voidaan valtiolle tulevien korvausten osalta poistaa ne epäkohdat ja kohtuuttomuudet, joihin edellä mainittu täyden korvauksen periaate saattaa käytännössä johtaa. Eri-tyisen merkityksellinen on tämä näkökohta valtion viran ja toimen haltijoiden kohdalla, joiden vähäisestäkin erehdyksestä saattaa aiheutua suhteettoman suuri vahinko.¹⁵

Esitetyt näkökohdat ilmenevät myös maksuvapautuskäytännöstä.

VvM p. 29.4.1959, 560/107 VMAD 1959, (*Autosotamies N.I.L.*) — Helsingin II sotaoikeus oli 26.1.1959 velvoittanut N. I. L:n SRL 47 § 4 mom:n nojalla maksamaan valtiolle autovaurion johdosta aiheuttamastaan 4.346 mk:n suuruisesta vahingosta 609 mk:aa. N. I. L. anoi vaputusta korvausvelvollisuudesta.

PIM puolsi anomusta.

¹³ Ylöstalo, Siviilioikeuden kehityslinjoja s. 91 ss.; Vahingonkorvauskomitea s. 18.

¹⁴ Ks. Ylöstalo, Siviilioikeuden kehityslinjoja s. 92 ss. ja siinä mainittuja lainkohtia.

¹⁵ Ks. HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Liite I).

VvM — Koska sota-oikeus oli tuominnut hakijan maksettavaksi vain osan hänen valtiolle aiheuttamastaan vahingosta, hylätään anomus.¹⁶

Ratkaisun merkityksen selvittämiseksi on mainittava, että liikennevahingotapauksissa kuljettaja vapautetaan — niin kuin jäljempänä tullaan havaitsemaan¹⁷ — säännönmukaisesti osasta valtiolle tuomittua vahingonkorvausta. Selostetussa ratkaisussa ei näin menetelty, koska tuomioistuimien oli jo sovitellut korvausta. SRL 47 § 4 mom:han on eräs niistä säännöksistä, joissa tuomioistuimelle on annettu valta poiketa täyden korvauksen periaatteesta.¹⁸ Kun vahingonkorvausta oli jo soviteltu tämän säännöksen nojalla, ei ollut enää tarvetta soveltaa MaksVapL:a. Mikäli erityissäännöstä ei olisi ollut, olisi korvausvelvollisuutta ilmeisesti huojennettu MaksVapL:n nojalla.¹⁹

Sama periaate ilmenee myös esittelijän lausunnosta²⁰ seuraavassa ratkaisussa:

VvM p. 11.9.1957, 1060/217 VMAD 1957, (*Autonkuljettaja T. M. V.*) — T. M. V. oli 23.7.1956 Alavuden kunnan Alavuden kylässä kuljettaessaan TVH:n omistamaa kuorma-autoa laiminlyönyt noudattaa tarpeellista varovaisuutta ja huolellisuutta seurauksin, että auto oli kaatunut ja vaurioitunut. Tämän vuoksi Alavuden KO velvoitti 5.3.1957 T. M. V:n maksamaan valtiolle 1/3 autolle aiheutetusta vahingosta eli 1.000 mk:sta sekä korvaamaan valtion oikeudenkäyntikulut 10 mk:lla. Alavuden nimismies oli perinyt T. M. V:ltä 343 mk:aa.

T. M. V. anoi, että hänet vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta ja että hänelle palautettaisiin häneltä jo peritty summa.

TVH ei puoltanut anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska T. M. V. oli jo maksanut korvauksen ja koska korvaussumma oli vain murto-osa todellisesta vahingosta.

VvM hylkäsi anomuksen, koska korvaus oli jo suoritettu.

Esittelijä perusteli hylkäävää ehdotustaan kahdella eri perusteella. Toisaalta viitattiin siihen, että korvaus oli jo maksettu ja toisaalta taas siihen, että tuomittu korvaus oli vain murto-osa vahingosta. Ensiksi

¹⁶ Tapauksesta, jossa virkamies vapautettu kokonaan vahingonkorvausvelvollisuudesta SRL 47 § 4 mom:n nojalla ks. KKO 1962 II 75.

Ks. myös KKO 1965 II 22 ja sen johdosta jälj. s. 53.

¹⁷ Ks. jälj. s. 204 ss.

¹⁸ Ks. ed. s. 34 alav. 14.

¹⁹ Ks. jälj. s. 204 ss.

²⁰ Ks. esittelijän lausunnon merkityksestä ed. s. 3.

mainittuun perusteluun palataan jäljempänä.²¹ Jälkimmäisestä ilmenee sitä vastoin jälleen periaate, ettei korvausvelvollista ole syytä enää vapauttaa MaksVapL:n nojalla korvausvelvollisuudesta, jos korvausta on jo ennen riittävästi soviteltu.

Kosketeltu perustelu on mielenkiintoinen toisessakin suhteessa. Voidaan kysyä, miksi KO tuomitsi T. M. V:n maksettavaksi vain 1/3 koko vahingosta. Tuomioistuimenhan on — edellä viitattuja²² poikkeuksia lukuunottamatta — tuomittava täysi korvaus, jos sitä on vaadittu. TVH:lla ei taas ole oikeutta tyytyä vaatimaan ainoastaan osaa korvauksesta, koska se käsittäisi valtiolle tulevasta vahingonkorvauksesta luopumisen. Tämä kysymyshän kuuluu juuri MaksVapL:n nojalla VN:n ratkaistaviin.

KO:n päätöksen mukaan T. M. V. velvoitettiin korvaamaan vain osa vahingosta sen vuoksi, että vahingon syntymiseen vaikuttivat myös eräät hänestä riippumattomat syyt.²³ Tätä taustaa vasten ei perustelua, jonka mukaan korvaussumma oli vain murto-osa todellisesta vahingosta, voida pitää oikeana. Vahingon aiheuttajan rasitukseksi ei voida asettaa sitä, että vahingon syntymiseen ovat vaikuttaneet hänestä riippumattomat syyt. Korvausvelvollisuudesta vapauttaminen olisi tullut ratkaista pelkästään sen vahingon nojalla, jonka T. M. V. oli aiheuttanut ja joka hänet velvoitettiin korvaamaan.

On kuitenkin syytä korostaa, ettei tuomioistuimen suorittama vahingonkorvauksen sovittelu estä myöntämästä MaksVapL:n nojalla korvausvelvolliselle helpotusta tai vapautusta, jos perusteet tähän ovat vielä tuomioistuimen suorittaman sovittelun jälkeen olemassa.²⁴

MaksVapL:n merkitys vahingonkorvausvelvollisuuden kohtuuttomuuksia lieventävänä säännöstonä saa keskeisen merkityksen erityi-

²¹ Ks. jälj. s. 68 ss.

²² Ks. ed. s. 34 alav. 14.

²³ *Alavuden KO 5.3.1957 32 §* — Päätös tarpeellisilta osin — »Mitä tie- ja vesirakennushallituksen korvausvaatimuksiin tulee, niin siihen nähden, että aiheutuneeseen vahinkoon on osaltaan vaikuttanut se seikka, että savetun tien pinta ennen onnettomuutta sattuneen sateen vuoksi on ollut oletettua liukkaampi, kihlakunnanoikeus harkitsee oikeaksi ja ottaen huomioon myös auton kunnan korjauksen jälkeen, velvoittaa T. M. V:n suorittamaan valtiolle yhden kolmasosan kihlakunnanoikeuden 1.000 markaksi arvioimasta valtion autolle aiheutetusta vahingosta.»

²⁴ *VuM p. 1.9.1965, VM 99/19—38/65, (Yliluutnantti evp. V.V.)* — Selostettu jälj. s. 53.

sesti liikennevahinkotapauksissa. Valtiohan ei ole velvollinen vakuutamaan moottoriajoneuvojaan.²⁵ Vaikka valtion omistaman ajoneuvon aiheuttama liikennevahinko korvataan valtion varoista, niin kuin valtio olisi antanut vakuutuksen, on valtion auton kuljettaja kuitenkin usein epäedullisemmassa asemassa kuin yksityisten palveluksessa olevat autonkuljettajat. Tämä ilmenee erityisesti ajoneuvon omistajan regressivaateiden kohdalla. Tässä syntyvien haittojen eliminoimisessa on MaksVapL:lla keskeinen merkitys.²⁶

Oikeusjärjestyksissä, joissa tuomioistuimille on jo laissa annettu yleinen oikeus sovitella korvausta vahingonaiheuttajan syyllisyysasteen mukaan,²⁷ ei MaksVapL:a vastaavilla säännöksillä ole edellä käsiteltyjen kysymysten osalta samaa merkitystä kuin valtioissa — niin kuin Suomessa — joiden oikeusjärjestyksestä puuttuvat tällaiset yleiset vahingonkorvauksen sovittelusäännökset.

C. MAKSUVAPAUTUSLAIN SUHDE ERAISIIN MUIHIN SÄÄNNÖSTÖIHIN

1. *Armahdus.* Makuvelvollisuudesta vapauttaminen sivuaa läheisesti armahdussäännöstöä. Maksun ja korvauksen käsitteeseen voidaan nimittäin lukea myös eräitä sellaisia suorituksia, jotka saattavat tulla esille myös armahduksen yhteydessä. Tämän vuoksi on oikean kuvan saamiseksi MaksVapL:sta ja sen merkityksestä pyrittävä käymään rajaa myös maksuvelvollisuudesta vapauttamisen ja armahduksen välillä. Ongelma vaatii selvittämistä myös siksi, että käytännössä voidaan osoittaa eräänlainen ristiriita näiden säännösten välillä.¹

²⁵ LiikVakL 15 § 1 mom.

²⁶ Ks. kysymyksestä yksityiskohtaisesti jälj. s. 165 s.

²⁷ Ks. esim. Sveitsin OR 43 artiklaa: »Art und Grösse des Ersatzes für den eingetretenen Schaden bestimmt der Richter, der hierbei sowohl die Umstände als die Grösse des Verschuldens zu würdigen hat.

Wird Schadenersatz in Gestalt einer Rente zugesprochen, so ist der Schuldner gleichzeitig zur Sicherheitsleistung anzuhatten».

Ks. myös 44 art. — Lainkohdista yksityiskohtaisesti ks. esim. *Kommentar zum schweizerischen Zivilgesetzbuch V. 1* (Das Obligationenrecht. Allg. Teil. Kommentiert von Hugo Oser und Wilhelm Schönenberger) Zweite umgearbeitete Auflage, Zürich 1929. s. 308 ss.

¹ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 266 ss.

2. *SakkoTpL*. MaksVapL ja SakkoTpL liittyvät taas toisiinsa siten, että tietyistä valtiolle tulevista maksuista voidaan myöntää — ja on myös myönnetty² — suoritusvelvolliselle maksuaikaa kummankin säännösten nojalla. Tämän vuoksi on tutkimuksessa pyrittävä selvittämään myös näiden säännösten keskinäinen suhde.

D. MAKSUHELPOUS JA MAKSUSTA VAPAUTTAMINEN

a. Yleistä

MaksVapL koskee *vain helpotusten ja vapautusten*¹ myöntämistä valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista. Jos kysymyksessä on muunlainen valtion varallisuutta koskeva ratkaisu, ei jäljempänä käsiteltävillä edellytyksillä ole samaa merkitystä kuin MaksVapL:n kohdalla. Tämän vuoksi on ennen näiden edellytysten yksityiskohtaista tarkastelua pyrittävä selvittämään, koska kysymyksessä on maksuhelpotus tai -vapautus. Vasta tämän jälkeen voidaan yksityisen anomuksen osalta ratkaista, onko siinä kysymys MaksVapL:n tarkoittamasta maksuhuojennuksesta.

Useimmissa tapauksissa toisaalta maksuhuojennusta tarkoittavat ja toisaalta taas muut valtion varallisuutta koskevat anomukset ovat veraten helposti erotettavissa toisistaan. Asiaa valaisee toimistonhoitaja A. L:n tapaus.

VvM p. 9.3.1960, VM 8/19—29—8/60, (Toimistonhoitaja A. L.) — Huittisten KO oli 5.12.1958 velvoittanut A. L:n maksamaan PLH:lle 1.500 mk:aa sen vuoksi, että A. L. oli 17.12.1957 Koskioisten postiaseman hoitajana tilannut Punkalaitumen posti- ja lennätintoimistosta mainitun summan suuruisen rahaerän ja jättänyt sen oman ilmoituksensa mukaan hoitamansa postiaseman lajitteluhuoneen pöydälle reversaaliin merkitsemistä ja edelleen vastaanottajalle toimittamista varten. Lähetys ei kuitenkaan tullut perille eikä sitä ollut myöskään merkitty reversaaliin. Katoamistapaa ei kuitenkaan saatu selville. Kun rahaerä puuttui A. L:n pääkassasta, joutui hän korvausvelvolliseksi.

VvM vapautti A. L:n 29.4.1959 korvauksen enemmästä suorittamisesta sen jälkeen, kun hän oli maksanut siitä 500 mk:aa.

² Ks. jälj. s. 275 ss.

¹ Näistä käytetään tässä tutkimuksessa yhteisnimitystä »huojennus». Ks. ed. s. 30.

A.L:n suoritettua korvauksesta jo 200 mk:aa selvisi, että po. 1.500 mk:n rahaerän anastuksen oli suorittanut entinen linja-auton rahastaja T.V.T., jonka Huittisten KO tuomitsikin 12.10.1959 nuorena henkilönä tehdystä varkaudesta 6 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja korvaamaan PLH:lle mainitun 1.500 mk:aa.

Anastuksen selvittyä anoi A. L., että hänet vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta ja että hänelle palautettaisiin jo maksetut 200 mk:aa.

PLH puolsi anomusta.

VvM vapautti A.L:n korvauksen enemmästä suorittamisesta. Kysymystä jo suoritettua korvauksen palauttamisesta ei ministeriö sitä vastoin ottanut käsiteltäväkseen, koska se ei kuulunut ministeriön toimivaltaan, mutta ministeriö kehoitti kuitenkin PLH:sta pyytämään KulkM:ltä määrärahaa asian järjestämiseksi.

VvM vapautti siis velallisen valtiolle tulevan korvauksen maksamisesta. On mahdollista, että vapautus myönnettiin juuri MaksVapL:n nojalla. VvM:n oikeus maksusta vapauttamiseen voidaan kuitenkin tässä tapauksessa asettaa kysymyksenalaiseksi. A. L:n korvausvelvollisuushan perustui KO:n lainvoimaiseen päätökseen. Jos henkilö on taas tuomioistuimen lainvoimaisella päätöksellä velvoitettu suorittamaan korvausta, joka osoittautuu perusteettomaksi, on päätös purettava.² VvM:n ei olisi tullut myöntää A. L:lle vapautusta korvausvelvollisuudesta, vaan tämän olisi pitänyt hakea tuomionpurkua KKO:lta. VvM ei ole MaksVapL:n nojalla oikeutettu puuttumaan tällaiseen tuomioistuimen ratkaistavaksi kuuluvaan kysymykseen. Ratkaisussa on kirjoittajan käsityksen mukaan poikettu tarkoitussidonnaisuuden periaatteesta.³

Ratkaisussa kiinnittyy huomio myös siihen, ettei VvM ottanut käsiteltäväkseen valtiolle 'perusteettomasti' suoritettua maksun palauttamista. VvM:n käytännössä on kuitenkin tapauksia, joissa on ratkaistu myös korvauksen palauttamiskysymys.

VvM p. 27.2.1957, 9/231 VMKD, (Kaupunginvouti A.H.) — Kokkolan RO velvoitti 18.4.1951 A.H:n korvaamaan valtiolle 2.776 mk:aa sen johdosta, että A.H:n alaisena Kokkolassa toiminut entinen ulosottoapulainen T.O. oli kavaltanut valtiolle perimiään veroja ja veronlisäyksiä yhteensä 3.175 mk:aa. Korvauksesta oli anomuksen tekemiseen mennessä peritty A.H:lta niin paljon, että korvauksesta oli maksamatta vain 672 mk:aa. Kun kävi ilmi, että A.H:n ja T.O:n korvatta-

² Ks. myös Hakulinen, Velvoiteoikeus I s. 397 ja Edunpalautus s. 290 ss. — Vrt. myös Tirkkonen, Tuomionpurku s. 180 s.

³ Ks. ed. s. 33.

vaksi määrätyistä veroista ja veronlisäyksistä olikin valtiolle kertynyt 1.432 mk:aa, A.H. anoi, että hänet vapautettaisiin suorittamasta maksamatta olevaa 672 mk:aa ja että liikaa maksettu 760 mk:aa palautettaisiin hänelle.

Vaasan LH puolsi anomusta.

VvM vapautti A.H:n enemmästä korvausvelvollisuudesta ja oikeutti *Vaasan LH:n* maksamaan hänelle 3 Pl I:4 momentin varoista 760 mk:aa. Koska A.H. oli kuitenkin velvoitettu korvaamaan valtiolle myös erään toisen ulosottoapulaisen kavaltamia varoja, on mainittu 760 mk:aa käytettävä tämän korvauksen maksamiseen.⁴

Selostetussa tapauksessa *VvM* ratkaisi myös perusteettomasti suoritettun maksun palauttamisen. Ratkaisujen välinen 'ristiriita' selittyy siten, että *VvM* käsittelee lääninhallinnon alalla valtiolle tulevien vahingonkorvausten ja muiden rahasaamisten perintää koskevat asiat, kun taas *PLH* on näissä asioissa *KulkM:n* alainen.

Tarkasteltuihin ratkaisuihin liittyy myös työmies O.H:n tapaus.

VvM p. 14. 9. 1955, 957/202 *VMAD*, (*Työmies O.H.*) — *Savonlinnan RO* oli 4. 10. 1948 tuominnut O.H:n törkeästä varkaudesta vapausrangaistukseen ja velvoittanut hänet yhteisvastuullisesti eräiden toisten henkilöiden kanssa korvaamaan *PLH:lle* rikoksen teossa tuhoutuneen kassakaapin arvon 50 mk:lla, siinä olleet setelirahat 3.500 mk:lla, shekin 3.700 mk:lla, veromerkkikassan 500 mk:lla, postimerkkikassan 296 mk:lla, korvausobligatit 4.430 mk:lla, kuittausmerkit 3.885 mk:lla ja posti-osoitukset 72 mk:lla eli maksamaan korvauksia yhteensä 16.433 mk:aa, mistä summasta oli kuitenkin vähennettävä takaisin saadut 2.169 mk:aa.

O.H. esitti *VN:lle* osoittamassaan kirjelmässä, ettei hänen mielestään valtiolle ollut todellisuudessa aiheutunut vahinkoa muuta kuin kassakaapin ja setelirahojen osalta eli 3.500 mk:aa ja anoi vapautusta tästä korvausvelvollisuudesta. Mikäli siihen ei voitaisi suostua O.H. pyysi, että korvausvelvollisuus rajoitettaisiin enintään 1/3 valtion todellisen vahingon määrästä.

⁴ Vrt. myös *VvM* p. 23. 11. 1955, 985/209 *VMKD* 1955, (*Varatuomari P.L.M., Kunnallisneuvos J.E.P. ja F:n kauppala*) — *KKO* oli 1. 3. 1955 tuominnut *P.L.M:n* ja *J.E.P:n* säännöstelyrikoksesta sakkorangaistukseen ja velvoittanut heidät yhteisvastuullisesti *F:n* kauppalan kanssa menettämään valtiolle taloudellisenä hyötynä 28.101 mk:aa. *P.L.M., J.E.D. ja F:n kauppala* anoivat näiden jo maksettujen sakkojen ja hyötyseuraamuksen takaisin suorittamista, koska *Tasavallan Presidentti* oli 15. 7. 1955 armosta vapauttanut *P.L.M:n* ja *J.E.D:n* mainitusta sakkorangaistuksesta ja heidät yhdessä *F:n* kauppalan kanssa myös hyödyn menettämisseuraamuksesta.

Hämeen LH ja *OM* puolsivat anomusta.

VvM oikeutti *Hämeen LH:n* asianomaista tulomomenttia rasittaen palauttamaan mainitut suoritukset, koska kertyneitä varoja oli pidettävä armahduspäätöksen vuoksi liikaa perittyinä tuloina.

PLH esitti, ettei anomus — otettaessa huomioon sen perusteena oleva tahallinen rikos — antaisi aihetta muihin toimenpiteisiin kuin että ministeriö määräisi, onko PLH:n jatkettava ulosottotoimenpiteitään ValtKont:n lähettämän korvausobligatioita sisältäneen virkalähettyksen anastuksen eli 4.430 mk:n osalta.

VvM hylkäsi anomuksen siltä osin, kun siinä pyydettiin maksuhelpotusta tai -vapautusta. Koska ministeriö ei ollut asianomistajana jutussa, ei ministeriö tutkinut, kuinka paljon valtiolle oli jutussa todellisuudessa aiheutunut vahinkoa.

Siltä osin kun ratkaisussa kosketeltiin huojennuksen myöntämistä, oli kysymys MaksVapL:n nojalla ratkaistavasta asiasta. Sitä vastoin jää anomus siltä osin, kun siinä pyydettiin todellisen vahingon määrittämistä, lain soveltamisalan ulkopuolelle. Väite, ettei valtio olisi todellisuudessa kärsinut korvattavaksi tuomitun suuruista vahinkoa, sisältää itse asiassa perusteetonta hyötymistä — eikä maksuvapautusta — koskevan väitteen. Vahingon suuruuden toteaminen kuuluu taas tuomioistuimen ratkaistaviin kysymyksiin. O.H:n olisi pitänyt muutoksenhakuteitse pyrkiä saamaan itseään tyydyttävä ratkaisu korvausmäärän osalta tai jos korvausmäärän perusteettomuus olisi tullut ilmi vasta ratkaisun saatua lainvoiman, ryhtyä toimenpiteisiin sen kumoamiseksi.⁵

b. Maksuajan myöntämisen suhde maksuhelpotukseen

Vaikeimmin ratkaistavat tilanteet MaksVapL:n mukaisten ja sen ulkopuolelle jäävien kysymysten välillä syntyvät maksuaikaa koskevien anomusten kohdalla.

VvM p. 14.3.1951, 32/77 VMKD 1950, (Puolue X) — VN oli 2.5.1948 määrännyt Alkula nimisen tilan RN:o 2³ Leppävirran kunnan Tuppuralanmäen kylässä luovutettavaksi puolue X:lle, jonka piti vuoden 1949 loppuun mennessä maksaa siitä lunastushintana valtiolle 1.500 mk:aa 6 %:n korkoineen 2.5.1948 lukien. Niin ikään oli VN 12.11.1948 luovuttanut samalle puolueelle Maamiesseura-nimisen tilan RN:o 20²¹ Siilinjärven kunnan Pöljän kylässä ja määrännyt puolueen maksamaan siitä valtiolle 5.000 mk:aa niin ikään 6 %:n korkoineen 12.11.1948 lukien siten, että maksun tuli tapahtua viimeistään 16.6.1950.

Puolue X anoi kahden vuoden lykkäystä kumpaankin maksuun.

Kuopion LH ja OM esittivät anomuksen hylättäväksi. Uudenmaan LH ilmoitti

⁵ Ks. muista tilanteista, joissa on ollut kysymys tuomioistuimen ratkaistavaksi kuuluneista asioista esim. jälj. s. 240 ss. selostettua liikkeenharjoittaja O.H:n ratkaisua.

puolestaan, että puolueen maksukyky lieene heikko hiljakkoin käydyn vaalikampanjan vuoksi.

VvM myönsi hakijalle lykkäystä vuoden 1951 loppuun saakka ehdolla,

— että hakija suorittaa korkoa Alkulan tilan maksamattoman lunastushinnan osalta 1.1.1950 alkaen 9 % vuodessa ja Maamiesseuran tilan maksamattoman lunastushinnan osalta 16.6.1950 alkaen samoin 9 % vuodessa, sekä

— että hakija suorittaa tilojen maksamattoman lunastushinnan osalta ennen 1.1.1951 mahdollisesti maksamatta olevan koron yhden kuukauden kuluessa tästä päätöksestä tiedon saatuaan.

VvM p. 18.8.1948, 1760/241 VMAD 1948, (Puolue Y:n Vaasan osasto) — VN oli 6.3.1947 määrännyt erään Vaasassa sijaitsevan tontin lunastettavaksi ja luovutettavaksi puolue Y:n Vaasan osastolle. 13.11.1947 VN velvoitti hakijan maksamaan valtiolle korvaukseksi tontilla suoritetuista uudisrakennus- ja korjaustöistä 10.000 mk:aa 6 %:n vuotuisine korkoineen 20.2.1947 lukien. Osasto anoi lykkäystä suoritukseen siten, että osasto saisi maksaa 5.000 mk:aa vuoden 1948 loppuun mennessä ja toiset 5.000 mk:aa 30.6.1949 mennessä.

Vaasan LH puolsi anomusta ehdolla, että hakija maksaa korkoa kulloinkin maksamatta olevalle pääomalle sekä asettaa hyväksyttävän vakuuden maksamattoman pääoman ja koron suorittamisesta.

VvM myönsi maksunlykkäyksen siten, että hakija saa maksaa 5.000 mk:aa 31.12.1948 mennessä ja toiset 5.000 mk:aa 30.6.1949 mennessä kuitenkin ehdoin, että osasto heti päätöksestä tiedon saatuaan sitoutuu suorittamaan kulloinkin maksamatta olevalle pääomalle 9 %:n vuotuisen koron 18.8.1948 lukien täyden maksun tapahtumiseen saakka ja että osasto yhden kuukauden kuluessa tiedoksisaamisesta lukien asettaa Vaasan LH:n hyväksymän vakuuden pääoman ja koron maksamisesta.⁶

Oliko selostetuissa ratkaisuihin kysymys helputuksen myöntämisestä valtiolle tulevasta maksusta?

Ongelmaa tarkasteltaessa on erotettava toisistaan ratkaisujen tosiasiallinen ja juridinen merkitys. Tosiasiallisesti kysymyksessä oli epäilemättä maksuhelputus. Myönnetyn maksuajan kuluessa velallisille tarjoutui mahdollisuus järjestää asiansa niin, että velan suorittaminen — nostetusta korkoprosentista huolimatta — kävi mahdolliseksi. Ellei maksunlykkäystä olisi myönnetty, olisi hakija joutunut mahdollisesti luopumaan kiinteistöistään. Maksuhuojennuksen käsitettä MaksVapL:n osalta selvitettäessä ei tälle tosiasialliselle vaikutukselle kuitenkaan voida antaa merkitystä. Ongelma on ratkaistava oikeudellisten tunnusmerkkien nojalla. Vain silloin, kun velalliselle juridisesti katsoen

⁶ Ks. asiallisesti samansisältöistä ratkaisua VvM p. 18.8.1948, 1358/175 VMAD 1948, (Puolue Y:n Tyrnävän osasto).

myönnetään helpotus, on MaksVapL:ssa säädettyjen edellytysten oltava olemassa.

Milloin kysymyksessä on juridisesti katsoen maksuhuojennus? Pelkästään eräpäivän siirtäminen ei vielä sinänsä ole juridisesti katsoen mikään helpotus. Huomiota on kiinnitettävä niihin ehtoihin, joilla lykkäys myönnetään. Jos velan ehtoja esimerkiksi kovennetaan lykkäysajalta ja velallisen on vielä hankittava vakuus velan maksamisesta, ei ole suinkaan selvää, että eräpäivän siirtämistä olisi pidettävä oikeudellisesti katsoen maksuhuojennuksena. Kun MaksVapL:ssa ei ole selvitetty maksuhelpotuksen tunnusmerkkejä, on vaikea antaa kysymyksen ratkaisemiseksi yleispäteviä ohjeita. Ongelmaan on kuitenkin saatavissa valaistusta tarkastelemalla luottomarkkinoilla antolainauksessa sovellettavia ehtoja. Jos valtio myöntää velallisilleen maksunlykkäyksiä huomattavasti lievemmillä ehdoilla kuin rahalaitosten antolainauksessa on tavanmukaista, on ilmeistä, että kysymyksessä on maksuhuojennus. Kun valtio ei kuitenkaan ole mikään luottolaitos, ei sovellettavien ehtojen täydellistä yhdenmukaisuutta voida vaatia. Huomiota on kiinnitettävä myös niihin ehtoihin, joita valtio soveltaa myöntäessään maksuaikaa muussa vastaavan laatuissa luotonannossa.⁷ Näiden näkökohtien perusteella on sitten in casu ratkaistava, onko kysymyksessä MaksVapL:n nojalla ratkaistava maksuhelpotusasia vai muun laatuinen maksujärjestely.

Tarkasteltaessa esitettyjen näkökohtien valossa puolue X:n tapausta on todettava, että maksunlykkäys myönnettiin siinä lievemmillä ehdoilla kuin ne, joita rahalaitokset sovelsivat vastaavana aikana antolainauk-

⁷ Ks. myös KKO 1965 II 63 (Nk. Kelan asuntojuttu) — ...koska kansaneläkelaitoksen lisätty hallitus, jonka olisi pitänyt hoitaa eläkelaitosta sen ja vakuutettujen etua silmällä pitäen, oli, päättäessään kanteessa kerrotuin tavoin myöntää yhtiölle luottoa ehdoilla, jotka koron, kuoletusajan ja indeksisidonnaisuuden osalta olivat luotonsaajan eduksi olennaisesti poikenneet eläkelaitoksen samanlaisessa luotonannossa siihen aikaan yleisesti käyttämistä, tässäkin tapauksessa noudatettavista ehdoista, sekä sen vuoksi ja kun kysymyksessä olevat oikeustoimet, sikäli kuin niissä oli yhtiölle myönnetty mainitut edut, näin ollen eivät sitoneet eläkelaitosta, vaan laitoksella oli oikeus saada yhtiöltä sille myönnetystä lainasta kanteessa vaatimansa, yleisten lainaehtojensa mukainen korko ja indeksihyvitys ja Kursiivi lisätty.

nessaan. Liikepankkien antolainauskorko oli esimerkiksi vuonna 1951 keskimäärin 10 %. Maksunlykkäys myönnettiin lisäksi ilman vakuutta.⁸

Puolue Y:n Vaasan osaston tapauksessakin olivat maksunlykkäyksen ehdot — vaikka velasta vaadittiin asetettavaksi LH:n hyväksymä vakuus — lievemmät kuin rahalaitosten samaan aikaan myöntämässä luotonannossa. Esimerkiksi liikepankkien antolainauskorko oli 18.8. 1948 keskimäärin 9 1/4 %.

Esitetyistä näkökohdista huolimatta ei tarkasteltuja ratkaisuja voida pitää MaksVapL:n tarkoittamina maksuhuojennusasioina. Vaikka maksunlykkäys myönnettiin jonkin verran lievemmin ehdoin kuin rahalaitosten antolainauskäytäntö osoitti, seurattiin koron osalta kuitenkin tätä käytäntöä. Tämä ilmenee mm. siitä, että VN:n määrätessä puolue X:n tapauksessa lunastushinnan varsinaiseksi koroksi 6 % 2.5.1948 lukien, oli rahalaitosten keskimääräinen antolainauskorko samaan aikaan 9 1/4 %. Maksunlykkäystä myönnettäessä 6 %:n korko nostettiin 9 %:ksi ts. velan korko nousi lähelle yleisillä luottomarkkinoilla antolainauksessa tuolloin noudatettua korkokantaa. Tässä kohden havaittava vähäinen eroavuus on osittain selvitettävissä sillä, ettei valtion maksuajan myöntämisessä käyttämien ja rahalaitosten antolainauksessaan soveltamien ehtojen voida edellyttää olevan joka suhteessa aivan yhdenmukaisia, osittain taas sillä, että rahalaitosten antolainauksessa — esimerkiksi vakuuden laadusta, luottoajasta ja sen tarkoituksesta johtuen — esiintyy keskimääräistä alhaisempiakin korkoprosentteja.

Käsitellyissä tapauksissa ei siis ollut kysymys maksuhuojennuksen myöntämisestä vaan eräänlaatuisesta maksujärjestelystä. Valtiolla on oikeus sopia velallistensa kanssa maksujen suorittamisesta muissakin kuin MaksVapL:n osoittamissa tapauksissa. Valtion on vain huolehdittava siitä, ettei maksuhuojennuksia myönnetä muuta kuin tämän lain osoittamilla edellytyksillä.

Maksuhuojennusten ja muiden maksujärjestelyjen välisen rajan selvittämiseksi on syytä tarkastella vielä eräitä ratkaisuja.

VvM p. 14. 4. 1948, 15/230 VMKD 1948, (Maalarimestari M. A. T.)⁹ — VvM myönsi M. A. T.:lle lykkäyksen 3.026 mk:n korvausten suorittamisessa mm. ehdoin, että hän asetti asianomaisen LH:n hyväksymän vakuuden korvauksen suorittamisesta

⁸ Ks. myös VvM p. 21. 7. 1948, 1359/175 VMAD 1948, (Puolue Y:n Melalahden osasto).

⁹ Ks. ratkaisusta myös jälj. s. 264 s.

viimeistään 31.7.1948 tai ellei hän voinut sitä asettaa, maksaa korvauksesta 1.000 mk:aa huhtikuun 1948 aikana. M.A.T:n tuli lisäksi sitoutua suorittamaan korvauksen maksamattomalle määrälle $8\frac{1}{4}$ %:n vuotuinen korko.¹⁰

VvM p. 5.8.1959, 834/154 VMAD 1959, (Maanviljelijä L. G.) — L. G. oli velvoitettu suorittamaan valtiolle MHL 53 §:n mukaisia korvauksia 123 mk:aa. L. G. anoi lykkäystä korvausten suorittamisessa.

AsH puolsi anomusta.

VvM myönsi maksunlykkäyksen ehdolla, että hakija suorittaa lykkäysajalta 7 %:n vuotuisen koron.

Oliko näissä ratkaisuisa kysymys MaksVapL:n mukaisista maksuhelpotuksista?

Maalarimestari M. A. T:n tapauksessa myönnettiin korvauksen suorittamisessa lykkäystä $8\frac{1}{4}$ % korolla ja vakuutta taikka velan osan suorittamista vastaan.¹¹ Liikepankkien antolainauskorko oli 14.4.1948 $9\frac{1}{4}$ %, joten maksunlykkäys myönnettiin hieman tätä alhaisemmalla korolla.¹² Kun otetaan kuitenkin huomioon esittelijän lausunto lykkäyskoron laskemisesta,¹³ on tätäkin ratkaisua pidettävä maksujärjestelynä eikä MaksVapL:n mukaisena maksuhelpotusasiانا.

Samoin on asia maanviljelijä L. G:n tapauksessa. Elokuussa 1959 oli nimittäin liikepankkien keskimääräinen antolainauskorko myös 7 %. *Tätä korkoprosenttia on kuitenkin pidettävä pääsääntöisesti maksuhelpotuksen ja muunlaisen maksujärjestelyn välisenä alarajana.* Rahalaitosten antolainauskorko on nimittäin säännönmukaisesti joko 7 % tai sitä korkeampi. Lisäksi luotot on nykyisin yleensä sidottu muodossa tai toisessa indeksiin ja niistä on annettava 'varmat' vakuudet. Valtion myöntäessä maksuaikaa ei indeksisidonnaisuutta taas esiinny eikä vakuutakaan ole läheskään aina vaadittu. Maksuhelpotusasiaina on tämän vuoksi pidettävä mm. seuraavia 6 %:n maksunlykkäystapauksia.

¹⁰ Esittelijä lausui korkoprosentin osalta, että M. A. T:n tuli sitoutua suorittamaan »kulloinkin maksamatta olevalle määrälle korkoa tästä päivästä lukien korkokannan mukaan, joka lasketaan lisäämällä Suomen Pankin voimassa olevaan alimpaan diskonttokorkoon yksi prosentti.»

¹¹ Valtion saatava tuli tässä tapauksessa turvatuksi jo sillä, että velallinen maksoi osan korvauksesta.

¹² Liikepankkien antolainauskorko oli 1.12.1947—31.3.1948 $7\frac{1}{4}$ % ja 1.4.1948—31.3.1949 $9\frac{1}{4}$ %. Liikepankkien antolainauskorko nousi siis pari viikkoa ennen päätöksen tekoa — mutta anomuksen viranomaisille jättämisen jälkeen — kaksi prosenttia.

¹³ Ks. ed. alav. 10.

VvM p. 13.3.1957, 20/153 VMKD 1957, (Lentoliikennetarkkailija A.K.L., lennonjohdon tarkkailija T.O.V., lennonjohtajat K.O.M. ja V.T. sekä lentoaseman päällikkö E.V.K.) — Hakijoille oli myönnetty valtion eläke. He olivat kuitenkin eläkettä nauttiessaan olleet valtion ylimääräisessä toimesta ja saaneet myös siitä täyden palkan, minkä vuoksi ValtKont velkoi maksettuja eläkkeitä takaisin. Hakijat anoiivat vapautusta eläkkeen takaisinmaksusta.

KulkM puolsi anomusta.

ValtKont esitti lausunnossaan, että hakijat saisivat maksaa eläkkeen takaisin vähittäin 10 vuoden aikana ehdolla, että he suorittavat kulloinkin maksamatta olevalle määrälle 6 %:n koron.

VvM teki ValtKont:n lausunnossa esitetyn päätöksen.

VvM p. 2.1.1958, 1545/321 VMAD 1957, (Sähköasentaja E.L.) — E.L. oli 26.6.1957 velvoitettu suorittamaan valtiolle liikaa maksettuja uudistilan perustamis-palkkioita 777 mk:aa. E.L. pyysi maksunlykkäystä vuoden 1959 loppuun.

ASO ei vastustanut anomusta.

VvM myönsi E.L:lle oikeuden suorittaa palkkio takaisin vuoden 1958 loppuun mennessä ehdolla, että hän maksaa lykkäysajalta 6 %:n koron.¹⁴

Maksuaikaa on käytännössä myönnetty myös 6 %:a alhaisemmalla korolla.¹⁵ Tietyissä olosuhteissa voidaan kuitenkin myös 6 %:a korkeammalla korolla myönnettyä maksuaikaa pitää maksuhojennuksena. Näin mm. silloin, kun antolainauskorko yleisillä rahamarkkinoilla on vastaavana aikana huomattavasti tätä korkeampi.

¹⁴ Ks. myös *VvM p. 10.10.1951, 618/107 VMKD 1951, (K:n seurakunta)*; *VvM p. 26.3.1958, 55/11 VMAD 1958 (Työmiehenvaimo M.E.H.)*; *VvM p. 10.10.1958, 968/203 VMAD 1958 (Työmiehenleski M.S.R.)*; *VvM p. 29.4.1959, 535/102 VMAD 1959 (S.I.A.N.)*

¹⁵ Ks. esim. *VvM p. 26.3.1958, 3/120 VMKD 1958, (Asutustilallinen V.K.)*.

II MAKSUHUOJENNUKSEN YHTEISET EDELLYTYKSET

Maksuhuojennuksen myöntämisedellytykset poikkeavat — niin kuin edellä todettiin¹ — MaksVapL 1 ja 2 §:issä toisistaan. Yhteisiä edellytyksiä voidaan lainkohtien osalta mainita ainoastaan kaksi. Ensinnäkin helpotus tai vapautus voidaan myöntää vain *valtiolle* tulevista maksuista tai korvauksista ts. valtion saatavista. Toiseksi helpotus tai vapautus on mahdollinen vain *tulevasta* — siis maksamattomasta — suorituksesta.

A. MAKSU TAI KORVAUS »VALTIOLLE»

a. Yleistä

MaksVapL:n mukaan voidaan velalliselle myöntää huojennus ainoastaan valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista. VN:lla ja VvM:llä ei sitä vastoin ole MaksVapL:n nojalla oikeutta puuttua ulkopuolisten välisiin maksu- ja velkasuhteisiin. Kysymys on tullut käytännössä esiin lähinnä niissä liikennevahinkotapauksissa, joissa valtion autonkuljettaja on velvoitettu korvaamaan vastapuolen vahingot.

VvM p. 24.11.1948, 1594/216 VMAD 1948, (Etsivä E.H.J.) — E.H.J:n oltua 29.3.1946 SisM:n pyytämällä virka-apumatkalla oli hän ajanut valtion henkilöautoa niin varomattomasti, että se törmäsi Osuusliike Valion omistamaan kuorma-autoon, jolloin molemmat autot vaurioituivat. Tämän vuoksi Turun HO tuomitsi 4.12.1947 E.H.J:n yksin teoin tehdyistä moottoriajoneuvon varomattomasta kuljettamisesta ja sallitun ajonopeuden ylittämisestä sakkorangaistukseen ja velvoitti hänet korvaamaan valtiolle sen auton korjauskustannukset 1.147 mk:lla ja Valion vahingot 837 mk:lla. E.H.J. oli suorittanut valtiolle tuomitusta korvauksesta 110 mk:aa ja anoi, että hänet vapautettaisiin molempien edellä mainittujen korvausten maksamisesta.

¹ Ks. ed. s. 29 s.

ValPo puolsi anomusta.

VvM — Samalla kun E.H.J:n anomusta siltä osin, kun hän oli pyytänyt vapautusta Valtiolla tuomitusta korvauksesta, ei otettu käsiteltäväksi, koska asiakirjoista ei käynyt selville, että E.H.J. olisi velvoitettu suorittamaan ko. korvaus valtiolle, E.H.J. vapautettiin valtiolle tuomitun 1.147 mk:n enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 500 mk:aa.

VvM p. 13.4.1960, 992/186 VMAD 1959, (*Autonkuljettaja H.H.*) — H.H. oli liikennevahingon johdosta velvoitettu maksamaan TVH:lle vahingonkorvauksena 746 mk:aa ja vastapuolelle 317 mk:aa. Hän oli maksanut valtiolle tuomitusta korvauksesta 274 mk:aa ja anoi vapautusta tämän korvauksen enemmästä suorittamisesta sekä pyysi samalla, että vastapuolelle tuomittu 317 mk:n korvaus maksettaisiin valtion varoista.

TVH esitti, että H.H. vapautettaisiin valtiolle tuomitun korvauksen enemmästä maksamisesta, kun hän oli suorittanut siitä 300 mk:aa. Muilta osin TVH esitti anomuksen hylättäväksi.

VvM vapautti H.H:n ko. valtiolle tuomitun korvauksen enemmästä suorittamisesta, mutta hylkäsi anomuksen muilta osin.²

Ratkaisuissa hylättiin muille kuin valtiolle tuomittuja maksuja koskeneet huojennusanomukset. Tapaukset olivat myös selviä siinä mielessä, että hylätyt korvaukset oli kiistattomasti tuomittu muille kuin valtiolle.

Valtiolle tulevan maksun osalta ei huojennuksen myöntämistä ole MaksVapL:ssa kytketty myöskään siihen, mistä perusteesta valtiolle tuleva maksu tai korvaus johtuu. Velallinen voidaan vapauttaa niin oikeustoimeen, rikokseen kuin valtion suorittamiin palveluksiin perustuvista maksuista. Onpa käytännössä myönnetty helpotus maksuajan muodossa jopa yhdistyksen lakkauttamisen johdosta valtiolle syntyneestä saamisesta.³ Ei myöskään velallisen persoonalla ole asiassa sinänsä merkitystä. Huojennus voidaan myöntää niin fyysiselle henkilölle kuin yhteisölle.

Varsinaisen ongelman valtiolle tulevan maksun osalta muodostaakin vasta kysymys, mitkä kaikki laitokset ja yhteisöt on MaksVapL:n tarkoittamassa mielessä luettava käsitteeseen »valtio». Voidaanko lain

² Ks. myös *VvM* p. 14.10.1953, 31/384 VMKD 1953 (*Autonkuljettaja M.M.M.*) ja *VvM* p. 31.3.1954, 183/42 VMAD 1954, (*Ylikonstaapeli S.N.K.*). Viimeksi mainittu selostettu jälj. s. 69.

Mainittakoon, että selostetut tapaukset ratkaistiin AutovastuuL:n nojalla. LiikVakL:n mukaan ei kuljettaja joudu vastaavissa tilanteissa korvausvelvolliseksi kolmatta kohtaan. Ks. LiikVakL 1, 8, 12 ja 20 §:t.

³ Ks. *VvM* p. 10.10.1951, 618/107 VMKD 1951 (*K:n seurakunta*).

mukaan myöntää helpotuksia ja vapautuksia esimerkiksi Valtionrautateille, Suomen Pankille, Kansaneläkelaitokselle, Helsingin yliopistolle ja valtionenemmistöisille osakeyhtiöille tuomituista maksuista ja korvauksista?

b. Eri tunnusmerkkien tarkastelua

1. *Oikeushenkilöllisyys.* Valtion käsitettä MaksVapL:n osalta selvitettäessä on aluksi kiinnitettävä huomio oikeushenkilöllisyyteen. Sen ottaminen tarkasteltavaksi on perusteltua siksi, että valtiota pidetään oikeustieteessä yleensä riidattomasti oikeushenkilönä.⁴ Kun valtion lisäksi on olemassa myös muita valtion tarkoituksiperiä toteuttavia julkisoikeudellisia yhteisöjä, joita on niin ikään pidetty oikeushenkilöinä⁵ mutta ne on jätetty MaksVapL:ssa mainitsematta, on ajateltavissa, että nämä yhteisöt on tahdottu nimenomaan jättää lain soveltamisalan ulkopuolelle.

HES:ssä MaksVapL:ksi ei ongelmaan ole kajottu. Esityksessä käytetään johdonmukaisesti termiä »valtio» puuttumatta sen yksityiskohteisemmin käsitteen sisältöön. Ainoastaan lain 2 §:n kohdalla mainitaan erikseen valtionrautatiet.⁶ VR:n pelkkä maininta valtion rinnalla ei oikeuta kuitenkaan päättelemään, että oikeushenkilöllisyydelle olisi annettu merkitystä. Maininta VR:stä johtuu siitä, että sen piirissä esiintyy käytännössä useimmin tapauksia, joissa lievästikin huolimattomuudesta saattaa olla seurauksena suhteettoman suuri vahinko.

Ratkaisevan merkityksen antamista — valtiolle tulevia maksuja ja korvauksia MaksVapL:n osalta selvitettäessä — oikeushenkilöllisyydelle ei voida pitää perusteltuna. Mikäli oikeushenkilöllisyydelle olisi lakia säädettäessä tahdottu antaa merkitystä, olisi siitä ilmeisesti otettu maininta HES:een. Kun näin ei ole tapahtunut, vaan valtion rinnalla mainitaan nimenomaan esimerkkinä oikeushenkilöllisyyttä vailla pidetty⁷ yhteisö — valtionrautatiet — viittaa tämä jo siihen, ettei oikeushenkilöllisyyttä voida asettaa ratkaisevaksi tunnusmerkiksi.

⁴ Ks. esim. *Kivimäki—Ylöstalo* s. 143 s ja *Modeen, Anstalterna* s. 90 viittauksineen.

⁵ Ks. esim. *Kastari*, Suomen Pankki s. 188, *Kivimäki—Ylöstalo* s. 144 s.; *Modeen, Anstalterna* s. 94 ss.; — Ks. myös *Sipponen LM* 1966 s. 637.

⁶ HES MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

⁷ *Kivimäki—Ylöstalo* s. 144 alav. 1.

Oikeushenkilöllisyyden pitämiseen ratkaisevana tunnusmerkkinä voidaan kohdistaa painavia huomautuksia myös toiselta kannalta. Kysymys oikeushenkilöllisyydestä on nimittäin oikeustieteessä — ongelmaa käsittelevistä lukuisista tutkimuksista huolimatta⁸ — yhä edelleen verraten epäselvä. Jo kysymys siitä oikeustositseikastosta, josta oikeushenkilöllisyys syntyy, on vaikeasti ratkaistava ongelma. Ennen kuin MaksVapL:n soveltamisalaa voitaisiin kuitenkin ryhtyä kartoittamaan, olisi oikeushenkilön tunnusmerkit selvitettävä. Kun MaksVapL:n syntymävaiheista ei ole saatavissa valaistusta asiaan, jäisi oikeushenkilöllisyyden perustavien tosiseikkojen osoittaminen oikeustieteessä esitettyjen usein toisistaan poikkeavien mielipiteiden varaan. Ratkaisun osoittaminen käytännön tilanteisiin tältä pohjalta näyttää epätoivoiselta yritykseltä.

Maksuvapautuskäytännössä ei ole myöskään viitteitä, joiden mukaan maksuhuojennuksia ratkaistaessa olisi kiinnitetty huomio velkojayhteisön oikeushenkilöllisyyteen.

2. *Määräysvalta varoista ratkaisevana tunnusmerkkinä.* Edellistä kiinteämpi pohja lain soveltamisalaa ratkaistaessa saadaan, jos lähde-tään valtion ja oikeushenkilön käsitteiden selvittämisen sijasta varain-käyttöä koskevista näkökohdista. MaksVapL:ssahan säädellään valtion varainkäyttöä eräältä kannalta. Tarkastelemalla ongelmaa tältä poh-jalta voidaan valtiolle tulevat maksut ja korvaukset verraten tarkka-rajaisesti selvittää.

MaksVapL:n mukaan *valtioneuvosto* — ja lain 3 §:n osoittamissa tapauksissa myös VvM — voi myöntää maksuhuojennuksia valtion saa-tavista. Maksuhuojennusten uskominen VN:n ratkaistavaksi johtui taas HEs:n mukaan siitä, että tahdottiin saada aikaan yhdenmukainen käy-täntö lain nojalla ratkaistavissa kysymyksissä.⁹ Tästä perustelusta ilmenee epäsuorasti, mitä maksuja ja korvauksia on lakia säädettäessä pidetty silmällä. Kun ratkaisulta uskottiin VN:lle siksi, että saavu-tettaisiin yhdenmukainen huojennuskäytäntö, osoittaa tämä, että ilman tällaista säännöstä huojennuksen myöntäminen olisi ainakin joissain tapauksissa saattanut kuulua jonkin alemmanasteisen viranomaisen rat-

⁸ Ks. kysymyksestä mm. *Aarnio*, Perillisen oikeusasema, Porvoo 1967 s. 124 ss.; *Huttunen*, Yhdenmiehen osakeyhtiö, Porvoo 1963 s. 5 ss.; *Kivimäki—Ylöstalo* s. 141 ss. ja *Lahtinen Tfr* 1949 s. 47 ss. viittauksineen.

⁹ HEs MaksVapL:ksi s. 1 s. (Ks. Liite I).

kaistavaksi. Lakia säädettyäessä on siis pidetty silmällä valtion saatavia, joista VN:lla tai sen alaisilla viranomaisilla on päätäntävalta. *MaksVapL:n* nojalla voidaan näin ollen myöntää huojenus maksuista kaikissa niissä tapauksissa, joissa valtion viranomaisilla on välitön ratkaisuvallta yhteisöjen tai laitosten varainhoidossa. Jos taas ratkaisuvallta varainhoitokysymyksissä on yhteisön omilla, valtion viranomaisista erillään olevilla toimielimillä, ei *MaksVapL*:a voida soveltaa.

Varainkäytöstä päättämisen asettaminen ratkaisevaksi tunnusmerkiksi ei poista kokonaan *MaksVapL:n* soveltamisalan kohdalla syntyvää ongelmaa. Senkin osalta jää avoimeksi kysymys, mikä on »valtion viranomainen» ja koska sillä on »määräämisvalta» varainkäytössä. Tästä huolimatta on valtiolle tulevan maksun selvittäminen varainkäyttöä koskevan päätäntävällän pohjalta yksinkertaisempaa kuin esimerkiksi oikeushenkilön käsitteestä lähtien. Tarkastelemalla kirjanpito- ja budjettioikeutta sekä varainkäyttöä koskevia säännöksiä voidaan verraten tarkasti osoittaa *MaksVapL:n* soveltamisala tässä kohdin.

c. Valtion hallintoelimistö

Ministeriöiden, keskusvirastojen, lääninhallitusten sekä muiden valtion hallintoelimistöön kuuluvien ylempien ja alempien hallintoviranomaisten¹⁰ varainkäytössä on päätäntävalta viime kädessä VN:lla ja VvM:llä.¹¹ Lueteltujen hallintoelinten varainkäytön suunnittelu ja käyttö tapahtuu valtion vuosittaisen tulo- ja menoarvion pohjalta¹² ja niiden varainkäytön tarkkailu on TarkV:n ja Vtt:n tehtävänä.¹³ Tämän vuoksi on myös näille valtion elimille tulevia maksuja ja korvauksia epäilyksittä pidettävä sellaisina valtion saatavina, joista voidaan *MaksVapL:n* nojalla myöntää huojenuksia.

d. Valtionrautatiet

VR mainitaan jo HEs:ssä *MaksVapL*:ksi esimerkkinä valtion laitoksesta, jonka saatavista voidaan *MaksVapL:n* nojalla myöntää huojen-

¹⁰ Vrt. myös sanontaa HValL 2 §:ssä.

¹¹ Ks. mm. VNOS 4, 12 ja 19 §:t.

¹² Ks. mm. TililL 1 ja 2 §:t.

¹³ TarkL 1 ja 2 §:t.

nus.¹⁴ Perustelujen mainintaa tukevat myös varainhoitoa koskevat säännökset. Ratkaisuvälillä kaikissa tärkeimmissä VR:tä koskevista asioista on KulkM:llä. Rth:n on alistettava mm. tulo- ja menoarvioehdotuksensa ja VR:llä kannettavia maksuja koskevat päätöksensä KulkM:n ratkaistavaksi.¹⁵ Rautatiehallinnon tilien tarkastuksesta on myös voimassa mitä valtiovaraston tilien tarkastuksesta on säädetty.¹⁶

e. Valtion teollisuuslaitokset

Valtion teollisuuslaitoksina pidetään tässä *Valtion teollisuuslaitosten hoidon ja käytön yleisistä perusteista* 13. 5. 1931/168 annetussa laissa tarkoitettuja valtion yrityksiä. Valtion teollisuuslaitoksina ei siis tässä pidetä valtionenemmistöisiä osakeyhtiöitä.¹⁷

Valtion teollisuuslaitosten hallintoa hoitaa joko asianomainen ministeriö, keskusvirasto tai erityinen johtokunta. VN:n asiana on määrätä, millä tavoin valtion teollisuuslaitoksen hallinto on järjestettävä.¹⁸ Mikäli teollisuuslaitokselle asetetaan johtokunta, tulee sen hoitaa laitosta lain, VN:n ja asianomaisen ministeriön määräysten mukaan.¹⁹ VvM taas vahvistaa sen korkeimman määrän rahavaroja, jonka teollisuuslaitos saa pitää hallussaan.²⁰ Valtion teollisuuslaitoksen kirjanpidon tulee myös olla tarkoitustaan vastaavan liikekirjanpidon periaatteiden mukainen ja niin järjestetty kuin VvM määrää.²¹

Valtion teollisuuslaitosten tilit sekä sen hallinto ja hoito on VN:n vuodeksi kerrallaan valitsemien tilintarkastajien tarkastettava.²² Heidän lisäksi myös Vtt:t suorittavat näiden teollisuuslaitosten tarkastuksia.²³

Kuvaavana piirteenä teollisuuslaitoksen varainhoidossa on, että vaikka eduskunta on osoittanut tulo- ja menoarviossa teollisuuslaitok-

¹⁴ HES MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

¹⁵ VRA 5 §.

¹⁶ VRA 40 §.

¹⁷ Ks. niistä jälj. s. 54.

¹⁸ ValtTeollLaitL 3 §.

¹⁹ ValtTeollLaitL 6 § 1 mom.

²⁰ ValtTeollLaitL 10 § 1 mom.

²¹ ValtTeollLaitL 11 § 1 mom.

²² ValtTeollLaitL 12 § 1 mom.

²³ TarkL 2 § 1 mom. — Ks. myös *Modeen*, Offentlig affärsverksamhet s. 13.

sen hankintoihin varoja, ei laitos saa — vähäarvoisia hankintoja lukuunottamatta — kuitenkaan itsenäisesti päättää hankinnan suorittamisesta.²⁴

Edellä esitetyn perusteella on päädyttävä siihen, että myös valtion teollisuuslaitoksille tulevista maksuista ja korvauksista voidaan myöntää huojennuksia MaksVapL:n nojalla. Tätä tulkintaa tukee myös maksuvapautuskäytäntö.

VvM p. 1.9.1965, VM 99/19 — 38/65, (Yliluutnantti evp. V.V.) — V.V. oli toimiessaan Lapuan Patruunatehdas nimisen valtion teollisuuslaitoksen vastavaa toimitusjohtajana laiminlyönyt hänelle kuuluneen virkavelvollisuuden valvoa ja ohjata varikko-osastolla säilytettyjen ruutitynnreiden käsittelistä ja syylistynyt näin yksin teoin tehtyihin virkavelvollisuuden sanotunlaiseen rikkomiseen sekä tulipalon tuottamukselliseen aiheuttamiseen ja kahden varikko-osastolla työskennelleen miehen kuolemantuottamukseen. Samalla kun KKO tuomisti²⁵ V.V:n rangaistukseen näistä rikoksista velvoitti se V.V:n suorittamaan korvauksia surmansa saaneiden omaisille, mutta koska virkavelvollisuuden laiminlyömistä ja tulipalon aiheuttamista oli pidettävä SRL 47 § 4 mom:ssa tarkoitettuina vähäisinä rikoksina, vapautettiin hänet tuon lainkohdan nojalla korvaamasta tulipalossa valtiolle aiheutunutta vahinkoa. V.V. velvoitettiin kuitenkin korvaamaan PIM:n oikeudenkäyntikulut 400 mk:lla ja Lapuan Patruunatehtaan oikeudenkäyntikulut niin ikään 400 mk:lla, sekä valtion varoista maksetut todistajanpalkkiot ja ruumiinavauskustannukset yhteensä 416 mk:lla. V.V. anoi vapautusta PIM:lle ja Lapuan Patruunatehtaalte tuomittujen oikeudenkäyntikulujen maksamisesta.

PIM puolsi anomusta.

VvM vapautti V.V:n mainittujen oikeudenkäyntikulujen enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun hän oli maksanut niistä 250 mk:aa.

MaksVapL:a sovellettiin Lapuan Patruunatehtaalte maksettavaksi tuomittuun korvaukseen. Patruunatehdas on puolustuslaitoksen valvonnassa oleva valtion teollisuuslaitos, jonka hallintoa hoitaa VN:n määräämä puheenjohtaja ja neljä muuta jäsentä käsittävä johtokunta. Johtokunnan tehtävänä on taas mm. tehdä PIM:lle ehdotukset tehdasta varten valtion tulo- ja menoarvioon otettavista määrärahoista ja vahvistaa myönnettyjen varojen käyttöohjelma sekä antaa PIM:lle vuosikertomus tilinpäätöksineen edelliseltä vuodelta. Tilinpäätöksen yhteydessä on ministeriölle samalla toimitettava selonteko laitoksen omaisuudesta ja tarpeelliset muut tilinpäätösasiakirjat.²⁶

²⁴ Modeen, Offentlig affärsverksamhet s. 12.

²⁵ KKO 1965 II 22.

²⁶ Ks. VNp 27.1.1955 Lapuan Patruunatehtaan ohjesäännön vahvistamisesta. — Ks. myös Modeen, Offentlig affärsverksamhet s. 14.

Esitetyn mukaan Patruunatehtaan johtokunnalla on tietyissä rajoissa oikeus määrätä laitoksen varallisuudesta. Vahvistaahan tehtaan johtokunta mm. tehtaalle myönnettyjen varojen käyttöohjelman. Tehdas kytketty kuitenkin sen varainkäyttöä kokonaisuutena katsoen niin kiinteästi valtion varainhoitoon, että selostettua ratkaisua on pidettävä perusteltuna.

Valtion teollisuuslaitosten osalta on kuitenkin syytä korostaa, että laitosten tarkoitus tuloa tuottavina yrityksinä edellyttää, että niillä on tietyssä laajuudessa mahdollisuus määrätä varallisuudestaan myös maksuista ja korvauksista luopumalla. Tämä ilmenee ValtTeolLaitL 1 §:stä, jonka mukaan »valtion teollisuuslaitoksia on hoidettava ja käytettävä *terveiden liikeperiaatteiden*²⁷ mukaan valtiolle tuloa tuottavasti sekä liikkeen kannattavuutta silmälläpitäen.»²⁸ Terveet liikeperiaatteet edellyttävät, ettei ole perusteltua pitää aina ja kaikissa olosuhteissa kiinni riidattomista saatavista. Koska on kysymys tällaisesta liiketaloudellisilla näkökohdilla perusteltavissa olevasta maksusta tai korvauksesta luopuminen ja koska taas VN:n tai VvM:n päätettäväksi alistettavasta asiasta, on ratkaistava in casu. Esimerkiksi selostetussa Lapuan Patruunatehtaan tapauksessa ei olisi ilmeisesti voitu esittää liiketaloudellisia näkökohtia, joiden nojalla tehtaan olisi tullut vapauttaa entinen toimitusjohtaja laitokselle tuomittujen oikeudenkäyntikulujen suorittamisesta.

f. Valtionenemmistöiset osakeyhtiöt

Valtionenemmistöiset osakeyhtiöt ovat nekin tietyssä mielessä valtion viranomaisten valvonnassa. Valtion omistaessa osake-enemmistön yhtiössä määräävät valtion viranomaiset tämän osake-enemmistön nojalla yhtiön asioista ja samalla myös yhtiön omaisuuden hoidosta. Lisäksi TarkV:lla on oikeus valvoa ja tarkastaa näiden yhtiöiden toimintaa ja tilejä. Tässä valvonnassa on TarkV:n kiinnitettävä erityistä

²⁷ Kursiivi lisätty.

²⁸ Ks. myös *L valtionrautateiden talouden hoidon yleisistä perusteista* 19.5.1950/242 3 § 3 mom: »Yleisten perusteiden mukaan kannettavista maksuista voidaan myöntää alennuksia mikäli se on liiketaloudellisesti perusteltavissa. ...» Ks. myös *A eräiden valtionrautateille tulevien korvausten järjestelystä ja tutkimuslimestä* 29.12.1950/667.

huomiota yhtiön varojen käytön ja sijoitusten tarkoituksenmukaisuuteen ja tehtävä mahdolliset huomautukset havaitsemistaan epäkohdista sille valtion viranomaiselle, jonka alaisena osakeyhtiö toimii.²⁹

Selostetut säännökset osoittavat valtionenemmistöistenkin osakeyhtiöiden olevan hyvin kiinteästi valtion viranomaisten määräysvallan ja valvonnan alaisia. Onko tätä määräämisvaltaa pidettävä sellaisena, että MaksVapL:a olisi sovellettava myös valtionenemmistöisille yhtiöille tulevista korvauksista vapauttamiseen?

Kysymystä ratkaistaessa on aluksi todettava, että osakeyhtiöiden — vaikka ne olisivat valtionenemmistöisiäkin — perimmäisenä tarkoituksena on pyrkiä liiketaloudellisin keinoin voiton saavuttamiseen. Tuloa tuottavina yrityksinä olisi valtionenemmistöisille yhtiöille liiketaloudellisista syistä annettava — vaikka niille tulevista maksuista vapauttaminen katsottaisiin kuuluvan MaksVapL:n nojalla VN:lle tai VvM:lle — verraten laaja oikeus määrätä yhtiölle tulevista maksuista ja korvauksista. VN:lle voisi näin ollen jäädä vain kaikkein suurimpien korvausten ja maksujen vapauttamiskysymys.³⁰

Valtionenemmistöisten osakeyhtiöiden osalta on edellä mainitun liiketaloudellisen näkökohdan lisäksi huomattava, että toisaalta niiden ja toisaalta taas ValtTeollaitL:ssa tarkoitettujen teollisuuslaitosten välillä on havaittavissa valtion määräämisoikeudessa eroavuus. Valtion omistamien teollisuuslaitosten osalta asianomainen viranomainen voi antaa välittömästi määräyksiä laitoksen hoidosta.³¹ Valtionenemmistöisissä osakeyhtiöissä valtion viranomainen voi taas vain välillisesti osake-enemmistönsä nojalla yhtiökokouksessa 'antaa määräyksiä' yhtiön asioiden hoitamisesta. Vaikka valtionenemmistöinen yhtiö on valtion viranomaisen valvonnassa, on valtion määräämisoikeus kuitenkin pohjimmiltaan vain 'äänestys-oikeus' osakeyhtiön yhtiökokouksessa. Yhtiön asioista päättää juridisesti osakeyhtiön yhtiökokous eikä enemmistönä oleva osakas. Tosin faktillisesti saattaa yhtiön asioista määrätä valtio osake-enemmistönsä turvin valitsemansa hallituksen ja toimitusjohtajan kautta. Toimitusjohtaja voi esimerkiksi noudattaa valtion taholta annettuja ohjeita, koska hänen asemansa on riippuvainen valtion osake-enem-

²⁹ L. valtionenemmistöisten osakeyhtiöiden toiminnan tarkastuksesta 23.12.1947 968 1—3 §:t.

³⁰ Ks. myös ed. s. 54 alav. 28.

³¹ Ks. ed. s. 52 alav. 19.

mistönsä nojalla hänelle antamasta tuesta. Tälle tosiasialliselle näkökohdalle ei kuitenkaan voida antaa ratkaisevaa merkitystä. Ongelma on ratkaistava sen mukaan, kuka juridisesti katsoen käyttää päätäntävaltaa yhtiössä. Tämä päätäntävalta kuuluu valtionenemmistöisissäkin osakeyhtiöissä oikeudellisesti katsoen yhtiökokoukselle eikä valtiolle. Jo tällä perusteella on päädyttävä siihen, ettei MaksVapL:a ole sovellettava valtionenemmistöisille yhtiöille tulevista maksuista ja korvauksista vapauttamiseen.

Esitetyn lisäksi on kiinnitettävä huomio vähemmistön suojaa koskeviin näkökohtiin. Jos MaksVapL:a sovellettaisiin valtionenemmistöisille osakeyhtiöille tuleviin maksuihin ja korvauksiin, tehtäisiin tyhjäksi vähemmistön suojaa koskevat OYL:n säännökset. Tietyn suuruinen vähemmistö³² tai jopa yksityinen osakkeenomistaja³³ voi näiden säännösten nojalla estää osakkeenomistajien enemmistön tekemän päätöksen toteuttamisen. Jos valtionenemmistöisille osakeyhtiöille tulevista maksuista ja korvauksista vapauttamiseen sovellettaisiin MaksVapL:a, jäisivät nämä vähemmistön suojaksi annetut säännökset merkityksettömiksi. MaksVapL:n mukaanhan helpotuksien ja vapautuksien myöntäminen kuuluu VN:lle ja VvM:lle ts. osakeyhtiölle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttaminen tulisi kuulumaan yhtiön ulkopuolella oleville subjekteille. Kun vähemmistön oikeuksien turvaamiseksi annetut säännökset suojaavat osakkeen omistajaa vain *osakkaiden* osake-enemmistönsä nojalla — mutta ei ulkopuolisen viranomaisen — tekemiä päätöksiä vastaan,³⁴ menettäisi vähemmistö MaksVapL:n soveltamisella sen turvaksi säädetyt suojakeinot. Valtionenemmistöisiinkin osakeyhtiöihin on kuitenkin sovellettava OYL:a ja niissäkin ovat vähemmistön suojaksi annetut säännökset voimassa. *Tämän vuoksi ei MaksVapL:a voida soveltaa valtionenemmistöisille osakeyhtiöille tuleviin maksuihin ja korvauksiin.*

Esitettyä tulkintaa ei heikennä se, että TarkV:lla on oikeus valvoa ja tarkastaa valtionenemmistöisten osakeyhtiöiden toimintaa.³⁵ Tämä oikeus TarkV:lla on valtion edun suojaamiseksi. TarkV:n valvonta ei kuitenkaan vaikuta yhtiön omiin OYL:ssa säädettyihin val-

³² Ks. esim. OYL 26 a § 3 mom., 26 c § 4 mom., 27 § 1 mom.

³³ Ks. OYL 27 § 2 mom. ja 30 §.

³⁴ Ks. esim. Cederberg—Ylöstalo s. 13 ja 18.

³⁵ Ks. ed. s. 54 s.

vonta- ja tarkastustoimiin eikä myöskään vapautta yhtiötä niistä. TarkV:lla ei ole myöskään oikeutta tehdä tarkastuksen johdosta huomautuksia suoraan valtionenemmistöisen osakeyhtiön toimielimille, vaan ainoastaan sille valtion viranomaiselle, jonka alaisena osakeyhtiö toimii³⁶ ts. sille valtion viranomaiselle, joka antaa määräykset osake-enemmistön perusteella esitettävistä vaatimuksista. TarkV:n valvonta- ja tarkastusoikeudella ei siis ole puututtu osakeyhtiön omaan toimintakoneistoon eikä sen itsenäiseen ratkaisuvaltaan. Viraston valvonta muodostaa vain eräänlaisen täydennyksen OYL:ssä säädeltyyn hallinnon ja tilien tarkastukseen.³⁷ Korostettakoon myös, ettei Lakia valtiontalouden tarkastuksesta (23.12.1947/967) eli TarkL:a sovelleta valtionenemmistöisiin osakeyhtiöihin.³⁸

Esitettyjä periaatteita on sovellettava myös sellaisiin valtionenemmistöisiin osakeyhtiöihin — kuten Oy Alkoholiliike Ab:hen ja Oy Yleisradio Ab:hen — joissa valtiolla on 'ehdoton' määräämisvalta.³⁹ Vaikka näitä yhtiöitä on perusolemukseltaan pidettävä julkisina laitoksina ja vaikka näiden yhtiöiden ylimmissä toimielimissä palvelevia henkilöitä voidaan ehkä pitää rikosoikeudellisesti virkamiehinä,⁴⁰ ei yhtiöille tulevasta maksuista ja korvauksista voida kuitenkaan myöntää MaksVapL:n nojalla helpotuksia tai vapautuksia. Julkisoikeudellisista piirteistä huolimatta on yhtiöiden toimintakoneisto pysytetty pääosiltaan samanalaisena kuin yksityisoikeudellisissa osakeyhtiöissä. Esimerkiksi Alkoholiliikkeeseen ja Yleisradioon on sovellettava OYL:a, ellei yhtiöitä

³⁶ L valtionenemmistöisten osakeyhtiöiden toiminnan tarkastuksesta 23.12.1947/968 3 § 1 mom. — Ks. lain merkityksestä käytännössä *Melin*, Aff.eks.R 1961 s. 43.

³⁷ *Modeen*, Offentlig affärsverksamhet s. 18.

³⁸ *Modeen*, Offentlig affärsverksamhet s. 17. — Vrt. myös *Melin*, Poliitiikka 1959 s. 129 s. ja Aff. ek. R. 1961 s. 43 s.

³⁹ *Väkiyl* 2 § 'Väkijuomain valmistus on yksinomaisena oikeutena osakeyhtiöllä, jota nimitetään väkijuomayhtiöksi. Siinä tulee valtion omistaa osake-enemmistö ja valtiolla olla ehdoton määräämisvalta.'

L valtioneuvoston oikeudesta luovuttaa yleisradiotoimintaa varten valtiolle hankittu omaisuus osakeyhtiölle 18.5.1934/216 3 § 'Yhtiön osakkeita, joita alkoon asetettako haltijalle, tulee aina vähintään yhdeksänkymmentä sadasosaa pysyä valtion omistuksessa ja hallinnassa, ja yhtiön yhtiöjärjestykseen on otettava sellaiset määräykset, että valtion määräämisvalta yhtiössä säilytetään ja valtiontalouden sekä yleiset edut turvataan.'

⁴⁰ Ks. *Merikoski* DL 1967 s. 229 ss. — Vrt. myös OKa p. 14.10.1967 N:o 1809.

varten ole annettu erityissäännöksiä.⁴¹ Kun tällaisia erityissäännöksiä ei ole annettu näiden yhtiöiden varainkäytöstä ja saatavista,⁴² on sitä koskevat kysymykset ratkaistava OYL:n säännösten perusteella. Niiden mukaan yhtiöiden saatavista päättäminen kuuluu yhtiöiden omille toimielimille. Näiden toimielinten kompetenssiin ei VN:lla ole — ilman erityissäännöksiä — oikeutta puuttua. Tämän vuoksi ei VN:lla ole oikeutta myöntää helpotuksia ja vapautuksia näillekään yhtiöille tulevista maksuista ja korvauksista.

g. Julkisoikeudelliset säätiöt (laitokset)

1. *Postisäästöpankki*. PSPL 3 § 1 mom:n mukaan »postisäästöpankin asioita hoitavat valtiovarainministeriön valvonnan alaisina postisäästöpankin hallitus ja johtokunta». VvM:n tehtävä jää kuitenkin valvonta- ja tarkkailuluonteiseksi, sillä pankin toimialaan kuuluvat asiat ratkaisee PSPL 3 § 2 mom:n mukaan johtokunta, ellei niitä ole uskottu pankin hallitukselle. Nämä hallituksen ratkaistavaksi jätetyt kysymykset on lueteltu lain 7 §:ssä. Tosin VvM:n 'siunaus' tarvitaan tiettyihin pankkia koskeviin päätöksiin, VvM:hän vahvistaa mm. pankin tulo- ja menoarvion,⁴³ määrää säästötileillä ja niihin verrattavilla talletustileillä olevien varojen korkokannan⁴⁴ sekä antaa suositumuksensa tiettyihin pankin varojen sijoituksiin⁴⁵ ja liikkeen harjoittamista varten tarpeellisten kiinteistöjen hankkimiseen.⁴⁶ Varsinaisia pankin varainhoitoon ja pankkitoimintaan kuuluvia asioita ei ole sitä vastoin määrätty VvM:n ratkaistavaksi. Niitä ei ole myöskään — poikkeustapauksia lukuunottamatta⁴⁷ — uskottu VN:lle. PSP:a voidaan jo näiden näkökohtien nojalla pitää sellaisena varainhoitonsa puolesta itsenäisenä, valtiosta erottuvana yhteisönä, joka rat-

⁴¹ VäkiJL 6 § 1 mom. ja L valtioneuvoston oikeudesta luovuttaa yleisradio-toimintaa varten valtiolle hankittu omaisuus osakeyhtiölle 18.5.1934/216 1 §.

⁴² Vrt. kuitenkin Ehdotus yleisradion uudeksi järjestyssäännöksi. Yleisradio-komitean osamietintö n:o 3. Komiteanmietintö 13/1952 s. 1 s. — Ks. myös Melin, Poliitikka 1959 s. 136 s.

⁴³ PSPL 7 § 1 mom. 1-kohta.

⁴⁴ PSPL 35 §.

⁴⁵ PSPL 32 § 2 mom.

⁴⁶ PSPL 41 §.

⁴⁷ Ks. esim. PSPL 31 §.

kaisee itse sille tulevista maksuista ja korvauksista vapauttamista koskevat asiat.⁴⁸

Esitetyn tulkinnan perusteluina voidaan viitata myös kirjanpito- ja budjettioikeudellisiin näkökohtiin. Esimerkiksi TarkV ei valvo PSP:n toimintaa⁴⁹ eikä pankin tulo- ja menoarvio sisälly valtion tulo- ja menoarvioon.⁵⁰ Pankilla on vain sikäli yhteys valtion vuosittaisen varainkäytön suunnitteluun, että voitto, joka ei mene pankin vararahastojen kartuttamiseen tai jota ei käytetä muihin pankin toimintaa edistäviin tarkoituksiin, merkitään valtion tulo- ja menoarvioon yleisiin tarkoituksiin käytettäväksi.⁵¹

2. *Suomen Pankki*. SP:n asemaa MaksVapL:n kannalta tarkasteltaessa on aluksi kiinnitettävä huomio SPOS 17 § 3-kohtaan. Sen mukaan »pankkivaltuusmiesten asiana on myöntää pankin velallisille niitä helpotuksia, joita olosuhteet voivat vaatia, niin myös päättää akordiehdotuksista sekä saatavien siirtämisestä epävarmoihin ja niiden, tileistä poistamisesta.» Pankin ohjesäännössä on siis pankkivaltuusmiehille annettu nimenomainen oikeus myöntää *helpotuksia* pankille tulevista maksuista. Kun pankkivaltuusmiehille on annettu oikeus hyväksyä myös akordiehdotuksia, sisältää säännös myös oikeuden *maksuvapautusten* myöntämiseen.

SPOS 17 § 3-kohdasta ei ilmene, onko lainkohdan soveltamisala rajoitettu vain pankille tuleviin oikeustoimiperusteisiin maksuihin, vai onko sitä sovellettava myös pankille tulevaan vahingonkorvaukseen. Onko pankkivaltuusmiehillä lainkohdan nojalla esimerkiksi oikeus vapauttaa pankin palveluksessa oleva virkamies tai johtokunnan jäsen pankille aiheuttamansa vahingon korvaamisvelvollisuudesta.

Sanamuotonsa mukaan SPOS 17 § 3-kohta soveltuu kaikkiin pankille tuleviin maksuihin ja korvauksiin. Pankille vahingonkorvausta maksava henkilö — olipa hän pankin virkamies tai pankin ulkopuo-

⁴⁸ Vrt. myös PSPL 38 §, jossa toisaalta PSP:n ja toisaalta valtion nimittämän viran tai toimen haltijan säästöliikkeestä annettujen määräysten rikkomisesta ja postisiirtotilille tapahtuvista maksumerkinnöistä aiheutuneet vahingot on asetettu erilaiseen asemaan.

⁴⁹ TarkL 2 § 1 mom. — Ks. myös *Purhonen*, Valtiontilintarkastus 183.

⁵⁰ *Modeen*, *Anstalterna* s. 166.

⁵¹ PSPL 31 §. — Ks. myös *Modeen*, *Anstalterna* s. 166.

lella oleva henkilö — on pankin velallinen. Lainkohdan sanamuotoa ei ole kuitenkaan pidettävä riittävänä perusteluna tietyille tulkin-
nalle tilanteissa, joissa velan syntyperusteet poikkeavat eri tapauk-
sissa toisistaan ja joissa velallisen asema pankkiin nähden saattaa eri
tapauksissa olla hyvinkin erilainen. Onhan pankin virkamies esimer-
kiksi 'ulkopuolisiin' velallisiin nähden sikäli erikoisasemassa, että
häneen sovelletaan yleistä virkamieslainsäädäntöä, ellei SPOS:ssä tai
sen nojalla annetuissa säännöksissä ole toisin määrätty.⁵² Tämän vuoksi
on ajateltavissa, että pankin virkamieheen sovellettaisiin pankille tuo-
mitusta vahingonkorvauksesta vapauttamisessa samoja säännöksiä kuin
valtion virkamieheen valtiolle maksettavasta vahingonkorvauksesta
vapauttamisessa eli MaksVapL 2 §:ää. SPOS:ssä sen enempää kuin
SPJS:ssä ei nimittäin ole erityissäännöksiä pankin virkamiehen vapaut-
tamisesta pankille tulevasta korvausvelvollisuudesta.⁵³

SPOS:n esitöistä ei ole saatavissa valaistusta ohjesäännön 17 §
3-kohdan yhteydessä syntyvään ongelmaan.⁵⁴ Kysymyksen ratkaise-
misessa ei ole tästä huolimatta tukeuduttava pelkästään lainkohdan
sanamuotoon. SP:a ja sen oikeusasemaa tarkasteltaessa on keskeinen
merkitys annettava sille näkökohdalle, että pankki on maan halli-
tuksesta erillään oleva itsenäinen julkisoikeudellinen subjekti, joka on
varainhoitonsa puolesta erotettu muusta valtion finanssihallinnosta.⁵⁵
SP:a ei ole alistettu sen enempää VN:n kuin minkään ministeriön-
kään alaiseksi⁵⁶ eikä maan hallituksella ole mahdollisuutta 'määrätä
pankin varoista' muuta kuin siltä osin, kun eduskunta osoittaa pan-
kin voittovarot tulo- ja menoarvion kautta käytettäväksi.⁵⁷ Muilta
osin ei pankin varainhoito sisälly valtion tulo- ja menoarvioon. SP
kuuluu myös niihin valtion laitoksiin, joiden taloudenhoidon valvonta
ja tarkastus eivät kuulu TarkV:lle.⁵⁸ SP:n varainhoidon tarkastus

⁵² *Kastari*, Suomen Pankki s. 196 s.

⁵³ Vrt. kuitenkin SPJS 10 ja 11 §:t, joissa on annettu erityissäännöksiä pankin
virkamiehen tuomitsemisesta korvaamaan pankille aiheuttamansa vahinko.

⁵⁴ Vrt. myös *Kastari*, Suomen Pankki s. 18.

⁵⁵ *Kastari*, Suomen Pankki s. 163 s. ja 196.

⁵⁶ *Kastari*, Suomen Pankki s. 163 s.

⁵⁷ *Kastari*, Suomen Pankki s. 190, *Modeen*, Anstalterna s. 166.

⁵⁸ L valtiontalouden tarkastuksesta 23.12.1947/967 2 § 1 mom. — Ks. myös
Purhonen, Valtiontilintarkastus s. 183.

ei kuulu myöskään Vtt:lle,⁵⁹ vaan eduskunnan nimenomaan tähän tehtävään valitsemille tarkastajille.⁶⁰

SP:n ollessa edellä esitetyllä tavalla varainhoidollisesti VN:sta ja muusta maan hallintoviranomaisista erillään oleva, itsenäinen laitos on — otettaessa huomioon SPOS 17 § 3-kohta — myös pankille tulevia korvauksia koskevat asiat luettava pankin itsensä ratkaistaviin kysymyksiin. Ne jäävät siis MaksVapL:n soveltamisalan ja samalla VN:n toimivallan ulkopuolelle.

Esitettyä tulkintaa ei heikennä näkökohta, jonka mukaan SP:n virkamiehiin on — ellei ole olemassa erityissäännöksiä — sovellettava yleistä virkamieslainsäädäntöä. MaksVapL 2 §:ää voidaan ensinnäkin tuskin pitää yleiseen virkamieslainsäädäntöön kuuluvana säännöksenä. Lisäksi SP:n varainhoidon itsenäisyyttä ja erillisyyttä maan hallitukseen nähden on pidettävä niin keskeisenä periaatteena valtiokoneistossamme, että siihen puuttumista on pyrittävä kaikin tavoin estämään. Jos kuitenkin esimerkiksi pankin johtokunnan jäsenten maksuhuojennusasiat uskottaisiin VN:lle, horjutettaisiin helposti tätä pankin itsenäistä varainhoidollista asemaa.

Eri asia on, että MaksVapL:ssa omaksutut periaatteet saattavat analogisesti soveltua myös SP:n viran tai toimen haltijoihin.⁶¹

3. *Kansaneläkelaitos.* Kela on varainhoidollisesti rinnastettavissa eräällä tavalla SP:iin. Kelakin on valtion finanssihallinnosta erillään oleva eduskunnan valvoma varallisuussubjekti,⁶² jonka varainhoito kuuluu laitoksen omille hallintoelimille; hallitukselle, lisätylle hallitukselle ja valtuutetuille.⁶³ VN:lla ei ole oikeutta puuttua Kelan hallintoelimien toimiin eikä näillä taas ole sen enempää oikeutta kuin velvollisuuttakaan alistaa ratkaisujaan VN:n tutkittavaksi. Myös laitoksen varainhoidon tarkastus ja valvonta on erotettu niin Vtt:n kuin TarkV:n toimivallasta ja uskottu erillisille Kelan valtuutettujen valitsemille tilintarkastajille.⁶⁴ Tosin yhden valtuutettujen valitsemista

⁵⁹ VJ 83 § 5 mom. — Ks. myös *Modeen*, *Anstalterna* s. 172.

⁶⁰ *Kastari*, *Suomen Pankki* s. 115 alav. 28.

⁶¹ Ks. jälj. s. 64 ss.

⁶² VJ 83 a §. — Ks. yksityiskohtaisesti *Kastari* JFT 1960 s. 202 s.

⁶³ KEL 48, 50 ja 54 §:t.

⁶⁴ HM 71 § ja L valtiontalouden tarkastuksesta 23.12.1947/967 2 § verrattuna KEL 54 §. — Ks. myös *Modeen*, *Anstalterna* s. 172, *Purhonen*, *Valtiontilintarkastus* s. 183.

tilintarkastajista on KEL 54 §:n mukaan oltava TarkV:n viranhaltija. Tämän nojalla ei Kelaa voida kuitenkaan pitää sillä tavoin valtion varainhoitoon liitettynä, että laitokseen olisi sovellettava MaksVapL:a.

On kuitenkin myönnettävä, että varsinkin Kelan ylimpien toimihenkilöiden osalta ei laitoksen itsenäisyys VN:oon nähden ole aivan selvä. VN:han vahvistaa mm. hallituksen puheenjohtajan ja jäsenten palkka- ja eläke-edut.⁶⁵ KEL 9-luvun mukaan taas eräitä virkamies-oikeudellisia säännöksiä sovelletaan myös Kelassa⁶⁶ ja sen toimihenkilöitä pidetään niin ikään virkamiehinä RL:n mielessä.⁶⁷ Oikeustieteessä on myös esitetty VN:n oikeuksien laajentamista Kelan toimihenkilöiden nimityskysymyksissä.⁶⁸ Näiden näkökohtien nojalla voidaan puoltaa erityisesti MaksVapL 2 §:n soveltamista Kelan toimihenkilöihin. Tästä huolimatta on edellä esitetylle Kelan varainhoidon itsenäisyydelle annettava MaksVapL:n soveltamisalaa selvitetäessä ratkaiseva merkitys. Kela on eduskunnan eikä VN:n valvonnassa oleva laitos. Jos VN:lle annetaan oikeus puuttua Kelan varainhoitoon vaikkapa vain maksuista vapauttamisessa, voidaan helposti vaarantaa Kelan asemaa valtion omasta hallinnosta erillisenä julkisoikeudellisenä subjektina. Tämän vuoksi on katsottava, ettei VN:lla eikä VvM:llä ole oikeutta MaksVapL:n nojalla myöntää huojennuksia Kelan saatavista.⁶⁹ Eri asia on, että MaksVapL:n periaatteita voidaan ehkä analogisesti soveltaa myös Kelassa.⁷⁰

4. *Helsingin yliopisto.* HM 77 § 1 mom:n mukaan on Helsingin yliopistolla itsehallinto.⁷¹ Yliopistolla on oikeus omien elintensä

⁶⁵ KEL 48 § 2 mom. — Ks. myös *Kastari* JFT 1960 s. 203.

⁶⁶ *Sipponen* LM 1966 s. 654.

⁶⁷ *Sipponen* LM 1966 s. 654.

⁶⁸ *Sipponen* LM 1966 s. 652.

⁶⁹ Tässä yhteydessä on syytä palauttaa mieliin, että tarkastelun ulkopuolelle on edellä tutkimuskohteen täsmentämisen yhteydessä jätetty valtiolle kansalaisten tulojen perusteella määrättävistä maksuista vapauttaminen. Tämän vuoksi ei kysymystä kansaneläkelaitokselle tulevasta vakuutusmaksusta vapauttamista oteta tarkasteltavaksi. Ks. KEL 88 a §.

⁷⁰ Ks. jälj. s. 64 ss.

⁷¹ HM 77 § 1 mom:ssa tosin säädetään, että »Helsingin yliopistolle pysytetään itsehallinto-oikeus» (Kursiivi lisätty). Tämä merkitsee kuitenkin, että Helsingin yliopistolla on itsehallinto-oikeus. Ks. kysymyksestä yksityiskohtaisesti *Merikoski*, *Korkeakoulujen oikeusasema* s. 13 s.

avulla hoitaa mm. omaisuuttaan, opetustaan ja sisäistä hallintoaan ilman, että VN:lla tai muilla viranomaisilla olisi oikeutta puuttua niiden järjestelyyn.⁷² Edellä tarkasteltujen yhteisöjen kohdalla esitettyjen näkökohtien nojalla on näin ollen jo pääteltävissä, että Helsingin yliopistolle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttaminen kuuluu yliopiston omien hallintoelinten ratkaistaviin kysymyksiin. Tätä tulkintaa on pidettävä perusteltuna. Yliopiston itsehallinto-oikeuden nojalla yliopistolle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttaminen kuuluu epäilemättä yliopiston omille hallintoelimille. Periaatteeseen on kuitenkin tehtävä tärkeä rajoitus. Yliopiston itsehallinto-oikeus rajoittuu nimittäin vain sen *omien varojen* hoitamiseen ts. sellaisten varojen hoitamiseen, jotka kertyvät yliopiston erioikeuksien tuotosta ja tietyistä yliopistolle suoritettavista maksuista.⁷³ Näiden varojen osuus yliopiston varainkäytössä on kuitenkin vain joitakin prosentteja yliopiston kokonaisbudjetista. Muilta osin yliopisto on varainhoidollisesti verrattavissa muihin valtion viranomaisiin. Se saa pääosan varoistaan valtion tulo- ja menoarvion puitteissa ja on varainhoidollisesti kytketty valtion finanssihallintoon samoin kuin valtion viranomaiset yleensä.⁷⁴ Näiden varojen osalta ei yliopistolla ole itsehallintoa. Niitä koskevat maksuhojennusasiat eivät tämän vuoksi myöskään kuulu yliopiston hallintoelinten ratkaistaviin kysymyksiin. Yliopistolle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttaminen ratkaistaan näissä tapauksissa MaksVapL:n nojalla samalla tavalla kuin muita viranomaisia koskevat vapautusasiat. Kussakin yksityistapauksessa on tutkittava, kumpaa — yliopiston omaa vai valtion — varallisuusmassaa koskeva saatava on kulloinkin kysymyksessä. Jos yliopiston viran tai toimen haltija aiheuttaa yliopistolle vahinkoa esimerkiksi siten, ettei yliopiston erioikeuksista sille koituvia maksuja voida periä, kuuluu tällaisesta vahingosta yliopistolle korvausvelvolliseksi tuomitun maksuhojennusasia yliopiston hallintoelinten toimivaltaan. Jos taas yliopiston viran tai toimen haltijan virheellisestä menettelystä on seurauksena, että yliopiston palveluksessa olevalle on maksettu liikaa palkkaa ja hän on joutunut tästä yliopistolle korvausvelvolliseksi,

⁷² Ks. Helsingin yliopiston itsehallinnosta yksityiskohtaisesti Merikoski, Korkeakoulujen oikeusasema s. 18 ss.

⁷³ Merikoski, Korkeakoulujen oikeusasema s. 21.

⁷⁴ Merikoski, Korkeakoulujen oikeusasema s. 21.

on tällaisesta korvausvelvollisuudesta vapauttaminen ratkaistava MaksVapL:n säännösten nojalla.

Muilla valtion korkeakouluilla kuin Helsingin yliopistolla ei ole varallisuuskysymyksissä itsehallintoa. Niiden omaisuus kuuluu valtiolle ja ne on myös kytketty varainhoidollisesti kiinteästi valtion finanssihallintoon.⁷⁵ Tämän vuoksi esimerkiksi Jyväskylän ja Oulun yliopistoja sekä Teknillistä korkeakoulua koskevat maksuhuojennusasiat kuuluvat MaksVapL:n soveltamisalaan. Toisaalta taas *yksityisiä korkeakouluja* koskevat vastaavat kysymykset — vaikka korkeakoulu saisi valtionapua — jäävät MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle. Valtionavustuksen saamisesta on tosin seurauksena, että valtion viranomaisilla on tiettyssä laajuudessa oikeus valvoa valtionapua saavan yksityisen korkeakoulun toimintaa.⁷⁶ Tämä ei kuitenkaan kytke näitä korkeakouluja sillä tavalla valtion finanssihallintoon, että niitä koskeviin maksuhuojennusasioihin olisi sovellettava MaksVapL:ia.

B. MAKSUVAPAUTUSLAIN ANALOGINEN SOVELTAMINEN

1. *Yleistä.* Valtionenemmistöisille osakeyhtiöille, PSP:lle, SP:lle, Kelalle ja eräät Helsingin yliopistolle tulevat maksut ja korvaukset jäävät edellä esitetyn mukaan MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle sen vuoksi, ettei VN:lla ole oikeutta määrätä näiden yhteisöjen varainhoidosta.¹ Nämäkin laitokset palvelevat kuitenkin valtion tarkoituksena.² Tämän vuoksi on niiden hallinnossa ja hoidossa pidettävä silmällä valtion 'varsinaisessa' hallintokoneistossa noudatettavia periaatteita.³ Tämä näkökohta on otettava lähtökohdaksi ratkaistaessa kysymystä, voidaanko MaksVapL:ssa omaksuttuja periaatteita soveltaa analogisesti näihin yhteisöihin.

⁷⁵ Merikoski, Korkeakoulujen oikeusasema s. 39, 41 ja 43.

⁷⁶ Ks. L kauppakorkeakoulujen valtionavustuksesta 12.5.1950/231 4 § 2 mom. — Ks. myös Ellilä, Yhteiskunnallinen Korkeakoulu s. 69 s. ja Tarell JFT 1954 s. 417 ss.

¹ Ks. ed. s. 54 ss.

² Ks. mm. Kastari, Suomen Pankki s. 189, Kivimäki—Ylöstalo s. 144.

³ Ks. myös Tarjanne, Lausuntoja s. 126 s. — Vrt. myös Tarell JFT 1954 s. 423 ss.

Edellä mainittujen laitosten osalta ei ole — joitakin erityismääräyksiä lukuunottamatta⁴ — olemassa säännöksiä, joissa osoitettaisiin, millä edellytyksillä yhteisö voi vapauttaa velallisen sille tulevista maksuista ja korvauksista. Tästä ei ole kuitenkaan tehtävissä sellaista johtopäätöstä, että nämä laitokset eivät voisi myöntää velallisille MaksVapL:ssa tarkoitettuja huojennuksia. Kun valtion 'varsinaista varallisuutta' (= valtiovarastoa) koskevista maksuista ja korvauksista voidaan VN:n taholta myöntää joko kokonaan tai osittain maksuvapautus, on perusteltua, että myös muusta valtion toimintaan kiinteästi liittyvästä varallisuudesta voidaan myöntää vastaavia helpotuksia. Mitä kiinteämmin varallisuutta omaava yhteisö liittyy valtiokoneistoon sitä tiukemmin on pyrittävä noudattamaan niitä periaatteita, jotka on omaksuttu 'varsinaisen' hallintokoneiston osalta. Niinpä SP:n ja Kelan viran tai toimen haltija voitaneen näiden laitosten päättävien elinten toimesta vapauttaa pankille tai laitokselle aiheuttamansa vahingon korvaamisesta, mutta vain samojen periaatteiden nojalla kuin VN ja VvM voi vapauttaa valtion viran tai toimen haltijan valtiolle tuomitusta korvausvelvollisuudesta.⁵ Tosin esimerkiksi Kelan varallisuus on kerätty eri tarkoitusta varten kuin »valtiovarasto». Tämä varallisuuden erilainen käyttö-tarkoitus ei kuitenkaan ole riittävä peruste asettaa Kelan toimihenkilöä valtion viran tai toimen haltijoista poikkeavaan asemaan. Sekä valtiovaraston että Kelan varallisuuden kohdalla on pohjimmiltaan kysymys kansalaisilta julkisen vallan nojalla perityistä varoista, joilla valtio toteuttaa sille kuuluvia tehtäviään.

PSP:n kohdalla ei voida enää pitää yhtä tiukasti kiinni esitetyistä periaatteista, koska sen kohdalla liiketaloudellisilla näkökohdilla on suurempi merkitys kuin SP:n ja Kelan kohdalla. Siirryttäessä valtion-enemmistöisiin osakeyhtiöihin on liiketaloudellisilla näkökohdilla vieläkin suurempi merkitys. Lisäksi näiden yhtiöiden kohdalla on otettava huomioon osakkeenomistajien vähemmistön etu ja oikeus. Tämän

⁴ Ks. esim. KEL 88 a §.

⁵ Vrt. myös *Sipposen* (LM 1966 s. 655) lausumaa hänen tarkastellessaan Kelan esittelijän vastuuta: »Valtion hallintokoneiston suunnitteleman kasvu ja valtion tehtävien uskominen erityyppisille toimielimille ei saa estää näkemästä HM 93 §:n tarkoitusta eikä rajoittaa sen soveltamista vain valtion välittömään hallintoon».

vuoksi ei MaksVapL:n osoittamilla periaatteilla ole valtionenemmistöisten osakeyhtiöiden kohdalla sanottavaa merkitystä.⁶

2. *Analogisen soveltamisen rajoituksista.* SP:n ja Kelan osalta on kuitenkin todettava, ettei SP:n pankkivaltuusmiehiä ja Kelan valtuutettuja voida pitää sellaisina viran tai toimen haltijoina, jotka voitaisiin vapauttaa korvausvelvollisuudesta edellä esitettyjen periaatteiden mukaan. Heitä on pidettävä eduskunnan toimieliminä,⁷ joiden vastuukysymykset kuuluvat eduskunnan ratkaistaviin asioihin.⁸

Ei myöskään Kelan hallituksen ja lisätyn hallituksen jäsenen korvausvelvollisuudesta vapauttaminen voine tulla kysymykseen ilman erityissäännöksiä. KEL 54 §:ssä ja Kelan valtuutettujen johtosäännössä (24. 3. 1948/165) on nimittäin lueteltu ne asiat, jotka kuuluvat laitoksen valtuutettujen ratkaistavaksi. Luetteloa on pidettävä tyhjentävänä, koska asiat, joita ei ole määrätty laitoksen valtuutettujen päätettäväksi, kuuluvat laitoksen hallituksen tai lisätyn hallituksen toimivaltaan.⁹ Valtuutettujen päätettäviin kysymyksiin kuuluvat mm. vastuuvapauden myöntäminen lisätylle hallitukselle¹⁰ ja toimenpiteisiin ryhtyminen syytteen nostamiseksi lisätyn hallituksen jäseniä vastaan.¹¹ Heidän tehtävänään ei sitä vastoin mainita lisätyn hallituksen jäsenten vapauttamista laitokselle tuomitusta korvausvelvollisuudesta. Velvollisuudesta ryhtyä toimenpiteisiin syytteen nostamiseksi tai vastuuvapauden ratkaisemisoikeudesta ei tällaista maksuista ja korvauksista vapauttamisoikeutta voitane myöskään johtaa. Lisätyn hallituksen jäsenten maksuhuojennusasiat jäisivät näin ollen — koska ne eivät kuulu valtuutettujen toimivaltaan — joko lisätyn hallituksen itsensä tai sen alaisena toimivan hallituksen ratkaistavaksi. Tällaista tulkintaa ei voida kuitenkaan ilman nimenomaista lainsäädännöstä pitää perusteltuna. Tämän vuoksi lisätyn hallituksen jäsenten vapauttaminen Kelalle tulevista maksuista ja korvauksista ei ole mahdollista ilman KEL:n muuttamista tai kysymyksestä annettuja erityissäännöksiä.

⁶ Vrt. VoM p. 4.9.1965, VM 48/19—38/65 (Työnjohtaja A. A. N.) — Selostettu jälj. s. 170.

⁷ Vrt. myös Kastari, Suomen Pankki s. 22.

⁸ Ks. esim. SPOS 31 § 1 mom.

⁹ KEL 48 ja 50 §:t.

¹⁰ KEL 54 § 3-kohta.

¹¹ Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen johtosääntö 3 § 4-kohta.

Kelan hallituksen jäsenten osalta ei kielteinen tulkinta maksuvapautuksen osalta ole yhtä selvä. Laitoksen lisätyn hallituksen tehtävänä on KEL 50 § 5-kohdan mukaan »ratkaista periaatteellista laatua olevat tai muuten tärkeät kysymykset.» Tällaisiksi kysymyksiksi voitaisiin ajatella myös hallituksen jäsenten maksuhoijennusasiat. Kun vastuuvapauden myöntäminen hallitukselle on kuitenkin uskottu laitoksen valtuutetuille ts. samalle elimelle kuin vastuuvapauden myöntäminen lisätylle hallitukselle,¹² ei ole perusteltua asettaa hallituksen ja lisätyn hallituksen jäseniä maksuvapautuskysymyksissä erilaiseen asemaan. Tämän vuoksi ei laitoksen hallituksenkaan jäsenen vapauttaminen laitokselle tulevasta maksusta tai korvauksesta ole mahdollista ilman KEL:n muuttamista tai kysymyksestä annettavia erityissäännöksiä.

Tarkasteltavana oleva ongelma syntyy myös *SP:n johtokunnan* kohdalla. Pankin hallinto ja hoito kuuluvat nimittäin SPOS 16 § 1 mom:n mukaan johtokunnalle, mikäli erityisiä tehtäviä ei ole pidätetty pankkivaltuusmiehille. Pankkivaltuusmiesten ratkaistavaksi jätettyjen asioiden luettelossa SPOS 17 §:ssä ei taas mainita johtokunnan jäsenten vapauttamista pankille maksettavaksi määrätyistä korvauksista. Olosuhteet muistuttavat siis Kelan hallituksen ja lisätyn hallituksen kohdalla syntyvää tilannetta.¹³ Tapausten välillä on kuitenkin olemassa eroavuus, jolle on annettava ratkaiseva merkitys. Pankkivaltuusmiehillä on nimittäin SPOS 17 § 20-kohdan mukaan oikeus ratkaista mm. pankin johtokunnan jäsenten palkka- ja avustusasias. Saman pykälän 21-kohdan mukaan pankkivaltuusmiesten tehtävänä on myös ratkaista johtokunnan jäsenten virantoimituksesta pidättämis- ja kurinpitoasiat. Kun lisäksi otetaan huomioon, että edellä tarkastellun SPOS 17 § 3-kohdan mukaan juuri pankkivaltuusmiesten asiana on »myöntää pankin velallisille niitä helpotuksia, joita olosuhteet voivat vaatia, niin myös päättää akordiehdotuksista sekä saatavien siirtämisestä epävarmoihin ja niiden tileistä poistamisesta», on näiden säännösten perusteella katsottava pankkivaltuusmiehillä olevan oikeus ratkaista myös pankin johtokunnan jäsenten maksuhelpotus- ja -vapautusasias.

Vastaavia säännöksiä ei ole annettu Kelan valtuutettujen suhteesta hallitukseen ja lisättyyn hallitukseen.¹⁴

¹² KEL 54 § 3-kohta.

¹³ Ks. s. 66.

¹⁴ Ks. esim. KEL 48 § 2 mom. »Valtioneuvosto vahvistaa hallituksen puheenjohtajan ja jäsenten palkka- ja eläke-edut.»

C. »TULEVA» MAKSU TAI KORVAUS

a. Maksamattomuuden edellytys

MaksVapL:a sovelletaan vain valtiolle *tuleviin* maksuihin ja korvauksiin ts. valtion saataviin. Huojennusta ei voida lain nojalla enää myöntää valtiolle jo suoritetusta maksusta tai korvauksesta.

Maksamattomuuden edellytys ilmenee jo lain nimestä. Lisäksi siitä on nimenomainen maininta lain 1 §:ssä. Lain 2 § ei sitä vastoin ole tässä suhteessa yhtä selvä. HEs:stä MaksVapL:ksi voidaan kuitenkin päätellä, että tätäkin säännöstä on sovellettava vain tulevaan maksuun. MaksVapL 2 §:ssä VN:lle annettua vapauttamisoikeutta perusteltiin nimittäin sillä, että virkamies ei pysty läheskään aina korvaamaan valtiolle — usein vähäisellä erehdyksellä — aiheuttamaansa suhteettoman suurta vahinkoa. Tämän vuoksi pidettiin välttämättömänä antaa VN:lle ja VvM:lle tietyin edellytyksin oikeus vapauttaa virkamies tällaisesta maksamatta olevasta kohtuuttoman suuresta korvauksesta.¹

Muiden kuin virkamiesten osalta maksamattomuuden edellytys perustuu toisenlaisiin näkökohtiin. VN:lle ja VvM:lle tahdottiin antaa oikeus sopia velallisen kanssa valtion maksujen tai korvausten suorittamisesta tapauksissa, jolloin pakkotoimin tapahtuva periminen aiheuttaisi valtiolle vain turhia kustannuksia tai olisi muuten valtion kannalta hyödytön.²

Käytännössä on maksamattomuuden vaatimuksesta pidetty johdonmukaisesti kiinni. Useimmiten kysymys on tullut esille virkamiehen kohdalla.

VvM p. 22.10.1958, 4/325 VMKD 1958, (Rakennusmestari J.P.) — Kemin KO oli 10.5.1957 velvoittanut rakennusmestari J.P:n maksamaan MetsäH:lle 433 mk:aa Kemissä 14.3.1957 tapahtuneen liikennevahingon johdosta. J.P., joka oli suorittanut po. korvauksen, pyysi, että maksettu korvaus palautettaisiin hänelle.

VvM hylkäsi anomuksen, koska korvaus oli jo suoritettu.³

¹ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

² HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

³ Ks. myös asiallisesti samansisältöisiä ratkaisuja VvM p. 17.2.1954, 1310/308 VMAD 1953 (Postitoimistonhoitaja S.H.T.), VvM p. 15.1.1958, 32/409 VMKD 1957 (Autonkuljettaja P.V.) ja VvM p. 26.3.1958, 3/405, 9/406 ja 11/406 VMKD 1958, (E.A.H., J.E.L. ja T.E.V.).

Vielä selvemmin maksamattomuuden vaatimus on tullut esille tapauksissa, joissa on ollut samalla kertaa kysymys sekä maksetusta että maksamattomasta korvauksesta.

VvM p. 28.2.1962, VM 24/19—38/62, (1 lk:n kirjuri L.K.L.) — L.K.L:lle oli erehdyksen johdosta syntynyt asemakassaan 635 mk:n vaje. Hän oli maksanut tästä vajauksesta 330 mk:aa ja anoi sen jälkeen vapautusta vajauksen loppuosan suorittamisesta sekä jo maksetun summan palauttamista.

RtH puolsi hakijan vapauttamista vajauksen loppuosan suorittamisesta ja kohtuulliseksi katsottavan osan palauttamista hakijalle siitä summasta, jonka hän oli jo suorittanut.

VvM vapautti L.K.L:n enemmästä korvausvelvollisuudesta, mutta hylkäsi anomuksen siltä osin, kun siinä pyydettiin jo maksetun korvauksen palauttamista.

VvM p. 31.3.1954, 183/42 VMAD 1954, (Ylikonstaapeli S.N.K.) — S.N.K. oli 20.9.1953 suorittaessaan hälytysluonteista virka-ajoa kuljettanut valtion omistamaa henkilöautoa varomattomasti seurauksin, että hän oli eräässä risteyksessä ajanut yhteen moottoripyörän kanssa, jolloin molemmat ajoneuvot vaurioituivat. Tämän vuoksi oli Euran KO 25.11.1953 tuominnut S.N.K:n varomattomuudesta liikenteessä sakkorangaistukseen ja velvoittanut hänet suorittamaan valtiolle sen omistaman auton vahingoittumisesta 161 mk:aa, moottoripyöräilijä A.H.K:lle loukkaantumista ja moottoripyörän vahingoittumisesta yhteensä 350 mk:aa ja moottoripyörän takaistuimella matkustajana olleelle L.H:lle korvaukseksi loukkaantumista 304 mk:aa sekä korvaamaan valtiolle sen varoista etukäteen maksetut todistajanpalkkiot 55 mk:lla. S.N.K. oli suorittanut valtiolle maksettavaksi määrätyn korvauksen 161 mk:aa. Valtion tapaturmatoimisto oli taas 2.2.1954 määrännyt valtion varoista maksettavaksi A.H.K:lle 300 mk:aa ja L.H:lle 174 mk:aa.

S.N.K. anoi vapautusta valtion varoista etukäteen maksettujen 55 mk:n määräraisten todistajanpalkkioiden suorittamisesta sekä niiden A.H.K:lle ja L.H:lle tuomittujen yhteensä 180 mk:n korvausten maksamisesta, joita valtion tapaturmatoimisto ei ollut suorittanut ja että hänelle palautettaisiin valtiolle sen auton korjauskustannuksista suorittamansa 161 mk:aa.

Turun ja Porin LH puolsi anomusta.

VvM vapautti S.N.K:n korvaamasta valtiolle sen varoista etukäteen suoritettuja 55 mk:n määräisiä todistajanpalkkioita, mutta siltä osin kuin anomus koski valtiolle suoritettua 161 mk:n korvauksen takaisinmaksua sekä A.H.K:lle ja L.H:lle tulevien yhteensä 180 mk:n korvausten suorittamista, se ei antanut VvM:n taholta aihetta toimenpiteisiin.

Maksuhuojennuksia ratkaistaessa ei ole myöskään kiinnitetty huomiota siihen, miten maksu on suoritettu.

VvM p. 11.9.1957, 1037/212 VMAD 1957, (Toimistonhoitaja M.E.N.) — M.E.N:n kassassa oli todettu 1.000 mk:n vaje, jonka korvaamiseksi M.E.N. antoi PLH:lle

maksusitoumuksen. Kun M. E. N. ei kuitenkaan suorittanut asianmukaisesti korvausta, haki PLH sitoumuksen perusteella maksamismääräyksen ja peri korvauksen M. E. N:ltä ulosottoteitse. M. E. N. anoi tämän jälkeen, että hänet vapautettaisiin korvauksesta ja että hänelle palautettaisiin ulosottotoimin peritty summa.

PLH puolsi anomusta.

VvM hylkäsi kuitenkin anomuksen, koska M. E. N. oli jo suorittanut korvauksen.⁴

MaksVapL:n soveltamiseen ei siis vaikuta, onko korvaus maksettu vapaaehtoisesti vai onko se peritty pakkotoimin. Jos korvaus on vain saatu tavalla tai toisella perityksi valtiolle, ei MaksVapL:a voida enää soveltaa. Tämä on sopusoinnussa MaksVapL 2 §:n perustelujen kanssa. Viran tai toimen haltijan korvausvelvollisuudesta vapauttamistahan perusteltiin mm. sillä, ettei korvausta voida aina täysimääräisesti periä vahingon aiheuttajalta tai sen perimisellä aiheutettaisiin korvausvelvolliselle vakavia haittoja.⁵ Jos korvaus on saatu perittyä, eivät nämä perusteet ole enää samanlaisina olemassa.⁶

Muiden kuin virkamiesten osalta maksamattomuuden vaatimus on selvimminkin tullut esille seuraavassa jäämaksua koskevassa ratkaisussa.

VvM p. 10.10.1951 35/132 VMKD 1951, (Ab L.G. & Co Oy) — Tanskalaisen laivanvarustamon V.D.S:n Hangossa oleva agentti Ab L.G. & Co Oy anoi talvella 1950—51 nk. jäänsärkijälakon aikana lastihöyrylaiva Oregonista Hangon tullikamarissa perityn jäämaksun 1.851 mk:n palauttamista.

TulliH esitti lausunnossan, että jäämaksua ei kanneta sen perusteella, mitä apua kukin alus saa jäänsärkijältä, vaan sen vuoksi, että valtio ylläpitää jäänsärkijöitä.⁷ TulliH ehdotti tämän vuoksi anomuksen hylättäväksi.

KTM sekä MerH yhtyivät TulliH:n lausuntoon.

VvM hylkäsi anomuksen ja perusteli ratkaisuaan paitsi TulliH:n mainitsemilla näkökohdilla myös sillä, että MaksVapL:a on sovellettava vain niihin suorituksiin, joita ei ole vielä maksettu.

Ratkaisun perusteluista ilmenee selvästi, ettei MaksVapL 1 §:ääkään ole käytännössä sovellettu valtiolle jo suoritettuihin maksuihin. Käy-

⁴ Samoin myös ed. s. 35 selostetussa ratkaisussa VvM p. 11.9.1957, 1060/217 VMAD, 1957 (Autonkuljettaja T.M.V.). Vrt. myös VvM p. 23.4.1947, 144 a/190 VMKD 1946 (Kauppias P.H.) — Selostettu jälj. s. 91.

⁵ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

⁶ Vrt. kuitenkin jälj. s. 281 s.

⁷ Ks. myös Rytölä, Merenkulkumaksut s. 38.

tännöstä löytyy kuitenkin selostettua tapausta läheisesti sivuava ratkaisu, jossa suoritettu jäämaksu on määrätty palautettavaksi.

VvM p. 14.10.1953, 28/135 VMKD. 1953, (A.B.N. & Co) — s/s Ingerois ajoi 6.3.1953 karille Hangon edustalla. Aluksen tultua irroitetuksi karilta kuljetettiin se takaisin Hankoon, jossa aluksen lasti purettiin. Tämän jälkeen alus kuljetettiin Helsinkiin, jossa se korjattiin. Korjausten jälkeen alus otti Helsingistä lastin ulkomaille, jolloin se velvoitettiin maksamaan majakka-⁸ ja jäämaksuna 350 mk:aa. Kun aluksesta oli jo Hangossa 5.3.1953 suoritettu majakka- ja jäämaksua saman suuruinen määrä ja kun alus oli haaksirikkoutunut Suomen aluevesirajan sisäpuolella, anoi A.B. N & Co, että sille palautettaisiin Hangossa suoritettu jäämaksu 208 mk:aa.

KTM, MerH ja TullH puolsivat anomusta.

VvM palautti hakijalle aluksesta Hangossa perityn 208 mk:n jäämaksun.

Ratkaisussa VvM määräsi siis palautettavaksi jo suoritettua jäämaksun. Tapaus näyttää siis olevan ristiriidassa edellä selostetun periaatteen kanssa, jonka mukaan vain valtiolle tulevasta maksuista ja korvauksista voidaan myöntää helpotuksia ja vapautuksia. Ristiriita on kuitenkin vain näennäinen. Viimeksi selostetussa ratkaisussa alus ei nimittäin ollut lainkaan velvollinen maksamaan jäämaksua. JäämaksuA 1 §:n mukaan jäämaksu on suoritettava vain sellaisesta talvisaikana Suomesta ulkomaille lähtevästä tai ulkomailta Suomeen saapuvasta aluksesta, jolla harjoitetaan kauppamerenkulkua. Viimeksi selostetussa tapauksessa alus haaksirikkoutui kuitenkin jo Suomen aluevesillä, minkä vuoksi kysymyksessä ei ollut JäämaksuA 1 §:ssä säädetty Suomesta ulkomaille lähtenyt alus. Kysymyksessä ei siis ollut MaksVapL:ssa säädetty helpotuksen tai vapautuksen myöntäminen valtiolle tulevasta maksusta, vaan valtiolle perusteettomasti kannetun maksun palauttaminen.⁹

⁸ Majakkamaksusta ks. Rytkölä, Merenkulkumaksut s. 18 ss.

⁹ Myös ensiksi selostettua tanskalaisen laivanvarustajan maksamaa jäämaksua voidaan pitää tietyllä tavalla perusteettomana. Kuten edellä todettiin (ks. ed. s. 70) jäämaksua peritään sen vuoksi, että valtio pitää jäänsärkijöitä eikä sillä perusteella, että alus saa jäänsärkijäapua. Valtio pitää kuitenkin jäänsärkijöitä mm. sen vuoksi, että väylät ovat kulkukelpoisia talvisaikana. Jäämaksu on talvisaikana liikenteeseen käytetyiltä aluksilta peritty korvaus niistä kuluista, joita valtiolle aiheutuu näistä väylien kulkukelpoisina pitämisestä talvisaikana. (Ks. Rytkölä, Merenkulkumaksut s. 38 s. sekä HEs n:o 27/1920). Kun valtio ei jään-

Tulevan maksun kohdalla ei ole myöskään merkitystä sillä, mikä on suoritusvelvollisuuden peruste. Edellä tarkastelluissa ratkaisuissa tuli jo esille vahingonkorvaus, kassavajaus ja julkisoikeudellisiin maksuihin luettava jäämaksu. Myös vapaaehtoiisiin sitoumuksiin perustuvia maksuja koskevat vapauttamisanomukset on hylätty, jos maksu on jo ehditty suorittaa.

VuM p. 10.10.1951, 50/267 VMKD 1951, (AsOy I—K) — Asuntotuotantotoimikunta oli myöntänyt AsOy I—K nimiselle yhtiölle 14.6.1950 ja 27.10.1950 yhteensä 648.000 mk:n asuntolainat. Yhtiö suoritti asuntolainoista 30.6.1951 erääntyneen koron vasta 16.7.1951, minkä vuoksi ValtKont oli velkonut yhtiöltä 19.1.1950/55 annetun VN:n päätöksen 21 § 3 mom:n nojalla viivästyskorkoa 2.520 mk:aa. Tämän viivästyskoron yhtiö oli maksanut 16.7.1951.

Yhtiö anoi vapautusta viivästyskorosta.

Asuntotuotantotoimikunta esitti lausunnossaan, ettei viivästyskorkoa tällä kertaa perittäisi.

ValtKont esitti vuorostaan, että viivästyskoron määrä alennettaisiin kolmannekseen velotusta määrästä.

VuM hylkäsi anomuksen, koska sakkokorko oli jo suoritettu.¹⁰

b. Onko valtiolle tulevan maksun perustuttava tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen?

MaksVapL 1 §:stä ei ilmene, olisiko korvausvelvollisuuden perustuttava tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen. Sitä vastoin lain 2 §:ssä on tästä nimenomainen määräys. Kun tällainen edellytys on asetettu lain 2 §:ssä mutta ei lain 1 §:ssä, viittaa tämä siihen, ettei 1 §:ssä edellytetä tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätöstä. Jos nimittäin MaksVapL 1 §:nkin kohdalla vaadittaisiin, että maksu- tai korvausvelvollisuuden täytyisi perustua tällaiseen pää-

särkijälakon aikana suorita näitä tehtäviä, joita varten jäämaksuja peritään, voidaan lakon aikana perittyjä jäämaksuja pitää perusteettomina. On kuitenkin syytä korostaa, että JäämaksuA 1 §:ssä ei jäämaksun suorittamista ole tehty riippuvaksi siitä, käyttäköö valtio jäänsärkijöitä väylien aukipitämiseen, vaan siitä, lähteekö kauppamerenkulkuun käytetty alus talvisaikana Suomesta ulkomaille tai tuleeko se ulkomailta Suomeen. Tämän vuoksi on ratkaisua pidettävä lainmukaisena. Kysymyksen ratkaisussa on lisäksi otettava huomioon, että jäänsärkijän henkilökunnan lakkoa voidaan ehkä pitää väylien aukipitämistä kohdanneena ylivoimaisena esteenä.

¹⁰ Ks. viivästyskorosta yksityiskohtaisesti jälj. s. 93 s.

tökseen, olisi siitä ilmeisesti otettu maininta lakiin, koska MaksVapL 2 §:n kohdalla on näin menetelty.

MaksVapL:n sanamuodon ohella on esitetyle tulkinnalle saatavissa tukea myös HEs:ssä mainituista näkökohdista. VN:lle annettiin esityksen mukaan MaksVapL 1 §:ssä säädetty oikeus huojennusten myöntämiseen sen vuoksi, että valtion saatavia koskeva oikeudellinen menettely ja niiden pakkoperintä voivat tietyissä olosuhteissa käydä valtion kannalta hyödyttömiksi. MaksVapL 1 §:n säännös otettiin siis lakiin mm. sen vuoksi, että oikeudenkäyntiteitse tapahtuva maksun tai korvauksen periminen voidaan jättää toimittamatta, jos se on valtion edun mukaista.¹¹ Huojennuksen myöntäminen on näin ollen lainkohdan nojalla mahdollista ilman, että maksu tai korvaus perustuisi tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen. Mikään ei tietysti estä VN:a tai VvM:ä myöntämästä huojennusta myös tällaisella päätöksellä valtiolle maksettavaksi määrätystä korvauksesta, jos sen periminen ulosottoteitse aiheuttaisi vain turhia kustannuksia valtiolle.¹² Ulosmittausyrityksestä aiheutuvat kustannukset ovat kuitenkin useimmiten suuruudeltaan siksi vähäisiä, että huojennuksen myöntäminen niiden välttämiseksi voi tulla verraten harvoin kysymykseen. Tällainen tilanne saattaa syntyä esimerkiksi silloin, kun velalliselta ei ulosottoteitse saataisi perittyä maksua tai korvausta, mutta velallinen maksuhelpotuksen saatuaan pystyisi ja haluaisi korvauksen suorittaa.¹³

MaksVapL 2 §:n osalta on lähtökohta toinen. VN:lle annettiin tässä lainkohdassa oikeus vapauttaa viran tai toimen haltija valtiolle aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta sen vuoksi, että virkamiehen virassaan tekemästä vähäisestä erehdyksestä saattaa aiheutua suhteettoman suuri vahinko, »jota viran tai toimen haltija ei pysty valtiolle korvaamaan muuta kuin pieneltä osin.»¹⁴ Ennen kuin erehdyksen laatu ja vahingon määrä voidaan kuitenkaan saada selville, on olosuhteet yksityiskohtaisesti tutkittava. Vähäisen erehdyksen toteaminen ja sen suhde vahinkoon on objektiivisesti selvitettävissä vain hallintoviranomaisen tai tuomioistuimen 'suorittaman' tutkimuksen perusteella.

¹¹ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

¹² Vrt. kuitenkin mm. jälj. s. 101.

¹³ Vrt. ed. s. 30 s. selostettua ratkaisua VvM p. 1.12.1948, 19/366 VMKD 1948 (Mielisairaanhoidaja O.K.) — Ks. myös VvM p. 28.1.1948, 11/331 (VMKD 1947, (Metsänhoitaja J.D.T.) — Selostettu jälj. s. 106 s.

¹⁴ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

Samoin on asia tahallisuuden ja törkeän tuottamuksen toteamisessa. Huojennuksen myöntämiseen tarvittavien tietojen hankkiminen ja vahingon syntymisolosuhteiden selvittäminen ei siis MaksVapL 2 §:n osalta ole mahdollista ilman asianmukaista viranomaisen suorittamaa tutkintaa ja sen antamaa päätöstä. Näin käy MaksVapL 2 §:ssä säädetty edellytys korvauksen perustumisesta hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätökseen ymmärrettäväksi. Samalla selittyy myös MaksVapL 1 ja 2 §:ien välinen eroavuus tässä kohdin. Lain 1 §:ssä säädetty vapauttamisoikeus perustuu taloudellisiin hyötynäkökohtiin. Jos saatavan periminen ja siihen tarvittava oikeudenkäynti aiheuttavat valtiolle turhia kustannuksia, voidaan perimiskysymys järjestää korvausvelvollisen kanssa tehtävällä sopimuksella ilman oikeudenkäyntiä. Lain 2 § on taas kohtuutonta vahingonkorvausvelvollisuutta sovitteleva säännös, jossa ratkaiseva merkitys on — taloudellisten näkökohtien sijasta — vahingon syntymisolosuhteilla ja korvausvelvollisuuden määrällä.

Käytäntö on tarkasteltavan kysymyksen osalta johdonmukainen. MaksVapL 1 §:n nojalla on myönnetty huojennuksia sekä tuomioistuinten ja viranomaisten päätöksillä valtiolle tuomittujen¹⁵ että ilman niiden luomaa velvoitusta valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta.¹⁶ Lain 2 §:n soveltamisessa on taas pidetty johdonmukaisesti kiinni siitä, että korvausvelvollisuus on perustunut hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen¹⁷ päätökseen. Käytännön kanta ilmenee mm. seuraavasta ratkaisusta:

VvM p. 19.1.1955, 70/375 VMKD 1954, (*Veturinkuljettaja A.K.*) — A.K. oli 26.7.1951 Kouvolan ratapihalla kuljettanut veturia ratapihan liikennesääntöjen vastaisesti seurauksin, että veturi oli törmännyt samalle raiteelle saapuneeseen toiseen veturiin aiheuttaen vaurioita. Tämän vuoksi oli Valkealan KO 13.9.1952 velvoittanut A.K:n korvaamaan VR:lle aiheuttamansa vahingon 490 mk:lla, josta A.K. oli maksanut 130 mk:aa. Tämän lisäksi A.K. oli sitoutunut maksamaan VR:lle 191 mk:aa korvaukseksi siitä, että hänen kuljettamansa veturi oli 25.3.1950 aiheuttanut hiilenantorännille tämän suuruisen vahingon. Tästä summasta oli A.K. maksanut 144 mk:aa.

A. K. anoi, että hänet vapautettaisiin molempien mainittujen korvausten enemmästä suorittamisesta, koska hän sairaalloisena on pakotettu eroamaan virastaan ja hänen toimeentulonsa on sairauden vuoksi suuresti vaikeutunut.

¹⁵ Ks. mm. jälj. s. 119—123 selostettuja ratkaisuja.

¹⁶ Ks. mm. jälj. s. 99 s., 102 ss. ja 158 selostettuja ratkaisuja.

¹⁷ Ks. mm. jälj. s. 168—174, 179—181 ja 193—196 selostettuja ratkaisuja.

RtH puolsi A.K:n vapauttamista vain Valkealan KO:n tuomitsemasta korvauksesta, koska vapautuksen myöntäminen A.K:n omasta sitoumuksesta ei RtH:n käsityksen mukaan voinut tulla MaksVapL:n nojalla kysymykseen.¹⁹

VvM vapautti A.K:n Valkealan KO:n tuomitseman 490 mk:n korvauksen suorittamisesta, mutta hylkäsi anomuksen muilta osin.¹⁸

Selostettu ratkaisu osoittaa, että VvM on pitäytynyt tiukasti MaksVapL:n säännösten sanamuodossa. Vaikka kysymyksessä olivat asiallisesti samanlaiset korvaukset, myönnettiin vapautus vain siitä, joka perustui tuomioistuimen päätökseen.

Käytännössä omaksuttu MaksVapL:n sanamuotoinen tulkinta saat-
taa johtaa tietyissä olosuhteissa kohtuuttomuuksiin. Henkilö, joka tah-
too selvittää korvausvelvollisuutensa ilman oikeudenkäyntiä antamalla
siitä maksusitoumuksen, joutuu huonompaan asemaan kuin selvässä
asiassa oikeudenkäyntiä vaativa henkilö.²⁰ Epäkohdan poistamiseksi on
käytännössä menetelty siten, että oikeudenkäynnin sijasta asianomai-
nen viranomainen on turvautunut maksamismääräysmenettelyyn.²¹
Näin on pienin kuluin saatu tuomioistuimen päätös korvausasiassa kor-
vausvelvollisen menettämättä oikeuttaan MaksVapL:n perusteella mah-
dollisesti myönnettäviin helpotuksiin.

Maksamismääräysmenettely täyttää muodollisesti MaksVapL 2 §:ssä
asetetun edellytyksen korvausvelvollisuuden perustumisesta tuomio-
istuimen päätökseen. Asiallisesti katsoen ei menettelyn 'lainmukaisuus'
ole kuitenkaan yhtä selvä. Maksamismääräysmenettelyssä ei nimittäin
tutkita ja selvitetä maksuvelvollisuuden syntymisolosuhteita. Kun vaa-
timus korvauksen perustumisesta hallinnollisen viranomaisen tai tuo-
mioistuimen päätökseen johtui juuri siitä, että nämä korvausvelvolli-
suuden syntymisolosuhteet saataisiin asianmukaisesti selvitettyä, ei
maksamismääräysmenettely ja sen päätteeksi saatu maksamismääräys
teoreettisesti katsoen täytä MaksVapL 2 §:ssä asetettua edellytystä. On
kuitenkin myönnettävä, että käytännössä on vahingon syntymisolosuh-
teet — varsinkin vähäisten vahinkojen osalta — usein asianmukaisesti
selvitettävissä ilman hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen

¹⁸ Ks. junavauriotapauksista yksityiskohtaisesti jälj. s. 191 ss. ja 212 s.

¹⁹ Kursiivi lisätty.

²⁰ Ks. myös jälj. s. 281 ss.

²¹ Näin mm. VvM p. 22.2.1961, VM 26/19—38/61, (Autonkuljettaja P.J.) ja
VvM p. 4.3.1964 VM 6/19—38/64, (Fil.kand. A.A.E.N.)

suorittamaa tutkintaakin. Tämän vuoksi ei käytännön kannalta katsoen ole estettä pitää maksamismääräystä MaksVapL 2 §:ssä edellytettynä tuomioistuimen päätöksenä.

Olisiko veturinkuljettaja A. K:n tapauksessa — edellyttäen, että maksamismääräystä pidetään MaksVapL 2 §:ssä tarkoitettuna päätöksenä — tuomioistuimen päätöksen puuttuminen ollut korjattavissa maksamismääräysmenettelyin? Maksamismääräys olisi luonnollisesti voitu saada A. K:n kirjallisen maksusitoumuksen perusteella, mikäli A. K. ei olisi menettelyä vastustanut. Ongelma syntyykin vasta siinä, olisiko *maksusitoumuksen* perusteella saatua maksamismääräystä pidettävä MaksVapL 2 §:ssä tarkoitettuna tuomioistuimen *vahingonkorvaukseen* velvoittavana päätöksenä.

Muodollisesti ottaen maksusitoumuksen perusteella annettua maksamismääräystä on pidettävä pelkkänä velkomisasiassa annettuna päätöksenä, joka ei suoranaisesti koske vahingonkorvausvelvollisuutta. Tällaista muodollista tulkintaa ei voida kuitenkaan pitää perusteltuna. Maksusitoumus annetaan nimittäin käytännössä säännönmukaisesti asiakirjassa, josta ilmenee sitoumuksen oikeusperuste (causa). Kun henkilö tuomitaan tällaisen sitoumuksen perusteella maksamismääräysmenettelyin korvausvelvolliseksi, sisältää se itse asiassa velan oikeusperusteen vahvistamisen velallisen konkludenttisen tunnustamisen nojalla. *Tämän vuoksi voidaan maksusitoumuksen perusteella annettua maksamismääräystä pitää MaksVapL 2 §:ssä tarkoitettuna vahingonkorvaukseen velvoittavana päätöksenä.*

Tilanne ei muutu toiseksi, vaikka maksusitoumus olisi annettu velkakirjassa, josta ei ilmene velan oikeusperuste ts. abstraktisessa sitoumuksessa. Valtion velkoessa korvausta tällaisen maksusitoumuksen perusteella, on velallisella mahdollisuus vedota valtiota vastaan velan perussuhteeseen.²² Tässäkin tapauksessa voidaan puhua tietyllä tavalla maksuvelvollisuuden perusteen vahvistamisesta ja MaksVapL 2 §:n tarkoittamasta vahingonkorvaukseen velvoittavasta päätöksestä.²³

²² Hakulinen VKL s. 25 ss.

²³ Käsittelyn ulkopuolelle on jätetty sellaiset 'haetut' tilanteet, että abstraktisen sitoumuksen ottanut valtion laitos olisi siirtänyt sitoumuksen vilpittömässä mielessä olevalle toiselle valtion laitokselle tai että sitoumus olisi välillä siirretty valtion ulkopuolella olevalle vilpittömän mielen suojaa saaneelle henkilölle, joka on siirtänyt sen uudelleen takaisin valtiolle. — Ks. kysymyksestä *Hoppu* s. 184 ja siinä alav. 48.

Esitettyjen juridisten perustelujen lisäksi voidaan viitata tulkintaa puoltaviin käytännön näkökohtiin. Jos nimittäin maksusitoumuksen nojalla annettua maksamismääräystä ei voitaisi pitää MaksVapL 2 §:ssä tarkoitettuna vahingonkorvausvelvollisuuden perustavana päätöksenä, olisi ongelma käytännössä helposti kierrettävissä. Maksamismääräystä ei haettaisikaan maksusitoumuksen perusteella. Sen sijaan tehtäisiin korvausmäärästä erillinen lasku, joka pantaisiin maksamismääräyshakemuksen pohjaksi. Näin saataisiin korvausvelvollisuudesta maksamismääräys, jota on — niin kuin edellä juuri todettiin²⁴ — pidetty käytännössä riittävänä huoennuksen myöntämiseen MaksVapL 2 §:n nojalla.

Esitetty tulkinta on omaksuttu myös vapautuskäytännössä.

VvM p. 1.3.1961, VM 20/19—38/61, (Kassanhoitaja Y.T.P.) — H:gin postikonttorin alaisesta Pohjois-Haagan konttorista 2.2.1959 H:gin postikonttorin pääkassan kautta SP:iin lähetettyyn rahalahetykseen sisältyneestä setelinipusta oli setelinippua SP:ssa laskettaessa todettu puuttuvan 1.000 mk:aa. Tästä oli aiheutunut H:gin postikonttorin pääkassaan samansuuruinen vaje. Koska suoritettussa tarkastuksessa oli käynyt ilmi, ettei ko. setelinippua ollut PLH:n vahvistaman tiliohjesäännön määräysten mukaisesti sitä vastaanotettaessa eikä edelleen lähetettäessä laskettu, otti PLH Pohjois-Haagan konttorin kirjurilta L.S.A:lta sekä H:gin postikonttorin pääkassan hoitajalta Y.T.P:ltä *sitoumukset*, joissa kumpikin velvoitautui korvaamaan puolet aiheutuneesta vahingosta. Tämän maksusitoumuksen perusteella PLH haki ja sai 1.12.1960 Y.T.P:tä vastaan maksamismääräyksen. Y.T.P. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLH puolsi Y.T.P:n vapauttamista korvausvelvollisuudesta hänen suoritettuaan siitä 250 mk:aa.

VvM vapautti Y.T.P:n korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä PLH:n lausunnossa esitetyn määrän.²⁵

Selostetussa tapauksessa myönnettiin siis velalliselle MaksVapL 2 §:n nojalla osittainen vapautus korvausvelvollisuudesta, joka perustui velallisen antaman sitoumuksen nojalla saatuun maksamismääräykseen.

²⁴ Ks. ed. s. 75 alav. 21 ja jälj. s. 181 mainittuja ratkaisuja.

²⁵ Mainittakoon, että kirjuri L.S.A. oikeutettiin — VvM p. 20.6.1962, VM 74/9—38/62, (Kirjuri L.S.A.) — sitten kun hän oli PLH:n määräämässä järjestyksessä — viimeistään kuitenkin vuoden 1963 loppuun mennessä — maksanut korvauksesta 250 mk:aa, niin kauan kun hän oli PLH:n sellaisen viran tai toimen haltijana, jolla oli oikeus kassaerehdysrahaan, maksamaan po. korvauksen jäänöserä korkoineen ja oikeudenkäyntikuluineen vähitellen siinä järjestyksessä kuin hänen kassaerehdistililleen kertyi varoja.

Mainittakoon lisäksi, että käytännössä on myönnetty osittainen maksuvapautus myös lainhakupäätöksestä, joka on haettu korvauksesta annetun velkasitoumuksen perusteella.²⁶

c. Onko maksuvelvollisen haettava muutosta korvausvelvollisuuden perustavaan päätökseen?

MaksVapL 1 §:ssä ei edellytetä — niin kuin jo todettiin²⁷ — että valtiolle tuleva maksu tai korvaus perustuisi hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätökseen. Mikään ei kuitenkaan estä — jos valtion etu sitä vaatii²⁸ — myöntämästä *MaksVapL 1 §:n* nojalla huojennuksia myös viranomaisten päätöksiin perustuvista maksuista tai korvauksista. Kun huojennusten myöntäminen on kuitenkin mahdollista ilman viranomaisten päätöstä, on tästä tehtävissä se johtopäätös, että niiden myöntäminen on mahdollista myös minkä asteisen viranomaisen päätöksestä tahansa.

Virkamiehen vahingonkorvausvelvollisuuden osalta ei kysymys ole yhtä selvä. *MaksVapL 2 §:n* sanamuoto ei kuitenkaan edellytä, että korvausvelvollisuus perustuisi ylimmän mahdollisen hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätökseen. Tätä edellytystä ei voida myöskään johtaa lainkohdan perusteluista. Hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksen asettaminen maksuhuojennuksen edellytykseksi johtui siitä — kuten todettiin²⁹ — että korvausvelvollisuus ja sen suhde vahingon aiheuttajan moitittavaan menettelyyn oli näin parhaiten ja objektiivisimmin selvitettävissä. Tämä selvitys on kuitenkin yleensä pätevästi saatavissa jo alimman hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen käsittelystä ja ratkaisusta. Tämän vuoksi on huojennuksen myöntäminen myös *MaksVapL 2 §:n* perusteella mahdollista minkä asteisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksestä tahansa. Käytännön kanta on myös tässä suhteessa selvä ja riidaton.³⁰

²⁶ VuM p. 16.3.1955, 286/55 VMAD 1955, (Radiosähkötäjä O. S. K.).

²⁷ Ks. ed. s. 72.

²⁸ Vrt. kuitenkin ed. s. 73.

²⁹ Ks. ed. s. 73 s.

³⁰ Ks. mm. jälj. s. 165, 166 ja 186 selostettuja ratkaisuja.

d. Onko hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätöksen oltava lainvoimainen?

Lainvoimaisuusongelman selvittämisessä voidaan *MaksVapL 1 §:n* osalta viitata edellä muutoksenhakukysymyksen kohdalla esitettyihin näkökohtiin. Koska maksuhojennuksen myöntäminen ei edellytä hallinnollisen viranomaisen tai tuomioistuimen päätöstä, on asia ratkaistavissa lainvoimaa vaillakin olevan päätöksen perusteella.³¹

MaksVapL 2 §:n osalta lainvoimaisuuskysymys ei sitä vastoin ole ratkaistavissa viittaamalla pelkästään muutoksenhakuongelman kohdalla esitettyihin näkökohtiin. Ongelmaa valaisee kuitenkin jossain määrin lainkohdan sanamuoto. *MaksVapL 2 §:n* mukaanhan valtion viran tai toimen haltijalle voidaan myöntää huojennus korvausvelvollisuudesta, »jonka tuomioistuin tai hallinnollinen viranomainen on velvoittanut hänet korvaamaan.»³² Kun korvausvelvollisuus on toteutettavissa lopullisesti vasta lainvoimaisen päätöksen perusteella, voidaan sanoa, ettei sitä ennen ole olemassa velvoittavaa päätöstä. Tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätöksen tulisi siis olla lainvoimainen ennen kuin huojennuksen myöntäminen olisi mahdollista.

Esitettyä tulkintaa voidaan perustella myös asiallisilla näkökohdilla. Aina siihen asti, jolloin korvaukseen velvoittava päätös ei ole saavuttanut lainvoimaa, on — ainakin teoreettisesti katsoen — epävarmaa, joutuuko henkilö korvausvelvolliseksi vai ei. Ei ole perusteltua myöntää huojennusta korvauksesta, jota viran tai toimen haltija ei loppujen lopuksi olisi ehkä lainkaan velvollinen valtiolle korvaamaan.

Koskoteltua näkökohtaa valaisee postiasemanhoitaja A. T:n tapaus.

VvM p. 26.3.1953, 9/380 VMKD 1953, (Postiasemanhoitaja A. T.) — Villähteen postiaseman vt. postiapulainen T. A. V. oli keväältävesta 1950 toukokuun 31 päivänä 1952 toimitettuun tilintarkastukseen asti jatkuvasti kavaltanut toimensa vuoksi haltuunsa saamiaan PLH:n varoja 4.252 mk:aa ja salatakseen kavaltamisensa väärentänyt vastaanottajien kuittauksia nostamiinsa tililtäotto- ja posti-osoituskortteihin. Koska A. T., joka ko. aikana oli toiminut mainitun posti-

³¹ Vrt. *VvM p. 18.4.1951, 1793/320 VMAD 1950 (Maanviljelijät Eino H., Emil H., M. H., V. K., Arto L., Arvo L., A. O., A. R. ja V. T.)* erityisesti Vaasan LH:n lausunnon osalta. Ratkaisu selostettu jälj. s. 102.

Ks. myös *VvM p. 4.6.1952, 516/102 VMKD 1952, (Varatuomari E. R. J. V.)*.

³² Kursiivi lisätty.

aseman hoitajana, oli ilman asianmukaista lupaa luovuttanut T. A. V:lle posti-aseman pääkassan hoidon ja laiminlyönyt muutenkin valvoa postiaseman tilien hoitamista, oli Turun HO 22.9.1952 — pysyttäen Hollolan KO:n asiassa antaman päätöksen — tuominnut A. T:n huolimattomuudesta tehdystä virkavirheestä sakko-rangaistukseen ja velvoittanut hänet yhteisvastuullisesti T. A. V:n kanssa korvaamaan PLH:lle kavalletut varat 4.252 mk:lla ja oikeudenkäyntikulut 50 mk:lla.

Tuomitusta korvauksesta oli kavaltamiseen syyllistyneen T. A. V:n mies E. A. V. maksanut 2.150 mk:aa ja antanut loppuosan suorittamisesta takauksen.

A. T. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta, koska hän oli pian siirtyvä eläkkeelle.

PLH katsoi oikeutensa turvatuksi jo suoritettuna maksun ja annetun takauksen perusteella ja puolsi A. T:n anomusta.

VvM — Koska tässä vaiheessa ei vielä voida sanoa, jääkö po. PLH:lle tuomittu korvaus lainkaan hakijan maksettavaksi, ei anomukseen asian tässä vaiheessa suostuta.

Ratkaisu ei koskenut lainvoimaa vailla ollutta päätöstä. Sen olosuhteet ovat kuitenkin rinnastettavissa lainvoimaa vailla olevan päätöksen kohdalla syntyvään tilanteeseen. Aivan samoin kuin selostetussa ratkaisussa ei lainvoimaa vaillakaan olevan ratkaisun kohdalla voida sanoa, joutuuko vastaaja loppujen lopuksi maksamaan jotakin vai ei.

Lainvoimaisuusedellytys ilmenee epäsuorasti myös autonkuljettaja K. P. T:n tapauksesta.

VvM p. 27.5.1964, VM 88/19—38/64, (Autonkuljettaja K. P. T.) — Lohjan KO oli 15.10.1963 tuominnut VvM:n palveluksessa olleen autonkuljettaja K. P. T:n varomattomuudesta liikenteessä sakkorangaistukseen ja velvoittanut K. P. T:n suorittamaan valtiolle sen auton korjauskuluina 9.500 mk:aa ja oikeudenkäyntikulujen korvauksena 80 mk:aa. K. P. T. ilmoitti tyytymättömyyttä KO:n päätökseen ja anoi sittemmin vapautusta mainittujen korvausten suorittamisesta.

Uudenmaan LH lausui, että koska K. P. T. oli ilmoittanut tyytymättömyyttä edellä mainittuun KO:n päätökseen eikä Helsingin HO ollut vielä ratkaissut asiaa, ei LH katsonut voivansa puoltaa anomusta.

Uudenmaan LH:n lausunnon jälkeen on asiakirjoissa merkintä, jonka mukaan K. P. T. oli ilmoittanut, ettei valitusta ajettu perille HO:ssa.

VvM vapautti K. P. T:n enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun hän oli maksanut siitä 600 mk:aa.

Uudenmaan LH:n lausunnossa viitattiin nimenomaan siihen, että MaksVapL 2 §:n nojalla voidaan myöntää helpotus tai vapautus vain lainvoimaiseen päätökseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta. Kun

osoitettiin, että ratkaisu oli — tyytymättömyydenilmoituksesta huolimatta — saanut lainvoiman, myönnettiin osittainen vapautus korvausvelvollisuudesta.

Vertailun vuoksi mainittakoon, että armahduskin on käytännössä myönnetty vain lainvoimaiseen päätökseen perustuvasta rangaistuksesta.³³

e. Vanhentunut maksu tai korvaus

MaksVapL:n nojalla on pyydetty vapautusta myös vanhentuneesta korvauksesta.

VvM p. 5.8.1959, 821/152 VMAD 1959, (*Merikapteeni L. L.*) — Turun HO oli 17.6.1948 tuominnut merikapteeni L. L:n jatketusta virkamiehenä tehdystä kavalamisesta ym. kuritushuonerangaistukseen ja velvoittanut hänet maksamaan valtiolle jutun selvittämiskustannuksina 1.128 mk:aa ja muina korvauksina 12.568 mk:aa. L. L. anoi vapautusta maksuvelvollisuudesta.

Uudenmaan LH viittasi lausunnossaan siihen, että korvauksen perintä oli vanhentunut.

VvM katsoi, ettei anomus antanut ministeriön taholta aihetta toimenpiteisiin.

VvM ei siis katsonut anomuksen antavan aihetta toimenpiteisiin. Perustelujen puuttuessa jää kuitenkin avoimeksi, minkä nojalla tähän tulokseen päädyttiin. Kun otetaan kuitenkin huomioon Uudenmaan LH:n lausunto, on lähellä ajatus, että ratkaisu on perustunut vanhentumisen aiheuttamaan kannevallan sammumiseen. Tähän viittaa myös se, että anomusta ei hylätty vaan todettiin, ettei se antanut aihetta toimenpiteisiin.³⁴

VvM:n ratkaisua voidaan pitää perusteltuna, jos merikapteeni L. L:llä ei ollut oikeussuojan tarvetta korvausvelvollisuuden vanhentumisen jälkeen. On kuitenkin syytä korostaa, ettei maksuhuojennusanomuksia ole aina jätettävä 'vaille toimenpiteitä' pelkästään korvausvelvollisuuden vanhentumisen vuoksi. Vanhentunutakin saatavaa voidaan nimittäin tietyin edellytyksin käyttää kuittaukseen.³⁵ Jos tällaiset edellytykset olisivat esimerkiksi selostetussa tapauksessa olleet olemassa, olisi anomus täytynyt tutkia.

³³ *Salervo DL* 1948 s. 166. — Ks. myös *VirkamVastuuL* 5 §.

³⁴ Vrt. myös *Salervo DL* 1948 s. 166 alav. 29.

³⁵ *VanhA* 5 §.

Kuittausmahdollisuudella on MaksVapL:n osalta kuitenkin lähinnä vain teoreettinen merkitys. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että mahdollisuudet käyttää vanhentunutta saatavaa kuittaukseen ovat jo sinänsä suuresti rajoitetut.³⁶ Kun lisäksi on katsottu, ettei julkis- ja yksityisoikeudellisia saatavia voida yleensä kuitata keskenään³⁷ ja julkisoi-
keudellistenkin saatavien keskenään kuittaminen on mahdollista vain, mikäli suoritukset ovat asiallisesti yhteenkuuluvat ja johtuvat samasta oikeusperusteesta,³⁸ syntyy kuittausilanteita käytännössä hyvin harvoin.

Toiseksi on huomattava, että vaikka kuittaustilanne käytännössä syntyisikin, ei maksuhojennuksen myöntäminen vanhentuneesta korvausvelvollisuudesta voi yleensä tulla kysymykseen. Viran tai toimen haltijan vapauttaminen valtiolle aiheuttamansa vahingon korvaamises-
tahan perustui — kuten edellä on jo useassa yhteydessä todettu³⁹ — siihen, ettei korvausvelvollinen pystynyt ilman suuria haittoja maksa-
maan tuomittua korvausta. Kun korvauksen periminen on vanhen-
tunut, ei tätä näkökohtaa ole enää olemassa, koska korvausta ei voida
häneltä tämän jälkeen pakkotoimin periä. Korvausvelvollinen ei saa
kuitenkaan valtion kustannuksella hyötyä maksuvapautusten myöntä-
misestä. Näin kuitenkin kävisi, jos korvausvelvollinen vapautettaisiin
velastaan kuittausilanteessa. Valtio luopuisi siitä edusta, minkä kuit-
tausmahdollisuus sille tarjoaisi ja joutuisi itse maksukykyisenä⁴⁰ kui-
tenkin suorittamaan viran tai toimen haltijan saatavan. Lisäksi on huo-
mattava, että ne saatavat — kuten palkka — joiden kuittaminen val-
tion vahingonkorvaussaatavalla tuottaisi ehkä eniten haittaa viran tai
toimen haltijalle, on suojattu osittain kuittauksista vastaan.⁴¹ Kuittaus-
tilanteissa ei näin ollen maksuhojennuksen myöntäminen voi yleensä
tulla kysymykseen.

Vaikka saatava on vanhentunut, voidaan se periä saatavan vakuu-
deksi annetusta pantista.⁴² Vanhentuneesta velasta vapauttaminen saat-

³⁶ VanhaA 5 §. — Ks. myös Hakulinen, Velvoiteoikeus I s. 31, Halila—Ylöstalo s. 47, Rekola II s. 413 ss.

³⁷ Merikoski, LM 1959 s. 10. — Vrt. Halila, Kuittauksesta s. 127 ss. ja KKO 1920 p. II 708.

³⁸ Merikoski LM 1959 s. 12 ss.

³⁹ Ks. mm. ed. s. 73 ss.

⁴⁰ Merikoski LM 1959 s. 6. — Vrt. Halila, Kuittauksesta s. 131.

⁴¹ Merikoski LM 1959 s. 23 ss. — Ks. myös TSL 25 §.

⁴² VanhaA 6 §.

taisi näin ollen tulla kysymykseen sen vuoksi, että viran tai toimen haltija ei menettäisi pantiksi antamaansa omaisuutta. Jos käytännössä on vakiintunut tietty asteikko — niin kuin esimerkiksi liikennevahinkojen kohdalla⁴³ — jonka mukaan huojennuksia säännönmukaisesti myönnetään, on asteikkoa sovellettava, vaikka korvauksesta olisi annettu pantti. Viran tai toimen haltija ei saa joutua muita epäedullisempaan asemaan sen vuoksi, että velka on vanhentunut tai että siitä on annettu pantti. Niin ikään saattaa huojennuksen myöntäminen olla paikallaan sen vuoksi, että viran tai toimen haltija kärsisi suurta haittaa, jos hän menettäisi pantiksi luovuttamansa omaisuuden. Panttina voi olla esimerkiksi viran tai toimen haltijan pääasiallisen varallisuuden muodostama asunto-osake. Huomattakoon kuitenkin, ettei ole perusteltua myöntää panttivakuuden turvaamasta vanhentuneesta saatavasta huojennusta pelkästään sen vuoksi, että saatava on vanhentunut.

Merikapteeni L. L. :n tapauksen osalta on syytä lopuksi mainita, että hänen anomuksensa olisi — vaikka edellä selostettu panttaustilanne olisi ollut olemassa — hylätty sen vuoksi, että korvausvelvollisuus perustui tahalliseen rikokseen.⁴⁴

⁴³ Ks. jälj. s. 204.

⁴⁴ MaksVapL 2 § 2 mom.

III YLEINEN MAKSUHUOJENNUS

(MaksVapL 1 §)

Maksuhuojennusten myöntämisessä valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista on erotettu — kuten edellä jo todettiin¹ — viran tai toimen haltijan valtiolle maksettavaksi määrätty vahingonkorvaus muista valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista. Huojennusten myöntämisedellytykset ovat eri tapauksissa erilaiset. Yleinen maksuhelpotus ja -vapautus on säädelty MaksVapL 1 §:ssä. Sen mukaan valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta voidaan myöntää huojennuksia, mikäli valtion etua ei loukata. Näistä edellytyksistä on jo edellä käsitelty tunnusmerkki »valtiolle tuleva».² Näin ollen on vielä selvittämättä, mitkä ovat ne *maksut ja korvaukset*, joista helpotuksia ja vapautuksia voidaan myöntää ja koska tämä voi tapahtua *valtion etua loukkaamatta*.

A. MAKSU JA KORVAUS

Oikeustieteessä ja lainsäädännössä on käsitteellä *maksu* eri yhteyksissä erilainen sisältö. Yleisimmin tarkoitetaan maksulla oikeustointa, jolla saamisoikeus täytetään.³ Saamisen täyttäminen on maksu velan laadusta riippumatta, joskin jokapäiväisessä kielenkäytössä maksulla tarkoitetaan yleensä vain rahasuorituksen täyttämistä.⁴ Käsite 'maksu' suorituksen täyttämistoimena esiintyy niin yksityis- kuin julkis-oikeudessa.

¹ Ks. ed. s. 29 s.

² Ks. ed. s. 47 ss. ja s. 68 ss.

³ Halila—Ylöstalo s. 13; Kivimäki—Ylöstalo s. 394.

⁴ Halila—Ylöstalo s. 13.

Maksun määrittelemisen saatavan täyttämistoimeksi ei osoita mitään velan sisällyksestä tai perusteesta. Se on vain eräs saamisoikeuden lakkaamistapaus. Olisiko käsitteelle annettava MaksVapL 1 §:ssä tällainen neutraali, täyttämistoimen merkitys?

Kysymystä selvitettäessä on huomattava, että MaksVapL 1 §:ssä rinnastetaan maksu ja korvaus. Korvaus ei ole kuitenkaan mikään saamisoikeuden täyttämistoimi, vaan erään — tosin hyvin epämääräisen — saatavaryhmän nimitys. Maksun käsittäminen saamisoikeuden täyttämistoimeksi johtaa näin ollen siihen, että MaksVapL 1 §:ssä olisi rinnastettu kaksi sisällöltään erilaista käsitettä, toisaalta eräs saamisoikeuden täyttämistoimi ja toisaalta taas eräs saamisoikeuksien ryhmä. Jouduttaisiin siihen, että lainkohdan nojalla voitaisiin ensinnäkin myöntää huojennuksia saamisoikeuden täyttämisessä eli maksussa 'korvausten maksu' siihen mukaan luettuna. Tämän lisäksi voitaisiin vielä tietyn saatavaryhmän — korvausten — osalta myöntää huojennuksia muiltakin osin kuin vain maksun suorittamisessa. Tällaista tulosta ei voida pitää perusteltuna. Maksun käsittäminen MaksVapL 1 §:ssä saamisoikeuden täyttämistoimeksi johtaa kestäättömiin tuloksiin.

Maksun käsitettä käytetään oikeustieteessä ja lainsäädännössä myös toisessa merkityksessä. Julkisoikeudessa ryhmitellään nimittäin valtiolle tulevat suoritukset yleensä kahteen ryhmään. Toiseen luetaan verot eli julkisen yhdyskunnan varaintarpeensa tyydyttämiseksi kansalaisilta perimät varat. Toiseen ryhmään luetaan taas maksut eli suoritukset, jotka peritään korvaukseksi maksajan saamasta erityisestä edusta.⁵ Maksulla tässä merkityksessä pyritään siis osoittamaan erästä saatavien ryhmää. Annettaessa maksulle MaksVapL 1 §:ssä tämä merkitys päädytään siihen, että lainkohdan nojalla voidaan myöntää huojennuksia kahdesta eri saatavaryhmästä, toisaalta maksuista — mutta ei veroista — ja toisaalta korvauksista. Maksun käsittäminen MaksVapL 1 §:ssä erääksi valtion saatavaryhmäksi ei siis johda sellaisiin kestäättömiin tuloksiin kuin maksun ymmärtäminen saamisoikeuden täyttämistoimeksi.

Pitämällä maksua verojen rinnakkaisryhmänä ei voida kuitenkaan kokonaan ratkaista maksun ja korvauksen kohdalla syntyvää ongelmaa. Jos maksu käsitetään MaksVapL 1 §:ssä verojen rinnakkaisryhmäksi,

⁵ Merikoski II s. 245, Rytkölä, Merenkulkumaksut s. 1 ss. — Ks. myös Merikosken ja Rekolan lausuntoa Komiteanmietintö 5/1960 s. 40 s. ja mietinnön liitteitä n:o 1 ja 2.

jää vielä avoimeksi, mitä säännöksessä tarkoitetaan korvauksella. Asiaan on kuitenkin saatavissa valaistusta MaksVapL 1 §:n perusteluiksi HEs:ssä mainituista näkökohdista. HEs:ssä lausutaan:

»Valtion asiainhoidon alalla tapahtuu usein, että yksityinen henkilö tai osakeyhtiö, joka voimassa olevan säännöksen, tuomioistuimen päätöksen tai valtion kanssa tekemänsä sopimuksen mukaan on velvollinen suorittamaan valtiolle määrätyn maksun tai korvauksen, on joutunut sellaiseen taloudelliseen asemaan, ettei pysty tätä maksua tai korvausta kokonaan tai osaksi suorittamaan, tai katsoo etunsa mukaiseksi joko aloittaa oikeudenkäynnin valtion vaatimuksen johdosta tai jatkaa oikeudenkäyntiä asiassa. Jos tällaisen valtion saatavan oikeudellisin toimin tapahtuvasta perimisestä ilmeisesti olisi seurauksena, että valtio menettäisi koko saatavansa tai suurimman osan siitä, tai jos oikeudellinen menettely asiassa ilmeisesti näyttäisi valtion kannalta hyödyttömältä, pitäisi valtioneuvostolla olla oikeus järjestää tässä tarkoitettu saatavansa asianomaisen korvaus- tai maksuvelvollisen kanssa tehtävällä sopimuksella, jossa valtion etu olisi tarkoin otettava huomioon.»⁶

Perustelut osoittavat, että maksulla on lainkohdassa ymmärrettävä valtion saatavaa eikä saamisoikeuden täyttämistointa. HEs:stäkään ei kuitenkaan ilmene, mitä valtion saatavia on luettava käsitteeseen maksu mitä taas käsitteeseen korvaus. Maksun tai korvauksen perusteina luetellut syyt — voimassa olevat säännökset, tuomioistuinten päätökset ja valtion kanssa tehdyt sopimukset — osoittavat kuitenkin, että huojoituksen myöntäminen on mahdollista mitä eriperusteisimmista saatavista. Lainkohdan sanonta »maksun tai korvauksen suorittamisessa» onkin käsitettävä yhdeksi kokonaisuudeksi osoittamaan kaikkia erilaisia valtiolle tulevia suorituksia veroja lukuunottamatta. Näitä saatavia — olivatpa ne yksityis- tai julkisoikeudellisia — on ilmeisesti katsottu voitavan parhaiten kuvata sanonnalla »maksu tai korvaus», sillä kaikkia erilaisia valtiolle tulevia suorituksia voidaan loppujen lopuksi pitää joko maksuina tai korvauksina.

Vaikka maksulla ei MaksVapL 1 §:ssä tarkoiteta saamisoikeuden täyttämistointa, mikään ei estä myöntämästä huojoennusta myös tällaisesta maksusta. Lainkohdan sanonta »maksun tai korvauksen suorittamisessa»⁷ käsittää myös huojoennusten myöntämisen saatavan täyttämistoimissa. Ongelmaa on sivuttu myös käytännössä.

⁶ Kursiivit lisätty. (Ks. Liite I).

⁷ Kursiivi lisätty.

VuM p. 18.2.1948, 16/3 VMAD 1948, (Johtaja A.K.) — Vaasan HO oli 15.1.1947 tuominnut A.K:n säännöstelymääräysten rikkomisesta rangaistukseen ja velvoittanut hänet suorittamaan valtiolle laittomasti saatuna taloudellisena hyötynä 71.072 mk:aa. Tämän korvauksen, eräiden maksamattomien verojen sekä erään liikepankin saatavan — yhteensä 117.666 mk:n — suorittamiseksi oli A.K:lta ulosmitattu mm. Vaasan kaupungissa sijaitseva tehdastontti.

A.K anoi, että hänelle myönnettäisiin lupa vapaaehtoisella kaupalla myydä po. tehdastontti, koska hän oletti voivansa myydä sen näin huomattavasti edullisemmin kuin mitä sen myynti pakkohuutokaupalla tuottaisi.

Velkojana ollut liikepankki ei vastustanut tontin vapaaehtoista myyntiä.

Vaasan LH, kaupunginvouti ja maistraatti puolsivat anomusta tosin tietyin maksujärjestystä koskevin ehdoin.

VuM hylkäsi anomuksen, koska ei ollut esitetty mitään selvitystä siitä, minkä vuoksi tontin myyntihinta vapaaehtoisesti myytäessä olisi suurempi kuin pakkohuutokaupalla myytäessä ja koska tontin vapauttaminen ulosmittauksesta voisi vaikeuttaa valtion saatavan perimistä.

Selostetussa ratkaisussa ei ollut suoranaisesti kysymys saatavan täyttämistoimesta, vaan siihen kytkettyneestä omaisuuden realisointitavasta. Realisointi muodostaa kuitenkin kiinteän osan pakkotoimin tapahtuvasta saatavan täyttämisprosessista. Käsitellyssä ratkaisussa VuM hylkäsi anomuksen. Hylkääminen ei kuitenkaan tapahtunut sen vuoksi, että kysymys olisi jäänyt MaksVapL 1 §:n soveltamisalan ulkopuolelle, vaan koska A.K:n anomukseen suostuminen olisi loukannut valtion etua.

B. VALTION ETU

a. Yleistä

MaksVapL 1 §:n nojalla VN:lla on oikeus, mikäli valtion etua ei loukata, myöntää huojuksia valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista. Säännös osoittaa, että VN:lla on oikeus, mutta ei velvollisuutta huojuksien myöntämiseen. Vastaavasti ei maksuun velvoitetulla ole oikeutta saada huojuksista, ellei VN katso sen myöntämistä aiheelliseksi. Huojuksien myöntämistä on tämän vuoksi pidettävä vapaa-harkintaisena hallintotoimintana.¹

¹ Merikoski, Vapaa harkinta s. 248 s.

VN:lle ja VvM:lle MaksVapL 1 §:ssä annetun oikeuden toteaminen vapaaharkintaiseksi hallintotoiminnaksi ei kuitenkaan ratkaise säännöksen tulkinnassa syntyviä ongelmia. Huojennusten myöntämisen ehdoksi on nimittäin asetettu, ettei valtion etua loukata. MaksVapL 1 §:n merkitys kytkeytyykin juuri siihen, miten tätä edellytystä on tulkittava.

b. Vapaan ja sidotun harkinnan välisestä erosta

Valtion etua ja sen loukkaamattomuutta selvitettyä on aluksi tarkasteltava, onko lainkohdassa asetettu ohje ymmärrettävä sitovaksi harkintaohjeeksi vai sitovuutta vailla olevaksi ohjeeksi vapaassa harkinnassa. Mikäli edellytys on annettu sitovaksi ohjeeksi, ei sitä loukkaava huojennus voi tulla kysymykseen. Jos edellytys on taas annettu vain harkintaohjeeksi vapaassa harkinnassa, ei sitä tarvitse ehdottomasti noudattaa. Ongelma johtaa kysymykseen vapaan harkinnan ja joustavien oikeusnormien keskinäisestä suhteesta.

Vapaan harkinnan ja joustavien normien keskinäinen suhde on eräs, vapaaharkintaiseen hallintotoimintaan liittyvä keskeinen ongelma. Sen ottaminen yksityiskohtaisesti tarkasteltavaksi ei ole kuitenkaan tässä yhteydessä mahdollista eikä edes perusteltuakaan. Kysymyksen selvittäminen vaatisi jo sinänsä laajemman esityksen kuin tämä tutkimus kokonaisuudessaan. Kirjoittajan käsityksen mukaan on tällaisen MaksVapL:iin tosin liittyvän, mutta jo sellaisenaan oman erillisen tutkimusaiheen muodostavan kysymyksen kohdalla voitava tukeutua ongelmasta esitettyihin tutkimustuloksiin ilman kysymyksen yksityiskohtaista selvittelyä. Eräs tärkeimpiä oikeustieteen tutkimuksessa huomioon otettavia seikkoja on tutkimusaiheen asianmukainen rajoittaminen. Ellei näin tehdä, joudutaan helposti suhteettoman laajoihin ja sisällöltään pintapuolisiin tutkimuksiin. Rajoittaminen on suoritettava, vaikka tutkimuksessa ei tämän vuoksi voitaisikaan antaa 'täydellistä' kuvaa kaikista aiheeseen liittyvistä kysymyksistä.² Tämän vuoksi tyydytään seuraavassa esityksessä niihin tutkimustuloksiin, joita oikeustieteessämme on esitetty vapaan harkinnan ja joustavien oikeusnormien välisestä suhteesta.

² Vrt. kuitenkin *Godenhjelm*, Oikeustieteellisen tiedekunnan ptk. 23. 5. 1966 8 § Liite s. 4 s. ja 32.

Vapaan harkinnan ja joustavien oikeusnormien välistä eroa tehtäessä lähdetään usein 'yhden ainoan oikean ratkaisun' periaatteesta. Ratkaisevana eroavuutena tapausten välillä pidetään sitä, että joustavan oikeusnormin kohdalla on vain yksi ainoa oikea ratkaisu kussakin käytännön tilanteessa, kun taas vapaassa harkinnassa viranomaisella on periaatteessa mahdollisuus valita useiden aineellisoikeudellisesti katsoen samanarvoisten ratkaisujen välillä.³

Yhden ainoan oikean ratkaisun periaatetta on kuitenkin viime aikoina oikeustieteessä kriittisesti arvosteltu.⁴ Erityisesti vapaan harkinnan ja joustavien oikeusnormien välistä eroa tehtäessä ei sitä ole pidetty käyttökelpoisena erotteluperusteena.⁵ On lähdetty siitä, että harkinnassa oleva ero näissä tapauksissa ei ole laatu- vaan aste-ero.⁶ Sidotussa harkinnassa oikeussääntö on niin yksityiskohtaisesti ja yksiselitteisesti kirjoitettu, että säännöksen soveltajalta voidaan edellyttää ratkaisun antamista tietyissä, ennalta arvattavissa puitteissa. Vapaassa harkinnassa ei tällaista arvattavuutta sitävastoin ole periaatteessa olemassa.⁷

c. Valtion etu sitovana rajoituksena

Huojennusten myöntäminen MaksVapL:n nojalla on edellä todettu vapaaharkintaiseksi hallintotoiminnaksi. VN:lla ja VvM:llä on siis periaatteessa mahdollisuus tehdä valinta usean eri ratkaisumahdollisuuden välillä. Tätä 'valintamahdollisuutta' on kuitenkin rajoitettu sikäli, ettei valtion etua saa loukata huojennuksia myönnettäessä. Tätä rajoitusta on jo lainkohdan sanamuodon perusteella pidettävä sitovana kieltona huojennuksia ratkaistaessa. Tähän viittaa myös lainkohdan perusteissa oleva lausuma, jonka mukaan huojennuksia myönnettäessä on valtion etu otettava tarkoin huomioon.⁸

³ Aura LM 1950 s. 10 s., Merikoski, Vapaa harkinta s. 43 ja 56.

⁴ Andersson JFT 1964 s. 35 ss., Sipponen LM 1965 s. 200 ss. — Vrt. myös Holopainen DL 1961 s. 178 alav. 21.

⁵ Sipponen LM 1965 s. 209 ss. ja Delegoiminen s. 367.

⁶ Andersson JFT 1964 s. 35 ss. ja Sipponen LM 1965 s. 209.

⁷ Sipponen LM 1965 s. 204 ja 209.

⁸ HES MaksVapL:ksi s. 1. (Ks. Liite I).

Valtion edun loukkaamattomuuden pitäminen sitovana rajoituksena merkitsee — jos lähdetään yhden ainoan oikean ratkaisun periaatteesta — että aina olisi mahdollista päätyä samanlaisissa olosuhteissa yhteen 'oikeaan' lopputulokseen siitä, mikä on valtion etu. Vaikka yhden ainoan oikean ratkaisun periaatetta ei voida tässä ryhtyä yksityiskohdaisesti tarkastelemaan, ei se kirjoittajan käsityksen mukaan ole reaalinen lähtökohta ongelmia ratkaistaessa. Ryhdyttäessä esimerkiksi erilaisissa käytännön tilanteissa selvittämään valtion edun sisältöä on todettava, ettei sitä voida useinkaan täsmällisesti osoittaa. Valtion etu ja sen loukkaamattomuus ovat niin epätasällisia käsitteitä, että päättävälle viranomaiselle jää rajoituksen sisältöä määrittäessään verraten laaja harkintavaltia. Tämän harkintavallan puitteissa voivat myös harkintaa käyttävät henkilöt — mikäli asiaa tarkastellaan realistisesti — päätyä erilaisiin lopputuloksiin. Päättävä viranomainen käyttää rajoituksen sisältöä selvittäessään itse asiassa samanlaista harkintaa kuin rajoituksen selvittämisen jälkeen varsinaista pääasiaa — maksuhuojennusta — myöntäessään. Eroavuutena on vain, että harkinta on edellisessä tapauksessa kytketty tietyn ohjeen — valtion edun loukkaamattomuuden — täsmentämiseen käytännön tilanteessa, kun taas varsinaisessa huojennuksen myöntämisharkinnassa ei tällaista ohjetta — eikä näin ollen myöskään ratkaisun ennalta arvattavuutta — ole. Viranomaisen harkinnassa on siis eri tapausten välillä kysymys eräänlaisesta aste-erosta.

d. Valtion etu maksuhuojennuskäytännössä

Vapaassa harkinnassa ei ratkaisuja ole yleensä tarvis perustella.⁹ Tämän vuoksi eivät VN ja VvM ole myöskään ratkaisuisaan yleensä maininneet, mihin huojennusanomuksen hylkäys tai huojennuksen myöntäminen ovat perustuneet. Useimmiten todetaan vain, ettei ole ollut syytä suostua anomukseen tai on harkittu kohtuulliseksi myöntää tietty maksuhuojennus.

Toisaalta taas olisi ratkaisut sidotussa harkinnassa perusteltava. Tämän vuoksi tulisi VN:n tai VvM:n — mikäli huojennusanomus hylätään sen vuoksi, että siihen suostuminen loukkaisi valtion etua — perustella ratkaisunsa. Huojennuskäytännön tarkastelu osoittaa kuitenkin,

⁹ Ks. ed. s. 3 alav. 8.

ettei siinä ole havaittavissa tällaista erottelua eri perusteisten ratkaisujen välillä. Vain eräissä harvoissa tapauksissa on ohimennen viitattu siihen, että huojennuksen myöntäminen olisi loukannut valtion etua.¹⁰

Käytännön kannalta on myös ymmärrettävää, ettei huojennuksia ratkaistaessa tehdä eroa eri perusteisten tapausten välillä. Varsinaisen pääasian — maksuhuojennuksen — ratkaiseminen ja valtion edun selvittäminen kytkeytyvät nimittäin niin kiinteästi toisiinsa, ettei niitä voida selvästi erotella. Tämän vuoksi ei myöskään seuraavassa esityksessä pyritä erikseen selvittämään valtion edun merkitystä huojennuskäytännössä, vaan tarkastellaan MaksVapL 1 §:ää kokonaisuutena; pyritään toisin sanoen selvittämään, onko säännöksen kohdalla syntynyt mitään erityisiä vapauttamisperiaatteita erilaisten maksujen ja korvausten osalta.

C. OIKEUSTOIMIPERUSTEISET MAKSET

a. Maksuhuojennuksen hylkäystapauksia

Valtion etua loukataan epäilemättä silloin, kun valtio luopuu selvästä ja riidattomasta saatavasta, jonka velallinen olisi kyennyt valtiolle suorittamaan.

VvM p. 23.4.1947, 144a/190 VMKD 1946, (*Kauppias P.H.*) — P.H. oli sitoutunut huhtikuun loppuun 1941 mennessä hankkimaan VR:lle 2.000 m³ koivuhalkoja ja 300 m³ sekahalkoja vetureita varten. Samalla oli sovittu, että hankkija suorittaa sakkokorkona 25 % hankkimatta jääneen halkomäärän hankintasopimuksen mukaisesta raha-arvosta. Kun P.H. oli määräajassa hankkinut ainoastaan 234 m³ koivuhalkoja ja 67 m³ sekahalkoja, velvoitti Kajaanin RO 11.2.1946 hänet suorittamaan VR:lle sopimussakkona 266 mk:aa ja oikeudenkäyntikulujen korvauksena 20 mk:aa. Korvaukset perittiin P.H:lta ulosottoteitse.

P.H. anoi, että hänet vapautettaisiin po. korvauksen suorittamisesta ja viittasi sodanaikaisiin olosuhteisiin ja sotapalvelukseensa.

RtH esitti anomuksen hylättäväksi, koska ei ollut esitetty selvitystä, jonka mukaan P.H:n taloudellinen asema olisi ollut heikko ja koska korvaus oli jo maksettu.¹

Uudenmaan LH yhtyi RtH:n lausuntoon.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

¹⁰ Ks. esim. s. 30 ss. selostettua ratkaisua.

¹ Kursiivi lisätty.

MaksVapL 1 §:n nojalla ei maksukykyiselle velalliselle voida myöntää helpotuksia tai vapautuksia. Käytännössä on kuitenkin ratkaisuja, joissa huojennusanomukset on hylätty, vaikka ratkaisun mukaan on ollut taloudellisesti kannattamatonta ryhtyä perimistöimiin.

VvM p. 11.6.1952, 14/337 VMKD 1952, (M:n Saha Oy) — Tampereella vuonna 1951 pidetyssä valtion puutavarahuutokaupassa oli M:n Saha Oy huutanut 7.642 runkoa käsittäneen puutavaraerän hintaan 181 mk/j³, minkä kaupan MetsäH oli sittemmin hyväksynyt. Kauppahinnan ennakkomaksun 60.860 mk:aa olisi yhtiön pitänyt maksaa 31.1.1952, mutta yhtiö oli jättänyt sen suorittamatta. MetsäH ja yhtiö tekivät sittemmin 21.3.1952 sopimuksen, jonka mukaan yhtiö luopui kaikista oikeuksistaan kaupan käsittämään puuerään. MetsäH:n keskeytettyä tämän vuoksi hankinnan myytiin jo kaadetut puut R.R. Oy:lle hintaan 101 mk/j³. Valtiolla aiheutui näin ollen kaupan purkamisesta MetsäH:n laskelman mukaan 28.248 mk:n suuruinen vahinko. Tähän summaan MetsäH päätyi siten, että sen käsityksen mukaan vakavarainen ostaja olisi maksanut M:n Saha Oy:n puutavaraerästä vain 161 mk/j³, joten valtio oli kärsinyt vahinkoa 60 mk/j³.

M:n Saha Oy anoi, että yhtiö vapautettaisiin suorittamasta po. 28.248 mk:n korvausta ja viittasi omiin maksuvaikeuksiinsa.

MetsäH esitti lausunnossaan, että yhtiö vapautettaisiin mainitun korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun yhtiö oli maksanut siitä 4.000 mk:aa. Lausuntonsa perusteluina MetsäH esitti,

— että jos yhtiö asetettaisiin konkurssiin, MetsäH ei saisi täyttä maksua saatavastaan,

— että kaikki yhtiön käyttöomaisuus oli kiinnitetty S:n Osuuskassan saatavien vakuudeksi,

— että pakkohuutokaupassa ei yhtiön omaisuudesta saataisi läheskään sitä summaa, jonka arvoinen omaisuus oli,

— että yhtiöllä oli velkojia, joiden saatavilla oli parempi etuoikeus kuin valtion po. saatavalla ja

— että konkurssikustannukset tulisivat suuriksi ja osa yhtiön tilisaatavista saattoi olla epävarmoja.

Vaasan LH esitti vuorostaan, että olisi valtion edun mukaista myöntää yhtiölle osittainen vapautus korvauksen suorittamisesta, mutta ei kuitenkaan niin suurta kuin MetsäH oli esittänyt. Yhtiön oman ilmoituksen mukaan sen velat olivat 361.155 mk:aa ja varat 254.703 mk:aa.

Esittelijä lausui: »Vaikka yhtiön taloudellinen asema onkin sellainen, että näyttää epävarmalta, saako metsähallitus perityksi saatavaansa yhtiöltä, ei anomusta kuitenkaan voitane puoltaa. Jos yhdessä tapauksessa ostaja vapautetaan sitoumuksensa velvoituksista, on pelättävissä, että valtion puuhuutokauppojen yhteydessä ja hintakonjunktuurien muuttuessa vastaisuudessa tultaisiin vetoamaan tähän tapaukseen. Koska yhtiö anoo vapautusta koko korvauksen suorittamisesta eikä ole olemassa varmuutta siitä, että se vapaaehtoisesti maksaisi edes osittain po. korvauksen, ei tältäkkään kannalta katsoen voitane osittaista vapautusta puoltaa.»

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

Esittelijän lausunnosta — jolla on kaikesta päättäen ollut ratkaiseva merkitys asiassa² — ilmenee, että maksuhojennusta myönnettäessä on kiinnitettävä huomio muihinkin kuin taloudellisiin näkökohtiin. Lausunnosta ilmenee, ettei velallista voida yleensä selostetun kaltaisissa tilanteissa vapauttaa »sitoumuksensa velvoituksista», koska yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan olisi myös muissa samanlaisissa tapauksissa myönnettävä hojennus. Kun valtio myy vuosittain puuhuutokaupoissa suurehkot puutavaramäärät, saattaisi puuhuutokauppojen sitouvus kärsiä, jos niistä ryhdyttäisiin myöntämään helpotuksia ja vapauksia.

Esitettyä periaatetta tukevat myös *viivästyskorosta* vapauttamista koskevat ratkaisut.

VvM p. 7.11.1951, 58/269 VMKD 1951 (As. Oy H-katu 13—23) — As Oy H-katu 13—23, jolle asuntotuotantotoimikunta oli 3.5.1950 myöntänyt 91.400 mk:n ja 4.10.1950 13.600 mk:n asuntolainat, oli suorittanut 30.6.1951 erääntyneet lainojen korot vasta 19.9.1951. Tämän vuoksi ValtKont oli 19.1.1950/55 annetun VN:n päätöksen nojalla velkonut yhtiöltä viivästyskorkoa 1.975 mk:aa. Yhtiö anoi vapautusta viivästyskoron maksamisesta selittäen viivästyksen johtuneen siitä, että yhtiön entinen isännöitsijä T. A. L. teki 21.6.1951 itsemurhan syyllistyttyään mm. yhtiön varojen kavaltamiseen ja laiminlyötyään yhtiön kirjanpidon hoitamisen.

Asuntotuotantotoimikunta puolsi anomusta.

ValtKont puolsi anomusta siten, että yhtiö vapautettaisiin suorittamasta puolta viivästyskoron määrästä.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska isännöitsijän laiminlyönnit olivat yhtiön ja isännöitsijän keskeisiä asioita ja koska ko. laatuisset anomukset on aikaisemminkin hylätty.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.³

VvM p. 14.10.1953, 773/182 VMKD 1953 (As Oy T-Kontu) — As Oy T-Kontu oli saanut Aravalta asuntolainan, jonka puolivuotiskoron 7.814 mk:aa yhtiön piti suorittaa ValtKont:ille 30.6.1953. Suoritus oli postitettu Turussa 29.6.1953 kirjattuna lähetyksenä, mutta se saapui perille vasta 1.7.1953. Tämän vuoksi ValtKont velkoi yhtiöltä lainaehtojen mukaisesti viivästyskorkoa 260 mk:aa.

Yhtiö anoi vapautusta viivästyskoron maksusta.

ValtKont ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen enemittä perusteluitta.

VvM p. 8.9.1954, 190/43 VMAD 1954 (As Oy T:n Tornit) — Arava oli myöntänyt

² Ks. ed. s. 3.

³ Kursiivi lisätty. — Ks. myös *VvM p. 10.10.1951, 49/267 VMKD 1951 (As. Oy Keskuspuistikko)*. — Vrt. myös ed. s. 72 selostettua ratkaisua *VvM p. 10.10.1951, 50/267 VMKD 1951 (As. Oy I-K 13—17)*.

As Oy T:n Tornit nimiselle yhtiölle 6.7.1950—3.12.1952 välisenä aikana asuntolainoja yhteensä 1.580.000 mk:aa. Yhtiö oli maksanut säännöllisesti lainojen korot lukuun ottamatta 3.12.1962 myönnetystä 260.000 mk:n lainasta 31.12.1953 erääntynyttä 1.300 mk:n korkoa, joka maksettiin vasta 28.1.1954. ValtKont oli tämän vuoksi velkonut yhtiöltä sakkokorkoa 10 % velan maksamatta olleesta määrästä eli 2.022 mk:aa. As Oy T:n Tornit anoi vapautusta sakkokorosta, jonka velkomista se piti kohtuuttomana, koska yhtiö ei ollut saanut ValtKont:sta ilmoitusta ko. lainan koron erääntymisestä kuten muiden asuntolainojen kohdalla oli tapahtunut. VvM hylkäsi kuitenkin yhtiön anomuksen 31.3.1954.

Yhtiö anoi nyt uudelleen vapautusta sakkokoron maksamisesta.

ValtKont katsoi, ettei helpotuksen tai vapautuksen myöntämiseen ollut tälläkään kertaa perustetta.

VvM »Koska Asuntotuotantolain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetun asetuksen muuttamisesta 28.5.1954 annetussa asetuksessa (253/54), mikä asetus tuli voimaan 1.7.1954, on säädetty, että viivästyskorko on 2 % lainan takaisin maksamatta olevasta määrästä erääntymispäivästä lukien siihen saakka, kunnes täysi maksu tapahtuu, kuitenkin vähintään 12 % erääntyneen koron ja kuoletusmaksun määrästä, voitaneen tähän nähden ja huomioon ottaen muut asiassa ilmenneet seikat viivästyskoron määrä alentaa siten, että se lasketaan edellä mainitun asetuksen säännöksiä soveltaen.»

Ratkaisuissa hylättiin viivästyskorkoa koskeneet vapauttamisano-mukset, vaikka koronmaksuvelvollisuuden synnyttänyt peruste oli niissä hyvin ymmärrettävä ja anteeksi annettava. Ratkaisuissa ei hylkääviä päätöksiä kuitenkaan sanottavasti perusteltu. On näin ollen mahdollista, että VvM on hylännyt anomukset taloudellisten edellytysten puuttumisen vuoksi. Onkin myönnettävä, että asunto-osakeyhtiö — ns. gründerien luovutettua osakkeet 'varsinaisille' osakkeenostajille — on perin harvoin maksukyvytön. Voidaankin asettaa kysymyksen alaiseksi, onko maksuhojennusten myöntämisen edellytykseksi asetettava asunto-osakeyhtiöiden kohdalla 'täydellinen' maksukyvyttömyys.

Tarkasteltujen ratkaisujen kohdalla on kuitenkin hylkäävään kannanottoon vaikuttaneet ilmeisesti muut kuin taloudelliset näkökohdat. Ensimmäiseksi selostetusta As Oy H-katu 13—23 koskevasta ratkaisusta ilmenee nimittäin, että »ko. laatuiset anomukset on aikaisemminkin hylätty». Taloudellisten edellytysten perusteella ei tällaista yleistä sääntöä voida asettaa, koska taloudelliset edellytykset vaihtelevat tapaus tapaukselta. Perustelu onkin ymmärrettävä ilmaukseksi yhdenvertaisuusperiaatteen soveltamisesta.

Viimeksi selostettu As Oy T:n Torneja koskeva ratkaisu on toisessakin suhteessa mielenkiintoinen. Siinä on osoitettu MaksVapL:lle aivan

erityinen soveltamistilanne. MaksVapL:n nojallahan annettiin asetukseksi ikään kuin taannehtiva vaikutus erään konkreettisen tilanteen osalta, vaikka asetuksen säännöksillä ei niiden voimaantuloa koskevien periaatteiden mukaan tällaista vaikutusta ollut.

Edellä selostetut ratkaisut olivat selitettävissä yhdenvertaisuusperiaatteen pohjalta. Tähän periaatteeseen ei sitä vastoin ainakaan ratkaisun selostuksen mukaan kiinnitetty huomiota nk. *Metsähallituksen kal-liotapauksessa*, vaikka siinäkin hylättiin huojennusanomus taloudellisesti kannattamattomassa perimistilanteessa.

VuM p. 8.5.1957, 58/128 VMKD 1957, (*Metsäteknikko O.H. ja A.A.P.*) — MetsäH oli 25.5.1945 tehdyllä sopimuksella vuokrannut O.H:lle ja A.A.P:lle Parkanon hoitoalueeseen kuuluvasta valtion maasta graniittikallion 24 vuoden 7 kuukauden ajaksi. Vuokraoikeuden haltijat sanoivat kuitenkin sopimuksen irti ja se lakkasi olemasta voimassa 31.12.1956. Vuokramiehet olivat kuitenkin jättäneet MetsäH:lle maksamatta vuosien 1951—1956 vuokrat yhteensä 432 mk:aa, joita MetsäH nyt velkoi heiltä. Velottuun summaan sisältyi myös korvaus siitä 100 m³ suuruudesta kiverästä, joka sopimuksen mukaan saatiin vuosittain louhia kalliosta. Kiveä ei ollut kuitenkaan louhittu ko. vuosina.

O.H. ja A.A.P. anoivat vapautusta maksuvelvollisuudesta.

MetsäH lausui: »Edellä mainitut vuokraoikeuden haltijat eivät ole vuokra- aikana lainkaan käyttäneet vuokraesinettä eikä valtion omaisuus näin ollen ole vuokrauksen johdosta vähentynyt. MetsäH:n tiedossa ei ole mitakaan po. alueen vuokrauksesta kiinnostuneita henkilöitä tai yhtymiä, joten siitä ei MetsäH:n käsi- tyksen mukaan olisi päästy solmimaan toista vuokrasopimusta siinäkään tapauk- sessa, ettei ko. vuokrasopimusta olisi ollut, joten kallio olisi seisonut tällöin käyt- tämättömänä ja tuloa tuottamattomana. Mainittakoon lisäksi, että RtH, jonka käytettäväksi oli varattu toinen puoli po. graniittikalliosta, ilmoitti 15.10.1956 päi- vätyllä kirjeellään, ettei se ollut kiinnostunut kalliosta, koska se sai kiveä muualta halvemmalla.

Edellä esitettyyn viitaten ja ottaen lisäksi huomioon vuokraoikeuden halti- joiden varsin heikon taloudellisen aseman, MetsäH — vaikkakin kysymys on MetsäH:n laillisesta saatavasta — on omasta puolestaan sitä mieltä, että sano- tuille O.H:lle ja A.A.P:lle voitaisiin valtion etua loukkaamatta myöntää vapautus maksuvelvollisuudesta edellä mainittujen rästinä olevien vuokra- ja korvausmak- sujen korkoineen suorittamiseen nähden».

MtM yhtyi MetsäH:n lausuntoon.

VuM hylkäsi kuitenkin anomuksen sillä perusteella, että *kysymyksessä oli riidaton valtion saatava*.⁴

⁴ Kursiivi lisätty.

MetsäH:n lausunnon mukaan korvausvelvollisten taloudellinen asema oli varsin heikko. Maksuhojennuksen taloudelliset edellytykset olivat näin ollen ilmeisesti olemassa. MetsäH:n mielestä oli perusteltua myöntää maksuvapautus, koska valtio ei ollut kärsinyt mitään vahinkoa kallion vuokrauksesta. VvM hylkäsi kuitenkin anomuksen, koska »kysymyksessä oli riidaton valtion saatava». Mitä VvM on tällä perustelulla tarkoittanut jää kuitenkin epäselväksi. Ei nimittäin voida lähteä siitä, että MaksVapL 1 §:n nojalla ei voitaisi myöntää hojennuksia riidattomista valtion saatavista. Tällaiselle tulkinntalle ei ole saatavissa tukea säännöksen perusteluista eikä se ole myöskään sopu-soinnussa lainkohdan säätämistarkoituksen kanssa. Ratkaiseva näkökohtahan on MaksVapL 1 §:n kohdalla saatavan perimisen taloudellisuus eikä saatavan riittäisyys tai riidattomuus.

»Metsähallituksen kalliotapauksen» rinnalla on syytä selostaa myös sekatyömies M. A-O:n tapaus.

VvM p. 18.10.1950, 1895/344 VMAD 1949, (Sekatyömies M. A-O.) — 13.5.1941 tehdyllä kaupalla myi puolustusvoimain linnoitustoimisto M. A-O:lle kuorma-auton puukaasuttimen 180 mk:n hinnasta, minkä M. A-O. sitoutui maksamaan 10 mk:n erissä kuukausittain 15.6.1941 lukien. Auto oli tällöin linnoitustoimiston käytössä M. A-O:n itsensä ajaessa sitä. M. A-O:n maksettua kolme lyhennyserää otettiin auto uuden sodan puhjettua pois hänen käytöstään puolustusvoimille. 8.9.1949 velvoitti Helsingin RO M. A-O:n heti kuittia vastaan maksamaan puolustusvoimille maksamatta olleen kauppahinnan osan 150 mk:aa 6 %:n korkoineen 15.12.1942 lukien.

M. A-O. anoi, että hänet vapautettaisiin suorittamasta poikkeuksellisissa olosuhteissa väärän edellytyksen nojalla annettuun sitoumukseen perustuvaa velkaa, koska hänen autostaan oli puolustusvoimain käytössä hävinnyt puukaasutin. Lisäksi auto oli hänelle palautettaessa aivan romuttuneessa kunnossa.

PlM ja PIPE esittivät lausunossaan, ettei ollut olemassa mitään perustetta, jonka mukaan anomukseen olisi suostuttava, sillä puolustusvoimain saatavan oikeudellinen peruste oli selvä ja riidaton.

VvM hylkäsi anomuksen ratkaisuaan sen enempää perustelematta.

Selostetussakaan ratkaisussa ei VvM:n päätöksestä ilmene, mikä oli syynä hylkäävään kannanottoon. Lausunnon antaneet viranomaiset perustelivat sitä vastoin hylkäävää mielipidettään sillä, että »saatavan oikeudellinen peruste oli selvä ja riidaton». Tämä perustelu on kuitenkin samalla tavalla epämääräinen kuin juuri selostetussa 'Metsähallituksen kalliotapauksessa' oleva viittaus riidattomaan valtion saamiseen. MaksVapL 1 §:n nojalla voidaan — niin kuin 'Metsähallituksen kallio-

tapauksen' kohdalla todettiin — myöntää huojoennuksia myös saatavista, joiden »oikeudellinen peruste on selvä ja riidaton». Perustelua ei voida näin ollen tulkita täysin sanamuotoisesti. Se onkin nähtävä niiden seikkojen valossa, joita hakija esitti anomuksensa tueksi. Hakijahan viittasi mm. siihen, että saatava perustui »väärin edellytysten nojalla annettuun sitoumukseen». Lausunnon antaneet viranomaiset ovatkin ilmeisesti tahtoneet viittauksellaan saatavan oikeudellisen perusteen riidattomuuteen tehdä selväksi, että saatava perustui hakijan sitoumukseen, jonka pätevyys tuomioistuimien oli jo tutkinut. Kun tuomioistuin oli määrännyt hakijan sitoumuksensa nojalla maksuvelvolliseksi, ei lausunnon antajien mielestä ollut syytä myöntää huojoennusta.

b. Huojennusten myöntämistapauksia

Edellä tarkastelluissa ratkaisuissa on kaikissa suhtauduttu torjuvasti huojoennusten myöntämiseen. Tämä ei kuitenkaan merkitse, että oikeustoimiperusteisista valtion saamisista ei voitaisi myöntää helpotuksia tai vapautuksia.

VuM p. 7.3.1951, 798/149 VMAD 1950 (L:n torvisoittokunnan pj. V.K.). — V.K., jolla oli huollettavanaan 5 alaikäistä lasta, oli vuonna 1947 tilannut L:n torvisoittokunnan edustajana puolustuslaitoksen soittokuntien keskusvarikolta 7 kpl:ta erilaisia käytettyjä ja korjattuja torvia 990 mk:n arvosta. Kun L:n soittokunta ei saanut ko. maksua suoritetuksi, Laihan KO velvoitti 24.2.1949 V.K:n — koska L:n torvisoittokunta ei ollut rekisteröity yhdistys — suorittamaan puolustuslaitokselle 990 mk:aa 8 %:n korkoineen 2.6.1947 lukien ja korvaamaan puolustuslaitoksen oikeudenkäyntikulut 50 mk:lla. V.K. oli 26.5.1951 mennessä suorittanut ko. velan pääoman ja oikeudenkäyntikulujen korvauksen ja anoi, että hänet vapautettaisiin korkojen maksamisesta.

PLM ei vastustanut maksuvapautuksen myöntämistä.

L:n nimismiehen ilmoituksen mukaan V.K:lla oli asuintalo ulkorakennuksineen omalla tontilla. Kiinteistö oli kuitenkin ulosmitattu ko. puolustuslaitoksen saatavasta. V.K. oli ollut osallisena seudulla toimineessa puunjalostustehtaassa, joka tuhoutui vuonna 1950 tulipalossa ja sen jälkeen hän on ollut taloudellisissa vaikeuksissa.

VuM vapautti V.K:n vielä maksamatta olleiden korkojen enemmästä suorittamisesta.

VuM p. 5.11.1952, 33/339 VMKD 1952 (Asuntotilallinen A.K.K.). — A.K.K. anoi, että hänet vapautettaisiin maksamasta MetsäH:lle sitä 288 mk:n velkaa, joka perustui hänelle vuonna 1941 toimittujen jälleenrakennuspuiden korvausvelvolli-

suuteen. Anomuksensa perusteluiksi A. K. K. esitti, että hänellä oli huollettavanaan 4 lasta, joista 2 oli alaikäistä. Lisäksi A. K. K. ilmoitti olevansa varaton ja saavansa kunnalta avustusta toimeentuloonsa.

Suomussalmen kunnanhallitus esitti, että anoja vapautettaisiin velan maksusta varattomuuden perusteella.

MetsäH puolsi myös anomusta.

Esittelijä ehdotti A. K. K:n vapauttamista po. korvauksen maksamisesta, koska hän S:n kunnan ja *MetsäH:n* ilmoituksen mukaan elää huoltoavun turvin ja hänen asutustilansa sijaitsee niin syrjäisellä seudulla, ettei puutavaralla ole siellä kantohintoja.

VvM vapautti A. K. K:n hänen vaikean taloudellisen asemansa huomioon ottaen enemmästä suoritusvelvollisuudesta.⁵

Ratkaisuissa myönnettiin taloudellisten seikkojen nojalla vapaaehtoiisiin sitoumuksiin perustuvista maksuista ja korvauksista huojennuksia. Mikäli huojennuksia ei olisi myönnetty, olisivat anojat saattaneet joutua joko osittain tai kokonaan yhteiskunnan huollettaviksi. Huojennusten myöntäminen oli tämän vuoksi epäilemättä paikallaan. Tosin yksityinen henkilö velkojana olisi voinut yrittää myyttää velallisten kiinteistöt saatavansa perimiseksi. Jälleenrakennuspuiden korvaamistapauksessa ei tälläkään mahdollisuudella olisi kuitenkaan ollut velkojalle sanottavaa merkitystä. Puun kantohintarajan ulkopuolella olevalla pienellä asutustilalla ei nimittäin liene sanottavaa reaalista arvoa ostipa tilan pakkohuutokaupassa velkoja itse tai joku ulkopuolinen. Yksityinenkin henkilö velkojana olisi siis saattanut käytännössä joutua tosiasiaa luopumaan saatavastaan.

c. Huojennusperiaatteista

MaksVapL 1 §:n kohdalla muodostunutta käytäntöä tarkastelemalla ei voida ainakaan ensinäkemältä osoittaa johdonmukaisia huojennusperiaatteita. Ratkaisujen perusteella voidaan kuitenkin osoittaa tiettyjä näkökohtia.

Kaikissa tarkastelluissa ratkaisuissa voidaan aluksi havaita eräs yhteinen piirre. Missään ratkaisussa ei ole myönnetty huojennusta maksukykyiselle henkilölle. Huojennuksen myöntämistä *MaksVapL* 1

⁵ Ks. myös asiallisesti samansisältöistä ratkaisua jälleenrakennuspuiden toimitamiseen perustuvassa korvausasiassa. *VvM* p. 25.5.1954, 1/335 VMKD 1954 (*Asutustilalliset J. A. ja J. H. sekä asutustilallisen H. K:n perikunta*).

§:n nojalla ratkaistaessa voidaan tämän vuoksi asettaa edellytykseksi, että *huojennusten myöntäminen on mahdollista vain, mikäli on taloudellisesti kannattamatonta ryhtyä perimään saatavaa.*

Vaikka saatavan periminen voidaan osoittaa kannattamattomaksi, ei se edellytä vielä huojennuksen myöntämistä. Perimisen kannattamattomuus on välttämätön mutta ei aina riittävä peruste huojennukseen. Sen lisäksi on kiinnitettävä huomio edellä jo tarkasteltuihin vapaata harkintaa rajoittaviin periaatteisiin. Huojennusten myöntäminen on mahdollista vain niiden osoittamissa rajoissa. Tällöin on erityisesti kiinnitettävä huomio yhdenvertaisuusperiaatteen. Jos huojennuksen myöntämisestä olisi seurauksena, että yhdenvertaisuusperiaatteen vuoksi jouduttaisiin ehkä tulevaisuudessa hyvinkin runsaasti myöntämään huojennuksia, ei huojennusanomuksiin ole syytä suostua.

Lisäksi voi esiintyä tilanteita, joissa huojennuksen myöntäminen saattaa joutua ristiriitaan jonkin oikeusjärjestyksessä sovellettavan periaatteen kanssa. Tästä saattaa vuorostaan olla seurauksena, ettei huojennuksen myöntäminen tule kysymykseen muiden edellytysten olemassaolosta huolimatta.

Tarkasteltu huojennuskäytäntö noudattelee verraten johdonmukaisesti esitettyjä periaatteita. Vain Metsähallituksen kalliotapaus ja sekatyömies M. A-O:n ratkaisu eivät ole täysin selviä. Niissä on ilmeisesti lähdetty siitä, että valtion tekemien sopimusten sitovuus saattaisi kärsiä, mikäli niistä ryhdytään myöntämään laajemmalti huojennuksia.

d. Kymijoen perkaustapaus

Esitettyjen huojennusperiaatteiden täydentämiseksi on vielä paikallaan tarkastella eräitä tavallisista huojennustapauksista jonkin verran poikkeavia ratkaisuja, koska niissä on jouduttu yksityiskohtaisesti puutumaan eräisiin huojennusten myöntämisedellytyksiin. Näistä nk. *Kymijoen perkaustapaus* valaisee saatavan perimättä jättämisen taloudellisia edellytyksiä.

VuM p. 10.9.1952, 21/120 VMKD 1952. Kysymys niistä toimenpiteistä, mihin Eduskunnan vuoden 1949 valtiopäivillä lausuma toivomus, että Kymenlaakson maanomistajat vapautettaisiin velvollisuudesta osallistua Kymijoen perkaamisesta aiheutuneisiin kustannuksiin, antaa aihetta.⁶

⁶ Toivomusaloite N:o 125 (Aloite 1948 Vp.) Ks. Valtiopäivät 1949, Asiakirjat V.

Kymijoen perkaushanke, joka oli ollut vireillä jo vuosisadan vaihteessa, voitiin toteuttaa vasta vuosina 1930—34, kun jokilaakson maanviljelijät olivat sitoutuneet vastaamaan kustannuksista kolmasosalla saamansa hyödyn määrästä. Perkaustöiden edellyttämän padon rakennustyöt saatiin päätökseen vasta vuonna 1948, jolloin maanomistajien maksettavaksi tulevan korvauksen 49.708 mk:n periminen tuli ajankohtaiseksi. Se jakaantui kuudessa eri kunnassa yhteensä noin 700 tilan kesken. Sen 20 vuoden aikana, mikä oli kulunut korvausten perimisen pohjana olevien hyötylaskelmien laatimisesta, oli tilojen omistussuhteissa tapahtunut MHL:n mukaisesta asutustoiminnasta, useista uusjaoista yms. johtuen niin suuria muutoksia, ettei korvausten periminen ollut enää ilman uutta osittelua mahdollista. Kun uudesta osittelusta olisi aiheutunut paljon työtä ja kustannuksia ja kun kaikkien suurimpien vesistöjen perkaustyöt nyt ko. lukuunottamatta on suoritettu valtion kustannuksella, päätti eduskunta vuoden 1949 valtiopäivillä antaa hallitukselle edellä mainitun toivomuksen, että Kymenlaakson maanomistajat vapautettaisiin velvollisuudesta osallistua Kymijoen perkaamisesta aiheutuneisiin kustannuksiin.

KulkM esitti, että maanomistajat vapautettaisiin po. korvauksen maksamisesta.

TVH esitti niin ikään, että eduskunnan lausumaan toivomukseen suostuttaisiin. Uuden osittelun laatimiskustannukset tulisivat *TVH*:n laskelmien mukaan maksamaan noin 10.000 mk:aa, johon summaan ei sisällynyt kenttä- ja konttorityöhön osallistuvien kuukausipalkkoja eikä varsinaisia perimiskustannuksia. Näiden kustannusten arvioitiin nousevan puoleen perittävästä summasta eli noin 25.000 mk:aan.

ValtKont esitti puolestaan, että kustannukset olisi jätettävä perimättä edellyttäen, että perimistoimenpiteistä aiheutuvat menot ovat suhteettoman suuret perittävään määrään verrattuna.

Kymen LH yhtyi *ValtKont*:n lausuntoon.

MtH:n insinööritoimisto puolsi esitystä.

VuM lausui: »Koska uudesta hyödyn osittelusta ja muista perimistoimenpiteistä aiheutuvat menot tulisivat nousemaan suhteettoman suuriksi perittävään määrään nähden, vapautetaan maanomistajat Eduskunnan toivomuksen mukaisesti suoritamasta valtiolle Kymijoen perkaustyön kustannuksia 49.708 mk:aa.»

Valtio voisi ratkaisussa omaksutun periaatteen mukaan vapauttaa velallisen maksuvelvollisuudesta tapauksissa, jolloin velan perimisestä aiheutuisi velan määrään nähden suhteettoman suuria kustannuksia. Tällaisessa tapauksessa ei velallisen tarvitsisi olla maksukyvytön. Selostetussa Kymijoen perkaustapauksessa asianomaiset maanomistajat olisivat ilmeisesti pystyneet maksamaan korvaukset. Mielenkiintoista ratkaisussa on myös se, että osittelu- ja perimiskustannukset — vaikka ne olisivat nousseet huomattaviin summiin — olisivat esitetyn selvityksen mukaan jääneet kuitenkin selvästi velan määrää pienemmiksi. Tästä huolimatta valtio luopui saatavastaan.

Periaatteeseen, jonka mukaan valtio voisi luopua saatavistaan, jos

perimiskustannukset nousevat huomattaviin summiin, on suhtauduttava suurin varauksin. Pääsääntöisesti valtion on perittävä saatavansa perimiskustannusten määrästä riippumatta. Vasta kun perimiskustannukset ylittävät selvästi velan määrän, voidaan vapauttaminen katsoa valtion etua loukkaamatta mahdolliseksi. Valtiolle on nimittäin oma perimiskoneistonsa, joka on toiminnassa jatkuvasti yksityisistä saatavista riippumatta. Se toimii pienemmällä tai suuremmalla teholla kulloinkin kysymyksessä olevien saatavien lukumäärästä riippuen. Tällaisissa olosuhteissa ei ole perustetta asettaa saatavasta luopumiselle ratkaisevaksi, kuinka suuriksi eritellyt perimiskustannukset yksittäistapauksessa nousisivat. Vain silloin, kun perimistoimenpiteet aiheuttavat erilisjärjestelyjä ja -kustannuksia — kuten Kymijoen perkaustapauksessa — on perusteltua myöntää vapautuksia perimiskustannusten määrän nojalla.

Kymijoen perkaustapaus on monessa suhteessa tavallisista maksuvapautusratkaisuista poikkeava. Ensinnäkin se tuli vireille eduskunnan yksimielisen toivomuksen perusteella.⁷ Tämä on jo sinänsä saattanut vaikuttaa asian ratkaisuun. Lisäksi oli kysymys hyvin monimutkaisesta ja suuresta osittelu- ja perimistapauksesta, josta olisi aiheutunut työtä ja vaivaa melkoiselle osalle valtiokoneistoa. Merkitystä vailla asiaa harkittaessa ei ilmeisesti ollut sekään, että alkuperäisen kustannusten osittelun laatimisesta kuluneen 20 vuoden aikana kaikkien muiden suurimpien vesistöjen perkaustyöt oli suoritettu valtion kustannuksella. Tämän vuoksi ei ratkaisusta ole tehtävissä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

e. Oikeudenkäynnin lopputuloksen epäselvyys

MaksVapL 1 §:n perustelujen mukaan valtion tulisi saada luopua valtiolle tulevasta maksusta tai korvauksesta myös silloin, »jos tällaisen valtion saatavan oikeudellisin toimin tapahtuvasta perimisestä ilmeisesti olisi seurauksena, että valtio menettäisi koko saatavansa tai suurimman osan siitä, tai jos oikeudellinen menettely asiassa ilmeisesti näyttäisi valtion kannalta hyödyttömältä.»⁸

⁷ Ks. vireilletulotavoista jälj. s. 251 ss.

⁸ Kursiivi lisätty. — HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

Selostettu perustelu voidaan ymmärtää siten, ettei ole valtion edun mukaista ryhtyä oikeudenkäyntiteitse perimään saatavaa, jos velallinen tiedetään jo etukäteen maksukyvyttömäksi. Esimerkkinä tällaisesta tulkinnasta voidaan mainita edellä jo selostetut jälleenrakennuspuita koskeneet oikeustoimiperusteiset maksuvapautusratkaisut.⁹ Velallinen vapautettiin velkansa suorittamisesta, koska oikeudellinen menettely taloudellisesti katsoen olisi ollut valtion kannalta hyödytön.

Perustelut voidaan ymmärtää myös siten, ettei ole valtion edun mukaista ryhtyä oikeudenkäyntiteitse perimään saatavaa, jos oikeudenkäynnin lopputuloksesta ollaan epävarmoja. Tätä tulkintaa valaisee seuraava nk. *Vapon takausratkaisu*.

VvM p. 26.4.1951, 276/43 VMAD 1951 (Maanviljelijät Emil H., Eino H, M. H., V. K., Aarto L., Arvo L, A. O, M. O, A. R. ja V. T.) — Toukokuun puolivälissä 1949 tuli ilmi, että Vapon metsätyönjohtaja T. K:n hoitamisessa varoissa oli vajauksia. Ennen kuin asiaa oli yksityiskohtaisesti tutkittu, esitti Vapon edustaja T. K:lle, että tämä antaisi Vapolle velkakirjan mahdollisten vajeusten maksamisesta ja hankkisi siihen parin kolmen vakavaraisen henkilön takauksen. T. K. toimittikin Vapolle po. velkakirjan, jonka takaajina olivat hakijat. T. K. ei ilmoittanut kuitenkaan Vapon edustajalle, missä olosuhteissa takaajat olivat sitoumuksensa antaneet.

Möhemmin todettiin, että T. K:n vajaukset olivat yhteensä 86.634 mk:aa. Tämän vuoksi T. K. tuomittiin rangaistukseen mm. siitä, että hän oli salaamalla todellisen asianlaidan vietellyt anojat takaukseen sekä velvoittanut hänet maksamaan Vapolle 53.378 mk:aa. Sekä T. K:n että takaajien omaisuus oli julistettu takavarikkoon.

Emil H. ja muut takaajat, joiden aikaisempi anomus oli hylätty VvM:ssä 18.1.1951, anoivat nyt uudelleen, että VN vapauttaisi heidät takaukseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta ja sitoutuivat järjestämään asiat niin, että T. K:lta eräälle takaajalle siirtynyt tontti rakennuksineen voitaisiin käyttää T. K:n vajeusten peittämiseen. Samalla he ilmoittivat, että Vapo on ottanut takaajia vastaan haasteen ja vaatinut heiltä 86.639 mk:aa 8 %:n korkoineen 14.5.1949 lukien sikäli, kuin T. K:n omaisuus ei riittänyt määrän korvaamiseen.

Hakijat olivat yhtä lukuunottamatta pienviljelijäväestöön kuuluvia ja huomauttivat anomuksessaan, että Vapon puolesta haetut vakuustoimenpiteet — takavarikko sekä myymis- ja hukkaamiskielto — vaikeuttivat heidän taloudellista asemaansa. Hakijat selittivät edelleen T. K:n mainitseen takausta pyytäneensä olevan muodollinen ja koskevan enintään 1.000 mk:n määrää. Niin ikään oli T. K. ilmoittanut hankkivansa velkakirjaan noin 30 takaajaa.

Vapo esitti lausunnossaan, että vaikka takaussitoumus voitiinkin katsoa oikeudellisesti päteväksi ja takaajia sitovaksi, valtion on kunniakäsitteen vastaista vedota

⁹ Ks. ed. s. 97 s. ja siinä myös alav. 5 mainittuja ratkaisuja.

ko. sitoumukseen. Vapo piti tämän vuoksi suotavana, että VN myöntäisi helpotuksia sitoumusten täyttämiseksi ja ilmoitti samalla, että jos Vapo olisi tiennyt takaussitoumusta pyydettyä vajuksen suuruuden, ei sitoumusta olisi pyydetty.

KulkM puolsi anomusta ja viittasi Vapon lausuntoon.

Vaasan LH esitti vuorostaan, että hakemus oli oikeastaan ennenaikainen, koska alioikeuden päätös V. K:n asiassa ei ollut vielä lainvoimainen. Kuitenkin voitiin asia LH:kin mielestä ratkaista sen vuoksi, että velkakirja oli annettu Vapon vaatimuksesta määrältään selvittämättömän vajauksen peittämiseksi eikä takaajiin nähden ollut näin ollen menetelty aivan rehellesti.

Hakemuksen asiallisen puolen osalta LH huomautti, että takaajien olisi pitänyt ilmoittaa viettelystä UL 2:15 mainitsemalla tavalla.¹⁰ LH katsoi kuitenkin, että valtion kannalta oli kunnian vastaista vedota po. takaussitoumuksiin.

Antamassaan *asiantuntijalausunnossa professorit I. C. ja A. R. H.* päätyivät siihen tulokseen, että anomuksen tekijäin antama takaussitoumus oli pätevä ja valtioon nähden velvoittava edellyttäen, ettei Vapon edustajalla ollut vastaanottaessaan sitoumuskirjaa tietoa siitä, että takauskirjaan piti tulla allekirjoittajia velallisen ehkä lupaama määrä.

Sen jälkeen kun asia oli edellisen anomuksen johdosta ollut VN:n raha-asiainvalidikunnan käsiteltävänä, oli alioikeus 22.2.1951 hylännyt Vapon hakijoita vastaan nostaman kanteen ennenaikaisena sillä perusteella, ettei ollut näytetty T. K:lta puuttuneen varoja vajauksen maksamiseen.

VvM hankki asiassa lausunnon myös niiltä Vapon toimihenkilöiltä — varatuomari T. K:lta ja ekonomi E. T:lta — jotka olivat Vapon puolesta olleet Saarijärvellä tutkimassa juttua.

Varatuomari T. K. huomautti mm., että ennen takaussitoumuksen hankkimista hän oli tullut siihen tulokseen, että kysymyksessä oli useiden tuhansien markkojen vajuus. Velkasitoumusta kirjoitettaessa oli ollut puhetta, että siihen merkittäisiin joku vajauksen määrä. Kysymys oli 30.000 mk:sta, mutta kun T. K. kiisti vajaukset, ei rahamäärää merkitty velkakirjaan. Varatuomari T. K. ilmoitti huomauttaneensa tällöin leikkisästi, että »kenties takaajiakin on helpompi saada, jos määrä ei ole näkyvissä».

Ekonomi E. T. lausui taas mm., että 9.—10.5.1949 eli siis ennen velkasitoumuksen laatimista havaittiin V. K:n luona toimitetussa kassantarkastuksessa vajuusta 8.684 mk:aa, josta Vapo sai 11.5.1949 V. K:lta rahana 620 mk:aa ja pankkikirjoina 7.028 mk:aa.

Esittelijä lausui »Valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta 21.12.1929 ane-

¹⁰ UL 2:15 »Pakko tahi viettely ilmoitettakoon oikeuteen tahi ulosotonhaltijalle neljän viikon kuluessa siitä kuin pakko lakkasi tai viettely tapahtui; ja on velallisen yhtä pitkässä ajassa ilmoituksen perästä toimitettava oikeuden tahi ulosotonhaltijan sitä koskeva todistus virallisiin sanomalehtiin. Jos näin säädetystä jotakin laiminlyödään, tutkikoon ulosotonhaltija 14 §:ssä mainitun väitteen estämättä, velkojan oikeutta».

tun lain (411/29) 1 §:n mukaan valtioneuvosto voi, *mikäli valtion etua ei loukata*,¹¹ antaa helpotuksia valtiolle tulevan maksun tai korvauksen suorittamisesta tai kokonaan siitä vapauttaa. Lain perusteluista käy selville, että jos oikeudellisesta perimisestä olisi seurauksena, että valtio menettäisi koko saatavan tai suuren osan siitä tai oikeudenkäynti kävisi hyödyttömäksi, voi helpotus tai vapautus tulla kysymykseen.

Edellä sanotusta voitaneen tehdä seuraavat johtopäätökset:

1. Edellä olevan mukaisesti ja otettaessa huomioon asiantuntijain lausunnon lopputulos ja lain sanonta muodollisesti tultaneen siihen tulokseen, että anomukseen ei voitaisi valtion etua loukkaamatta tässä vaiheessa suostua, koska asiantuntijain mukaan näyttää todennäköiseltä, että takaussitoumus on pätevä ja takaajilla on omaisuutta.

2. Kun valtion puolelta po. velkasitoumukseen jätettiin merkitsemättä vajuksen määrä sen vuoksi, »että kenties takaajiakin on helpompi saada, jos määrä ei ole näkyvissä» kuten varatuomari T. K. ilmoittaa »leikillisesti» huomauttaneensa ja kun ennen sitoumuksen laatimista T. K:n hoitamisessa varoissa oli jo havaittu yli 8.000 mk:n vajuus, voitaneen asiaa tarkastella myös siinä valossa, että valtion on kunnianvastaista ja sopimatonta vedota po. sitoumukseen, jota sopimuslain 33 §:n mukaisesti ei voitaisi ehkä saattaa voimaan. Mikäli valtioneuvosto katsoo, että hakijat olisi vapautettava po. sitoumukseen perustuvasta maksuvelvollisuudesta, olisi ehdoksi asetettava kuitenkin se, että T. K:n erään takaajan nimiin siirtämä asuintalo tontteineen on joka tapauksessa käytettävä V. K:n vajuusten maksamiseen.»

VvM tutki asian ja koska työnjohtaja T. K. allekirjoitti po. sitoumuksen Vapon pyynnöstä eikä siihen liittyvän takaussitoumuksen vastuumäärän yläräjä ollut sitoumuksessa markkamääräisesti rajoitettu, vaikka Vapon tiedossa ennen sitoumuksen laatimista oli, että T. K:n vajuusten määrä nousi ainakin useampiin tuhansiin markkoihin ja hakijain on tämän vuoksi — otettaessa huomioon, mitä asiassa muutoin on käynyt selville — katsottava menneen takaukseen sellaisissa olosuhteissa, että Vapon on kunnianvastaista ja arvotonta vedota sitoumukseen, VvM vapautti takaajat MaksVapL 1 §:n nojalla ko. takaussitoumukseen perustuneesta maksuvelvollisuudesta ehdolla, että T. K:n erään takaajan nimiin siirtämä asuintalo tontteineen on käytettävä T. K:n vajuusten maksamiseen. Takaajien maksuvelvollisuudesta vapauttamisen ehdoksi asetettiin kuitenkin, että takaajat antavat Vapolle sitoumuksen, jonka mukaan he luopuvat kaikista mahdollisista korvausvaatimuksista tässä asiassa Vapoa ja valtiota vastaan.

Selostetussa ratkaisussa on omaksuttu periaate, jonka mukaan valtio voi luopua saatavastaan myös silloin, kun saatavasta mahdollisesti nostettavan tai siitä vireillä olevan oikeudenkäynnin lopputulos on epäselvä. MaksVapL 1 §:n perusteluissa oleva lausuma »oikeudellisen

¹¹ Kursiivi (= alleviivaus) esittelijän lausunnosta.

menettelyn» hyödyttömyydestä olisi siis ymmärrettävä sekä taloudellisena hyödyttömyytenä että 'oikeudellisena hyödyttömyytenä.'

Vaikka käsitellyn ratkaisun lopputulos osoittaa maksuvapautuksen voivan tulla kysymykseen myös silloin, kun oikeudenkäynnin lopputulos on epäselvä, voidaan tulkintaa vastaan esittää arvostelua. Jos tällainen vapauttamisperuste hyväksytään, menettää vaatimus »mikäli valtion etua ei loukata» merkityksensä. Yksityisoikeudelliset riidat ovat monasti sellaisia, että oikeudenkäynnin lopputuloksen varmuudella ennustaminen on vaikeaa, vaikka asiaan olisi pyritty perehtymään huolellisestikin. Aina saattaa olla olemassa seikkoja, jotka tulevat esille vasta oikeudenkäynnin kestäessä. Lisäksi on otettava huomioon, että monen säännöksen kohdalla on tuomioistuimelle annettu tietty liikuma-ala ratkaisua tehtäessä puhumattakaan näyttökysymyksiin kytkeytyvästä harkinnasta. Näiden ongelmien ratkaisemista varten on järjestetty tuomioistuinlaitos. Jos valtio — tuomioistuinlaitoksen syrjäyttämällä — vapaan harkintansa nojalla ratkaisee, miten riidassa ehkä voisi käydä ja sen nojalla välillä luopuu saatavistaan ja välillä taas ryhtyy oikeudenkäynteihin, saattaa oikeusvarmuus suurestikin kärsiä.

Esitetyn arvostelun perusteella on pääsäännöksi asetettava oikeudenkäyntimenettely. Jos vain on olemassa mahdollisuuksia saatavaa koskevan oikeudenkäynnin voittamiseen maksukykyistä velallista vastaan, on maksuhojennuksen sijasta ryhdyttävä oikeudenkäyntiin. Asiaa ratkaistaessa voidaan luonnollisesti käyttää apuna asiantuntijoita, mutta heidän lausuntonsa perusteella ei tuomioistuinmenettelyä ole ilman muuta syrjäytettävä. Eri asiantuntijoidenkin lausunnot saattavat käydä ristiin. Vasta riittävän monen asiantuntijan yhtäpitävän lausunnon perusteella voitaisiin saatavasta ehkä luopua ilman oikeudenkäyntimenettelyä. Tällöin olemme kuitenkin usein toisen ongelman edessä. Usean riittävän 'pätevän' asiantuntijalausunnon hankkiminen saattaa tulla valtiolle taloudellisesti yhtä epäedulliseksi kuin asian hoitaminen oikeudenkäyntiteitse.

Oikeudenkäyntiin turvautumista ei ole kuitenkaan pidettävä poikkeukseksi sääntönä. VN:lla ja VvM:llä on oikeus luopua saatavastaan ilman oikeudenkäyntiäkin, mikäli riittävän painavia perusteita siihen on.¹² Ennen asian ratkaisemista on oikeudenkäynnin arvioimisesta hankittava asianmukainen lausunto. VN:n pyynnöstä tällaisen lausun-

¹² Vrt. myös *Tarjanne*, Lausuntoja s. 127.

non on velvollinen antamaan mm. oikeuskansleri.¹³ Lausunto voidaan pyytää myös lainvalmistelukunnalta.¹⁴

Tarkasteltaessa edellä esitettyjen näkökohtien valossa 'Vapon takausratkaisua' on todettava, että siinä tuskin oli olemassa riittäviä edellytyksiä oikeudenkäynnistä luopumiseen ja suoritusvelvollisuudesta vapauttamiseen. Asiantuntijoiden lausuntohan ennakoiti selvästi vireillä olleen oikeudenkäynnin myönteistä lopputulosta. Tähän viitattiin myös viranomaisten lausunnoissa, minkä lisäksi esittelijä totesi nimenomaan ensimmäiseksi asettamassaan ratkaisuehdotuksessa MaksVapL 1 §:n sanamuodon asettavan esteen vapautuksen myöntämiselle tässä tapauksessa. Näistä näkökohdista huolimatta vapautettiin takaajat sitoumuksesta. Valtio ei ilmeisesti tahtonut pitää kiinni hieman kyseenalaisissa olosuhteissa syntyneestä sitoumuksesta, vaikka sitoumusta oikeudellisesti katsoen olisikin ollut pidettävä pätevänä. Ratkaisun lopputulosta voidaankin olosuhteet huomioon ottaen pitää 'oikeana ja kohuullisena', mutta tuskin MaksVapL 1 §:n sanamuodon mukaisena.

f. Eräitä solidaarista takausta koskevia näkökohtia

Oikeustoimiperusteisten maksujen osalta on tarkasteltava myös eräitä *takaussitoumuksia* koskevia ratkaisuja.

VvM p. 28.1.1948, 11/331 VMKD 1947 (*Metsänhoitaja J. D. T.*) — Metsähallinnon Itä-Suomen piirikonttori oli 14 ja 25.6.1929 myynyt puutavaraa Nurmeksen Puu Oy nimiselle yhtiölle. Kauppahinnan suorittamisesta ja kauppaehtojen täyttämisestä olivat hakija J. D. T. sekä johtajat J. E. ja U. L. menneet omavelkaiseen solidaariseen takaukseen. Yhtiö joutui sittemmin konkurssiin. 18.5.1931 velvoitti H:gin maistraatti J. D. T:n suorittamaan MetsäH:lle 12.699 mk:aa 9 1/2 %:n korkoineen 1.11.1930 lukien. J. E. ja U. L. oli jo tätä aikaisemmin velvoitettu maksamaan MetsäH:lle tämä summa. J. E. oli kuitenkin joutunut itse saatavan vuoksi konkurssiin eikä häneltä saatu lainkaan perityksi velkaa. U. L. joutui niin ikään taloudellisiin vaikeuksiin ja VN vapautti hänet 25.8.1937 po. velan suorittamisesta sitten, kun hän oli maksanut siitä 100 mk:aa. Samalla vapautuivat toiset takaajat TakausA 2 §:n nojalla siitä osasta velkaa, mikä pääluvun mukaan laskien tuli takauksesta vapau-

¹³ HM 48 § 2 mom. — Ks. myös OKa lausuntoa KTM:lle 13.9.1966. OKa 1966 s. 54 s. (Julkaistu myös DL 1968 s. 69 ss.)

¹⁴ A lainvalmistelukunnasta 20.6.1960/335 1 § — Ks. myös Ståhlberg, Lausuntoja s. 5.

tuneen osalle takauksen muuttuessa myös pääluvun mukaiseksi. J. D. T:n velka oli näin ollen 1/3 12.699 mk:sta korkoineen eli 1.11.1947 mennessä yhteensä 11.069 mk:aa.

J. D. T. anoi, että hänet vapautettaisiin po. korvauksen enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän 2 kuukauden kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan maksaa siitä 500 mk:aa. Hakija viittasi siihen, että hän oli nuorena metsänhoitajana ollessaan Nurmeksen Puu Oy:n palveluksessa mennyt takaukseen, mitä takaukseen menoa hän oli silloin pitänyt asianmukaisena toimenpiteenä, koska J. E. ja U. L. olivat tuolloin olleet varakkaita henkilöitä.

J. D. T:n luona oli viimeksi 13.5.1947 toimitettu ulosmittaus. Ulosmittauspöytäkirjasta ilmeni, että 24.5.1927 tehdyn ja tuomioistuimeen jätetyn avioehdon mukaan kuului T:n puolisoiden koti-irtaimisto ja muukin omaisuus J. D. T:n vaimolle R. T:lle. J. D. T. toimi tosin Hämeenlinnan K-tehdas Oy:n toimitusjohtajana, mutta koko osakekannan omisti hänen vaimonsa eikä J. D. T. tilien mukaan ollut saanut mitään palkkaa tai tantieemisiä toimestaan. Mitään muutakaan palkkaa ei J. D. T. ole ilmoituksensa mukaan nostonut. Hän oli selittänyt saavansa vaimoltaan tarpeen mukaan palkkiota henkilökohtaisia tarpeitaan varten epäsäännöllisin väliajoin ja määrin. Ulosmittauksessa oli todettu, ettei J. D. T:llä ollut ulosmittattavaa omaisuutta.

MetsäH esitti lausunnossaan, että J. D. T:n anomukseen suostuttaisiin.

VvM • Kun J. D. T. voinee maksaa jonkin verran enemmän kuin 500 mk:aa, vapautetaan hänet enemmästä korvausvelvollisuudesta, jos hän kahden kuukauden kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan maksaa siitä 2.000 mk:aa.¹⁵

VvM p. 21.1.1948, 21/332 VMKD 1947 (Pientilallinen P. A. R.) — Metsähallinnon Itä-Suomen piirikonttori oli 13.5.1938 myynyt rakennusurakoitsija J. P:lle puutavaraa 226 mk:n arvosta. Hinnan maksamisesta korkoineen ja kustannuksineen olivat pientilalliset P. A. R. ja L. P. menneet omavelkaiseen takaukseen. J. P. ei kuitenkaan maksanut kauppahintaa ja hänet oli viimeksi 5.6.1947 toimitetussa ulosmittausyrityksessä todettu varattomaksi. L. P. kuoli vuonna 1939 ja hänen kuolinpesänsä todettiin 12.6.1947 toimitetussa ulosmittausyrityksessä varattomaksi. Hakijan P. A. R:n tila oli jo vuonna 1941 ulosmitattu ko. velasta, mutta pakko-huutokaupassa ei tehty hyväksyttävää tarjousta. Hänen tilansa ja irtain omaisuutensa oli uudelleen ulosmitattu 12.6.1947.

P. A. R. anoi, että hänet invalidina ja vaikeassa taloudellisessa asemassa olevana vapautettaisiin ko. takausvelan suorittamisesta tai että hänelle ainakin myönnettäisiin vuoden lykkäys sen maksamisessa.

Asiakirjoihin tehtyjen merkintöjen mukaan P. A. R:llä oli elätettävänäään vaimo ja 4 alaikäistä lasta. Lisäksi hän oli 40 %:n sotainvaliidi omistaen pientilan.

Kaavin nimismies selitti lausunnossaan, että P. A. R:n työkyky on haavoittumisen vuoksi melkein olematon ja esitti maksunlykkäyksen myöntämistä.

¹⁵ Esittelijä ehdotti maksettavaksi määräksi 1.000 mk:aa, mutta summa nostettiin päätöksessä 2.000 mk:si.

MetsäH esitti, että olisi valtion edun mukaista mieluummin vapauttaa P. A. R. takausvelvollisuudesta kuin saattaa hänet ulosmittauksen kautta varattomana invaliidina ja suurperheisenä valtion elätettäväksi.

VvM vapautti P. A. R:n ko. takausvelan maksamisesta.

Selostetuissa ratkaisuihin oli kummassakin kysymys solidaarisesta, omavelkaisesta takauksesta. Olisiko ratkaisujen nojalla osoitettavissa näiden omavelkaisten takausten osalta tiettyjä vapauttamisperiaatteita?

Ratkaisujen vähälukuisuuden vuoksi ei tapausten perusteella ole tehtävissä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Ratkaisut valaisevat kuitenkin eräissä suhteissa MaksVapL 1 §:n tulkintaa. Ensimmäisenä näkökohtana voidaan tällöin mainita jo muutoinkin melko selvä sääntö, jonka mukaan *takaajan takausvelasta vapauttamiseen ei enää vaikuta muiden takaajien asema sen jälkeen, kun takaus on muuttunut pääluvun mukaiseksi.*

Pientilallisen P. A. R:n tapauksesta ilmenee kuitenkin edellistä laajempi periaate. P. A. R. vapautettiin takauksittomuudesta, vaikka toista takaajaa — tarkemmin sanottuna tämän kuolinpesää — ei ollut vapautettu sitoumuksestaan. Kun toisen takaajan kuolinpesä oli kuitenkin todettu juuri ennen maksuvapautuksen myöntämistä varattomaksi, katsottiin maksuvapautuksen edellytysten olleen olemassa, vaikka takaus ei ollutkaan muuttunut pääluvun mukaiseksi.

Ratkaisussa omaksutun periaatteen merkityksen selvittämiseksi on kiinnitettävä huomio siihen, miten P. A. R:n takaajakumppanin L. P:n maksukyvyttömyys todettiin. Selostuksen mukaan tämä oli tapahtunut siten, että L. P:n kuolinpesä oli runsaat puoli vuotta ennen maksuvapautusanomuksen tekoa todettu ulosmittausyrityksessä varattomaksi. Kun L. P:n kuolemasta oli tällöin jo kulunut kahdeksan vuotta, voidaan hänen kuolinpesänsä maksukyvyttömyyden sanoa olleen lopullisen. On nimittäin tuskin luultavaa, että pesään olisi enää tämän jälkeen kertynyt varoja. Tällaisessa tilanteessa, jolloin toinen solidaarisista takaajista on siis todettu *lopullisesti* maksukyvyttömäksi, ei valtion voida osoittaa kärsivän vahinkoa, vaikka toinen solidaarinen takaaja vapautetaan maksukyvyttömyytensä perusteella sitoumuksestaan. Vapauttamisesta on tosin seurauksena takauksen muuttuminen pääluvun mukaiseksi, minkä vuoksi toisen takaajan vapauttaminen sitoumuksestaan koituu toisenkin takaajan huojennuksi. Kun toinen on kuitenkin jo aikaisemmin todettu lopullisesti maksukyvyttömäksi, ei tällä helppo-

tuksella ole reaalista merkitystä. Vapautuipa hän jostain tai ei on valtion kannalta yhdentekevää, koska häneltä ei saada perityksi edes hänen pääluvun mukaista osuuttaan.

Esitetyn nojalla on siis todettava, että yksi solidaarisista takaa- jista voidaan vapauttaa sitoumuksestaan, jos muut takaajakumppanit on jo sitä ennen todettu lopullisesti maksukyvyttömiksi. Ongelman, jota selostettu tapaus ei kuitenkaan ratkaise, muodostaa kysymys, koska takaajakumppania voidaan pitää lopullisesti maksukyvyttömänä. Elossa/olemassa olevan henkilön toteamista ulosmittausyrityksessä varattomaksi ei voida vielä pitää osoituksena lopullisesta maksukyvyttö- myydestä. Aina on mahdollista, että hän saa myöhemmin varoja. Onpa käytännössä menty niinkin pitkälle, että henkilöä ei pidetty varatto- mana, koska oli odotettavissa, että hän tuli aikanaan saamaan vanhem- piensa perintönä omaisuutta.¹⁶

Metsänhoitaja J. D. T:n tapauksessa sivuttiin sitä vastoin myös tätä ongelmaa. Ratkaisun mukaan VN oli vapauttanut johtaja U. L:n solidaarisesta takausvastuusta jo vuonna 1937, vaikka J. D. T:n maksu- kyvyttömyys ei vielä tällöin ollut lopullisesti selvitetty. Ratkaisun nojalla olisi siis pääteltävissä, että yksi maksukyvytön solidaarinen takaaja voitaisiin valtion etua loukkaamatta vapauttaa sitoumukse- taan — ja samalla muuttaa solidaarinen takaus pääluvun mukaiseksi — ilman muiden takaajien maksukyvyttömyyden lopullista selvittä- mistä. Tällaista tulkintaa ei voida kuitenkaan pitää MaksVapL 1 §:n mukaisena. Valtio ei voi etuaan loukkaamatta vapauttaa maksukyvy- töntä solidaarista takaajaa sitoumuksestaan, ellei muiden takaajakump- paneiden maksukyvyttömyyttä ole samalla todettu. Jos nimittäin mui- den takaajakumppaneiden maksukyvyttömyyttä ei selvitetä ja he 'sat- tuvatkin' olemaan maksukykyisiä, valtio luopuisi itse asiassa vaatimasta maksukykyisiltä velallisilta osaa heidän velastaan. Näin siksi, että yhden solidaarisen takaajan vapauttaminen sitoumuksestaan aiheuttaa Takausta 2 §:n mukaan edellä usein jo todetun takauksen muuttami- sen pääluvun mukaiseksi. Ratkaisusta ilmenevä periaate on myös ristiriidassa sen jäljempänä¹⁷ havaittavan säännön kanssa, jonka

¹⁶ Ks. jälj. s. 153 selostettua maanviljelijä J. K:n tapausta.

¹⁷ Ks. jälj. s. 228 ss.

mukaan velallista itseään ei yleensä vapauteta maksukyvyttömyytensä vuoksi maksuvelvollisuudesta, mikäli tästä vapauttamisesta olisi seurausena takaajan vapautuminen sitoumuksestaan.

g. Välittömät ja välilliset edut

Valtion etua ratkaistaessa syntyy valtion liiketaloudellisten intressien kohdalla erityisongelma. Onko valtion etua ratkaistaessa otettava huomioon vain huojennuksen myöntämisestä valtiolle välittömästi koituvat seuraamukset vai onko helpotuksen tai vapautuksen välillisillekin vaikutuksille annettava merkitystä. Tämä ongelma tulee valtion kohdalla esille siinä, olisiko valtionenemmistöisille osakeyhtiöille tai muille valtion laitoksille myönnettävä huojennuksia lievemmin edellytyksin kuin muille henkilöille tai yhteisöille. Valtion joko kokonaan tai osittain omistamille yhteisöille myönnetty huojennuksethan koituvat itse asiassa valtion omaksi hyödyksi näiden edun saaneiden yhteisöjen kautta. Ongelmaa valaisee seuraava *m/s Tampereen tapaus*.

VvM p. 27.4.1961, VM 37/13—27/61 (L Oy) — L Oy:n omistama *m/s Tampere* kuljetettiin heinäkuussa 1957 rautateitse Turun satamasta Toijalaan. Kuljetuksesta aiheutui mm. kiskojen ja turvalaitteiden siirtoja ja raiteiden alennuksia, joista VR:n 3. ratajakso oli kuljetusehtojen mukaisesti velkonut yhtiöltä 28.668 mk:aa. Yhtiö oli maksanut tästä summasta anomuksen tekohetkeen mennessä 1.541 mk:aa ja pyysi, että yhtiö vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta.

Yhtiön liikevaihto oli vuonna 1960 n. 38.000 mk:aa ja voitto 380 mk:aa.

RtH lausui: »Koska yhtiön osakekannasta on valtion omistuksessa noin 1/3 ja koska yhtiön VR:lle tuottama matkustajaliikenne voidaan arvioida melkoisen suureksi, *RtH*, ottaen lisäksi huomioon yhtiön taloudellisen aseman, esittää, että anomukseen suostuttaisiin.»

VvM hylkäsi anomuksen, koska siihen suostuminen olisi loukannut valtion etua.

Ratkaisussa ei valtion osittain omistamalle yhtiölle myönnetty huojennusta vapaaehtoiseen sitoumukseen perustuneesta korvausvelvollisuudesta. *VvM* ei tässäkään tapauksessa kuitenkaan lähemmin perustellut ratkaisuaan. *RtH*:n lausunto huomioon ottaen voidaan ratkaisun lopputuloksen nojalla kuitenkin päätellä, ettei valtion osittain omistama yhteisö ole maksuhuojennusasioissa missään erikoisasemassa. Tätä näkökohtaa on myös pidettävä perusteltuna. Jos nimittäin osittain valtion omistuksessa oleva yhtiö asetettaisiin erityisasemaan, hyö-

tyisivät muun osan yhteisöstä omistavat henkilöt valtion osakkuuden perusteella. Tällaista seuraamusta ei voida pitää kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisena.

Samaan tulokseen on päädyttävä niissäkin tapauksissa, jolloin valtio omistaa *kokonaan* maksuvelvollisen yhteisön. Niidenkin osalta voidaan vedota yhdenvertaisuusperiaatteeseen siinä mielessä, ettei eri yhteisöjä ole pelkästään niiden omistussuhteiden nojalla asetettava erillaiseen asemaan. Tällaiseen omistussuhteista johtuvaan velallisten luokitteluun ei ole myöskään saatavissa mitään tukea MaksVapL:sta tai sen perusteluista. Lisäksi voidaan todeta, että valtion erottaessa varallisuudestaan tietyn osan valtion muuhun omaisuuteen nähden erillisen määräämisvallan alaiseksi,¹⁸ on tämä viite siitä, että tätä omaisuutta arvostellaan toisin kuin varsinaista valtiovarastoa.

h. Oikeustoimiperusteisia maksuja koskevan tutkimuksen tuloksista

Oikeustoimiperusteisista maksuista vapauttamista koskevan tutkimuksen tuloksista voidaan ensimmäisenä mainita näkökohta, jonka mukaan *oikeuskäytäntö on verraten haluton myöntämään huojoennuksia tällaisista maksuista ja korvauksista. Vain erittäin selvissä maksukyvyttömyystapauksissa on velallinen vapautettu suoritusvelvollisuudesta.* Tutkimus osoittaa myös, että huojoennusten myöntämiseen ovat vaikuttaneet muutkin näkökohdat kuin velallisen maksukyvyttömyys.

Maksuvapautus on tutkimuksen mukaan myönnetty myös sellaisessa tapauksessa, jolloin saatavan perimiskulut ovat nousseet suhteettoman suuriksi saatavan pääomaan verrattuna. Tällaisessa tapauksessa ei maksuvapautuksen saamisen edellytykseksi ole asetettu velallisen maksukyvyttömyyttä. *Maksuvapautus on niin ikään myönnetty tapauksessa, jolloin saatavan perimiseksi nostetun oikeudenkäynnin lopputulos on ollut ennalta epävarma.* Näiden kahden maksuvapautustilanteen merkitys on kuitenkin suhteellisen vähäinen, koska niiden mukaisia ratkaisuja on vain joitakin. Näissä ratkaisuissa omaksettuihin yksittäisiin maksuvapautusnäkökohtiin on lisäksi suhtauduttava MaksVapL 1 §:n säännöksen valossa kriittisesti.

¹⁸ Ks. myös ed. s. 50 s.

Lopuksi voidaan takaussitoumusten osalta todeta, että käytännössä on solidaarinen takaaaja vapautettu sitoumuksestaan, vaikka siitä on ollut seurauksena takauksen muuttuminen pääluvun mukaiseksi. Edellytykseksi on kuitenkin asetettu muiden takaaajakumppaneiden lopullinen maksukyvyttömyys.

Valtion osaksi tai kokonaan omistamia yhtiöitä ei ole myöskään asetettu velallisina oikeustoimiperusteisten maksujen osaita muihin velallisiin nähden erityisasemaan.

D. VAHINGONKORVAUS

a. Yleistä

Valtiolle maksettavaksi tuomitusta vahingonkorvauksesta vapauttamisessa on samalla tavalla kuin oikeustoimiperusteisten maksujen kohdalla valtion etua ja vapautuksen tarpeellisuutta harkittaessa otettava huomioon sekä oikeudellisia että taloudellisia näkökohtia. Oikeudellisena näkökohtana on kiinnitettävä huomio vahingonkorvauksen ennalta estävään vaikutukseen. Valtio ei voi laajassa mitassa luopua vahingonkorvaussaatavistaan heikentämättä vahingonkorvauksen tätä vaikutusta. Lisäksi on kiinnitettävä huomio myös vahingonkorvauksesta luopumisen taloudellisiin seurauksiin. Vahingonkorvauksesta luovuttaessakin on MaksVapL 1 §:ssä edellytetty maksukyvyttömyyden olemassaolo asetettava harkinnan ohjeeksi. Näiden seikkojen lisäksi on vielä otettava huomioon edellä¹ jo kosketeltu näkökohta, jonka mukaan oikeusjärjestyksessämme ei ole yleistä vahingonkorvauksen sovitteluun oikeuttavaa lainkohtaa. MaksVapL:n säännökset tarjoavat tämän vuoksi keinon täyden korvauksen periaatteen kohdalla syntyvien kohtuuttomuuksien sovitteluun valtion osalta.

b. Tahallisesti aiheutettu vahinko

Vahingonkorvauksen huojentamista koskevilla anomuksissa on korvausvelvollisuus perustunut useimmissa tapauksissa vahingonaiheuttajan tahalliseen menettelyyn. Kysymyksessä on yleensä ollut tahalli-

¹ Ks. ed. s. 34 ss.

nen rikos. Rikostyyppit ja rikosten törkeysaste vaihtelevat sitä vastoin suuresti. Törkein rikossarja, jonka aiheuttamasta vahingonkorvausvelvollisuudesta on anottu vapautusta, ilmenee autonkuljettaja J. R:n anomuksesta.

VvM p. 18.10.1950, 5/80 VMKD 1950 (Autonkuljettaja J. R.) — Sotaylioikeus oli 9.1.1945 tuominnut J. R:n kahdesta juopumuksesta, yksin teoin tapahtuneista toisen irtaimen omaisuuden luvattomasta käyttämisestä erittäin raskauttavien asiahaarojen vallitessa ja moottoriajoneuvon kuljettamisesta juopuneena sekä yksin teoin tehdystä esimieheen kohdistuneen vaikeaa ruumiinvammaa tarkoittaneen pahoinpitelyn yrityksestä sodan aikana ja toisen irtaimen omaisuuden tahallisesti vahingoittamisesta 5 vuodeksi 2 kuukaudeksi kuritushuoneeseen ja menettämään alikersantin arvonsa sekä korvaamaan rikosten kautta valtiolle aiheuttamansa vahingon 393 mk:lla.

J. R. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta sillä perusteella, että hän oli sodan aikana joutunut ottamaan velkaa perheensä elatusta varten. Lisäksi hän ilmoitti kouluttavansa veljeään.

PlM esitti anomuksen hylättäväksi, koska J. R. oli aiheuttanut tahallaan osan ko. vahingosta ja koska hänet oli vahingonkorvausvelvollisuuden lisäksi tuomittu törkeistä rikoksista rangaistukseen.

VvM hylkäsi anomuksen.

MaksVapL:n käytäntö tahallisesti aiheutettuihin vahinkoihin on selvä. *Huojennuksia ei myönnetä tahallisuuteen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta.* Periaatetta ei kuitenkaan lähemmin perustella. Tyydytään vain toteamaan, että näin on asia.

VvM p. 29.4.1959, 407/74 VMAD 1959 (Työmies M. K.) — Helsingin RO oli 23.2.1959 tuominnut M. K:n petoksesta sakkorangaistukseen ja velvoittanut hänet korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahingon 952 mk:lla. M. K. anoi oikeutta suorittaa po. korvaus vähitellen 5 vuoden aikana.

AsH ei vastustanut anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska kysymyksessä oli tahallisen rikoksen kautta aiheutettu vahinko.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

VvM p. 21.12.1961, VM 134/19—38/61 (Ruiskumaalari R. I. S.) — Turun sotilaspiirin II sotaoikeus oli 30.4.1959 tuominnut R. I. S:n rangaistukseen murhapoltosta ja velvoittanut hänet korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahingon 3.549 mk:lla asianmukaisine korkoineen. R. I. S. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PlM lausui: »R. I. S. on tosin tuomittu edellä mainitulla päätöksellä rangaistukseen murhapoltosta ynnä muusta sekä velvoitettu korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahinko, mutta siihen nähden, että rikoksen tekemisestä on jo kulunut yli kymmenen vuotta ja että R. I. S. on lyhentänyt korvaussummaa 3.578

mk:lla, sekä että hänellä on elätettävänä alaikäisiä lapsia, PlM pitää suotavana, että R. I. S:lle myönnettäisiin helpotusta kyseisen korvauksen suorittamisesta.*

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska korvaus perustui murhapolttoon.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.²

Selostetuissa ratkaisuisa mainittiin esittelijän lausunnossa nimenomaan, miksi huojennusta ei myönnetty.³ Useimmissa ratkaisuisa hylkäyksen syy jätetään kuitenkin kokonaan mainitsematta.

VvM p. 24.7.1958, 591/118 VMDA 1958 (*Autonkuljettaja E. L.*) — Helsingin RO oli 8.10.1946 tuominnut E. L:n irtaimen omaisuuden luvattomasta käyttämisestä sakkoon sen vuoksi, että hän oli — toimiessaan VN:n autonkuljettajana — virka-ajan jälkeen ottanut luvattomasti käyttöönsä valtion auton tarkoituksin ajaa sillä kaupungin ulkopuolella sijainneeseen kotiinsa, mutta oli matkalla ajanut auton eräässä tien kaarteessa ojaan. Samalla RO oli velvoittanut hänet suorittamaan valtiolle vahingonkorvauksena rikkoutuneesta autosta 1.200 mk:aa. E. L. anoi vapautusta korvauksen maksusta.

Uudenmaan LH ei puoltanut anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen enemmittä perusteluitta hylättäväksi.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

VvM p. 29.4.1959, 50/127 VMKD 1959 (*Työmies J. H.*) — KKO oli 9.9.1949 tuominnut J. H:n kavaltamisesta vankeusrangaistukseen ja velvoittanut hänet maksamaan MetsäH:lle vahingonkorvauksena kavalletuista varoista 5.164 mk:aa osittain yksin ja osittain yhteisvastuullisesti eräiden muiden henkilöiden kanssa. J. H. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

MetsäH ei puoltanut anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen enemmittä perusteluitta hylättäväksi.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

Tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta ei ole vapautettu edes osittain, vaikka korvausvelvollisen taloudellinen asema on ollut heikko.

VvM p. 1.11.1950, 411/81 VMAD 1950 (*Konttorinesimies G. K. H. S.*) — Sotaylioikeus oli 28.1.1944 tuominnut G. K. H. S:n petoksesta vankeusrangaistukseen ja velvoittanut hänet korvaamaan valtiolle petoksen aiheuttamana vahinkona 1.118 mk:aa asianmukaisine korkoineen. 29.4.1949 VN oli hylännyt G. K. H. S:n anomuksen saada vapautus silloin vielä maksamatta olleen 289 mk:n suorittamisesta.

² R. I. S. oli jo vuonna 1960 anonut vapautusta korvausvelvollisuudesta tosin silloinkin huonolla menestyksellä. Ks. VvM p. 17.2.1960, VM 134/19—38/61.

³ Vrt. myös ed. s. 30 s. ja 91 ss. selostettuja ratkaisuja perustelemisen osalta.

G. K. H. S. anoi nyt, että hänet vapautettaisiin suorittamasta kyseessä olevan korvaussumman korkoja, koska hän oli suorittanut korvaussumman pääoman kokonaan. Lisäksi G. K. H. S. selitti, että hän 6-henkisen perheen huoltajana on erittäin vaikeassa taloudellisessa asemassa.

Asiakirjojen mukaan G. K. H. S.:llä oli elätettävänä vaimo ja 4 alaikäistä lasta. *PlM* esitti anomuksen hylättäväksi.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluilla.

Tarkastellut ratkaisut noudattavat johdonmukaisesti edellä todettua⁴ periaatetta, ettei tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta myönnetä huojennuksia.⁵ Käytännössä on kuitenkin eräitä ratkaisuja, joissa on poikettu tästä periaatteesta.

VvM p. 17.12.1952, 49/249 *VMKD* 1952 (*Tilallinen F. O. K.*) — *F. O. K.* oli 5.10.1945 jättänyt kaksi siirtoväen korvausanomusta samasta irtaimistosta, toisen vaimonsa ja toisen omalla nimellään sekä lisäksi poikansa *T. K. S.*:n nimellä korvausanomuksen irtaimistosta, jota ei ollut ollut lainkaan olemassa. Korvaukset myönnettiin ja *F. O. K.* nosti ne kaikki. Tämän vuoksi Kuusamon KO tuomitsi *F. O. K.*:n 17.3.1952 jatketusta petoksesta sakkoon ja velvoitti hänet korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahingon 3.829 mk:lla. Tämän korvauksen maksamiseksi oli *F. O. K.*:n omistama asuntotila ulosmitattu.

F. O. K. anoi, että hän saisi maksaa korvauksen 400 mk:n vuosierissä kymmenen vuoden aikana, koska ulosmittauksen täytäntöönpano veisi häneltä ja hänen suurlta perheeltään elinmahdollisuudet.

Asiakirjojen mukaan *F. O. K.* omisti pientilan ja hänellä oli elätettävänä 9 alaikäistä lasta.

Kiimingin apulaisnimismies ja *Oulun LH* puolsivat anomusta.

VvM:n korvausasiainosasto ei sitä vastoin puoltanut anomusta.

VvM tutki asian ja koska oli pelättävissä, että hakijan yhdeksän alaikäistä lasta joutuvat yhteiskunnan huollon varaan, jos kyseessä oleva korvaus peritään ulosottotoimin yhdellä kertaa, *F. O. K.*:lle annettiin oikeus suorittaa po. 3.829 mk:n korvaus takaisin valtiolle 5 vuoden aikana vuosina 1953—57 ehdolla,

— että hakija suorittaa korvauksesta vuosittain vähintään 1/5 sen alkuperäisestä määrästä *LH*:n määräämänä aikana,

— että hakija suorittaa kulloinkin maksamatta olevalle korvausmäärälle vuosittain 6 %:n koron 1.1.1953 alkaen ja

— että hakija jättää *LH*:lle sen määräämässä ajassa korvauksen ja koron suorittamisen vakuudeksi *LH*:n hyväksymän kiinnitys- tai muun vakuuden.

Ratkaisussa myönnettiin tahalliseen rikokseen perustuvan korvauksen maksussa lykkäys. Tapaus on selitettävissä sosiaalisten näkökoh-

⁴ Ks. ed. s. 113.

⁵ Ks. myös jälj. s. 126 alav. 30 selostettua *VvM* p. 11.9.1957, 804/156 *VMAD* 1957 (*Puusepänpiläs E. K. K.*)

tien nojalla. Kysymyksessähän oli yhdeksän alaikäisen lapsen vähävarainen huoltaja, joka olisi ulosottotoimin suoritettua korvauksen perimisen kautta joutunut ilmeisesti perheineen yhteiskunnan huollettavaksi. Kun tätä ratkaisua verrataan esimerkiksi edellä selostettuun konttorinesimies G. K. H. S:n tapaukseen,⁶ voidaan F. O. K:n todeta olleen taloudellisesti huomattavasti heikommassa asemassa kuin G. K. H. S. Lisäksi F. O. K. pyysi vain maksuaikaa, kun taas G. K. H. S. osittaista maksuvapautusta. Maksuhelpotuksen myöntämistä F. O. K:n tapauksessa voidaan tämän vuoksi pitää asianmukaisena.

Merkittävää on myös, että VvM myönsi F. O. K:n tapauksessa maksuaikaa vain puolet siitä, mitä F. O. K. oli anonut. F. O. K:n ratkaisu osoittaa siis sekin käytännön torjuvaa suhtautumista tahallisuuteen perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden maksuhojennuksiin.

Osittainen maksuvapautus on sitä vastoin myönnetty seuraavissa tapauksissa.

VvM p. 7.3.1951, 33/245 VMKD 1950 (Työmies N. A. H.) — III AKE:n kenttöoikeus oli 17.7.1943 velvoittanut N. A. H:n — samalla kun hänet oli tuomittu rangaistukseen varkaudesta — yhteisvastuullisesti luutnantti P. L:n ja alikersantti E. O. R:n kanssa suorittamaan valtiolle vahingonkorvauksena anastamastaan rommiviinasta 465 mk:aa. N. A. H. oli maksanut korvauksesta 'oman osuutensa' 155 mk:aa ja anoi, että hänet vapautettaisiin vielä jäljellä olevan 263 mk:n suorittamisesta, koska hän oli maksanut rehellisesti oman osuutensa taloudellisista vaikeuksistaan huolimatta. Lisäksi hän ilmoitti, että hänen aseveliyhdistykseltä saamansa mökki oli ulosmitattu korvauksen jäännöksen suorittamiseksi.

Limingan huoltolautakunnan ilmoituksen mukaan N. A. H:n perhe oli saanut köyhäinhuoltoavustusta useina eri vuosina ja jos hänen aseveliyhdistyksen avulla saamansa mökin ulosmittaus täytäntöönpannaan, joutuu hän perheineen uudelleen täysin köyhäinhoidon varaan.

Oulun LH puolsi myös N. A. H:n anomusta hänen heikon taloudellisen asemansa vuoksi.

PLM ehdotti sitä vastoin anomuksen hylättäväksi.

Esittelijä lausui: »Koska N. A. H. on tuomittu varkausrikoksesta samalla, kun korvaus määrättiin, anomus hylättäneen.»

VvM vapautti kuitenkin N. A. H:n korvauksen enemmästä suorittamisesta.

VvM p. 28.1.1948, 4777/816 VMAD 1946 (J. P. ja M. J. R.) — J. P. ja M. J. R., olivat sodan aikana syksyllä 1943:

— J. P. toimiessaan joukkueen johtajana sallinut alaistensa joukkueen majapainakassa valmistaa väkijuomia bensiinialkoholista seurauksin, että bensiinialkoholoin

⁶ Ks. ed. s. 114 s.

varomattomasta käytöstä oli aiheutunut majoitusrakennuksen tuhoutuminen tulipalossa ja

— M. J. R. palvellessaan J. P:n joukueessa anastanut yksikön autojen tankeista bensiinialkoholia yhteensä 28 litraa ja useampia kertoja luvottomasti valmistanut siitä väkijuomia. Tehdessään sitä 6.11.1943 illalla oli hän käsitellyt bensiinialkoholia niin varomattomasti, että tuli oli päässyt irti edellä jo J. P:n kohdalla kerrotuin seurauksin.

Tämän vuoksi oli sotaylioikeus 16.6.1944 tuominnut J. P:n jatketusta tahallisesti palvelusvelvollisuuden rikkomisesta vankeuteen ja M. J. R:n puolustuslaitokselle kuuluneen omaisuuden varastamisesta, samanlaisen omaisuuden jatketusta näpistämisestä, jatketusta luvottomasta väkijuomien valmistamisesta sekä huolimattomasta tulenkäsittelystä niin ikään vankeuteen ja olemaan 3 vuotta vailla kansalaisluottamusta. Lisäksi heidät velvoitettiin yhteisvastuullisesti korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahingot 2.137 mk:lla.

Korvauksesta oli M. J. R. suorittanut 5 mk:aa.

J. P. ja M. J. R. anoiivat, että heidät vapautettaisiin po. korvauksen suorittamisesta ja vetosivat mm. siihen, että kun tuhoutunut omaisuus sijaitsi Itä-Karjalassa, ei tuhoutumisesta ollut aiheutunut valtiolle suoranaista vahinkoa.

PUM esitti, että J. P. ja M. J. R. siihen nähden, että heidän aiheuttamansa tulipalo oli sattunut rintamaolosuhteissa maan rajojen ulkopuolella, perheellisinä ja vähävaraisina vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta.

VvM vapautti J. P:n ja M. J. R:n enemmästä korvausvelvollisuudesta sen jälkeen, kun kumpikin heistä oli maksanut siitä 500 mk:aa.

Kahdessa viimeksi selostetussa ratkaisussa myönnettiin huojaus tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta. Ratkaisut poikkeavat siis edellä⁷ omaksutusta periaatteesta, ettei tahallisuuteen perustuvasta korvausvelvollisuudesta myönnetä edes osittaista maksuvapautusta. Tästä huolimatta ei ratkaisujen voida katsoa heikentävän tätä muutoin melko johdonmukaisesti noudatettua periaatetta. Ratkaisujen lopputulokset selittyvät niistä ilmenevien poikkeuksellisten olosuhteiden perusteella.

Kummassakin ratkaisussa oli kysymys sodanaikaisista rintamaolosuhteista. Rintamalla tapahtuneilla rikoksilla ja aiheutetulla vahingolla ei enää rauhanteon jälkeen ole samaa merkitystä kuin sota-tilan aikana. Kummassakin tapauksessa oli kysymys alkoholin hankkimiseen tähtäävistä toimista, jotka olivat ilmeisesti verraten yleisiä vuoden 1943 rintamaolosuhteissa. Jo näistä syistä ratkaisuille ei voida antaa sanottavaa yleistä merkitystä. Työmies N. A. H:n kohdalla oli lisäksi kysymys ainoastaan yhteisvastuun purkamisesta. Maksuhelppo-

⁷ Ks. ed. s. 113.

tuksen epääminen olisi johtanut myös siihen, että N. A. H:lle toisten avustuksella hankittu mökki olisi joutunut tavallaan 'ulkopuolisten henkilöiden' velkojen maksuun. Käytännön torjuva suhtautuminen tahallisuuteen perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden maksuhojennuksiin ilmenee kuitenkin myös N. A. H:n ratkaisussa siinä, että kaikista puoltavista näkökohdista huolimatta esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi. Vasta ministeri poikkesi noudatetusta periaatteesta hyväksymällä anomuksen.⁸

Jälkimmäisenä selostetussa J. P:n ja M. J. R:n tapauksessa on taas seikka, että tuhoutunut rakennus jäi rauhanteon yhteydessä maan rajojen ulkopuolelle, ilmeisesti vaikuttanut asian ratkaisuun.⁹ Valtiohan olisi tavallaan saanut perusteetonta etua, mikäli hojennusta ei olisi myönnetty.

Rintamaolosuhteiden ratkaiseva vaikutus J. P:n ja M. J. R:n tapauksissa ilmenee selvästi vertaamalla ratkaisuja metsätyömies V. A. K:n tapaukseen.

VvM p. 26.3.1958, 115/22 *VMAD* 1958 (*Metsätyömies V. A. K.*) — V. A. K. oli 21.3.1943 Pielisjärven kunnan Nurmijärven kylässä yksissä tuumin erään J. B:n kanssa murtautunut puolustuslaitoksen autovajaan ja anastanut sieltä puoli litraa bensiiniä sekä käsitellyt siellä tulta niin varomattomasti, että mainittu vaja ja siinä ollut omaisuus olivat tuhoutuneet tulipalossa. Tämän vuoksi oli Pielisjärven KO 24.9.1943 tuominnut V. A. K:n, paitsi muuhun, korvaamaan TVH:lle aiheutuneen vahingon 6.270 mk:lla. V. A. K. anoi helpotusta korvausvelvollisuudesta.

Asiakirjojen mukaan V. A. K:lla oli huollettavana 4 alaikäistä lasta, hän sai kunnalta huoltoapua ja hänellä oli edellä mainitun korvauksen lisäksi velkaa 1.000 mk:aa.

TVH ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluilla.

Ratkaisu muistuttaa monessa suhteessa J. P:n ja M. J. R:n tapausta. Kummassakin syntyi rikoksen teon yhteydessä tulipalo, josta aiheutui rakennuksen tuhoutumisen muodossa valtiolle vahinkoa. Metsätyömies V. A. K:n tapauksessa ei kuitenkaan ollut kysymys rintamaolosuhteista. Lisäksi ne rikokset, joiden tekemisessä palovahingot syntyivät, olivat törkeysasteeltaan eri tapauksissa erilaiset.

⁸ Ks. ratkaisusta, joissa ministeri ja esittelijä ovat olleet eri mieltä, jälj. s. 265.

⁹ Vrt. myös *VvM* p. 18.12.1946, 19/90 *VMKD* 1946 (*Autonasentaja L. A. S.*) — Ks. kuitenkin *VvM* p. 14.9.1955, 957/202 *VMAD* 1955 (*Työmies O. H.*) Selostettu ed. s. 40.

Rintamaolosuhteissakaan tahallisesti aiheutetun vahingon korvaamisesta ei ole myönnetty huojennuksia, mikäli vahingon aiheuttanut käyttäytyminen on ollut laadultaan törkeää.¹⁰

Korostettakoon lopuksi, ettei kirjoittaja ole löytänyt käytännöstä ratkaisua, jossa korvausvelvollinen olisi vapautettu kokonaisuudessaan tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta.

c. Tuottamuksellisesti aiheutettu vahinko

Käytännön suhtautuminen tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta vapauttamiseen on edellä esitetyn nojalla selvä ja johdonmukainen. Korvausvelvollisuudesta ei myönnetä huojennusta, ellei siihen ole erittäin painavia syitä. Onko samaa periaatetta sovellettava myös tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuuteen?

VvM p. 7.3.1951, 36/344 VMKD 1950 (Talollinen K. H. K.) — K. H. K. oli 8.7.1949 vastaisena yönä Posion kunnan Peräposion kylässä valtion metsässä tehnyt tulen tulisijalle, jonka hän tiesi paloturvallisuudelle vaaralliseksi seurauksin, että tuli oli päässyt leviämään metsään ja aiheuttamaan valtiolle 300 mk:n suuruisen vahingon. Tämän vuoksi Rovaniemen KO tuomitsi 6.9.1949 K. H. K:n varomattomasta tulen käsittelystä sakkoon ja velvoitti hänet korvaamaan MetsäH:lle aiheutuneen vahingon 300 mk:lla ja oikeudenkäyntikulut 13 mk:lla.

K. H. K. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta, koskei hän heikon terveytensä ja huonojen työansioittensa vuoksi pystynyt sitä suorittamaan.

Posion huoltolautakunnan ilmoituksen mukaan K. H. K. oli kykenemätön suorittamaan MetsäH:lle maksettavaksi määrättyä korvausta.

MetsäH esitti, että valtion edun mukaista oli mieluummin luopua korvausta vaatimasta kuin saattaa K. H. K. perheineen yhteiskunnan huollettavaksi.

VvM tutki asian ja samalla kun anomus oikeudenkäyntikulujen korvauksesta vapauttamisen osalta hylättiin, K. H. K. vapautettiin puheena olevan 300 mk:n korvauksen suorittamatta olevan osan maksamisesta.

VvM p. 14.10.1953, 103/17 VMAD 1951 (Työmies R. E. V.) — Työskennellessään 5.6.1948 Pohjois-Karjalan maanviljelysseuran asutustoimikunnan alaisella uutisraivausalueella Tohmajärven pitäjässä syttyi R. E. V:n polttamien risukasojen jäännöksistä tulipalo aiheuttaen valtiolle vahinkoa. Tämän vuoksi Tohmajärven

¹⁰ Ks. ed. s. 113 selostettua *VvM p. 18.10.1950, 5/80 VMKD 1950 (Autonkuljettaja J. R.)*

KO tuomitsi 21.10.1948 R. E. V:n ja kenttämestari V. E. V:n tuottamuksellisesta tulipalon aiheuttamisesta sakkoon ja velvoitti heidät korvaamaan yhteisvastuullisesti tulipalossa tuhoutuneen omaisuuden arvona Vapolle 4.869 mk:aa, ASO:lle 1.369 mk:aa ja VR:lle 3.995 mk:aa. Korvauksista ei anomuksen tekohetkeen mennessä ollut saatu perityksi mitään.

R. E. V. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

Asiakirjamerkintöjen mukaan R. E. V:llä oli huollettavanaan vaimo ja kaksi alaikäistä lasta. Hän omisti pienen tontin, jolla sijaitsi huoneen ja keittiön käsittävä asuinrakennus, jonka rakentamiskustannuksista osa oli vielä velkana.

Vapo, ASO, RtH, ja Kuopion LH eivät vastustaneet anomusta.

VvM — Huomioon ottaen hakijan heikko taloudellinen asema vapautetaan hänet puheena olevien korvausten enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän on maksanut Vapolle tulevasta korvauksesta 500 mk:aa, ASO:lle tulevasta korvauksesta 150 mk:aa ja RtH:lle tulevasta korvauksesta 400 mk:aa. Maksuhelpotuksen ehtona on, että R. E. V. suorittaa RtH:lle tulevan korvauksen vuoden 1955 kesäkuun loppuun mennessä ulosottomiehen tarkemmin määräämissä erissä, ASO:lle tulevan korvauksen vuoden 1956 kesäkuun loppuun mennessä ASO:n määräämissä erissä ja Vapolle tulevan korvauksen vuoden 1958 loppuun mennessä Vapon määräämissä erissä.¹¹

VvM p. 10.10.1951, 725/126 VMAD 1951 (Korjaamomestari V. A. A.) — V. A. A. oli 20.9.1945 Ylivieskan kunnan Raudaskylässä tyhjentänyt autonsa puukaasuttimen hehkuvat hiilenjätteet Kalajoen yli johtavalle Hyttisillaksi nimitetylle puiselle maantiesillalle seurauksin, että siltä oli syttynyt tuleen ja palanut käyttökelvottomaksi. Tämän vuoksi KKO tuomitsi V. A. A:n 21.10.1948 sillan tuottamuksellisesta turmelemisesta sakkoon ja velvoitti hänet korvaamaan valtiolle sillan turmelemisesta aiheutuneen vahingon 6.850 mk:lla. Korvausta oli V. A. A:lta saatu anomuksen tekohetkeen mennessä perityksi 392 mk:aa.

V. A. A. anoi, että hänet vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta.

TVH ja Oulun LH esittivät anomuksen hylättäväksi, koska V. A. A. on huutokaupan kautta järjestänyt omaisuutensa vaimonsa nimiin eikä hänellä ole haluaakaan asiaa mitenkään järjestää.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluitta.

¹¹ Toinen korvausvelvollinen, kenttämestari V. E. V. anoi myös sittemmin vapautusta korvausvelvollisuudesta. Ennen anomuksen tekoa häneltä oli ulosottotoimin peritty Vapon korvauksesta 667 mk:aa ja RtH:n korvauksesta 748 mk:aa. VN vapautti — hankkimatta asiassa viranomaisten lausuntoja ja R. E. V:en ratkaisuun viittaamalla — kenttämestari V. E. V:n enemmästä korvausvelvollisuudesta. Ks. VvM p. 26.3.1958, 999/212 VMAD 1955 (Kenttämestari V. E. V.)

Solidaarisen vastuun merkityksestä maksuhelpotusten ja -vapautusten myöntämisessä ks. jälj. s. 231 ss.

Selostettujen kolmen ratkaisun nojalla on jo pääteltävissä, ettei tuottamukseen perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden osalta ole omaksuttu samaa torjuvaa asennetta maksuhojennuksiin kuin tahallisesti aiheutetun vahingon ollessa kysymyksessä. Ratkaisut osoittavat myös, että kaikki eri mahdollisuudet — maksuvapautus, maksuhelpotus ja anomuksen hylkääminen — voivat tulla kysymykseen. Tapausten nojalla ei ole kuitenkaan osoitettavissa mitään erityisiä periaatteita tuottamuksellisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamisessa. Tämän vuoksi on pyrittävä uusia ratkaisuja tarkastelemalla saamaan valaistusta asiaan.

VvM p. 6.4. 1955, 1509/330 VMAD 1954 (*Asutustilallinen N. K.*) — N. K. oli vuosina 1948—51 hakkauttanut viljelys- ja raivaussopimuksen nojalla hallinnassaan olleelta Väliuoman tilalta ilman MetsäH:n lupaa valtiolle pidätettyjä sahapuita yhteensä 15.197 mk:n arvosta. MetsäH:n hakemuksesta velvoitti Vaasan LH 9.5.1952 N.K:n suorittamaan valtiolle k.o. summan 10 %:n vuotuisine korkoineen sekä lainhakukulujen korvauksena 20 mk:aa.

N. K. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta selittäen, että korvausten maksaminen oli hänelle mahdotonta perheessä esiintyvien sairauksien vuoksi.

Asiakirjojen mukaan N. K. oli käsivamman vuoksi 30 %:n invalidi, minkä lisäksi hänen keuhkoissaan oli tuberkuloosin aiheuttamia vammoja. Hänen vaimonsa sairasti vaikeaa kolmannen asteen keuhkotuberkuloosia, johon liittyi sydämen toiminnan vaje. N. K:n vanhin poika sairasti parantumatonta jakomielitautia ja toisellakin täysi-ikäisellä pojalla oli sielullisia häiriöitä. Kaksi vielä alaikäistä lasta sairastivat molemmat keuhkotuberkuloosia. N. K:n omaisuus oli arvioitu 8.007 mk:ksi ja velat, jotka oli kiinnitetty NK:n tilaan, 4.393 mk:ksi ja tulot 1.189 mk:ksi vuodessa.

Lappajärven nimismiehen ilmoituksen mukaan N. K:n perhe eli jatkuvasti köyhäinhoidon varassa, minkä vuoksi hän ei pysty ko. saatavaa suorittamaan nyt eikä luultavasti vastaisuudessaakaan otettaessa huomioon perheenjäsenten sairauden laatu. Lisäksi N. K:n omistaman tilan syrjäinen asema aiheuttaa sen, että tilan pakkohuutokaupassa tuskin tehtäisiin tilaa rasittavat kiinnitykset peittävää tarjousta.¹²

ASO, MetsäH, Vaasan LH ja Vimpelin sosiaalilautakunta puolsivat anomusta.

Esittelijä lausui: „Esitetyn selvityksen mukaan hakijan ja hänen perheensä asema on erittäin sääliä. Koska hakijan maksettava korvaus perustuu siihen, että hän on ilman lupaa hakannut valtiolle kuuluvia puita, lieene hänen katsottava syyllistyneen rikokseen, vaikka MetsäH ei olekaan ryhtynyt syytetoimenpiteisiin. Tämän vuoksi anomus korvauksesta vapauttamisesta tässä vaiheessa¹³ hylätään, mutta hakijalle annetaan viiden vuoden lykkäys päätöksentekopäivästä lukien po. velan ja sen korkojen maksamisessa.“

¹² Ks. myös s. 97 s. ja 107 s. selostettuja ratkaisuja.

¹³ Ks. myös jälj. s. 259 ss.

VvM myönsi hakijalle 5 vuoden maksunlykkäyksen hänen taloudellisesta asemasta ja perhesuhteista esitetyn selvityksen perusteella.¹⁴

Ratkaisussa kiinnitettiin huomio siihen, että korvausvelvollisuus perustui rikokseen, vaikkei siitä ollut vaadittu rangaistusta. Tämän rikollisen menettelyn vuoksi vapauttamista koskeva pyyntö ilmeisesti myös hylättiin. Ratkaisussa viitattiin vain yleisesti rikokseen perustuvaan korvaukseen kiinnittämättä huomiota siihen, oliko rikos tahallinen vai ei. Tämän vuoksi voidaan ajatella, että lausuma tarkoittaa rikosperusteista korvausta yleisesti syyksiluettavuuden laadusta riippumatta. Tuottamukselliseenkaan rikokseen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta ei voitaisi näin ollen myöntää huojennusta. Toisaalta on kuitenkin muistettava, ettei ratkaisujen puutteellisten perustelujen vuoksi¹⁵ niiden yksityisistä sanonnoista voida yleensä tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Asian valaisemiseksi tarkasteltakoon vielä seuraavia ratkaisuja:

VvM p. 16.6.1948, 763/87 VMKD 1948 (*Pientilallinen V. H.*) — V. H. oli käsitelty tulita varomattomasti siten, että hänen polttamansa risukan jätteistä oli tuli päässyt leviämään valtion metsään aiheuttaen 316 mk:n suuruisen vahingon, jonka V. H. oli velvoitettu korvaamaan valtiolle. V. H:n tekemän vapautussanomuksen johdosta VvM antoi hänelle maksuaikaa vuoden 1949 loppuun ehdolla, että hän maksaa korvaussummalle korkoa 5 % myönnetyltä maksuajalta.

VvM p. 26.3.1958, 3/120 VMKD (*Asutustilallinen V. K.*) — V. K., jolla oli 6 hehtaarin tila, vaimo ja 4 alaikäistä lasta huollettavanaan ja joka itse oli 30 %:n invalidi, oli Keski-Suomen maanviljelysseuran asutustoimikunnan työmaalla yhdessä erään M. K:n kanssa käsitelty tulita niin varomattomasti, että se oli päässyt irti ja aiheuttanut ASO:lle 3.736 mk:n suuruisen vahingon. Tämän korvauksen oli Pihtiputaan KO 29.11.1955 velvoittanut V. K:n ja M. K:n yhteisvastuullisesti korvaamaan valtiolle 5 %:n korkoineen. ASO vaati V. K:lta korvauksesta 1.716 mk:aa. V. K. anoi puolestaan vapautusta korvausvelvollisuudesta.

¹⁴ Ei myöskään muissa vastaavissa valtiolle pidätettyjen puiden hakkuutapauksissa — olipa hakkaaja tuomittu rangaistukseen tai ei — ole myönnetty muuta kuin maksuaikaa ja koron alennusta. — Ks. esim. VvM p. 16.11.1960, VM 31/19—29—8/60 (*Asutustilalliset A. T., H. L. ja M. L.*), jossa hakijoille myönnettiin koron alennus kymmenestä viiteen prosenttiin ja annettiin maksuaikaa vuoden 1967 loppuun. — VvM p. 13.4.1960, VM 24/19—29—8/60 (*Tilallinen M. J. K.*), joissa hakijalle — joka KKO:n 9.5.1952 antaman päätöksen mukaan oli tuomittu sakkoon luvattomasta metsänhakkuusta hallinnassaan olleesta valtion metsästä — myönnettiin noin vuoden lykkäys 566 mk:n suuruisen korvauksen maksamisessa.

¹⁵ Ks. ed. s. 2 s.

ASO ei vastustanut maksuajan myöntämistä korvausvelvolliselle.

VvM myönsi viiden vuoden maksuajan siten, että korvausta oli kunakin vuonna lyhennettävä 1/5 sen nykyisestä määrästä ja jäljellä olevalle korvausmäärälle oli maksettava 5 %:n korko.

VvM p. 25. 5. 1960, VM 48/19—29—8/60 (*Autonkuljettaja R. O. K.*) — R. O. K. oli Urjalan kunnan Orikosken ylikäytävällä ajanut 17. 1. 1958 yhteen junan kanssa, minkä vuoksi Toijalan KO oli 15. 4. 1958 velvoittanut hänet maksamaan valtiolle aiheuttamastaan 21.822 mk:n vahingosta 11.822 mk:aa, koska asianomainen vakuutusyhtiö oli jo suorittanut korvauksesta 10.000 mk:aa. Anomuksen tekoetkeen mennessä oli R. O. K. maksanut tuomitusta korvauksesta 1.950 mk:aa.

RtH puolsi anomusta.

VvM »MaksVapL 1 §:n mukaan voidaan hakija, joka ei vahingon sattuessa ollut rautateiden paleveluksessa, vapauttaa vahingon korvaamisesta, mikäli valtion etua ei loukata. Tämän vuoksi anomus, mikäli se koskee vapauttamista korvausvelvollisuudesta, hylätään. Sen sijaan oikeutetaan hakija lyhentämään korvausta kuukausittain 10 markan erissä.¹⁶

VvM p. 25. 5. 1962, VM 60/19—38/62 (*Maanviljelijä A. L.*) — Vaasan HO oli 13. 10. 1961 velvoittanut A. L:n suorittamaan AsH:lle korvaukseksi A. L:n huolimattomuudesta aiheutuneen tulipalon sammuttamiskustannuksista 5.885 mk:aa, tuhoutuneesta puustosta 500 mk:aa ja oikeudenkäyntikuluista 200 mk:aa. A. L. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

AsH esitti, että olisi kohtuullista — mikäli hakijaa ei kokonaan vapauteta korvausvelvollisuudesta — antaa hänelle maksunlykkäys.

Oulun LH taas esitti, että vain puustolle aiheutunut vahinko 500 mk:aa perittäisiin hakijalta kahdessa erässä, mutta muilta osin myönnettäisiin vapautus korvausvelvollisuudesta.

VvM vapautti hakijan puheena olevan korvauksen oikeudenkäyntikuluineen enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän oli maksanut niistä 3.000 mk:aa. Hakija oikeutettiin maksamaan tämä osa korvauksesta AsH:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä vuosittaisina lyhennyksinä vuoden 1970 loppuun mennessä.

Ratkaisuissa oli kysymys tuottamuksellisesti valtiolle aiheutetuista vahingoista. Kaikissa tapauksissa myönnettiin huojennus ainakin maksuajan muodossa. Korvausvelvollinen oli syylistynyt näissä tapauksissa vahinkoa aiheuttaessaan ilmeisesti myös rikokseen, vaikkei häntä kaikissa tapauksissa ollut tuomittu rangaistukseen. Tapauksen nojalla voidaan näin ollen päätellä, että tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta voidaan myöntää — vaikka tuottamuksellista käyttäytymistä olisi pidettävä rikoksena — huojennuk-

¹⁶ Ks. liikennevahinkotapauksista virkamiehen osalta jälj. s. 204 ss.

sia. Muussa suhteessa ei ratkaisujen perusteella ole tehtävissä selviä johtopäätöksiä. Eräitä näkökohtia voidaan kuitenkin esittää.

Ensinnä voidaan selostettujen ratkaisujen nojalla todeta, ettei käytännössä ole suhtauduttu tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta vapauttamiseen samalla tavalla torjuvasti kuin tahallisesti aiheutettujen vahinkojen kohdalla. Käytännössä on tuottamukseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta myönnetty säännömukaisesti huojenuksia. Vain korjaamomestari V. A. A:n tapauksessa¹⁷ on anomus kokonaan hylätty. Tässä ratkaisussa hylkäämiseen on ilmeisesti vaikuttanut korvausvelvollisen oma käyttäytyminen.¹⁸ Minkään ratkaisun perusteluissa ei ole myöskään — niin kuin tahallisesti aiheutettujen vahinkojen kohdalla¹⁹ — lausuttu, ettei tuottamukseen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta myönnetä huojenuksia.

Vaikka maksuvapautuskäytännössä ei ole suhtauduttu tuottamukseen perustuvaan korvausvelvollisuuteen samalla tavalla torjuvasti kuin tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuuteen, ei huojenuksia ole kuitenkaan kovin halukkaasti myönnetty. Useimmissa ratkaisuissa — vaikka korvausvelvollisen taloudellinen asema on ollut heikko²⁰ — on tyydytty vain maksuajan myöntämiseen. Mikäli osittaisia huojenuksia on taas myönnetty, on korvattavaksi kuitenkin jätetty suurin osa vahingosta.²¹ Näistä periaatteista poikkeavat vain alussa selostetut talollinen K. H. K:n tapaus²², jossa myönnettiin vapautus koko korvauksesta ja työmies R. E. V:n tapaus,²³ jossa myönnettiin suuri osittainen vapautus. Näiden ratkaisujen osalta ei voida osoittaa näkökohtia, joiden nojalla ne olisi asetettava muihin ratkaisuihin nähden poikkeusasemaan. Tosin kummassakin niistä oli kysymys palovahingosta, mutta kun käytännössä on palovahinkoihinkin suhtauduttu verraten ankarasti,²⁴ ei vahingon laadulle voida antaa rat-

¹⁷ Ks. ed. s. 120.

¹⁸ Ks. jälj. s. 242 ss.

¹⁹ Ks. ed. s. 113 ss.

²⁰ Ks. esim. asutustilallinen N. K. tapausta ed. s. 121 s.

²¹ Ks. maanviljelijä A. L:n ratkaisua ed. s. 123.

²² Selostettu ed. s. 119.

²³ Selostettu ed. s. 119 s.

²⁴ Ks. pientilallinen V. H:n tapausta ed. s. 122, asutustilallinen V. K:n tapausta ed. s. 122 s. ja maanviljelijä A. L:n tapausta ed. s. 123.

kaisevaa merkitystä. Velallisten taloudellinen asema näissä kahdessa ratkaisussa ei ole myöskään muihin tarkasteltuihin ratkaisuihin verrattuna mitenkään poikkeava.²⁵

d. MaksVapL 1 § vahingonkorvausvelvollisuuden sovittelusäännöksenä

1. *Yleistä.* Yleisenä sääntönä vahingonkorvausoikeudessamme on — niin kuin edellä on jo mainittu²⁶ — nk. täyden korvauksen periaate; ts. toiselle aiheutettu vahinko on — mikäli korvausvelvollisuuden edellytykset ovat olemassa — täysimääräisesti korvattava. Periaate saattaa kuitenkin käytännössä johtaa tietyissä tapauksissa kohtuuttomuuksiin. Jos tällaisia kohtuuttomia tilanteita syntyy valtiolle maksettavaksi tuomitun vahingonkorvauksen kohdalla, on ajateltavissa, että MaksVapL 1 §:n nojalla voidaan sovittaa näitä kohtuuttomuuksia.

Kohtuuttomien tilanteiden syntyminen vahingonkorvausvelvollisuudessa voi johtua lähinnä kahdesta syystä. Ensinnäkin on mahdollista, että korvausvelvollisen taloudellinen asema on sellainen, ettei hän pysty — ainakaan ilman kohtuuttomia hankaluuksia — maksamaan korvausta.²⁷ Toiseksi voi kohtuuttomuus syntyä myös siten, että vahingonaiheuttajan huolimaton käyttäytyminen ei ole oikeassa suhteessa syntyneen vahingon määrään.²⁸

2. *Sovittelu taloudellisten näkökohtien nojalla.* MaksVapL 1 §:n nojalla voidaan vahingonkorvausvelvollisuutta 'sovittaa' korvausvelvollisen heikon taloudellisen aseman vuoksi. Lainkohdan sanamuodosta ei tämä sovittelumahdollisuus tosin suoranaisesti ilmene. Sovittelumahdollisuus on kuitenkin eräs lainkohdan heijastusvaikutuksista. Valtion luopuessa saatavastaan sen perimisen ollessa taloudellisesti kannattamatonta sisältää luopuminen samalla korvausvelvollisuuden sovittelun korvausvelvollisen taloudellisten seikkojen nojalla. Valtiohan

²⁵ Vertaa talollinen K.H.K:n (ed. s. 119) ja työmies R.E.V:n (ed. s. 119 s.) tapauksia esimerkiksi asutustilallinen N.K:n (ed. s. 121) ja V.K:n (ed. s. 122 s.) tapauksiin.

²⁶ Ks. ed. s. 34.

²⁷ Ks. myös Vahingonkorvauskomitea s. 36 ja *SOU* 1963:33 s. 32 ss. ja *SOU* 1964:31 s. 86 ss.

²⁸ Ks. jälj. s. 128 alav. 35 mainittuja lainkohtia.

luopuu korvauksesta juuri sen vuoksi, ettei velallinen kykene sitä suorittamaan. Käytännön osalta voidaan tässä kohdin viitata edellä tarkasteltuihin vahingonkorvausratkaisuihin.²⁹

3. *Sovittelu tuottamusasteen ja vahingon määrän nojalla.* MaksVapL 1 §:n nojalla ei korvausta voida sitä vastoin 'sovitella' tuottamusasteen tai vahingon määrän nojalla. Jos korvausvelvollinen on maksukykyinen, on korvaus perittävä, vaikka se näyttäisi — tuottamusaste huomioon ottaen — 'kohtuuttomalta'. 'Sovittelu' on tässäkin tapauksessa mahdollista vain, mikäli saatavan periminen olisi taloudellisesti kannattamatonta.

Vapautuskäytännöstä ei ongelmaan ole saatavissa valaistusta.³⁰

e. Käytännössä omaksuttujen periaatteiden arvostelua

1. *Tahallisuuteen perustuva korvausvelvollisuus.* Vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamisessa omaksuttuja huojennusperiaatteita tarkasteltaessa voidaan todeta, ettei sen enempää MaksVapL 1 §:ssä kuin HEs:ssä mainita huojennuksen esteenä tahallisuutta. MaksVapL 1 §:stä ei ole näin ollen saatavissa tukea vapautuskäytännössä omaksutulle periaatteelle, jonka mukaan tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta ei pääsääntöisesti myönnetä huojennuksia.

MaksVapL 2 § 2 mom:n mukaan ei viran tai toimen haltijaa voida vapauttaa virassaan tai toimessaan valtiolle aiheuttamansa vahingon korvausvelvollisuudesta, jos vahinko on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi tuottaen. Lainkohdassa on siis nimenomaisesti kielletty myöntämästä huojennuksia tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta. Säännös tukee siis eräällä tavalla MaksVapL 1 §:n kohdalla

²⁹ Ks. ed. s. 119 ss. selostettuja ratkaisuja.

³⁰ Vrt. VvM p. 11.9.1957, 804/156 VMAD 1957 (Puusepänoppilas E.K.K.) — Lammin KO oli 27.7.1949 tuominnut E.K.K:n täyttä ymmärrystä vaillo olleena henkilönä raskauttavien seikkojen vallitessa tehdystä törkeästä varkaudesta ym. vapausrangaistukseen ja korvaamaan valtiolle 4.200 mk:aa. E.K.K. pyysi, että hän saisi suorittaa korvauksen 30—50 mk:n kuukausierissä.

Hämeen LH ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluitta.

Ks. myös VvM p. 3.11.1954, 13/337 VMKD 1954 (Talollisen pojat T.H. ja O.K.) — Vrt. myös SOU 1963:33 s. 37.

muotoutunutta vapautuskäytäntöä. MaksVapL 2 §:n analoginen soveltaminen lain 1 §:n nojalla ratkaistaviin tapauksiin ei ole kuitenkaan perusteltua. Maksuhuojennusten myöntämisen ratio on nimittäin — niin kuin jäljempänä havaitaan³¹ — toisaalta viran ja toimen haltijoita koskevan MaksVapL 2 §:n ja toisaalta taas yleisen maksuhuojennuksen eli MaksVapL 1 §:n kohdalla erilainen. Lisäksi huojennusten myöntämisedellytykset poikkeavat — vaikka juuri kosketeltu tahallisuuskysymys jätettäisiin ottamatta huomioon — eri säännöksissä keskeisissä kohdin toisistaan.³²

Suoritettu tarkastelu viittaa siihen, ettei MaksVapL 1 §:n kohdalla olisi estettä myöntää huojennuksia myös tahallisuuteen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Näin todella onkin asia, jos tarkastelu rajoitetaan MaksVapL:n puitteisiin. Vahingonkorvauksesta vapauttamista on kuitenkin tarkasteltava tätä laajemmasta näkökulmasta. Kysymyksessä ei ole pelkästään MaksVapL 1 §:n soveltamisongelma, vaan vahingonkorvauksen asema ja merkitys yleensä. Tällöin on erityisesti kiinnitettävä huomio edellä jo viitattuun³³ vahingonkorvauksen ennalta estävään vaikutukseen. Kun MaksVapL 1 §:n kohdalla käytännössä omaksuttua periaatetta tarkastellaan tätä taustaa vasten, on sitä pidettävä perusteltuna.

MaksVapL 1 §:n kohdalla havaittu käytännön torjuva suhtautuminen tahallisuuteen perustuvasta korvausvelvollisuudesta vapauttamiseen ei ole mikään erillinen ilmiö oikeusjärjestyksessämme. Tarkastelemalla vahingonkorvausoikeutta laajemmin voidaan sen havaita olevan ilmaisen eräästä vahingonkorvausoikeuden keskeisestä periaatteesta. Oikeusjärjestyksemme mukaan ei nimittäin tahallisesti tai törkeän huolimattomasti menetellyt henkilö saa yleensä hyväkseen minäkäänlaisia helpotuksia korvausvelvollisuudesta. Tämä periaate ilmenee ensinnäkin niistä lainkohdista, joissa on poikettu edellä³⁴ jo mainitusta täyden korvauksen periaatteesta. Näitä lainkohtia tarkastelemalla voidaan havaita, että korvauksen sovittelu on tehty riipuvaksi mm. vahingonaiheuttajan syyllisyysasteesta. Tietyissä lain-

³¹ Ks. ed. s. 72 ss. ja 163 ss.

³² Ks. tarkemmin jälj. s. 162 ss.

³³ Ks. ed. s. 33 ss. Ks. myös *Karlgren*, *Skadeståndsrätt* s. 18 s, *Vinding Kruse*, *Erstatningsretten* I s. 15. — Vrt. *Jørgensen*, *Erstatningsret* s. 31 s. ja *Personskade* s. 85, *Forsman*, *Skadestånd* s. 157.

³⁴ Ks. ed. s. 34 alav. 14.

kohdissa³⁵ on lisäksi nimenomaan säädetty, ettei tahallisesti tai törkeästi tuottaen aiheutetun vahingon osalta voida suorittaa korvausvelvollisuuden sovittelua.

Sama periaate ilmenee myös vastuuvarauslausekkeiden kohdalla omaksutuista näkökohdista. Oikeustieteessä esitettyjen mielipiteiden mukaan ei vahingonaiheuttaja voi vedota tekemäänsä vastuuvapautai vastuunrajoitusehtoon silloin, kun hän on aiheuttanut vahingon tahallisesti tai törkeästi tuottaen.³⁶

MaksVapL 1 §:n kohdalla käytännössä omaksuttu tulkintasääntö on vain eräs ilmaus kosketellusta periaatteesta. *Aivan samoin kuin korvausvelvollisuutta ei voida sovittaa tai siitä vapautua vastuuvapausehtojen nojalla silloin, kun vahinko on aiheutettu tahallisesti, ei korvausvelvollisuudesta voida myöskään tällaisissa tapauksissa myöntää huojennuksia.*³⁷

Ei voida kuitenkaan asettaa poikkeuksetonta sääntöä, jonka mukaan tahallisuuteen perustuvasta korvausvelvollisuudesta ei voitaisi myöntää huojennuksia. Jos esimerkiksi tahallisuuteen perustuvan korvauksen perimisestä olisi seurauksena suuren perheen joutuminen yhteiskunnan huollettavaksi, voi maksuhuojennuksen myöntäminen olla paikallaan. Vahingonkorvauksen ennalta estävä vaikutus ei sanottavasti kärsi, vaikka valtio luopuisi korvaussaatavastaan tällaisissa tilanteissa. Yleisellä säännöllä ei ole kuitenkaan osoitettavissa, missä määrin tällaisia vapautuksia olisi myönnettävä. Kysymys on ratkaistava in casu ja samalla on otettava huomioon, kuinka yleiseksi huojennusten myöntäminen eri tapausten perusteella tulisi myöhemmin mahdollisesti muodostumaan.

Tahallisuuteen perustuvan korvausvelvollisuuden osalta on vielä selvitettävä, miksi vain MaksVapL 2 §:ssä mainitaan tahallisuus ja törkeä tuottamus maksuhuojennusten esteenä, jos samaa periaatetta on sovellettava myös MaksVapL 1 §:n kohdalla. Ongelmaan ei ole saatavissa ratkaisua lain sanamuodosta eikä sen perusteluista. Ristiriita saa kui-

³⁵ Ks. erityisesti OKL 162 § 1 mom., PatL 74 § 2 mom. ja TMerkkiL 38 § 2 mom, joissa nimenomaan säädetään, että sovittelu voi tulla kysymykseen vain lievän tuottamuksen tapauksissa. — Ks. myös jälj. MaksVapL 2 §:n osalta s. 162 ja 183 ss.

³⁶ Hakulinen, Velvoiteoikeus I s. 242, Hoppu s. 119, Ripatti LM 1961 s. 764, Grönfors SvJt 1958 s. 519, Jørgensen, Erstatningsret s. 216, Ussing s. 161 s.

³⁷ Ks. jälj. s. 163 ss.

tenkin selityksensä siitä, että MaksVapL 2 § koskee pelkästään vahingonkorvausvelvollisuutta,³⁸ kun taas lain 1 §:n nojalla voidaan myöntää huojennuksia muunkin laatuista maksuista. Tosin voidaan huomauttaa, että tahallisuuteen tai törkeään tuottamukseen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta olisi voitu ottaa erillinen maininta MaksVapL 1 §:ään niin kuin lain 2 §:ssä on tehty. Tämä ei kuitenkaan ole ollut välttämätöntä, sillä tahallisuuden estävä vaikutus korvausvelvollisuudesta vapauttamiseksi sisältyy jo MaksVapL 1 §:ssä asetettuun edellytykseen »mikäli valtion etua ei loukata». Kun tahallisuuteen tai törkeään tuottamukseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta voidaan edellä esitetyn³⁹ mukaan myöntää poikkeustapauksessa helpotus tai vapautus MaksVapL 1 §:n nojalla — mutta ei MaksVapL 2 §:n mukaan kuten jäljempänä havaitaan⁴⁰ — on ymmärrettävää, ettei MaksVapL 1 §:ään ole otettu mainintaa tahallisuudesta eikä törkeästä tuottamuksesta.

2. *Tuottamukseen perustuva korvausvelvollisuus.* Tuottamukseen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttaminen heikentää sekin osaltaan vahingonkorvauksen ennalta estävää vaikutusta. Edellä tahallisuuteen perustuvan korvausvelvollisuuden osalta esitetyt näkökohdat soveltuvat näin myös tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta vapauttamiseen. Näistä näkökohdista ei voida kuitenkaan pitää yhtä johdonmukaisesti kiinni eikä niillä ole tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon osalta samaa merkitystä kuin tahallisuuden ollessa kysymyksessä. Tuottamukseen perustuvalla korvausvelvollisuudella ei nimittäin ole samaa ennalta estävää vaikutusta kuin tahallisuuteen perustuvalla korvausvelvollisuudella. Tämän vuoksi ei tuottamuksellisesta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamiseen ja korvausvelvollisuuden huojentamiseen ole suhtauduttava myöskään yhtä torjuvasti kuin tahallisesti aiheutetun vahingon kohdalla. Tämä näkökohta ilmeni myös vahingonkorvauksen sovittelun ja vastuuvaramusoikeuden kohdalla noudatettavista periaatteista. Korvausvelvollisuuden sovittelu ja vastuun rajoittaminenhan saattoivat tulla kysymykseen tuottamuksellisesti mutta ei tahallisesti aiheutetun vahingon kohdalla.

³⁸ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 162.

³⁹ Ks. ed. s. 128.

⁴⁰ Ks. jälj. s. 183.

Vahingonkorvauksen sovittelua koskevilla säännöksillä⁴¹ kiinnitettiin tahallisuuden ja tuottamuksen välisen eron lisäksi huomio myös tuottamusasteeseen. Siihen on kiinnitettävä huomio myös helpotuksia ja vapautuksia MaksVapL 1 §:n nojalla myönnettäessä. Mitä törkeämpi tuottamusaste on sitä pidättyvämpi on oltava huojuennusten myöntämisessä.

Vapautuskäytännössä tuottamukseen perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden kohdalla muotoutunut periaate on esitetyn mukaan sopu-soinnussa vahingonkorvauksen ennalta estävien näkökohtien kanssa. Käytännössä myönnettiin tuottamukseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta useimmiten vain maksunlykkäys. Vain harvoin on korvausvelvollinen vapautettu kokonaan maksuvelvollisuudesta. Tahallisuuteen perustuvissa korvaustapauksissa ei sitä vastoin tällaista kokonaisvapautusta ole lainkaan myönnetty.

3. MaksVapL 1 § korvausvelvollisuuden sovittelusäännöksenä. Vahingonkorvausvelvollisuuden sovittelua tarkasteltaessa erotettiin toisistaan kaksi eri tilannetta. Korvausvelvollisuuden sovittelu saattoi toisaalta tulla kysymykseen vahingonaiheuttajan taloudellisten seikkojen ja toisaalta taas tuottamusasteen ja vahingon suuruuden keskinäisen suhteen nojalla.

Korvausvelvollisuuden sovittelu vahingonaiheuttajan taloudellisten seikkojen perusteella todettiin MaksVapL 1 §:n nojalla mahdolliseksi. Sovittelu voi MaksVapL 1 §:n nojalla tulla kuitenkin tässä tapauksessa kysymykseen vain silloin, kun korvausvelvollinen on maksukyvytön. Jos korvaus voidaan periä vahingon aiheuttajalta, ei helpotuksen myöntäminen ole lainkohdan nojalla perusteltavissa. Sen enempää MaksVapL 1 §:stä kuin säännöksen perusteluistakaan ei sitä vastoin ole saatavissa tukea siihen, että valtio voisi lainkohdan nojalla luopua koh-tuussyistä korvaussaatavastaan muulloinkin kuin saatavan perimisen ollessa taloudellisesti kannattamatonta. Käytäntö ei ole myöskään pyrkinyt laajentamaan säännöksen soveltamisalaa tässä suhteessa.

MaksVapL 1 §:n pohjana olevan maksukyvyttömyysnäkökohdan nojalla on selvitettävissä myös säännöksen merkitys toisessa kohtuut-tomassa vahingonkorvaustilanteessa. Kun siinä ratkaisevina näkökoh-

⁴¹ Ks. ed. s. 128 alav. 35.

tina ovat tuottamusaste ja vahingon suuruus — eikä korvausvelvollisen maksukyky ja saatavan perimisen kannattamattomuus — ei korvausvelvollisuutta voida siinä sovitella MaksVapL 1 §:n nojalla.

f. Yhteenveto

Vahingonkorvausvelvollisuudesta myönnettävien maksuhuojennusten osalta voidaan yhteenvetona lausua, että *valtion taholta ollaan haluttomia myöntämään helpotuksia tai vapautuksia tahallisuuteen perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta. Sitä vastoin tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta on myönnetty helpotuksia lähinnä maksuajan muodossa.* Näiden periaatteiden on todettu olevan sopusoinnussa myös vahingonkorvauksen ennalta estävän vaikutuksen ja vahingonkorvausoikeudessa sovellettavien periaatteiden kanssa. Tahallisten vahinkojen osalta on kuitenkin todettu, ettei huojennusten epäämistä olisi asetettava poikkeuksettomaksi säännöksi.

MaksVapL 1 §:n kohdalla syntynyt huojennuskäytäntö osoittaa myös, *ettei säännös ole muodostunut valtiolle tulevan vahingonkorvauksen osalta yleiseksi korvausvelvollisuuden sovittelusäännökseksi.* Vain silloin, kun korvauksen periminen on taloudellisesti kannattamatonta, palvelee lainkohta huojennuksia myönnettäessä välillisesti myös korvausvelvollisuuden sovittelusäännöksenä.

E. JULKISOIKEUDELLISET MAKSUT

a. Yleistä

Oikeustoimiperusteisten maksujen ja vahingonkorvauksen pohjalta edellä suoritetussa tarkastelussa on pyritty selvittämään erilaisista perusteista syntyneiden saamisten kohdalla muotoutuneet huojennusperiaatteet. Julkisoikeudelliset maksut käsittävät sitä vastoin perusteeltaan ja sisällöltään mitä erilaisimpia saatavia. Ne muodostavat oikeustoimiperusteisiin maksuihin ja vahingonkorvaukseen verrattuna sisältönsä puolesta hyvin hajanaisen saatavaryhmän. Julkisoikeudellisista maksuista vapauttamisessa omaksutun käytännön selvittäminen tapahtuu tämän vuoksi parhaiten siten, että tarkastellaan erikseen eri-

laisia maksuja ja korvauksia. Tämän tarkastelun jälkeen on sitten pyrittävä selvittämään, onko huojennuksia myönnettäessä omaksuttu yhdenmukaisia periaatteita ja mikä on näiden periaatteiden suhde oikeustoimiperusteisista maksuista ja vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamiseen.

b. Eläke ja palkka

1. *Liikaa maksettu eläke.* Julkisoikeudellisia maksuja koskevista huojennustapauksista muodostavat ylivoimaisesti suurimman ryhmän tavalla tai toisella liikaa maksetun palkan tai eläkkeen takaisinmaksusta vapauttamista koskevat anomukset. Näistä muodostavat taas erilaisia eläkkeitä koskevat ratkaisut valtaosan. Niiden osalta on myös käytännön perusteella osoitettavissa tiettyjä vapauttamisperiaatteita.

VvM p. 26.3.1958, 55/11 VMAD 1958 (Työmiehen vaimo M.E.H.) — ValtKont oli maksanut perusteettomasti huoltoeläkettä M.E.H:n aikaisemmasta avioliitosta syntyneelle pojalle T.M.S:lle 1.4.1945—30.6.1957 väliseltä ajalta yhteensä 3.234 mk:aa. Perusteeton maksu oli asiakirjojen mukaan ilmennyt siten, että vuoden 1957 heinä-, elo- ja syyskuulta T.M.S:lle maksetut eläke-erät oli palautettu nostamattomina ValtKont:iin. Tämän vuoksi ValtKont oli tiedustellut M.E.H:lta T.M.S:n asuinpaikkaa, jolloin M.E.H. oli ilmoittanut T.M.S:n kuolleen jo 13.2.1945. Tiedon saatuaan ValtKont oli kehoittanut M.E.H:n maksamaan perusteettomasti T.M.S:n puolesta nostamansa eläkkeen takaisin valtiolle. Tällöin M.E.H. oli ilmoittanut, ettei hän ole tiennyt saaneensa kuolleen poikansa eläkettä ja pyysi vapautusta takaisinmaksusta, jolloin ValtKont kehoitti M.E.H:ta kääntymään VvM:n puoleen.

M.E.H. anoi helpotusta eläkkeen takaisin maksamisessa.

Asiakirjojen mukaan M.E.H:lla oli elätettävänä 3 alaikäistä lasta, hän omisti 19 hehtaarin tilan, josta hänellä oli velkaa 5.000 mk:aa.

ValtKont esitti lausunnossaan, että M.E.H. saisi maksaa eläkkeen takaisin 10 vuoden aikana ehdolla, että hän suorittaa 6 %:n koron kulloin maksamatta olevalle pääomalle.

VvM teki ValtKont:n lausunnon mukaisen päätöksen.¹

VvM p. 10.10.1958, 968/203 VMDA 1958 (Työmiehen leski M.S.R.) — M.S.R. ja hänen lapsensa saivat valtiolta huolto-eläkettä. 27.6.1950 ilmoitti M.S.R. ValtKont:iin uudeksi osoitteekseen Törnävä. Ilmoituksen jälkeen ValtKont suoritti 1.7.1950 lukien edellä mainitun eläkkeen SosM:n 28.5.1948/406 paikkakuntien kalleusryhmyksestä sotilasvammalain mukaisen huoltoeläkkeen ja täydennysko-

¹ VN pitensi myöhemmin uuden anomuksen johdosta maksuajan 20 vuodeksi, mutta pysytti 6 %:n koron maksamattomalle pääomalle. *VvM p. 18.3.1959, 563/112 VMAD 1958.*

ron maksamista varten antaman päätöksen nojalla 20 % korotettuna. Kun Törnävä kuului — niin kuin myöhemmin selvisi — Seinäjoen maalaiskuntaan eikä Seinäjoen silloiseen kauppalaan ja kun Seinäjoen maalaiskunnassa asuville ei edellä mainitun SosM:n päätöksen mukaan ollut suoritettava korotettua eläkettä, veloitettiin M. S. R. maksamaan 1.7.1950—30.4.1958 välisenä aikana liikaa saamansa eläke 994 mk:aa takaisin valtiolle.

M. S. R. anoi vapautusta eläkkeen takaisin maksusta.

ValtKont esitti lausunnossaan, että M. S. R. saisi maksaa eläkkeen takaisin 15 mk:n kuukausierissä ehdolla, että hän suorittaa 6 %:n koron kulloinkin maksamatta olevalle pääomalle.

VvM teki ValtKont:n lausunnon mukaisen päätöksen.

VvM p. 29.4.1959, 535/102 VMAD 1959 (S.I.A.N.) — ValtKont oli 1.5.1953 lukien suorittanut S.I.A.N:lle perhe-eläkerahaston johtokunnan 12.11.1953 myöntämää perhe-eläkettä. Elokuussa 1957 ValtKont oli saanut tietää, että S.I.A.N. oli 30.5.1955 vihitty avioliittoon. Tämän vuoksi oli hänen oikeutensa saada eläkettä valtion viran tai toimen haltijain perhe-eläkevakuutuksesta 29.6.1951/395 annetun lain 8 §:n mukaan lakannut vuoden 1955 toukokuun lopussa. Kun ValtKont oli saanut tiedon avioliiton solmimisesta vasta elokuussa 1957, oli eläkettä maksettu perusteettomasti 1.6.1955—31.8.1957 välisenä aikana yhteensä 1.423 mk:aa.

S.I.A.N:n äiti T.N. anoi poikansa puolesta vapautusta po. eläkkeen takaisin maksusta.

ValtKont lausui, että »koska S.I.A.N. ei invaliditeettinsa vuoksi ilmeisesti kykene vaikeuksista suorittamaan yhdellä kertaa takaisin koko summaa niin esitetään, että takaisin maksu saisi tapahtua 10 vuoden kuluessa ehdolla, että hän suorittaa 6 %:n koron kulloinkin maksamatta olevalle pääomalle.»

VvM teki ValtKont:n esittämän päätöksen.²

Ratkaisuista ilmenee verraten selvästi periaate, jonka mukaan *liikaa suoritettua eläkkeen takaisinmaksusta ei vapauteta*. Asiaan ei näytä myöskään vaikuttavan, mistä syystä liikamaksu on tapahtunut. Ensiksi selostetussa M. E. H:n tapauksessa näyttää eläkkeen saaja nostaneen eläkkeet hyvässä uskossa tietämättä lainkaan eläkkeen perusteettomuudesta. M. S. R:n tapaus viittaa taas siihen, että eläkettä olisi maksettu liikaa maksavan viranomaisen oman erehdyksen vuoksi. Viimeksi selostetussa S. I. A. N:n tapauksessa taas perusteettoman eläkkeen maksamisen syynä oli eläkkeensaajan oma laiminlyönti. Liikamaksun erilaisista perusteista huolimatta ratkaisujen lopputulokset olivat kuitenkin asiallisesti samansisältöiset. Vain takaisinmaksuajoissa oli eroa-vuoksia.

² VN pitensi myöhemmin uuden anomuksen johdosta maksuajan vuoden 1974 loppuun. Ks. VvM p. 2.12.1959, 535/102 VMAD 1959.

Käytäntö näyttää edellä esitetyn mukaan suhtautuvan pidättyvästi myös maksuhelpotuksiin liikaa suoritettujen eläkkeiden takaisinperimisessä. Selostetuissa ratkaisuissa myönnettiin ainoastaan maksuaikaa ja sitäkin vain 6 %:n korolla.³ Koron osalta ei käytäntö ole kuitenkaan täysin johdonmukainen.

VvM p. 5.8.1959, 702/131 VMAD 1959 (*Työmiehen vaimo K.R.*) — V.E.H:lle myönnetty huoltoeläke oli ValtKont:ssa käsitelty SotilasvammaL 14 § 2 mom. 2-kohdan tarkoittamaksi eläkkeeksi, vaikka eläke olisi ollut maksettava SotilasvammaL 5 § 1 mom. 3-kohdassa mainituille muille omaisille maksettavan eläkkeen suuruisena. Tämän vuoksi oli sitä maksettu 1.1.1948—31.3.1959 välisenä aikana liikaa 2.223 mk:aa, minkä summan ValtKont oli vaatinut maksettavaksi takaisin.

K.R. V.E.H:n äitinä pyysi vapautusta takaisinmaksusta.

ValtKont esitti lausunnossaan, että takaisin maksu saisi tapahtua vähitellen kuukausierissä, jotka vastaisivat kulloinkin suuruudeltaan V.E.H:lle kuukaudessa maksettavaa eläkemäärää.

VvM teki ValtKont:n lausunnon mukaisen päätöksen.

VvM p. 7.9.1960, VM 63/19—29—8/60 (*M.M.A.*) — M.M.A:n tyttärelle M.S.N:lle oli maksettu liikaa huoltoeläkettä, minkä vuoksi ValtKont keskeytti 1.4.1959 lukien eläkkeen maksamisen. Anomuksen tekohetkeen mennessä oli liikaa maksetusta määrästä 2.075 mk:sta ehditty periä 317 mk:aa.

ValtKont lausui: »Valtioneuvoston oikeuskanslerin 17.6.1960 päivätyistä kirjeistä ja siihen liitetystä asiakirjoista päätellen M.S.N:n holhoojalle M.M.A:lle tuottaa taloudellisia vaikeuksia suorittaa liikaa maksettu eläke takaisin siten, että M.S.N:n eläke pidätettäisiin kokonaan liikaa maksetun määrän takaisinperimiseksi. Tämän vuoksi ValtKont esittää, että suoritus saisi tapahtua kuukausittain 10 mk:n suuruisissa erissä, jotka pidätettäisiin M.S.N:n eläkkeestä. Tällä tavoin periminen kestäisi 14 vuotta 8 kuukautta ja M.S.N. saisi kuukaudessa eläkettä 10 mk:aa».

VvM oikeutti M.M.A:n maksamaan liikaa suoritettun eläkkeen takaisin valtiolle 5 mk:n suuruisissa erissä kuukausittain.

VvM p. 7.9.1960, VM 64/19—29—8/60 (*I.V.R.*) — Valtion tapaturmatoimisto oli 8.1.1944 ja 14.3.1944 myöntänyt 1.3.1943 lukien huoltoeläkkeen E.J.N:n jälkeen mm. hänen pojilleen A.A.N:lle ja E.E.N:lle, jonka eläkkeen ValtKont suoritti 1.1.1948 lukien SotilasvammaL:n mukaisena A.A.N:n ja E.E.N:n holhoojalle, heidän äidilleen I.V.R:lle.

A.A.N. kuoli 4.2.1944, mutta ValtKont sai tiedon hänen kuolemastaan vasta 16.4.1958. Eläkettä oli tähän mennessä suoritettu I.V.R:lle liikaa 3.643 mk:aa. I.V.R:n suostumuksella oli tämän summan takaisin maksamiseksi pidätetty E.E.N:lle tulleesta eläkkeestä 1.026 mk:aa.

I.V.R:n oman ilmoituksen ja Oulaisten sosiaalilautakunnan lausunnon mukaan ko. määrän loppuosan takaisin suorittaminen tuotti I.V.R:lle suuria vai-

³ Ks. koron suuruuden merkityksestä ed. s. 41 ss.

keuksia. Tämän vuoksi ValtKont ehdotti, että takaisin maksu saisi tapahtua 1.7.1975 mennessä ja olisi aloitettava vuosittain tapahtuvien keskenään samansuuruisin erin viimeistään vuoden 1965 alussa.

VuM teki ValtKont ehdottaman päätöksen.

Ratkaisuissa ei maksuajan myöntämisen ehdoksi asetettu koron suoritustamista. Tapaukset muistuttavat kuitenkin monessa suhteessa edellä tarkasteltuja⁴ ratkaisuja, joihin oli otettu korkoehto. Niinpä sekä työmiehen lesken M. S. R:n⁵ että juuri selostetussa I. V. R:n tapauksessa näyttää maksava viranomainen tutkineen puutteellisesti eläkkeen myöntämisen edellytykset. Kummassakin tapauksessa oli tästä seurauksena eläkkeen liiallinen maksu. Takaisin perimisen yhteydessä asetettiin korkoehto kuitenkin vain M. S. R:n tapauksessa. Ratkaisut viittaavat näin ollen siihen, ettei korkoehdon kohdalla liikamaksun perusteella ole ratkaisevaa merkitystä.

Verrattaessa taas toisiinsa M. S. R:n ja juuri selostettua M. M. A:n ratkaisua havaitaan, ettei myöskään takaisinmaksujärjestyksellä näytä olevan tässä kohdin ratkaisevaa merkitystä. M. S. R:n tapauksessa eläkkeen takaisinmaksu sai tapahtua 15 mk:n ja M. M. A:n tapauksessa 5 mk:n kuukausierissä. Kuitenkin vain M. S. R:n tapaukseen sovellettiin korkoehtoa, vaikka takaisinmaksu tuli M. M. A:n tapauksessa keskimäärin huomattavasti tätä kauemmin.

Eroa ei korkoehdon sisältävien ja ilman sitä annettujen ratkaisujen välillä näytä olevan myöskään eläkkeen laadun ja saajan kohdalla. Esimerkiksi usein mainitussa M. S. R:n tapauksessa Sotilasvammalain perustuvassa eläkeasiassa korkoehto ulotettiin koskemaan lapselle liikaa maksettua eläkettä. Juuri selostetussa K. R:n tapauksessa taas saman lain mukaan lapselle liikaa maksetun eläkkeen takaisinperimiseen ei sovellettu korkoehtoa. Vastaavan laatuinen on tilanne myös verrattaessa toisiinsa työmiehen vaimon M. E. H:n⁶ ja juuri selostettua I. V. R:n tapausta.

Ratkaisevaa merkitystä ei korkoehdon soveltamisessa ole annettu myöskään takaisin perittävän summan suuruudelle. Korkoehto on asetettu 994—3.234 markan, mutta ei 2.075—3.643 markan eläke-erien takaisin suorittamisessa. Eri tapausten välillä ei näytä olevan rat-

⁴ Ks. ed. s. 132 s.

⁵ Selostettu ed. s. 132 s.

⁶ Selostettu ed. s. 132.

kaisevaa eroavuutta myöskään korvausvelvollisen varallisuusasemassa, vaikka asiakirjoista ei kaikissa tapauksissa ilmenekään yksityiskohdaisia varallisuustietoja. Selostetut ratkaisut on korkoehdon osalta selitettävissä vain siten, että käytännön kanta ehdon soveltamisessa on muuttunut. Kaikki ne ratkaisut, joissa ei sovellettu korkoehtoa, ovat nimittäin korkoehdon sisältäviä ratkaisuja nuorempia.

Vaikka ratkaisut ovat esitetyllä tavalla johdonmukaisesti selitettävissä, on niiden perusteella kuitenkin uskallettua mennä tekemään kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kaikki käsitellyt tapaukset on nimittäin annettu verraten lyhyen ajan — vuosien 1958—1960 — kuluessa. Näin lyhyen ajanjakson perusteella on vaikea osoittaa, onko korkoehto jäänyt todella johdonmukaisesti pois käytännöstä, koska viime vuosina ei eläkkeestä vapauttamista koskevia ratkaisuja ole esiintynyt. Lisäksi eräässä vuoden 1957 ratkaisussa ei sovellettu maksunlykkäykseen korkoehtoa,⁷ joten vuosi 1959 ei ole aivan selvä käännekohta tässä suhteessa. Käytäntö ei ilmeisesti ole korkoehdon osalta vielä täysin vakiintunut.

Selostetutkin ratkaisut tukevat edellä esitettyä⁸ periaatetta, jonka mukaan liikaa suoritettun eläkkeen takaisinmaksusta ei vapauteta ja helpotuksiakin myönnetään vain maksuajan muodossa. Ratkaisut osoittavat myös, ettei nytkään liikamaksun aiheuttaneeseen syyhyyn tai sen saajan ole kiinnitetty huomiota. Näidenkin tapausten osalta jää kuitenkin epäselväksi peruskysymys, miksi liikaa suoritettun eläkkeen takaisinmaksusta ei myönnetä vapautuksia. Ongelmaan ei ole saatavissa valaistusta myöskään niistä harvoista ratkaisuista, joissa on myönnetty vapautus eläkkeen takaisinmaksusta.

VvM p. 21.1.1948, 59/153 VMKD 1946 (*Työmiehen vaimo A.K.H.*) — VakO oli 4.2.1942 määrännyt A.K.H:lle maksettavaksi huoltoeläkettä 4.12.1939 kaatuneen ylimatruusi A.H:n jälkeen 24 mk/vuodessa. Päätös oli tehty edellytyksin, että A.H. oli A.K.H:n poika. Valtion tapaturmatoimistolle sittemmin tulleista asiakirjoista kävi kuitenkin ilmi, ettei A.H. ollutkaan A.K.H:n poika, vaan hänen miehensä H.H:n poika tämän aikaisemmasta avioliitosta. Tämän vuoksi ei A.K.H. SotatapaturmaL:n mukaan ollutkaan oikeutettu saamaan huoltoeläkettä A.H:n jälkeen. KKO purki ja poistikin 4.4.1956 huoltoeläkettä koskeneen päätöksen ja vapautti tapaturmatoimiston suorittamasta A.K.H:lle huoltoeläkettä A.H:n jälkeen. A.K.H:lle oli kuitenkin ennätetty suorittaa huoltoeläkettä yhteensä 214

⁷ VvM p. 8.5.1957, 386/71 VMAD 1957 (*Ent. siivooja A.A.K.*)

⁸ Ks. ed. s. 133.

mk:aa. Kun suoritettua huoltoeläkkeen takaisin periminen olisi kohtuutonta ja A. K. H:lla tuskin olisi varoja sen maksamiseen, *valtion tapaturmatoimisto* esitti, että huoltoeläke saataisiin jättää takaisin perimättä.

SosM ehdotti samoin lausunnossaan, ettei po. määrää perittäisi takaisin.

VvM vapautti A. K. H:n kyseessä olevan huoltoeläkkeen takaisin maksamisesta.

VvM p. 11.9.1957, 750/146 VMAD 1957 (S.E.K.) — Valtion tapaturmatoimisto oli 15.11.1941 myöntänyt S. E. K:lle huoltoeläkkeen V. M. R:n jälkeen. Sitten kävi kuitenkin ilmi, ettei V. M. R. ollutkaan S. E. K:n poika, vaan hänen ensimmäisen miehensä M. R:n poika tämän aikaisemmasta avioliitosta. Tämän vuoksi oli tapaturmatoimisto 24.4.1957 kehoittanut S. E. K:ta maksamaan takaisin jo suoritettua yhteensä 455 mk:n huoltoeläkkeen.

S. E. K. anoi vapautusta takaisinmaksusta.

Asiakirjamerkintöjen mukaan S. E. K. oli varaton.

Valtion tapaturmatoimisto puolsi anomusta.

VvM vapautti S. E. K:n huoltoeläkkeen takaisinmaksusta hänen heikon taloudellisen asemansa vuoksi.

Käytännössä on siis eräissä tapauksissa myönnetty vapautus liikaa suoritettua eläkkeen takaisinmaksusta. Selostetut vapauttamisratkaisut ovat myös edellytyksiltään keskenään samansisältöiset. Kummassakin oli kysymys äidille pojan kaatumisen perusteella myönnetystä huoltoeläkkeestä, joka osoittautui perusteettomaksi, koska kaatunut ei ollutkaan huoltoeläkkeen saajan vaan hänen miehensä aikaisemmasta avioliitosta syntynyt lapsi. Kun ratkaisujen välillä on lisäksi lähes kymmenen vuoden ajanjakso, on ajateltavissa, että ratkaisuissa olisi ilmaistu eräs liikaa maksetuista eläkkeistä vapauttamista koskeva periaate. Tällaisen johtopäätöksen teko on kuitenkin uskallettua sen vuoksi, että muissa samankaltaisissa tapauksissa, jolloin eläkkeen myöntämisen edellytykset ovat osoittautuneet virheellisiksi, ei vapautuksia ole myönnetty.⁹

Selostettuja vapauttamisratkaisuja on vaikea selittää johdonmukaisesti muiden tarkasteltujen eläketapausten kanssa. Tosin kahdessa suhteessa voidaan ratkaisujen kohdalla havaita eroavuus aikaisemmin selostettuihin tapauksiin verrattuna. Viimeksi selostetuissa ratkaisuissa oli ensinnäkin kysymys verraten pienten liिकासuoritusten palauttamisesta. Lisäksi lausunnon antoi näissä tapauksissa eri viranomainen kuin

⁹ Ks. esim. ed. s. 132 s. selostettu *VvM p. 10.10.1958, 968/203 VMAD 1958 (Työmiehen leski M.S.R.)* ja s. 134 selostettua *VvM 5.8.1959, 702/131 VMAD 1959 (Työmiehen vaimo K.R.)*

edellä hylkäävään lopputulokseen johtaneissa ratkaisuisissa.¹⁰ Käytännön perusteella ei ole kuitenkaan pääteltävissä mikä merkitys näillä eroavuuksilla on ollut ratkaisujen lopputulokseen.

Yhteenvetona on todettava, että liikaa maksettua eläkkeitä koskeva vapautuskäytäntö on kokonaisuutena katsoen melko ristiriitainen. Parhaiten ovat ratkaisut selitettävissä siten, että liikaa maksettua eläkettä koskevien anomusten alettua esiintyä oli käytäntö aluksi horjuva. Anomusten lisääntyttyä käytäntö kuitenkin vakiintui. Ensimmäin myönnettiin parissa tapauksessa (VvM p. 21. 1. 1948, 59/153 VMKD 1946 ja VvM p. 11. 9. 1957, 750/146 VMAD 1957) maksuvapautus. Vuonna 1957 oli kuitenkin jo havaittavissa käytännön muuttuminen, sillä eräässä ratkaisussa (VvM p. 8. 5. 1957, 386/71 VMAD 1957) myönnettiin enää vain maksuaikaa ilman korkoa. Tämän jälkeen ei käytännössä esiinnykään enää vapauttamisratkaisuja, vaan siinä on myönnetty johdonmukaisesti vain maksuaikaa. Aluksi maksuajan ehdoksi asetettiin 6 %:n korko, mutta vuoden 1959 loppupuolelta ei korkoehtoa ole enää sovellettu.

2. *Liikaa maksettu palkka.* Liikaa suoritettujen eläkkeiden takaisinperimiseen liittyvät läheisesti vastaavat liikapalkkaa koskevat ratkaisut.

VvM p. 16. 6. 1948, 2771b/410 VMAD 1947 (O.J.L.) — O.J.L:lle oli 1. 10. 1944—25. 10. 1945 välisenä aikana maksettu muona- ja majoitusrahaa yhteensä 275 mk:aa, koska hän oli ollut tänä aikana toipumislomalla. O.J.L. oli kuitenkin ollut samaan aikaan myös PLH:n palveluksessa ja saanut sieltä palkkaa, minkä vuoksi hänellä ei ollut ollut oikeutta muona- ja majoitusrahaan. LääkH velvoitti tämän vuoksi O.J.L:n maksamaan takaisin saamansa muona- ja majoitusrahan, minkä päätöksen KHO oli vahvistanut.

O.J.L. anoi, että hänet varattomana ja invalidina vapautettaisiin po. korvauksen takaisinmaksusta.

Asiakirjojen mukaan O.J.L, joka oli syntynyt vuonna 1922, oli 25 %:n invalidi. O.J.L. oli aikaisemmin ollut PLH:n palveluksessa, mistä toimestaan hänet oli kuitenkin erotettu. Anomusta tehdessään O.J.L. oli oppilaana kansanopistossa.

LääkH:n sotavammassaairaalaosasto selitti lausunnossaan, että O.J.L. oli virkasuhteistaan antamissaan tiedoissa salannut olleensa PLH:n palveluksessa sekä ilmoitti, ettei osasto katsonut voivansa puoltaa anomuksen hyväksymistä. Osasto ilmoitti lisäksi, että takaisin maksettavaksi määrättyä summaa oli yritetty periä O.J.L:ltä, mutta kaupunginvoudin ilmoituksen mukaan O.J.L. oli 28. 10. 1947 toimitetussa ulosmittausyrityksessä todettu varattomaksi.

VvM hylkäsi anomuksen enemmistöä perusteluilla.

¹⁰ Ks. myös jälj. s. 255 s.

VvM p. 25.1.1950, 26/78 VMKD 1949 (Kapteeni U.L.) — U.L. oli hoitanut vt:nä kapteenin virkaa Oulun sotilaspiirin esikunnassa. 1.5.1947 U.L. komennettiin maasotakouluun upseerien peruskurssille ja hänelle maksettiin edelleen kapteenin palkka, vaikka hänelle olisi tullut maksaa vain nimityksensä mukainen ylemmän palkkaluokan luutnantin palkka. U.L.:lle maksettiin näin liikaa palkkaa 319 mk:aa, minkä summan puolustusvoimain pääesikunnan tilasto-osasto oli velvoittanut U.L:n maksamaan takaisin valtiolle.

U.L. anoi, että hänet vapautettaisiin takaisinmaksusta, koska hän ei ollut ollut tietoinen palkkausasetuksesta ja liikamaksu tapahtui kokonaan hänestä riippumattomista syistä. Lisäksi hän joutui kurssiaikanaan asumaan erossa perheestään ja ottamaan tämän vuoksi velkaa perheen elatusta varten.

Asiakirjojen mukaan U.L.:llä oli elätettävänä vaimo ja kolme alaikäistä lasta eikä hänellä ollut erityistä varallisuutta.

PIM puolsi anomusta, koska ko. palkkaerän maksaminen silloiselle luutnantti U.L.:lle aiheutui siitä, ettei asianomaisella palkanmaksajaviranomaisella ollut tietoa maksun virheellisyydestä ennen kuin pääesikunnan hallinnollinen osasto oli antanut asiasta ohjeensa. Lisäksi U.L. oli käyttänyt koko saamansa palkan perheensä elatukseen ja hänen taloudellinen asemansa vaikutti muutenkin kovin heikolta.

VvM vapautti U.L:n ko. liikaa suoritettun palkan vielä maksamatta olevan osan takaisinmaksusta.

VvM p. 4.3.1959, 1592/348 VMAD 1958 (Toimistopäällikkö H.O.F.) — LvvK oli 16.12.1955 myöntänyt H.O.F.:lle yksityisasioiden vuoksi palkatonta virkavapautta 1/1—30/6 1956 väliseksi ajaksi ja tuomiokunnan hoitoa ja käreiden istumista varten niin ikään palkatonta virkavapautta 1/8—31/8 1956 väliseksi ajaksi. H.O.F.:lle oli kuitenkin erehdyksessä maksettu virkavapausajalta ikälisää 403 mk:aa, minkä summan LvvK oli velvoittanut H.O.F:n maksamaan takaisin valtiolle. KHO vahvisti 24.9.1958 LvvK:n päätöksen.

H.O.F. anoi vapautusta takaisinmaksuvelvollisuudesta.

LvvK puolsi anomusta.

VvM alensi takaisin maksettavaa määrää 72 mk:lla eli sillä määrällä, minkä hakija oli maksanut po. takaisin suoritettavaksi määrätystä summasta tuloverona valtiolle. H.O.F:n maksettavaksi jäi näin ollen 331 mk:aa.

VvM p. 5.8.1959, 31/94 VMKD 1959 (Yliluutnantti J.K.K.) — Puolustusvoimain komentaja oli myöntänyt J.K.K.:lle virkavapautta 1.11.1957—30.4.1958 väliseksi ajaksi ammattitaidon täydentämiseksi meripalvelulla Ruotsin kauppalaivastossa 3/4 palkkaeduin ehdolla, että hän ei saa aluksesta mitään rahapalkkaa. J.K.K. oli kuitenkin saanut varustamolta 1.984 mk:n nettopalkan, minkä vuoksi PIM oli päättänyt periä J.K.K.:lta takaisin puolet saadusta palkasta eli 992 mk:aa.

J.K.K. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PIM ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen, koska J.K.K.:lle oli jo puolustusvoimain toimesta myönnetty helpotus takaisin perinnässä.

Ratkaisujen tarkastelu osoittaa, että liikaa suoritettua palkan takaisinmaksusta vapauttamiseen on käytännössä suhtauduttu myönteisemmin kuin liikaa suoritettua eläkkeen kohdalla. Ratkaisujen nojalla ei ole kuitenkaan pääteltävissä, miksi näin on menetelty.

Palkan ja eläkkeen takaisinmaksusta vapauttamisen välinen eroavuus voidaan eräällä tavalla selittää virkamiehen aseman nojalla. Virkasuhdehan syntyy virkamiehen suostumusta edellyttävällä yksipuolisella hallintotoimella, jolloin virkaan määrätty joutuu alistussuhteeseen julkisoikeudelliseen yhdyskuntaan. Virkamies luovuttaa periaatteessa virkasuhteeseen ryhtyessään koko työvoimansa valtion käytettäväksi.¹¹ Virkamies on siis elimellisesti valtiokoneistoon kuuluva henkilö, joka työvoimallaan palvelee valtiota, mutta jota kohtaan valtiollakin on vuorostaan omat velvollisuutensa.

Tarkasteltaessa tätä taustaa vasten käytännön erilaista suhtautumista toisaalta liikaa suoritettua palkan ja toisaalta taas liikaa suoritettua eläkkeen takaisinmaksuun käy se ymmärrettäväksi. Valtion etu vaatii, että virkamiehen kohdalla on otettava huomioon muitakin näkökohtia kuin asian pelkkä taloudellinen puoli. Huomiota on kiinnitettävä esimerkiksi sellaisiin takaisinperinnän seurauksiin kuin virkamiehen mahdolliseen virasta eroamiseen,¹² hänen työpanoksensa heikkenemiseen ja taloudellisen aseman huonontumiseen. Vastaavia näkökohtia ei ole silloin, kun kysymyksessä on huoltoeläkkeen tai muun vastaavan suorituksen takaisinmaksu, joka ei perustu saajan toimintaan valtiokoneistossa.

Palkkaa ja eläkettä koskevat erilaiset vapauttamisperiaatteet voidaan siis esitetyllä tavalla johdonmukaisesti selittää. On kuitenkin todettava, että esitetyt näkökohdat eivät ilmeisesti vastaa nykyisiä käsityksiä virkamiehen asemasta.¹³ Esimerkiksi näkökohdasta, jonka mukaan virkamies luovuttaa periaatteessa koko työvoimansa valtion käytettäväksi, voidaan tuskin nykyisin tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Esitettyjen näkökohtien nojalla ei ole myöskään selitettävissä liikaa maksettua palkkaa koskevien ratkaisujen toisistaan poikkeavat lopputulokset. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi ei

¹¹ Rytkölä, Virkamiesoikeus s. 4 s. ja LM 1956 s. 183 viittauksineen.

¹² Mainittakoon, että tähän näkökohtaan kiinnitti myös MerH huomiota jälj. s. 166 selostetussa ratkaisussa antamassaan lausunnossa.

¹³ Ks. Holopainen LM 1963 s. 403 ss. viittauksineen.

riidattomien johtopäätösten teko ole myöskään tässä kohdin mahdollista. Ilmeisesti O. J. L:n muona- ja majoitusrahaa koskeva ratkaisu¹⁴ on selitettävissä hänen vilpillisen menettelynsä perusteella. Hänhän salasi virkasuhdetta koskevat tietonsa muona- ja majoitusrahaa koskevan asian yhteydessä. Hylkäävä ratkaisu noudattaa siis eräällä tavalla tahallisesti valtiolle aiheutetun vahingon korvaamisesta vapauttamisessa omaksuttua periaatetta.¹⁵

Kapteeni U. L:n tapauksessa¹⁶ ovat taloudelliset seikat — PIM:n lausunnosta päätellen — olleet taas ratkaisevia. Vastaavia edellytyksiä ei ilmeisesti ollut toimistopäällikkö H. O. F:n tapauksessa.¹⁷ 319 mk:n korvaus olisi kuitenkin todennäköisesti saatu perityksi myös kapteenin arvoiselta henkilöltä. Maksukyvyttömyydelle ja varallisuusasemalle ei näin ollen ole asetettu virkamiehen liikaa suoritettun palkan takaisinmaksussa samanlaisia vaatimuksia kuin oikeustoimiperusteisten maksujen ja vahingonkorvauksen kohdalla.¹⁸

Yliluutnantti J. K. K:n ratkaisu¹⁹ noudattelee taas aikaisemmin esitettyä periaatetta, jonka mukaan huojennusta ei myönnetä MaksVapL:n nojalla, mikäli velallinen on jo saanut riittäväksi katsottavan helpotuksen muuta tietä.²⁰

Toimistopäällikkö H. O. F:n tapaus²¹ tuo vihdoinkin esiin ongelman, jota sivuttiin myös yliluutnantti J. K. K:n tapauksessa.²² VvM alensi H. O. F:n takaisin maksettavaa määrää sillä summalla, minkä hakija oli maksanut takaisin suoritettavaksi määrätystä summasta tuloveroa. Onko pal-kasta tai muusta tulosta takaisin maksettavaa summaa alennettava MaksVapL 1 §:n nojalla siitä suoritettun tuloveron määrällä?

MaksVapL:n käytännön nojalla ei ongelmaan ole saatavissa selvää ratkaisua. Tuloveron määrällä on takaisin maksettavaa summaa alennettu kuitenkin vain juuri kosketellussa H. O. F:n tapauksessa, vaikka

¹⁴ Selostettu ed. s. 138.

¹⁵ Ks. ed. s. 113.

¹⁶ Selostettu ed. s. 139.

¹⁷ Selostettu ed. s. 139.

¹⁸ Ks. ed. s. 97 ss. ja s. 112 ss.

¹⁹ Selostettu ed. s. 139.

²⁰ Ks. ed. s. 34 ss. ja jälj. s. 261 s.

²¹ Selostettu ed. s. 139.

²² Selostettu ed. s. 139.

eräissä muissakin ratkaisuisa ongelmaan olisi voitu puuttua.²³ Tämä viittaa siihen, että MaksVapL:n mukaiset maksuhuojennukset on pidettävä erillään verotuksesta ja sen ongelmista. Menettelyä on myös pidettävä perusteltuna. Liikaa suoritettun palkan takaisinmaksu ja siitä aiheutuva verotuksen oikaiseminen ovat MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle jääviä ongelmia. Lakia ei ole annettu verotuksen oikaisemista tarkoittavaksi säännöksi. Ei edes näkökohta, jonka mukaan veron poistaminen takaisin maksettavaksi määrätystä palkasta yksinkertaistaisi maksajan kannalta menettelyä, ole riittävä peruste tuloveron suuruisen helpotuksen myöntämiseen. Takaisin maksettava määrä saattaa vaikuttaa mm. monen verotuksessa myönnettävän vähennyksen — kuten esimerkiksi palkkatulosta prosenttivähennyksen, pienistä tuloista kunnallisverotuksessa myönnettävän vähennyksen ja nk. palvelijavähennyksen — suuruuteen. MaksVapL:n mukaisia asioita käsittelevällä viranomaisella ei ole yleensä ilman erillistä tutkimusta edes tietoa näistä yksilöllisten olosuhteiden mukaan määräytyvistä vähennyksistä. Jos hän taas ryhtyy näitä tietoja hankkimaan tai lähettämään asian lausunnolle veroviranomaisille, aiheutetaan vain sekaannusta poikettaessa vero-oikeudessa säädetyistä oikaisumenettelyistä. Vain sellaisissa tapauksissa, joissa verotuksen oikaisumenettely ei enää syystä tai toisesta tule kysymykseen, voidaan ajatella maksetun veron suuruisen huojennuksen myöntämistä takaisin maksettavaksi määrätystä palkasta. Valtion etua ei tällaisessa tapauksessa loukata, sillä valtioon saisi muussa tapauksessa tavallaan perusteettoman edun. Tällainenkaan vapauttaminen on tuskin MaksVapL 1 §:n perustelujen mukainen, jos takaisinmaksuun veloitettu on maksukykyinen.²⁴

3. *Palvelussopimuksen rikkominen.* Liikaa maksettuun palkkaan liittyvät läheisesti palvelussopimuksen rikkomista koskevat maksuvapautusratkaisut. Edellä käsitelty yliluutnantti J. K. K:n ratkaisu on jo eräänlainen rajatapaus tässä suhteessa. 'Puhtaita' palvelussopimuksen rikkomistapauksia ovat sitä vastoin seuraavat:

VuM p. 30.5.1951, 40/7 VMAD 1951 (*Kersantti evp. A. M. M.*) — A. M. M:lle oli myönnetty palkallista virkavapautta 6.2.—20.7.1949 väliseksi ajaksi liikunta-neuvojakurssin suorittamista varten. Virkavapautta anoessaan oli hän sitoutunut

²³ Ks. esim. s. 139 selostettua yliluutnantti J. K. K:n tapausta ja jälj. s. 142 s. selostettuja A. M. M:n ja M. O. L:n tapauksia.

²⁴ Ks. ed. s. 73.

palvelemaan puolustuslaitoksessa koulutuksensa ajan sekä sen jälkeen vähintään kaksi vuotta. A. M. M. erosi kuitenkin puolustusvoimain palveluksesta 30.6.1950, minkä vuoksi puolustusvoimain pääesikunnan hallinnollinen toimisto velvoitti A. M. M.:n maksamaan valtiolle takaisin puolet hänen virkavapausajalta nostamastaan palkasta eli 348 mk:aa.

A. M. M. anoi, että hänet pienipalkkaisena vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta, koska hän nykyisessä toimensa E:n kunnan urheilu- ja nuoriso-ohjaajana hyödyttää yhtä hyvin valtiota kuin armeijassakin.

Asiakirjojen mukaan A. M. M.:n kuukausipalkka nuoriso-ohjaajana oli 200 mk/kk:ssa.

P1M esitti anomuksen hylättäväksi.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluitta.

VvM p. 8.2.1961, VM 2/19—38/61 (Teknikko M. O. L.) — M. O. L. oli saanut puolustuslaitoksesta palkallista virkavapautta teknillisen koulun käymistä varten ehdolla, että hän palvelee puolustuslaitoksessa 6 vuotta koulun käymisen jälkeen. M. O. L. oli kuitenkin 15.3.1956 eronnut puolustusvoimain palveluksesta, minkä vuoksi KHO oli 12.10.1960 velvoittanut hänet suorittamaan palvelussopimuksen rikkomisesta valtiolle 3.274 mk:aa 5 %:n korkoineen 28.8.1960 lukien. M. O. L. anoi vapautusta sillä perusteella, että hän oli 1.4.1957 lukien ollut jälleen valtion — PLH:n — palveluksessa.

P1M puolsi anomusta.

VvM vapautti M. O. L.:n enemmästä korvausvelvollisuudesta sitten, kun hän oli P1M:n määräämässä järjestyksessä suorittanut valtiolle 1.500 mk:aa 5 %:n korkoineen 28.8.1958 lukien. Lisäehtona helpotukselle oli, että M. O. L. esittää P1M:lle vuoden 1963 loppuun mennessä todistuksen siitä, että hän on 1.4.1957 alkaen ollut yhtäjaksoisesti vähintään kuusi vuotta valtion palveluksessa. Jos M. O. L. ei tätä ehtoa täytä, P1M:illä on oikeus periä koko tuomittu korvaus valtiolle.

Käytännössä on selostettujen ratkaisujen mukaan suhtauduttu torjuvasti palvelussopimuksen rikkomisen aiheuttaneesta korvauksesta vapauttamiseen. Jos henkilö oli siirtynyt kokonaan pois valtion palveluksesta, ei huojennusta ole lainkaan myönnetty. Mielenkiintoista on myös, ettei palvelussopimuksen rikkomisesta aiheutuneesta korvauksesta vapauteta silloinkaan, kun korvausvelvollinen on tosin ollut valtion palveluksessa, mutta siirtynyt eri hallinnonhaaran tai laitoksen palvelukseen kuin missä hän palveli sopimusta tehdessään. Viimeksi selostetusta teknikko M. O. L.:n ratkaisusta ei kuitenkaan ilmene, millä perusteella 1.500 mk:n korvaus jätettiin M. O. L.:n maksettavaksi. Hän hyödytti valtiota PLH:n palveluksessa ilmeisesti yhtä paljon kuin jos hän olisi palvellut puolustuslaitoksessa. On mahdollista, että 1.500 mk:n korvaus vastasi M. O. L.:n palkan eroa toisaalta puolustus-

laitoksessa ja toisaalta PLH:ssa, joskaan korvauksen tasasummaisuus ja ratkaisun perustelut eivät tue tällaista olettamusta.²⁵

4. *Yhteen veto.* Yhteisenä piirteenä eläkettä ja palkkaa koskevista vapauttamisratkaisuksista voidaan todeta, että maksuhojennuksiin on yleensä suhtauduttu verraten torjuvasti. *Liikaa tai perusteettomasti maksetun eläkkeen takaisinmaksusta ei ole eräitä harvoja poikkeustapauksia lukuunottamatta myönnetty vapautuksia. Maksuhelpotuksia-kin on myönnetty lähinnä vain maksuajan muodossa. Palvelussopimuksen rikkomisen aiheuttamasta korvauksesta ei ole myöskään myönnetty hojennuksia, jos korvausvelvollinen on siirtynyt pois valtion palveluksesta. Jos taas henkilö on jäänyt valtion palvelukseen, mutta rikkonut palvelussopimuksen siirtymällä muun kuin sitoumuksessa mainitun hallinnonhaaran toimeen, on osa sopimuksen rikkomiseen perustuvasta korvauksesta jätetty rikkojan maksettavaksi. Poikkeus- asemassa ovat olleet vain liikaa suoritettut palkat, joiden takaisin maksamisesta on myönnetty sekä helpotuksia että vapautuksia. Käytäntö on kuitenkin tässä kohdin verraten niukka, joten selvien periaatteiden osoittaminen hojennusten osalta ei ole ollut mahdollista.*

c. Muita julkisoikeudellisia maksuja

1. *Yleistä.* Vain eläkettä ja palkkaa koskevat maksuvapautusratkaisut muodostavat julkisoikeudellisten maksujen osalta eräänlaisen kokonaisuuden. Muut julkisoikeudellisia maksuja koskevat ratkaisut ovat perusteiltaan hyvin erilaisia ja muodostavat kokonaisuutena katsoen hyvin hajanaisen hojennustapausten ryhmän. Osan näistä ratkaisuksista muodostavat lisäksi eri asetuslakeihin perustuvat korvaustapaukset, joilla ei enää tätä nykyä ole sanottavaa merkitystä.

2. *Asetuslainsäädäntöön ja maanmittaustoimituksiin liittyvät maksut.* Asetuslainsäädäntöön liittyvistä maksuista muodostavat asiallisesti suu-

²⁵ Pelkästään sellaisen sitoumuksen nojalla, jossa henkilö on vain lupautunut pysymään valtion palveluksessa määrätyn ajan, ei häntä ole pidetty virastokäytännössä — sitoumuksen rikkomisesta huolimatta — korvausvelvollisena. Nykyisin tämänkaltaisiin palvelussitoumuksiin otetaan kuitenkin säännönmukaisesti yksityiskohtaiset ehdot sitoumuksen täyttämättä jättämisen aiheuttamasta korvausvelvollisuudesta.

rimman yhtenäisen ryhmän MHL:n mukaiset rappiokorvaukset. Niiden osalta on yleensä myönnetty joko maksuhelpotus²⁶ tai -vapautus.²⁷ Kun ratkaisuihin ei ole enää sanottavaa merkitystä, ei niihin ole syytä yksityiskohtaisesti puuttua. Samaa on sanottava MHL 53 §:n mukaisesta raivauskustannusten korvauksesta.²⁸ Eräistä asutuslainsäädäntöön liittyvistä ratkaisuista on kuitenkin saatavissa valaistusta MaksVapL 1 §:n tulkintaan.

VvM p. 2.1.1958, 1545/321 VMAD 1957 (Sähköasentaja E.L.) — E.L.:lle oli maksettu 777 mk:aa liikaa uudistilan perustamispalkkiota, minkä summan ASO oli 26.6.1957 velvoittanut hänet maksamaan takaisin valtiolle. E.L. pyysi maksunlykkäystä vuoden 1959 maaliskuun loppuun.

ASO ei vastustanut anomusta.

VvM myönsi E.L.:lle maksuaikaa vuoden 1958 loppuun ehdolla, että hän maksaa lykkäysajalta 6 %:n koron.

Ratkaisu on mielenkiintoinen sikäli, että se noudattelee eräässä suhteessa samaan aikaan annettuja eläkkeen takaisinmaksua koskevia ratkaisuja. Edellä todettiin, että liikaa tai perusteettomasti suoritettua eläkkeen takaisinmaksamisesta myönnettiin eläkkeen saajalle yleensä maksuaikaa. Ehdoksi asetettiin vuoteen 1959 saakka, että maksamattomalle pääomalle suoritettiin 6 %:n korko.²⁹ Juuri selostetussa sähköasentaja E.L.:n tapauksessa on sovellettu samaa periaatetta liikaa suoritettuun uudistilan perustamispalkkiosta vapauttamiseen.

Vahingonkorvausvelvollisuutta tarkasteltaessa todettiin, ettei tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta vapauteta.³⁰ Liikaa maksetun palkan takaisin suorittamisesta vastaava periaate ilmeni siinä, ettei myöskään vilpillisesti saadun liikapalkan takaisinmaksusta myönnetä huojausta.³¹ Periaate ilmenee myös erästä asutuslainsäädäntöön liittyvästä korvausasiasta.

VvM p. 9.11.1949, 84/101 VMKD 1949 (Filtri M.E.) — M.E. oli 17.4.1941 ostanut Porvoon kunnan Saxbyn kylässä sijaitsevan Hästläkars-nimisen tilan, joka oli 6.11.1936/322 annetun asetuslain 87 ja 89 §:issä säädettyjen rajoitusten alainen. Tämän vuoksi ASO oli, koska M.E. ei kuulunut asetuslain 1 §:ssä tarkoitettuihin

²⁶ Ks. esim. *VvM p. 2.12.1959, 789/553 VMKD 1959 (N.S.V.)*

²⁷ Ks. esim. *VvM p. 7.1.1954, 1108/257 VMAD 1953 (Työmiehen leski J.S.K.)* ja *VvM p. 5.8.1959, 592/113 VMAD 1959 (P.K.)*

²⁸ Ks. *VvM p. 12.6.1957, 662/126 VMAD 1957 (Varatuomari N.O.H.)*

²⁹ Ks. tarkemmin ed. s. 134 ss.

³⁰ Ks. ed. s. 113 ss.

³¹ Ks. ed. s. 141.

maansaantiin oikeutettuihin henkilöihin eikä luovutukseen ollut saatu ASO:n lupaa, 13.8.1941 määrännyt tilasta maksettavaksi 25 % sakkokorkoa valtion saamisen alkuperäisestä määrästä 1.500 mk:sta ja 4 % lisäkorkoa kulloinkin maksamatta olleelle pääomalle.

M. E. anoi vapautusta edellä mainitusta korvauksesta sakkokoron perimisen osalta, koska hän oli 17.4.1941 ja tammikuun 1942 väliseksi ajaksi antanut tilan vuokralle siirtoväkeen kuuluville henkilöille ja myynyt sittemmin 24.3.1944 tilan R. J. N. nimiselle rintamamiehelle lukuunottamatta erästä 6 ha aluetta, jonka hän oli 25.9.1947 myynyt maansaantiin oikeutetulle F. L:lle. Lisäksi M. E. selitti, ettei hän tiennyt tilan olleen asutuslain rajoitusten alainen. Anoja kertoi tarkoitukseenaan olleen käyttäjä tilaa siirtoväen Pika-asutusL:n (28.6.1940/346) edellyttämällä tavalla vastiketilana.³²

ASO:n mielestä sakko- ja lisäkoron tarkoitus — asutustoimenpiteiden turvaaminen — oli po. tapauksessa saavutettu, koska Hästläkarsin tila oli sittemmin joutunut maansaantiin oikeutetuille henkilöille eikä M. E:n voida katsoa menettelyllään saaneen sanottavaa hyötyä itselleen. Tämän vuoksi ei sakko- ja lisäkorkoa olisi enää ASO:n mielestä perittävä valtiolle.

Esittelijä lausui: »Koska M. E:n on asutuslain vastaisella tavalla hankkimastaan tilasta katsottava saaneen sinä aikana, jona se on ollut hänen omistuksessaan, taloudellista hyötyä, hylättäneen anomus.»

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

Ratkaisussa ei suoranaisesti viitattu tahalliseen tai vilpilliseen menettelyyn. Hylkäävän päätöksen perustaminen — esittelijän lausunnosta päätellen³³ — hakijan lainvastaiseen menettelyyn viittaa kuitenkin samoihin näkökohtiin. Mielenkiintoista ratkaisussa on myös, ettei sakkokoron suuruutta ja hakijan saamaa taloudellista hyötyä yritetty verrata toisiinsa ja ratkaista anomusta tältä pohjalta.

Maanmittaustoimituksiin liittyvien maksujen osalta on tarkasteltava aluksi erästä siirtokustannusten ennakkomaksun takaisinperimistä koskevaa ratkaisua.

VvM p. 11.7.1963, VM 47/13—26/63, (Tilallinen V. S. K.) — V. S. K:n omistaman Kela-nimisen tilan siirtämisestä aiheutuvat kustannukset olivat yhteensä 23.930 mk:aa, josta valtion tuli suorittaa 3.756 mk:aa ja siirtäjän itse 20.174 mk:aa. V. S. K:lle myönnettiin 7.1.1958 Oulun LH:n toimesta siirtokustannusten suorittamiseksi koko siirtokustannusten määrä 23.930 mk:aa, josta V. S. K:n itsensä maksettavaksi tuleva osuus oli perittävä häneltä myöhemmin takaisin. Myöntämispäätöksessä oli määrätty, että jos ennakkomaksu nostetaan vakuutta vastaan, oli sen, joka varat nosti, 5 vuoden kuluessa päätöksen antamisesta lukien eli siis 7.1.1963 mennessä toimitettava LH:lle asianmukainen todistus siitä, että

³² Ks. Pika-asutusL 22 §.

³³ Ks. myös ed. s. 3.

siirtotyöt olivat 1.1.1963 mennessä valmistuneet uhalla, että nostettu ennakkomaksu korkoineen ja kuluineen peritään muutoin takaisin yhdellä kertaa.³⁴ Jos siirtotyöt taas olivat valmiit 1.1.1963 mennessä, ennakkomaksu oli määrä peritä takaisin yhtä suurin vuotuismaksuin 10 vuoden aikana 7.1.1963 lukien.

V.S.K. nosti vakuutta vastaan edellä mainitut siirtokustannukset. 6.11.1932 V.S.K. — viitaten lääkärin, kunnanjohtajan ja kunnan rakennusmestarin lausuntoihin — anoi Oulun LH:lta siirtoajan pidentämistä vuoden 1964 loppuun. LH hylkäsi kuitenkin 14.11.1962 anomuksen sillä perusteella, ettei siirtotöiden suorittamiseksi määrättyä aikaa voitu lain mukaan pidentää.

V.S.K. teki kuitenkin 3.12.1962 Oulun LH:lle uuden anomuksen siirtotöiden suorittamisen määräajan pidentämiseksi vuoden 1963 syyskuun loppuun. Tämän lisäksi V.S.K. teki myös 5.12.1962 VN:lle anomuksen, jossa hän pyysi, ettei hänen nostamiaan ennakkomaksuja ryhdyttäisi perimään häneltä takaisin kokonaisuudessaan siinä tapauksessa, että hän esittää Oulun LH:lle vuoden 1963 syyskuun loppuun mennessä asianmukaisen todistuksen ko. töiden loppuun suorittamisesta, vaan että hän saisi maksaa ennakkomaksut takaisin alkuperäisen suunnitelman mukaan 10 vuoden aikana.

MaanmH esitti lausunnossaan, ettei sen mielestä LH:lla ollut mahdollisuutta myöntää jatkoaikaa siirron suorittamiseksi. Ennakkomaksujen takaisin suorittamisen lykkäämiseksi oli hakija *MaanmH:n* käsityksen mukaan esittänyt päteviä syitä, minkä vuoksi *MaanmH* esitti *MaksVapL:n* nojalla suostuttavaksi anomukseen.

MtM ja *Oulun LH* puolsivat anomusta.

VvM myönsi hakijalle helpotuksen siirtokustannusten takaisin suorittamisessa siten, että hän sai maksaa ne Oulun LH:n 7.1.1958 antaman päätöksen mukaisesti vuotuismaksuin 10 vuoden aikana mikäli hakija esittää 15.10.1963 mennessä Oulun LH:lle asianmukaisen todistuksen siitä, että siirtotyöt on saatettu loppuun 30.9.1963 mennessä. Mikäli hakija ei esitä tätä todistusta, peritään ennakkomaksun jäljellä oleva osa 15.10.1963 jälkeen yhdellä kertaa valtiolle takaisin 5 %:n korkoineen ennakon nostopäivästä lukien.³⁵

Ratkaisu osoittaa, miten *MaksVapL:n* säännösten perusteella päästiin V.S.K.:n asiassa ikään kuin 'kiertotietä' kohtuulliseen lopputulokseen. Vaikka tiettyä määräaikaa ei voitu pidentää, voitiin määräajan noudattamisen sanktioksi säädetyt taloudelliset seuraamukset kuitenkin *MaksVapL:n* nojalla 'poistaa'. *MaksVapL:n* perusteella voidaan siis ratkaisun mukaan lieventää ja poistaa tietyn säännöksen sanktioiksi asetetut taloudelliset seuraamukset, mikäli tällaista seuraamusta voidaan pitää valtiolle tulevana maksuna tai korvauksena. Tämä näkökohta avaa lain soveltamiselle aivan uusia näköaloja. Käytännön perusteella

³⁴ Ks. Laki maanmittaustoimitusten avustamisesta valtion varoilla 31.5.1938/217 ja sen täytäntöönpanosta 16.6.1938/249 annettua asetusta.

³⁵ Ks. myös asiallisesti samansisältöistä ratkaisua *VvM* p. 6.5.1964, *VM* 10/19—39—63 (*Tilalliset V. I. H., M. J. K., J. K. ja E. A. T.*)

on kuitenkin todettava, ettei VvM ole yleensä taipuvainen tällaisia taloudellisia sanktioita MaksVapL:n nojalla poistamaan.³⁶

Selostetun ratkaisun osalta voidaan perustellusti kysyä, oliko siinä MaksVapL 1 §:n soveltamisedellytykset olemassa. V.S.K:lta olisi ilmeisesti saatu perityksi koko korvaus myyttämällä hänen tilansa. Kysymyksessä ei ilmeisesti ollut maksukyvyttömyystapaus. Ratkaisu on kuitenkin perusteltavissa sillä, että V.S.K. olisi ehkä voinut muutoista hakemalla järjestää itselleen tosiasiallisen maksunlykkäyksen.³⁷

Maanmittaustoimitusten osalta on vielä syytä mainita seuraava maanmittauspalkkiota koskeva ratkaisu.

VvM p. 23.11.1955, 6/230 VMKD 1955 (*Maanviljelijä J.A.B*) — J.A.B:n maksettavaksi oli määrätty 362 mk:n suuruinen maanmittauspalkkio. J.A.B. pyysi, että hän saisi maksaa tämän palkkion 5 vuoden aikana.

MaanmH ilmoitti lausunnossaan, että J.A.B. oli loppukokouksessa *sopinut* maanmittauspalkkion suorittamisesta kertamaksulla. Sen vuoksi, ja kun ei ollut esitetty selvitystä, jonka mukaan kustannusten suorittaminen tuottaisi hakijalle huomattavia vaikeuksia, *MaanmH* esitti anomuksen hylättäväksi.³⁸

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluilla.

Ratkaisu on jälleen osoitus periaatteesta, jonka mukaan käytäntö on haluton myöntämään huojennuksia vapaaehtoiisiin sitoumuksiin perustuvista maksuista ja korvauksista.³⁹

3. *Teiden rakentamiseen liittyvät maksut ja korvaukset.* Tien rakentamiseen liittyvät maksut ja korvaukset ovat esiintyneet MaksVapL:n käytännössä lähinnä kahdessa yhteydessä. Toisaalta on pyydetty lykkäys valtion toimesta suoritettujen paikallisteiden rakentamiskustannusten takaisinmaksusta ja toisaalta taas tiealueen pakkolunastuskorvausten suorittamisesta.

Paikallisteiden rakentamiskustannusten takaisinmaksussa on kiinnitetty huomio lähinnä asianomaisen kunnan työhönsijoitusluokkaan ja veroäyriin. Näiden perusteella on toisissa tapauksissa myönnetty maksunlykkäys,⁴⁰ toisissa se on taas hylätty.⁴¹

³⁶ Ks. esim. ed. s. 93 s. käsiteltyjä viivästyskorkoa koskevia ratkaisuja.

³⁷ Mainittakoon, että eräissä tapauksissa on maanmittaustoimitusten siirtokustannusten maksunlykkäyksen ehdoksi asetettu 6 %:n korko maksamattomalle pääomalle. Ks. esim. VvM p. 13.11.1963, VM 90/13—26/63 (*Tilallinen P.J.P.*)

³⁸ Kursiivi lisätty.

³⁹ Ks. ed. s. 111.

⁴⁰ Ks. esim. VvM p. 27.8.1965, VM 7/15—29/65, (*Suomussalmen kunta*); VvM p. 27.8.1965, VM 18/19—29/65 (*Ullavan kunta*); VvM p. 25.11.1965, VM

Myös tiealueen pakkolunastuskorvausten suorittamisessa on myönnetty maksunlykkäyksiä.⁴² Varsinaista mielenkiintoa näiden ratkaisujen osalta on kuitenkin vain K:n maalaiskunnan tapauksella.

VvM p. 4.1.1950, 2299/415 VMAD 1949 (K:n maalaiskunta) — K:n maalaiskunta oli pakkolunastuslautakunnan päätöksellä velvoitettu suorittamaan valtiolle Kuopio—Varkaus maantiellä Pitkälähdessä—Rättimäen välisellä osalla tienoikaisuun tarvittun tiealueen lunastusmaksuja 78.044 mk:aa. Kunta anoi, että se saisi vaikean taloudellisen asemansa vuoksi maksuaikaa ilman korkoa vuoden 1950 loppuun.

Asiakirjojen mukaan VvM oli jo 16.2.1949 myöntänyt kunnalle maksunlykkäyksen vuoden 1949 loppuun 6 %:n korolla.

Kuopion LH puolsi esitystä ja katsoi, että tieoikaisulla oli merkitystä myös kaukoliikenteen kannalta.

KulkM ilmoitti, että sen tarkoituksena oli vuoden 1950 tulo- ja menoarvioon varatun määrärahan turvin esittää VN:lle, että K:n maalaiskunnalle myönnettäisiin valtion varoista 78.044 mk:n avustus ko. asiassa. Tämän vuoksi ministeriö puolsi anomusta siten, että K:n maalaiskunnalle myönnettäisiin maksunlykkäys siihen asti, kunnes po. avustustasialla ehditään ministeriössä käsitellä.

VvM myönsi K:n maalaiskunnalle lykkäystä ilman korkoa po. pakkolunastuskorvauksen maksamisesta siksi, kunnes KulkM:ssä on ratkaistu kunnan avustusta koskeva asia, kuitenkin enintään vuoden 1950 loppuun.

Ratkaisu tuo MaksVapL:n soveltamisen osalta esille kaksi uutta näkökohtaa. Toinen on se, että lain säännösten perusteella on mahdollista varata erilaisten avustusten ja korvausten käsittelylle aikaa. Selostetussa ratkaisussa maksunlykkäys annettiin juuri tässä tarkoituksessa.

Toinen ratkaisun esille tuoma näkökohta on maksuhuojennuksen korvaaminen valtion myöntämällä avustuksella. Sellaisissa tapauksissa, joissa tämä mahdollisuus on olemassa, ei MaksVapL:lla ole samaa merkitystä kuin tätä mahdollisuutta vailla olevissa tapauksissa. Lisäksi avustuksen myöntämisen edellytykset saattavat olla väljemmät kuin maksuvapautuksen myöntämisen edellytykset MaksVapL 1 §:ssä.

4. Yhteenveto muista julkisoikeudellisista maksuista. Yhteenvetona muista julkisoikeudellisista maksuista on todettava, ettei voida osoittaa mitään pelkästään niille ominaisia vapauttamisperiaatteita. Tämä johtuu siitä, että ratkaisut koskevat sisältönsä puolesta hyvin erilai-

36/19—29/65, (Houtskärin kunta); VvM p. 22.12.1965, VM 37/19—29/66, (Uudenkaupungin maalaiskunta)

⁴¹ VvM p. 14.1.1965, VM 24/19—29/64, (Järvenpään kauppalala)

⁴² Ks. esim. VvM p. 6.7.1960, VM 2/19—20—9/60 (Nokian kauppalala)

sia maksuja ja samaa asiaa koskevia ratkaisuja on lukumääräisesti yleensä hyvin vähän. Tästä huolimatta voidaan ratkaisujen nojalla havaita, että niissä on sovellettu samoja periaatteita, kuin edellä on eri yhteyksissä vapautuskäytännön perusteella osoitettu. Esimerkiksi liikaa maksetun uudistilan perustamispalkkion takaisinmaksusta vapauttamiseen on sovellettu samoja periaatteita kuin liikaa tai perusteettomasti maksetun eläkkeen takaisinperimiseen. VvM ei myöskään puuttunut maanmittauspalkkion maksamistapaan, koska hakija oli nimenomaan sopinut palkkion kertakaikkisesta maksusta.

Ratkaisut toivat esiin myös eräitä uusia näkökohtia MaksVapL 1 §:n soveltamisessa. Tällaisena voidaan pitää sitä, että *MaksVapL:n nojalla on katsottu voitavan myöntää helpotuksia myös sellaisissa tapauksissa, joissa maksuvelvollisuus on asetettu tietyn toimen määräaikana suorittamisen sanktioksi*. Edelleen on ratkaisujen nojalla todettavissa, että *MaksVapL 1 §:ää on käytetty myös sellaisen maksunlykkäyksen myöntämiseen, jonka tarkoituksena on ollut vain harkinta-ajan varaa-*minen toiselle viranomaiselle maksuvapautta hakeneen henkilön asiassa. Vihdoin todettiin, että maksuvapautusasia voidaan näissä tapauksissa 'korvata' valtion taholta maksun suorittamiseen myönnettyllä avustuksella.

d. Maksuhuojennusten arvostelua julkisoikeudellisten maksujen osalta

Julkisoikeudellisista maksuista ja korvauksista myönnettyjä huojennuksia tarkasteltaessa kiinnittyy huomio aluksi siihen, että näitä tapauksia on MaksVapL:n käytännössä lukumääräisesti huomattavasti vähemmän kuin yksityisoikeudellisiin suhteisiin liittyviä vapautusasioita. MaksVapL 1 §:n merkitys rajoittuu näin pääosaltaan valtion yksityisoikeudellisiin suhteisiin perustuvien maksujen ja korvausten huojentamiseen.

Toinen mielenkiintoinen piirre tarkastelluissa ratkaisuissa on käytännön torjuva suhtautuminen liikaa maksetusta eläkkeestä vapauttamiseen. Käytännössä tässä kohdin omaksuttu periaate viittaa siihen, ettei valtiolta perusteettomasti saadun hyödyn takaisinmaksusta myönnetä huojennuksia, vaikka korvausvelvollisen taloudellinen asema olisi hyvinkin heikko. Olipa tämän torjuvan suhtautumisen perustana kuitenkin mikä näkökohta tahansa ei sitä voida pitää perusteltuna eikä tarkoituksenmukaisena.

Ensinnäkin voidaan viitata MaksVapL:n historiikin tarkastelun yhteydessä mainittuihin ratkaisuihin. Niistä ilmenee, että ennen MaksVapL:n säätämistä myönnettiin yleensä huojennus liikaa maksetun eläkkeen takaisinmaksusta. Kun MaksVapL 1 §:n perusteluista ei ole saatavissa — ainakaan suoranaisesti — tukea sille, että lain säätämällä olisi ollut tarkoitus muuttaa tätä aikaisempaa käytäntöä, voidaan vapautuskäytännössä omaksuttuun torjuvaan periaatteeseen jo tämän nojalla kohdistaa painavia huomautuksia.

Toiseksi voidaan viitata eräisiin tarkasteltuja eläkeratkaisuja läheisesti sivuaviin tilanteisiin. Tällöin kiinnittyä huomio lähinnä *KEL 88 a § 1 mom:n* säännökseen.

„Jos tämän lain (= *KEL*) tai kansaneläkkeeseen suoritettavasta tukilisästä annetun lain (619/65) mukaista etua on maksettu aiheuttomasti tai määrältään liian suurena, on liikaa suoritettu määrä perittävä takaisin. Mikäli määrä on vähäinen ja muutoinkin, jos sen myöntämisen tai maksamisen ei ole katsottava johtuneen edunsaajan taikka hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tahi törkeästä tuottamuksesta, voidaan kuitenkin perimistoimenpiteistä luopua.“⁴³

Vastaava säännös on myös *SairausvakL 57 § 1 momentissa*.

Lainkohtien mukaan liikaa tai perusteettomasti maksetun eläkkeen takaisinsuorittamisessa ei olisi noudatettava sellaista torjuvaa suhtautumista kuin MaksVapL 1 §:n kohdalla muotoutunut käytäntö osoittaa. Erityisesti on syytä painottaa, että liikaa maksetun eläkkeen takaisinperimisestä voidaan luopua, jos liikamaksun »ei ole katsottava johtuvan edunsaajan taikka hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä tahi törkeästä tuottamuksesta». Edellä tarkastellut eläketapaukset⁴⁴ ovat taas rinnastettavissa juuri liikaa maksettuihin kansaneläkkeisiin. Tältäkin kannalta asiaa tarkastellen ei MaksVapL 1 §:n kohdalla liikaa maksetuista eläkkeistä vapauttamisessa muotoutunutta käytäntöä voida pitää perusteltuna.

Kolmanneksi on vielä viitattava elatusapua koskeviin oikeusjärjestyksemme säännöksiin. Esimerkiksi *AL 116 §:n* mukaan oikeuden päätös lasten huollosta tai puolison elatusvelvollisuudesta voidaan, vaikka siihen haetaan muutosta, heti panna täytäntöön niin kuin

⁴³ Sulut lisäty — *KEL 88a §* lisättiin lakiin 30.12.1965/705. Ennen oli periaatteeltaan samansisältöinen säännös *KEL 74 § 3 momentissa*. — Vrt. myös *Merikoski LM 1959 s. 27* ja siinä alav. 27.

⁴⁴ Ks. ed. s. 132 ss.

se olisi saanut lainvoiman. Jos puolison elatusvelvollisuutta koskevaa päätöstä sittemmin muutetaan tai päätös kumotaan, harkittakoon oikeus, onko puoliso saapa takaisin, mitä hän jo on suorittanut tai osan siitä. Käytännössä ei elatusapumaksuja velvoiteta kuitenkaan yleensä palauttamaan, vaikka elatusavun määrää muutoksenhaun johdosta alennetaan tai elatuspätös kumotaan.⁴⁵

Kun liikaa tai perusteettomasti suoritetusta eläkkeestä vapauttamista koskevaa käytäntöä tarkastellaan esitetyn valossa, käy sen perusteettomuus ilmeiseksi. Tosin MaksVapL 1 §:n perusteluissa ei nimenomaan mainita, että liikaa suoritettu eläke olisi asetettava muihin valtiolle tuleviin maksuihin ja korvauksiin nähden erityisasemaan. Aina ei liikaa eläkettä saanut henkilö ole myöskään sellaisessa asemassa, ettei hän pystyisi — esimerkiksi tulevilla eläke-erillä — suorittamaan liikamaksua takaisin. Huoltoeläkettä tai siihen verrattavaa avustusta muodossa tai toisessa saavan henkilön varallisuusasema on kuitenkin usein sellainen, ettei valtion etua voida katsoa loukattavan, vaikka liिकासuoritus jätettäisiin perimättä. Kun lisäksi oikeusjärjestyksen eri aloille kuuluvien säännösten perusteella on pääteltävissä, että elatukseen suoritettuja maksuja ei — tahallista tai törkeän tuottamuksellista menettelyä lukuunottamatta — yleensä ole suoritettava takaisin, ei kirjoittaja pidä liikaa tai perusteettomasti suoritetun eläkkeen takaisinmaksun kohdalla muodostunutta käytäntöä asianmukaisena.

F. ERAISTA MUISTA MAKSUISTA JA KORVAUKSISTA

a. Yleistä

Maksuhuojennusten käsittely on edellä tapahtunut siten, että tarkastelun kohteeksi on otettu tiettyyn oikeusjärjestyksen alaan kuuluva maksu tai korvaus. Ryhmittelyä on vielä täsmennetty siten, että tarkastelu on suoritettu tietystä perusteesta syntyneiden saatavien osalta erikseen. Näin on voitu osoittaa, miten MaksVapL:a sovellet-

⁴⁵ Ks. esim. seuraavia ratkaisuja KKO 1949 II 277, 1950 II 312, 1957 II 16 ja 1960 II 80.

taessa on suhtauduttu perusteeltaan erilaisiin maksuihin ja korvauksiin. On myös voitu todeta, että helpotusten ja vapautusten myöntämisessä on havaittavissa tiettyjä yleisiä saatavan perusteesta riippumattomia periaatteita.

Tässä luvussa käsiteltävien ratkaisujen tarkastelu tapahtuu toiselta pohjalta. Ratkaisuja ei ole ryhmitelty saatavan syntyperusteen mukaan, koska tarkasteltavaksi tulevat maksut ja korvaukset juontuvat mitä erilaisimmista perusteista eikä niitä voida sovittaa esimerkiksi edellä käytettyyn maksuryhmittelyyn. Tapaukset onkin koottu yhteen siten, että kussakin ryhmässä käsiteltävät ratkaisut ilmentävät tietyn huojennusten myöntämisessä muotoutuneen periaatteen.

b. Valtiolta saatu perusteeton etu

Liikaa tai perusteettomasti suoritettun eläkkeen takaisinmaksusta vapauttamista tarkasteltaessa todettiin, että käytännössä ollaan haluttomia myöntämään korvausvelvolliselle huojennuksia. Ratkaisuissa ei kuitenkaan perusteltu tätä torjuvaa suhtautumista.¹ Ongelmaa valaisivat kuitenkin seuraavat ratkaisut.

VvM p. 5.11.1952, 64/145 VMKD (Maanviljelijä J.K.) — J.K. oli 20.7.1941 sotapalvelusta suorittaessaan joutunut sairaalahoitoon mielisairaudesta ja kaatumataudista johtuneen tylsistymisen vuoksi. Hän oli sittemmin hakenut valtion tapaturmatoimistolta korvausta mainittua palvelusta suorittaessaan saamakseen väittemänsä aivojen ruhevamman ja siitä johtuneen kaatumataudin perusteella: Valtion tapaturmatoimisto myönsikin J.K:lle korvauksen, jota oli ehditty maksaa 2.677 mk:aa ennen kuin tapaturmatoimisto oli saanut tiedon, ettei J.K:n sairaus ollut aiheutunut sotapalveluksen aikana. Hän oli nimittäin sairastanut tautia 8-vuotiaasta asti.

Tapaturmatoimiston vaadittua korvauksen takaisinmaksua J.K. anoi työttömyytensä ja sairautensa perusteella vapautusta maksusta.

Valtion tapaturmatoimisto ja SosM puolsivat anomusta.

Esittelijä lausui: »Koska hakija on saanut perusteettoman edun ja kun hänen vanhempansa eivät ole varattomia, ehdotetaan anomus tässä vaiheessa hylättäväksi.»

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

VvM p. 29.4.1959, 433/80 VMAD 1959 (V.I.V.) — Kymen LH oli 7.11.1958

¹ Ks. ed. s. 132 ss.

velvoittanut autoilija E. V:n kuolinpesän osakkaat V. I. V:n omasta puolestaan ja alaikäisten lastensa E. J:n, M. P. I:n ja K. K:n holhoojana suorittamaan valtiolle 1.225 mk:aa korvaukseksi siitä, että E. V:lle oli 2.12.1949 myönnetty perusteettomasti sanotun summan suuruinen metsäkorvaus. V. I. V. anoi omasta ja alaikäisten lastensa puolesta vapautusta maksuvelvollisuudesta.

PlM puolsi anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, mikäli se koski korvauksesta vapauttamista, koska hakijat ovat saaneet perusteettoman edun. Hakijat oikeutettaneen kuitenkin maksamaan po. korvaus takaisin valtiolle *PlM*:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä 5 vuoden aikana.

VuM hylkäsi anomuksen, mikäli se koski korvauksesta vapauttamista, mutta oikeutti hakijat, mikäli he halusivat tätä etua hyväkseen käyttä, maksamaan korvauksen takaisin *PlM*:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä 5 vuoden aikana.

Ratkaisuissa ei liikaa suoritettujen korvausten takaisin suorittamisesta myönnetty vapautusta, koska hakijat olivat saaneet perusteettoman edun valtion kustannuksella. Kummassakin ratkaisussa oli kysymyksessä valtion taholta valtiokoneiston ulkopuolella olevalle henkilölle myönnetty avustus. Tapaukset ovat siis tässä suhteessa rinnastettavissa eräällä tavalla liikaa maksettuihin eläkkeisiin. Edellä² tarkastelluissa eläkeratkaisuissahan oli myös kysymys valtiokoneiston ulkopuolella oleville henkilöille myönnetyistä 'avustuksista'. Vaikka eläke ja muunlainen avustus eivät olekaan täysin toisiinsa rinnastettavissa, on selostettujen ratkaisujen ja eläkkeen takaisinmaksupäätösten kohdalla omaksuttujen periaatteiden nojalla pääteltävissä, että *valtiolta saadun perusteettoman avustuksen takaisinmaksusta ei pääsääntöisesti myönnetä edes osittaista vapautusta. Tähän periaatteeseen ei näy myöskään vaikuttavan se, mistä syystä perusteeton suoritus on tapahtunut.*³

Viimeksi selostettu V. I. V:n ratkaisu sivuaa myös eläkeratkaisujen kohdalla avoimeksi jäänyttä korkokysymystä.⁴

V. I. V:lle myönnettiin perusteettomasti valtiolta saadun korvauksen takaisinmaksussa lykkäys ilman korkoehtoa. Samassa esittelyssä ratkaistiin kuitenkin eläkkeen takaisinmaksusta vapauttamista koskeva anomus, jossa taas sovellettiin 6 %:n korkoehtoa.⁵ Tämä tapaus oli kui-

² Ks. ed. s. 132 ss.

³ Ks. esim. ed. s. 133 ss. selostettuja eläketapauksia.

⁴ Ks. ed. s. 134 ss.

⁵ *VuM* p. 29.4.1959, 535/102 VMAD 1995 (S. I. A. N.) — Selostettu ed. s. 133.

tenkin viimienen korkoehdon soveltamista koskenut eläkeratkaisu.⁶ Korkoehdon soveltamisessa voidaan näin tätä ajankohtaa pitää eräänlaisena rajapyykkinä. Kun samassa esittelyssä on kuitenkin annettu asiallisesti samankaltaisissa asioissa korkoehdon osalta erilaiset ratkaisut ilman, että ongelmaan olisi ratkaisujen perusteluissa tai esittelijän lausunnoissa puututtu, ei kysymyksessä voi olla mikään periaatteellinen kannanmuutos.

Maanviljelijä J. K:n tapauksen osalta voidaan vielä todeta, että anomus olisi ilmeisesti hylätty myös sillä perusteella, että J. K. oli tahalliseksi menettelyllään hankkinut itselleen perusteettoman korvauksen. Tällä näkökohdalla ei — otettaessa huomioon esittelijän lausunto — ole kuitenkaan ilmeisesti ollut vaikutusta asian ratkaisuun.⁷ Tähän viittaa myös se, että kummassakin viimeksi selostetussa ratkaisussa oli esittelijän lausunto perustelun osalta samansisältöinen, vaikka viimeksi selostetussa V. I. V:n ratkaisussa ei — niin kuin J. K:n tapauksessa — asiakirjojen mukaan ollut mitään viitteitä tahallisesti valtion kustannuksella hankitusta edusta.

Mielenkiintoista V. I. V:n ratkaisussa on myös, että henkilön varallisuusasemaa arvosteltaessa ei kiinnitetty huomiota pelkästään hänen hakemuksen tekohetken varallisuuteensa vaan myös siihen, miten hänen varallisuusasemansa tulevaisuudessa tulee — esimerkiksi mahdollisen perinnön johdosta — kehittymään.⁸

c. Maksun tai korvauksen 'korjautumistapaukset'

Kun valtio ei myönnä huojennuksia valtiolta perusteettomasti saadun edun takaisinmaksusta, olisi johdonmukaista, että huojennuksia vuorostaan myönnettäisiin silloin, kun valtio on tavallaan perusteettomasti hyötynyt korvausvelvollisen kustannuksella. Tähän vastakohtaispäätelmään on saatavissa tukea myös vapautuskäytännöstä.

VvM p. 1.6.1955, 352/70 VMAD 1955 (Maanviljelijä E. M.) — E. M. oli hallintasonpimuksen nojalla viljelemältään, mutta ASO:n omistamalta maalta ilman lupaa

⁶ Ks. yksityiskohtaisesti ed. s. 133 ss.

⁷ Ks. ed. s. 3.

⁸ Ks. ed. s. 153 selostettua maanviljelijä J. K:n tapausta.

hakkauttanut ja myynyt 1.151 kj³ mäntytukkeja, minkä vuoksi Asikkalan KO tuomitsi E. M:n 11.3.1954 luvattomasta metsänmyynnistä sakkorangaistukseen ja velvoitti hänet korvaamaan ASO:lle luvatta myymiensä puiden arvon 944 mk:lla sekä oikeudenkäyntikulut 15 mk:lla.

E. M. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta vaikean taloudellisen asemansa perusteella.

ASO ilmoitti lausuntonaan, että ko. tila myytiin 16.11.1954 E. M:lle, jolloin hän suoritti tilasta tilusselitelmän edellyttämän hinnan siihen luettuna luvattomasti hakattujen puiden arvo. Valtio ei ASO:n mielestä ollut näin ollen kärsinyt mitään vahinkoa E. M:n hakkuun johdosta, minkä vuoksi ASO esitti, että E. M. vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta oikeudenkäyntikulukorvausta lukuunottamatta.

VvM vapautti E. M:n enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun hän oli maksanut oikeudenkäyntikulukorvauksen 15 mk:aa.

VvM myönsi vapautuksen korvausvelvollisuudesta, kun se tarkoitus, jota varten korvauksen maksaminen oli säädetty, oli rauennut. Tässä yhteydessä voidaan myös viitata tahallisesti aiheutetun vahingon tarkastelussa selostettuun J. P:n ja M. J. R:n tapaukseen.⁹ Siinä myönnettiin poikkeuksellisesti tahallisella rikoksella aiheutetusta vahingonkorvausvelvollisuudesta helpotus, kun tuhoutunut rakennus olisi rauhanteon yhteydessä jäänyt joka tapauksessa maan rajojen ulkopuolelle. Valtio olisi siis siinäkin saanut eräällä tavalla perusteettoman edun, jos korvausvelvollisille ei olisi myönnetty maksuhelpotusta.

Kaikissa niissä tapauksissa, joissa lausunnon antanut viranomainen on katsonut maksun tarkoituksen rauenneeksi, ei ole kuitenkaan myönnetty käytännössä huojoennusta. Esimerkkinä voidaan mainita fil.tri M. E:n tapaus,¹⁰ jossa ASO ehdotti maksuvapautusta, koska maksettavaksi määrätyn sakko- ja lisäkoron tarkoitus oli jo saavutettu. VvM hylkäsi kuitenkin anomuksen. Fil.tri M. E:n ja viimeksi selostetun maanviljelijä E. M:n ratkaisujen perusteella ei ole kuitenkaan osoitettavissa, mitä seikkaa on kulloinkin pidettävä ratkaisevana huojoennuksen saamiseksi tällaisessa tilanteessa. Kummassakin tapauksessa oli velallisen menettely tahallista, mutta maanviljelijä E. M:n tapauksessa hakijan taloudellisilla vaikeuksilla on mahdollisesti ollut suurempi merkitys kuin fil.tri M. E:n tapauksessa.

⁹ Ks ed. s. 116 s.

¹⁰ VvM p. 9.11.1949, 84/101 VMKD 1949. Selostettu ed. s. 145 s.

d. Valtio ei saa joutua huonompaan asemaan kuin muut velkojat

Maksuhuojennuksia myönnettäessä on pidetty periaatteena, ettei valtio saa joutua huonompaan asemaan kuin muut velkojat.

VuM p. 15.1.1953, 4/335 VMKD 1953 (P & T Oy) — P & T Oy oli ostanut MetsäH:lta yhteensä 37.127 kj³ sahapuita, joiden laskutushinta oli 616.825 mk:aa, mistä summasta yhtiö oli suorittanut 216.825 mk:aa ja viivästyskoron 29.142 mk:aa. Yhtiö oli näin ollen vielä velkaa MetsäH:lle 400.000 mk:aa ja pyysi, että valtion puolesta luovuttaisiin velan puoliskosta eli 200.000 mk:sta. Eräs liikepankki oli nimittäin luvannut yhtiölle lisäluottoa, jos MetsäH myöntää velan osalta maksunlykkäystä 31.8.1953 saakka entisiin vakuuksiin.

MtM myönsi kuitenkin 12.11.1952 maksuajan pidennystä vain 31.3.1953 saakka asettaen lisäehtoja vakuuksien osalta. Tämän vuoksi asianomainen liikepankki kieltäytyi jatkamasta luotonantoa, koska se olisi joutunut yksin kantamaan yhtiön tappion.

MetsäH esitti lausunnossaan kaksi vaihtoehtoa:

a) Anomukseen suostuminen merkitsisi, että MetsäH saisi heti 200.000 mk:aa korkoineen ja että yhtiö jäisi ainakin toistaiseksi jatkamaan toimintaansa ja ostaisi MetsäH:lta sitä varten uusia sahatukkeja, joiden täyden hinnan maksamisesta asianomainen liikepankki asettaisi takuun, ja

b) anomuksen hylkääminen merkitsisi — ellei viitattu liikepankki muuta mieltään ja aseta yhtiön käytettäväksi varoja MetsäH:n tyydyttämiseksi — yhtiön konkurssia, jossa velkojille jaettaisiin osingot säännönmukaisen konkurssimenettelyn jälkeen.

Kumpi näistä vaihtoehtoista oli valtiolle edullisempi, riippui MetsäH:n käsityksen mukaan olennaisesti siitä, minkälaiset hinnat konkurssipesän omaisuudesta saadaan. MetsäH ei voinut kuitenkaan antaa mitään vakuutusta siitä, että konkurssimenettelyn tietä saataisiin sellainen jako-osuus, että se arvossa ylittäisi sen, mitä saataisiin anomukseen suostuttaessa.

Lohtajan nimismiehen ilmoituksen mukaan yhtiön omaisuutta oli hänen pöytäkirjassaan pantu myymis- ja hukkaamiskiellon alaiseksi 1.232.250 mk:aa ja muualla 88.000 mk:aa. 30.11.1952 päivätyn omaisuustaseen mukaan yhtiön velat nousivat 1.248.638 mk:aan.

Esittelijä lausui: »Edellä olevasta selviää, että hakijayhtiö on konkurssikypsässä tilassa. Jos valtion puolesta luovuttaisiin perimästä saatavaa 200.000 mk:n osalta, merkitsisi se vastaavaa etua yhtiön muille velkojille. Tämän vuoksi katson, ettei anomukseen voida valtion etua loukkaamatta suostua.»

VuM hylkäsi anomuksen.

Periaate ilmenee vielä selvemmin P & T Oy:n jälkiselvittelyyn liittyvästä ratkaisusta.

VvM p. 31.3.1954, 287/64 VMAD 1954 (K.E:n konkurssipesä) — Valtio velkoi P & T Oy:n takaajana olleen K.E:n jakamattoman kuolinpesän konkurssissa puutavarakauppoihin perustuvia sakkokorkoja, joiden suuruus oli osittain 10 % ja osittain 11 %. Konkurssipesä anoi sakkokoron alentamista.

VvM alensi sakkokoron 8 %:ksi kuitenkin niin, että jos muut velkojat kuin valtio saavat joillekin erille tätä suuremman koron, niin MetsäH:n tulee saada vastaavalle määrälle vastaavan suuruinen korko.

Omaksuttua periaatetta on pidettävä perusteltuna. Valtion etua loukataan epäilemättä, jos valtio konkurssitilanteessa luopuu saatavastaan tai sen osasta muiden velkojien hyväksi. Saatavasta luopuminen on perusteltua vain, mikäli muut velkojat eivät pääse tästä hyötymään.

e. Eräät muutoksen hakemiseen liittyvät tapaukset

MaksVapL 1 §:n osalta on lopuksi paikallaan esittää kaksi muutoksen hakemiseen liittyvää maksuvapautusratkaisua.

VvM p. 2.12.1954, 1296/278 VMAD 1954 (E.R. OY). — Yhtiö, jonka toimitusjohtajan oli M. P. R., oli 15.5.1950—28.4.1951 välisenä aikana jatkuvasti säännöstelymääräysten vastaisesti myynyt ja pitänyt kaupan erilaisia tekstiilitarvikkeita, minkä vuoksi Mikkelin RO oli 13.8.1952 tuominnut M. P. R:n jatketusta säännöstelymääräysten rikkomisesta sakkorangaistukseen ja menettämään yhteisvastuullisesti E.R. Oy:n kanssa valtiolle rikoksen tuottamana tai siitä odotettavissa olleena hyötynä 4.652 mk:aa ja säännöstelymääräysten vastaisesti käsitellyn omaisuuden arvona 1.000 mk:aa.

E.R. Oy tyytyi RO:n päätökseen ja maksoi korvaukset päätöksen mukaisesti. M. P. R. haki sitä vastoin muutosta päätökseen ja Itä-Suomen HO alensikin hänen osuutensa valtiolle menetetyksi tuomitusta ja E.R. Oy:n kanssa yhteisvastuullisesti maksettavaksi määrätystä taloudellisesta hyötyseuraamuksesta 1.300 mk:si. KKO pysytti 14.9.1953 antamassaan päätöksessä HO:n ratkaisun.

E.R. Oy anoi, että yhtiön valtiolle suorittamasta hyötyseuraamuksesta palautettaisiin 3.352 mk:aa.

Mikkelin LH esitti lausunnossaan, että kohtuussyyden vuoksi anomukseen olisi suostuttava.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluitta.

Ratkaisussa ei siis MaksVapL:n nojalla palautettu sitä 'vahinkoa', mikä korvausvelvolliselle aiheutui muutoksenhaun laiminlyönnistä. Toisin meneteltiin sitä vastoin A. S. K:n kuolinpesän tapauksessa.

VvM p. 9.5.1962, VM 15/19—38/62 (A. S. K:n kuolinpesä) — Mäntsälän KO oli 21.2.1956 velvoittanut A. S. K:n maksamaan valtiolle korkoineen takaisin sen 2.450 mk:n määräisen korvauksen metsänkäytöstä, joka PLM:n korvauslautakunnan 9.6.1947 antaman päätöksen nojalla oli vuonna 1952 myönnetty hänen miehelleen.

Lisäksi A. S. K. oli velvoitettu maksamaan oikeudenkäyntikulua 20 mk:aa. A. S. K:n kuolinpesä anoi vapautusta palautettavaksi määrätyn summan korkojen sekä oikeudenkäyntikulujen suorittamisesta.

PiM lausui: »KKO on eräissä vastaavan laatuissa jutuissa katsonut, että kyseisen luonteiset korvaukset on käsiteltävä hallinnollisessa tuomioistuimessa. KHO on antanut tällaisissa asioissa useita päätöksiä, joissa on hylätty PiM:n korko- ja oikeudenkäyntikuluvaatimukset vastaavissa tapauksissa. Kun po. tapauksessa A. S. K. kuitenkin jätti hakematta muutosta alioikeuden päätökseen, saavutti se lainvoiman eikä asia joutunut lainkaan hallinnollisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Siten on A. S. K. — eli nyttemmin hänen kuolinpesänsä — joutunut huonompaan asemaan kuin muut vastaavassa asemassa olleet korvausvelvolliset. Tämän vuoksi PiM:ö ehdottaa suostuttavaksi anomukseen.»

VvM — »Kun valtion etua KHO:n omaksuma kanta huomioon ottaen ilmeisesti ei loukata, suostutaan anomukseen.»

VvM on siis antanut samankaltaisissa asioissa sisällöltään vastakkaiset ratkaisut. Niiden perustelujen ja viranomaisien lausuntojen nojalla ei ole pääteltävissä, kummassa ratkaisussa omaksuttua periaatetta olisi pidettävä pääsääntönä. Tästä huolimatta on lähdettävä siitä, ettei MaksVapL:n nojalla voida — korvausvelvollisen maksukyvyttömyystapauksia lukuunottamatta — myöntää huojennuksia muutoksenhaun laiminlyönnin aiheuttamista 'vahingoista'. Muutoksenhakukeinot on säädetty sen vuoksi, että asianosainen, joka ei ole tyytyväinen alitai ylioikeuden ratkaisuun, voi saattaa asian ylemmän tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos hän tyytyy päätökseen, on hän sen sitoma. Tukea ei ole saatavissa sellaiselle tulkinntalle, että MaksVapL:n säätämisellä olisi pyritty antamaan valtion velallisille erikoisetu tässä suhteessa. Vain erityisissä olosuhteissa — niin kuin A. S. K:n kuolinpesän tapauksessa, jolloin oikeuskäytännössä ei aikaisemmin ollut esiintynyt vastaavaa tapausta — saattaa huojennus tulla kysymykseen. Jos esimerkiksi alitai ylioikeuden lainvoiman saaneen ratkaisun antamisen jälkeen ilmenee, että alitai ylioikeuden ratkaisu rakentuu selvästi vastaavissa asioissa myöhemmin kiteytyvistä periaatteista poikkeavaan lainsovellutukseen, voitaneen maksuhelpotus tai -vapautus poikkeustapauksissa yhtäläisyyden saavuttamiseksi myöntää.

E. R. Oy:tä koskevaan ratkaisuun on saattanut vaikuttaa näkökohta, jonka mukaan taloudellisen hyödyn menettämistä voidaan tuskin pitää MaksVapL:n tarkoittamassa mielessä valtiolle tulevana maksuna tai korvauksena.¹¹

¹¹ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 267 ss.

f. Yhteenveto

Viimeksi tarkastellut »muut maksut ja korvaukset» muodostavat sisältönsä puolesta — niin kuin jakson alussa mainittiin ¹² — hyvin hajanaisen ryhmän. Tästä huolimatta voidaan siinä selostettujen ratkaisujen nojalla osoittaa eräitä vapauttamisperiaatteita. Ensinnäkin todettiin, *ettei maksuhuojennuksia — maksuaikaa lukuunottamatta — myönnetä, mikäli korvausvelvollinen on saanut valtion kustannuksella perusteettoman edun*. Samalla saatiin valaistusta siihen torjuvaan suhtautumiseen, joka on käytännössä havaittu eläkkeen takaisinmaksusta vapauttamisen kohdalla. Eläkeratkaisujen korkoehdon osalta saatiin niin ikään viitteitä, joiden mukaan ehdon poisjääminen ei ole ilmaus mistään periaatteellisesta kannanmuutoksesta.

Toisena näkökohtana voidaan mainita periaate, jonka mukaan *valtio on taipuvainen myöntämään huojennuksia maksuista ja korvauksista, mikäli niiden tarkoitus on jo ennen suoritusta saavutettu*. Periaatteen merkitys rajoittuu lähinnä sanktioluonteisiin maksuihin. Käytännön nojalla ei ole kuitenkaan yksityiskohtaisesti osoitettavissa, koska maksun tai korvauksen tarkoitus on eri tapauksissa katsottava saavutetuksi.

Vihdoin osoitettiin, *ettei valtio huojennuksia myöntäessään saa joutua huonompaan asemaan kuin muut velkojat*. MaksVapL:n nojalla ei voida myöskään pääsääntöisesti myöntää huojennuksia ali- tai yli-oikeuden tuomitsemasta maksu- tai korvausvelvollisuudesta pelkästään sen nojalla, että toisten velallisten korvausmäärät ovat muutoksenhaun johdosta muuttuneet.

G. MaksVapL 1 §:n KOHDALLA SOVELLETTAVAT YLEISET PERIAATTEET

MaksVapL 1 §:n tarkastelun alussa todettiin, että lainkohdassa asetetaan vain yksi ehdoton edellytys huojennusten myöntämiselle. VN:lla on oikeus myöntää helpotuksia tai vapautuksia vain, »mikäli valtion etua ei loukata». Käsite »valtion etu» todettiin kuitenkin niin epä-määräiseksi, ettei sen perusteella ollut yksittäistapauksessa saatavissa ohjetta maksuhuojennusten myöntämiseen. Tämän vuoksi on paikallaan erilaisia maksuja ja korvauksia koskeneen vapautuskäytännön tar-

¹² Ks. ed. s. 131 s.

kastelun päätteeksi pyrkii selvittämään, onko valtion etua ratkaistaessa osoitettavissa tiettyjä yleisiä maksun ja korvauksen laadusta ja syntyperusteesta riippumattomia periaatteita.

Ensimmäisenä vapautuskäytännön hallitsevana piirteenä voidaan mainita, että *käytännössä on oltu haluttomia myöntämään huojennuksia oikeustoimiperusteisista maksuista*. Henkilöä, joka on vapaaehtoisesti sitoutunut johonkin suoritukseen, ei yleensä vapauteta velvoitteesta ilman erittäin painavia taloudellisia syitä.¹³

Toisena vapautuskäytännön hallitsevana ajatuksena on periaate, jonka mukaan *tahalliseen tai vilpilliseen menettelyyn perustuvasta maksusta tai korvauksesta ei myönnetä huojennuksia*. Selvimmin on tämä näkökohta tullut esille vahingonkorvauksen yhteydessä. Käytännössä on miltei poikkeuksetta hylätty tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta pyydettyt helpotukset ja vapautukset. Tämän lisäksi on myös muiden perusteeltaan hyvinkin erilaisten maksujen kohdalla hylkäyksen perusteena viitattu monasti korvausvelvollisen lainvastaiseen tai vilpilliseen menettelyyn.

Selostettua periaatetta sivuaa läheisesti näkökohta, jonka mukaan *valtion kustannuksella saadun perusteettoman edun takaisin suorittamisesta ei myönnetä vapautuksia*. Tällaisissa tapauksissa on kuitenkin myönnetty maksuaikaa. Huomiota ei tässä kohdin ole kiinnitetty siihen, onko perusteettoman edun saaja ollut vilpillisessä tai vilpittömässä mielessä.

Eräissä ratkaisuihin on maksuhuojennusten ehdoksi asetettu, että *valtion kanssa kilpailevina velkojina esiintyvät eivät saa maksuhelpotusten tai -vapautusten perusteella päästä valtiota edullisempaan asemaan*. Vaikka periaate on lausuttu julki vain eräiden ratkaisujen perusteluissa, voidaan tämäkin periaate yleistää koskemaan kaikkia maksuvapautustapauksia. On vaikea ajatella, että valtion etua ei loukattaisi, jos valtion myöntämän huojennuksen hyöty koituisi valtion kanssa velallisen varallisuudesta kilpaileville velkojille.

Mainittakoon lopuksi, että *suurin osa MaksVapL 1 §:n nojalla ratkaistuista tapauksista on koskenut yksityisoikeudellisia maksuja ja korvauksia*. Julkisoikeudellisia maksuja koskevat ratkaisut muodostavat lukumääräisesti melko pienen ja sisältönsä puolesta verraten hajanaisen tapausryhmän.

¹³ Vrt. myös *Stang* s. 1 ss.

IV. VIRKAMIEHEN VAPAUTTAMINEN VAHINGONKORVAUSVELVOLLISUUDESTA

(MaksVapL 2 §)

A. YLEISTA

MaksVapL 1 § sisältää yleissäännöksen valtiolle tulevien maksujen ja korvausten huojentamisesta. Lain 2 § koskee sitä vastoin vain tiettyjä henkilöitä, *valtion viran tai toimen haltijoita* ja heitäkin vain sikäli, kun kysymys on *virassa tai toimessa valtiolle aiheutetusta vahingosta*. Lainkohtaa sovelletaan lisäksi vain sellaiseen korvaukseen, joka on *tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen tuomitsema*. Huojennusta ei voida kuitenkaan myöntää, jos vahinko on aiheutettu *tahallisesti tai törkeästi tuottaen*.

MaksVapL 2 § on esitetyn mukaan soveltamisalaltaan huomattavasti lain 1 §:ää suppeampi. Se koskee ensinnäkin vain valtion viran ja toimen haltijoita. Lisäksi on ratkaiseva eroavuus huojennusten myöntämisedellytyksissä. MaksVapL 1 §:ssä asetetaan tässä suhteessa vain hyvin yleinen rajoitus »mikäli valtion etua ei loukata». Lain 2 §:ssä taas huojennusten myöntäminen on sidottu moniin ehdottomiin edellytyksiin. Täytyy olla kysymyksessä a) vahinko, jonka b) viran tai toimen haltija on virassaan tai toimessaan valtiolle aiheuttanut ja jonka c) tuomioistuin tai hallinnollinen viranomainen on velvoittanut hänet korvaamaan. Vahinko ei saa kuitenkaan olla d) tahallisesti eikä törkeästi tuottaen aiheutettu. Vasta kun nämä edellytykset ovat olemassa, tulee ratkaistavaksi varsinainen pääasia — myönnetäänkö huojennus vai ei.

Sidotun ja vapaan harkinnan välinen ero tulee esille myös MaksVapL 2 §:n kohdalla. Edellä mainittujen ehdottomien huojennusedellytysten toteaminen on sidottua harkintaa. Jos vahinko esimerkiksi todetaan aiheutetun tahallaan tai törkeästi tuottaen, ei VN eikä VvM

voi myöntää huojennusta. Ehdottomien huojennusedellytysten jälkeen esille tuleva varsinainen pääasiaratkaisu — huojennuksesta päättäminen — on sitä vastoin vapaata harkintaa. VN tai VvM voi huojennuksen myöntää, jos se katsotaan aiheelliseksi. Velvollisuutta tähän ei ole. Lainsäätäjä on antanut ohjeeksi vain, että »kussakin yksityistapauksessa olevat asianhaarat» on otettava huomioon.¹

B. MaksVapL 2 § VAHINGONKORVAUSOIKEUDELLISENA SÄÄNNÖKSENÄ

MaksVapL 2 § on — niin kuin edellä esitetystä on käynyt ilmi — vahingonkorvausoikeudellinen säännös. Siinä on puututtu eräällä tavalla vahingonkorvauksessa sovellettuun täyden korvauksen periaatteeseen.¹ Vaikka valtio ei pääsääntöisesti saa lupua saatavistaan, on VN:lla ja VvM:llä oikeus edellä mainituin edellytyksin luopua tuomittusta vahingonkorvauksesta. MaksVapL 2 § on siis rinnastettavissa niihin säännöksiin, joissa on poikettu täyden korvauksen periaatteesta. Tosin näiden säännösten ja MaksVapL 2 §:n välillä on eroavuus. Lainsäädännössä on poikkeukset yleensä toteutettu siten, että tuomioistumelle on annettu oikeus henkilöä korvausvelvolliseksi tuomittaessa sovitella korvauksen suuruutta tietyin edellytyksin tai korvausvelvollisuudelle on jo laissa määrätty yläraja. Täyden korvauksen periaatteesta on siis poikettu jo korvausvelvollisuutta määrättäessä. MaksVapL 2 §:ssä taas korvaukseen oikeutettu luopuu jo tuomitusta täydestä korvauksesta. Kysymyksessä on kuitenkin itse asiassa vain saman periaatteen erilainen toteuttamistapa.

MaksVapL 2 §:n perusteluissa on myös nimenomaan viitattu siihen, että täyden korvauksen periaate saattaa johtaa kohtuuttomuuksiin. VN:n oikeutta myöntää viran tai toimen haltijalle joko kokonaan tai osittain vapautus virassaan tai toimessaan valtiolle aiheuttamansa vahingon korvaamisesta perusteltiin nimittäin sillä, että »tällaisten vapautusten myöntäminen on osoittautunut välttämättömäksi varsinkin valtionrautateillä, missä viran tai toimen haltija virassa tai toimessa sattuneen vähäisen erehdyksen kautta on voinut aiheuttaa valtiolle

¹ Vrt. myös Merikoski LM 1959 s. 27.

¹ Ks. ed. s. 127 ss.

vahingon, joka suuruuteensa nähden ei ole suhteellinen sattuneen erehduksen laatuun ja jota viran tai toimen haltija ei pysty valtiolle korvaamaan muuta kuin pieneltä osalta.»²

MaksVapL 2 § liittyy siis erääseen vahingonkorvausoikeuden perusongelmaan. Lainkohta noudattaa myös samoja periaatteita, kuin täyden korvauksen periaatteesta poikkeavat vahingonkorvauksen sovitte-lusäännökset yleensä. Niiden nojalla voidaan nimittäin korvausvelvollisuutta alentaa »osoitetun syyllisyyden määrän, vahingon suuruuden tai muiden olosuhteiden mukaan, niinkuin harkitaan kohtuulliseksi.»³ Toisista lainkohdista ilmenee lisäksi nimenomaan, ettei sovit-telu ole mahdollinen, jos vahinko on aiheutettu tahallisesti tai tör-keästi tuottaen.⁴ Kun MaksVapL 2 §:ssä evätään huojoennusten myön-täminen tahallisesti tai törkeästi tuottaen aiheutetuista vahingoista, on säännös näin ollen eräs ilmaus vahingonkorvausoikeudessa sovelletta-vasta laajemmasta periaatteesta.

MaksVapL 2 §:ää voidaan tarkastella myös vastuuvarausoiikeutta kos-kevien periaatteiden valossa. Kun VN:lle ja VvM:lle on annettu oikeus myöntää joko kokonaan tai osittain vapautus vahingonkorvausvelvolli-suudesta, on tilanne rinnastettavissa eräällä tavalla niihin tapauksiin, jolloin lakiin on otettu nimenomainen vastuuvapaus- tai vastuunrajoi-tussäännös.⁵ Ongelmaa tältäkin kannalta lähestyttäessä voidaan havaita edellä juuri todettu vahingonkorvausoikeudellinen periaate, jonka mukaan tahallisuus ja törkeä tuottamus ovat esteenä korvausvelvolli-suuden lieventämiselle tai helpottamiselle. Korvausvelvollinen ei nimit-täin voi pääsääntöisesti vedota tahallisesti tai törkeästi tuottaen aiheu-tetun vahingon osalta vastuuvapaus- tai vastuunrajoitusetuun.⁶ Toisi-naan on taas laissa asetettua korvausvelvollisuuden ylärajaa korotettu, jos vahinko on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi tuottaen.⁷

Edellä esitetty osoittaa MaksVapL 2 §:n kiinteän yhteyden niihin säännöksiin, joissa täyden korvauksen periaatetta on tavalla tai toi-sella pyritty rajoittamaan tai vahingon aiheuttaja on pyritty koko-naan vapauttamaan korvausvelvollisuudesta. Vahingonkorvausoikeuden

² HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I)

³ ML 67 § 3 mom. Ks. myös ed. s. 128 alav. 35 mainittuja lainkohtia.

⁴ PatL 74 § 2 mom. ja OKL 162 § 1 mom.

⁵ Ks. esim. IlmakuljL 22 §, KonL 4 § 5 mom.

⁶ IlmakuljL 25 §. — Ks. myös ed. s. 128 alav. 36.

⁷ VRLiikS 94 §.

ongelmien tarkastelussa on kuitenkin otettava huomioon myös *vakuutus oikeudelliset näkökohdat*. Monen vahingonkorvausoikeudellisen ongelman merkitys riippuu ratkaisevasti siitä, minkälaisena vastaava vahinkotilanne esiintyy vakuutus oikeudessa. Näin on asia myös MaksVapL 2 §:n kohdalla. Lainkohdan perusteluissa ei tähän seikkaan ole tosin kiinnitetty huomiota, mutta *käytännössä* se on tuotu esille.

VvM p. 18.10.1950, 12/136 VMKD 1950 (*Autonkuljettaja E. L.*) — E. L. oli 20.2.1948 Kotkan kaupungissa liukkaalla kelillä ajanut Lapinjärven alkoholistihuoltolan kuorma-autoa niin varomattomasti, ettei hän kyennyt edellä ajaneen linja-auton pysähtyessä hallitsemaan autoaan, vaan törmäsi linja-auton takaosaan, jolloin molemmat autot vaurioituivat. Tämän vuoksi Kotkan RO velvoitti 19.5.1948 E. L:n korvaamaan linja-autolle aiheutuneen vahingon 86 mk:lla ja Lapinjärven alkoholistihuoltolalle aiheutuneen vahingon 291 mk:lla, mikä vahinko myöhemmin todettiin vain 235 mk:n suuruiseksi.

Valtion tapaturmatoimisto määräsi 8.10.1948 linja-autolle aiheutuneen vahingon maksettavaksi etukäteen valtion varoista, mutta esitti samalla, että summa oli perittävä takaisin E. L:ltä.

Asiakirjojen mukaan Lapinjärven alkoholistihuoltolan kuorma-autolle aiheutunut vahinko oli korjattu huoltolassa sen omin voimin ja määrärahoihin.

E. L. anoi, että hänet varattomana vapautettaisiin maksamasta sekä alkoholistihuoltolalle aiheutunutta vahinkoa että tapaturmatoimiston ennakolta suorittamaa 86 mk:aa.

Sekä valtion tapaturmatoimisto että Lapinjärven alkoholistihuoltolan johtaja antoivat asiassa lausunnon. Viimeksi mainittu ehdotti, ettei kumpaakaan korvausta perittäisi, koska E. L. vastakkaisessa tapauksessa joutuisi epäedullisempaan asemaan kuin yksityisen palveluksessa olevat autonkuljettajat, sillä viimeksi mainittujen aiheuttamat vahingot korvaa vakuutusyhtiö. Kun valtio ei vakuuta ajoneuvojaan⁸, on se johtajan käsityksen mukaan vastuuvollinen niiden aiheuttamista vahingoista vakuutusyhtiön tavoin. Yksityiset eivät myöskään peri tällaisissa tapauksissa omalle autolle sattuneiden vahinkojen korvausta.

Esittelijä lausui: »Kun E. L:n tuottamus ko. tapauksessa on valtion tapaturmatoimistonkin mielestä sangen lievä, vapautetaan E. L. korvauksen enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän on maksanut siitä 50 mk:aa.»

VvM näki hyväksi vapauttaa E. L:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 50 mk:aa.

Alkoholistihuoltolan johtajan lausunnossa tuotiin vakuutusnäkökohta korostetusti esille. Samaan näkökohtaan on kiinnittänyt huomiota myös MtH.

⁸ Kursiivi lisäty. — Ks. myös jälj. s. 204 alav. 11.

VvM p. 30.12.1965, *VM* 205/19 — 38/65 (*Rakennusmestari U. V. K.*) — Tuusulan KO oli 16.3.1959 velvoittanut U. V. K:n suorittamaan liikennevahingon johdosta valtiolle vahingonkorvauksena 350 mk:aa. U. V. K. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

MtH lausui: »Kun rakennusmestari U. V. K:n tuottamus asiakirjojen mukaan on ollut vähäinen ja kun valtion autoja kuljettavilla henkilöillä ei ole mahdollisuutta vakuutuksen kautta turvata itseään auton käytössä mahdollisesti aiheutuvilta omaisuusvahingoilta, esitetään, että U. V. K. vapautettaisiin kokonaisuudessaan korvausvelvollisuudesta.»

VvM vapautti U. V. K:n korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 150 mk:aa.

Autonkuljettaja E.L:n tapauksessa viitattiin alkoholistihuoltolan johtajan lausunnossa myös liikennevahinkojen kohdalla syntyvään *regressikysymykseen*. Kun yksityiset työnantajat eivät yleensä peri palveluksessaan olevilta autonkuljettajilta omien autojensa kärsimiä vahinkoja, ei valtion autonkuljettaja saisi olla tätä huonommassa asemassa. Näkökohtaan on kiinnitetty huomiota myös eräässä *MerH:n* lausunnossa.

VvM p. 29.4.1959, 16/172 *VMKD* 1959 (*Merikapteeni T. E. S.*) — KKO oli 10.10.1957 velvoittanut T. E. S:n maksamaan valtiolle H:gin edustalla 5.5.1954 tapahtuneessa alusten yhteentörmäyksessä valtion omistaman tarkastusalus Saariston ja kaapeliproomu Kain kärsimät vahingot 24.132 mk:lla. T. E. S. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

MerH lausui anomuksen johdosta mm: »*MerH:n* tietämän mukaan eivät yksityiset varustamot vaadi omistamiensa alusten päälliköiltä korvauksia vastaavalaisissa tapauksissa. Pienistäkin merionnettomuuksista aiheutuvat vahingot ovat näet yleensä sellaista suuruusluokkaa, että yritykset saada korvauksia merivahinkoon syylliseltä yksityiseltä henkilöltä osoittautuisivat hyödyttömiksi. Kun merivahinkoja kuitenkin jatkuvasti sattuu, turvaavat varustamot itsensä vahingonvaurialta ottamalla vakuutuksen.»

VvM vapautti T. E. S:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 1.500 mk:aa.

Vaikka regressikysymykseen on kiinnitetty suoranaisesti huomiota vain käsitellyissä ratkaisuihin, on näkökohdalla ilmeisesti ollut vaikutus myös monen muun ratkaisun lopputulokseen.

Esitetty osoittaa, että MaksVapL 2 § kytkeytyy kiinteästi moneen vahingonkorvausoikeuden keskeiseen ongelmaan. Tämänkin säännöksen tarkastelussa joudutaan näin ollen liikkumaan pääasiassa yksityisoikeudellisten ongelmien parissa.⁹

⁹ Ks. myös ed. s. 161.

C. VALTION VIRAN TAI TOIMEN HALTIJA

a. Erilaiset viran tai toimen haltijat

MaksVapL 2 §:n mukaan voidaan »valtion viran tai toimen haltija» vapauttaa korvausvelvollisuudesta. Lainkohdassa ei kuitenkaan selvitetä, ketä on pidettävä lain tarkoittamassa mielessä virkamiehenä. Voidaanko esimerkiksi ylimääräiset ja tilapäiset viran ja toimen haltijat vapauttaa säännöksen nojalla korvausvelvollisuudesta?

Lainkohdan sanamuodon nojalla voidaan tehdä eräitä johtopäätöksiä. Voidaan päätellä, että koska lainkohdassa ei tehdä eroa erilaisten viran ja toimen haltijoiden välillä, on lainkohtaa sovellettava kaikkiin virkamiehiin heidän nimittämistavastaan ja virassapysymisoikeudestaan riippumatta. Tätä johdonmukaiselta näyttävää päättelyä heikentää kuitenkin se, että jaottelu vakinaisiin, ylimääräisiin ja tilapäisiin viran ja toimen haltijoihin on paljon nuorempaa alkuperää kuin MaksVapL.¹ Tämän vuoksi ei lainkohdan sanonnasta voida tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä, ylimääräisten ja tilapäisten virkamiesten osalta. Lisäksi on otettava huomioon, että MaksVapL 2 § näyttää noudattavan vuoden 1926 VirkamL:n terminologiaa.² Kun tämä laki koskee vain vakinaisia virkamiehiä, on todettava, ettei pelkästään MaksVapL 2 §:n sanamuodon perusteella ole tehtävissä luotettavia johtopäätöksiä puoleen eikä toiseen.

Edellistä vakuuttavampia johtopäätöksiä voidaan sitä vastoin tehdä MaksVapL 2 §:n säätämistarkoituksen ja perustelujen nojalla. VN:lle annettiin lainkohdassa säädetty oikeus vapauttaa virkamies virassaan tai toimessaan valtiolle aiheuttamansa vahingon korvausvelvollisuudesta sen vuoksi, että viran tai toimen haltijan virassaan tekemästä vähäisestä erehdyksestä saattaa olla seurauksena vahinko, »joka suuruuteensa nähden ei ole suhteellinen sattuneen erehdyksen laatuun.»³ Tämä viranhoidon vähäisestä erehdyksestä aiheutuva suhteettoman suuri vahinko ei ole riippuvainen siitä, onko viraksi muodostettuja tehtäviä hoitava henkilö vakinainen, ylimääräinen vai tilapäinen viran haltija. Ratkaisevina näkökohtina ovat hoidettavat tehtävät, erehdyksen laatu ja koitunut seuraamus siitä riippumatta, millä tavoin hen-

¹ Ks. esim. Nuorvala LM 1951 s. 722 s.

² Ks. esim. VirkamL 3, 5 ja 18 §:iä.

³ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

kilö on virkaa hoitamaan määrätty, miten virka on perustettu tai minkälainen virassapysymisoikeus hänellä on. Nämä viimeksi mainitut seikat ovat kuitenkin juuri niitä, joiden perusteella virkamiehet jaotellaan vakinaisiin, ylimääräisiin ja tilapäisiin.⁴ Tämän vuoksi on perusteltua soveltaa MaksVapL 2 §:ää niin vakinaisiin, ylimääräisiin ja tilapäisiin virkamiehiin kuin viransijaisiin ja jopa virastotyöntekijöihin. Tämä tulkinta on omaksuttu myös käytännössä.⁵

b. Asevelvolliset

MaksVapL 2 §:n vapautuskäytäntöä lähemmin tarkastelemalla voidaan todeta, että lainkohtaa on sovellettu moniin sellaisiinkin henkilöryhmiin, joita ei voida pitää valtion viran tai toimen haltijoina. Tämän valaisemiseksi on aluksi tarkasteltava eräitä *asevelvollisia* koskevia ratkaisuja.

VvM p. 7.3.1951, 654/121 VMAD 1950 (Asevelvollinen työmies O.M.H.)
— Korian pioneerirykmentissä palvellut pioneeri O. M. H. oli 14.8.1945 valtion omistamaa autoa kuljettaessaan syyllistynyt varomattomuuteen liikenteessä, minkä vuoksi Elimäen KO oli 15.11.1945 tuominnut hänet sakkoon ja velvoittanut hänet korvaamaan TVH:lle valtion auton kärsimän vahingon 2.262 mk:lla, oikeudenkäyntikulut 20 mk:lla ja valtion varoista etukäteen maksetut todistajanpalkkiot 6 mk:lla.

O. M. H. anoi, että hänet vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta, koska vaurio tapahtui hänen suorittaessaan asevelvollisuuttaan, jolloin hänen ajokokemuksensa oli ollut miltei olematon. Lisäksi hän ilmoitti olevansa velkaantunut ja varaton.

TVH esitti lausunnossaan, että O. M. H. vapautettaisiin enemmästä korvausvelvollisuudesta sitten, kun hän oli suorittanut siitä 300 mk:aa.

VvM hylkäsi anomuksen sikäli kuin se koski todistajanpalkkioita, mutta vapautti O. M. H:n muiden korvausten enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän oli maksanut niistä 300 mk:aa.

Ratkaisua tarkasteltaessa on aluksi todettava, ettei sen perusteluissa ole osoitettu, minkä lainkohdan nojalla osittainen vapautus korvausvelvollisuudesta myönnettiin. Ratkaisussa ei myöskään kiinnitetty huomiota virkamiesominaisuuteen. Ongelmaan on kuitenkin saata-

⁴ Nuorvala LM 1951 s. 723, Rytkölä, Virkamiesoikeus s. 34 ss.

⁵ Ks. esim. s. 171 alav. 8, 184 alav. 12, 205 esittelyssä 25.2.1965 ja s. 217 alav. 29 kosketeltuja ratkaisuja.

vissa valaistusta vertaamalla selostettua ratkaisua jäljempänä tarkasteltaviin liikennevauriotapauksiin. O. M. H:lle myönnettiin nimittäin vapautus korvausvelvollisuudesta juuri samojen periaatteiden mukaan, joita on sovellettu viran ja toimen haltijoihin myönnettäessä huojenuksia liikennevahingolla valtiolle aiheutetusta vahingosta.⁶ Tämä viittaa siihen, että asevelvollisia käsitellään — ainakin liikennevahinkojen kohdalla — samojen periaatteiden mukaan kuin valtion viran tai toimen haltijoita.

Pioneeri O. M. H:n ratkaisun lisäksi voidaan viitata seuraaviin asevelvollisia koskeviin tapauksiin.

VvM p. 30.5.1951, 396/64 VMKD 1951 (Asevelvollinen A. A. L.) — Helsingin RO oli 6.2.1961 tuominnut varusmies A. A. L:n varomattomuudesta liikenteessä sakkoon ja velvoittanut hänet korvaamaan valtion autolle aiheutuneen vahingon 1.065 mk:lla. A. A. L. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLM puolsi anomusta.

VvM vapautti A. A. L:n koko korvauksen suorittamisesta.

VvM p. 30.12.1965, VM 159/19 — 38/65 (Asevelvollinen T. I. Y.) — Rovaniemen KO oli 4.10.1965 tuominnut Rovaniemen kaupungista olleen autosotamiehen T. I. Y:n varomattomuudesta liikenteessä sakkoon ja velvoittanut hänet korvaamaan valtion autolle aiheutuneen vahingon 629 mk:lla sekä oikeudenkäyntikulut 50 mk:lla. T. I. Y. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLM puolsi anomusta.

VvM vapautti T. I. Y:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 150 mk:aa. Mikäli T. I. Y. oli jo suorittanut korvauksesta tätä enemmän ei hänellä ollut kuitenkaan oikeutta saada mitään suorittamastaan korvauksesta takaisin.

Näissäkin ratkaisuissa on piirteitä samoista periaatteista, joita jäljempänä osoitetaan viran ja toimen haltijoiden liikennevahinkoon perustuvasta korvausvelvollisuudesta vapauttamisessa.

c. Yksityisoikeudellisessa työsuhteessa valtioon olevat henkilöt

Viran ja toimen haltijan käsitteestä on pidettävä erillään yksityisoikeudellisessa työsuhteessa valtioon olevat henkilöt. Viimeksi mainittujen suhde valtioon eroaa tietyissä kohdin viran ja toimen haltijain suhteesta.

⁶ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 204 ss.

joiden asemasta. MaksVapL 2 §:n käytännössä on kuitenkin havaittavissa tässäkin suhteessa pyrkimys lainkohdassa omaksuttujen periaatteiden laajaan soveltamiseen.

VvM p. 1.9.1965, VM 48/19—38/65 (*Työnjohtaja A. A. N.*) — Työnjohtaja A. A. N. oli tuomittu liikennevahingon johdosta maksamaan valtiolle vahingonkorvauksena 1.496 mk:aa ja oikeudenkäyntikulujen korvauksena 100 mk:aa. A. A. N. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

Vesivoimatoimikunta lausui: »Työnjohtaja A. A. N. on jatkuvasti saanut palkkansa Kemijärven säännöstelykustannusten pääasialliselta maksajalta, Kemi-joki Oy:ltä. Hän on kuitenkin useita vuosia, mm. vahingon tapahtuessa, toiminut valtion vesivoimatoimikunnan tehtävissä hoitaen Kemijärven säännöstelyhankkeeseen liittyviä tehtäviä.

A. A. N:n ei voida katsoa muodollisesti olleen valtion palveluksessa, mutta koska hän oli vahingon tapahtuessa tehnyt työtä valtiolle vesivoimatoimikunnan johdon ja valvonnan alaisena, vesivoimatoimikunta katsoo, että hänet nyt kysymyksessä olevassa asiassa tulisi rinnastaa valtion palveluksessa oleviin».

VvM vapautti A. A. N:n enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun hän oli suorittanut siitä 750 mk:aa.

Vesivoimatoimikunnan lausunnosta ilmenee, ettei A. A. N:ää voitu pitää valtion viran tai toimen haltijana. Hänhän oli varsinaisesti Kemi-joki Oy:n palveluksessa ja suoritti vesivoimatoimikunnan lausunnosta päätellen toimikunnan tehtäviä erillisten toimeksiantojen perusteella. On kyseenalaista, oliko A. A. N. edes työsuhteessa valtioon, joskin vesivoimatoimikunnan lausunnossa pyrittiin ilmeisesti osoittamaan tällaisen suhteen olemassaolo. Lausunnossahan viitattiin nimenomaan työn tekemiseen valtiolle vesivoimatoimikunnan (= valtion) johdon ja valvonnan alaisena.⁷

Vaikka A. A. N. ei siis ollut viran tai toimen haltija, vapautettiin hänet korvaamasta osaa valtiolle aiheuttamastaan vahingosta. Asiakirjojen mukaan ei hänen varallisuusasemaansa kuitenkaan tarkemmin selvitetty eikä siihen muutoinkaan näy kiinnitetyn huomiota. Asiakirjojen mukaan ei voida myöskään osoittaa, että olisi ollut taloudellisesti kannattamatonta ryhtyä perimään korvausta. Tämän vuoksi ei MaksVapL 1 §:n vapauttamisedellytysten voida katsoa olleen A. A. N:n kohdalla olemassa. Ratkaisu on ilmeisesti selitettävissä vain siten, että A. A. N. on tahdottu rinnastaa — niin kuin vesivoimatoimikunnan lausunnosta ilmenee — ko. vahinkotilanteessa valtion

⁷ Työsuhteen tunnusmerkeistä ks. esim. *Pekkanen*, Sekatyypinen työsopimus, Vammala 1966 s. 10 ss., *Sipilä*, Suomen työoikeuden pääasiat, Porvoo 1968 s. 20 s.

viran ja toimen haltijoihin. Näin on ilmeisesti menetelty siksi, että A. A. N. oli vahingon tapahtuessa suorittamassa sellaisia valtion edun kannalta välttämättömiä tehtäviä, jotka ovat rinnastettavissa valtion viran tai toimen haltijoille kuuluviin tehtäviin. On lähdetty siitä, ettei valtion autoa valtion tehtävissä kuljettavan henkilön oikeudellinen asema saa auton vaurioituessa riippua siitä, onko tehtävät annettu tietyn viran tai toimen haltijan hoidettavaksi vai onko ne uskottu jollekin valtiokoneistoon irrallisemmin kuuluvalla henkilölle.⁸

Todettakoon kuitenkin, että A. A. N. joutui maksamaan korvauksesta suuremman osan kuin valtion viran tai toimen haltijat keskimäärin.⁹

⁸ Ks. myös VvM p. 1.9.1965, VM 12/19—38/65, (Autonkuljettaja S. J. V.) — Kirkkonummen KO oli 11.9.1964 tuominnut S. J. V:n varomattomuudesta liikenteessä sakkorangaistukseen ja velvoittanut hänet korvaamaan SisM:lle valtion auton kärsimät vahingot 1.379 mk:lla ja oikeudenkäyntikulut 20 mk:lla. S. J. V. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

SisM lausui mm. »Vahingon tapahtuessa S. J. V. oli Väestönsuojelun kenttäkoulun autonkuljettajana. Koulu, joka toimi Suomen Väestönsuojelujärjestön yhteydessä, aloitti toimintansa 1.8.1963. Se perustettiin lähinnä valtakunnallisen väestönsuojeluorganisaation henkilöstön kouluttamista varten ja hoiti valtiolle väestönsuojelulain (438/58) 4 §:n 1 momentin mukaan kuuluvaa koulutustehtävää, joka lain 8 §:n nojalla oli uskottu Suomen Väestönsuojelujärjestön suoritettavaksi. VvM:n annettua asiasta lausuntonsa ja asian oltua sen jälkeen valmistavasti raha-asiaa käsittelyssä VvM:ssä 15.5.1963 SisM vahvisti ne perusteet, joiden mukaan kenttäkoulun henkilökunnan palkkiot korvattiin Suomen Väestönsuojelujärjestölle valtion varoista tarkoitukseen tulo- ja menoarviossa osoitetusta määrärahasta. Palkkiot rinnastettiin tällöin e.m. lausuntojen mukaisesti valtion palkkaluokkiin siten, että esim. autonkuljettaja S. J. V. sai A 10 pl. peruspalkkaa, kalliinpaikanlisää ja yhtä ikälisää vastaavan palkkion, mitkä tekivät yhteensä 503 mk:aa.

Vaikkakaan kenttäkoulun henkilökunta ei ollut varsinaisessa virka- tai työsuhteessa valtioon vaan Suomen Väestönsuojelujärjestöön, tapahtui koulun toiminta tosiasiaassa täysin SisM:n johdon ja valvonnan alaisena ja ministeriö muutoinkin määräsi kokonaan koulun toiminnasta.

Kun koulu 1.3.1964 otettiin valtion haltuun SisM:n alaisten valtion väestönsuojelukoulujen aloittaessa toimintansa, ei koulun toiminnassa tapahtunut muuta muutosta kuin että henkilökunta tuli suoraan työsuhteeseen valtioon. S. J. V. siirtyi kenttäkoulun tilapäisen autonkuljettajan toimeen edellä mainituin palkkaeduin. Nykyisin S. J. V. toimii kenttäkoulun tilapäisenä varastonhoitajana, mihin toimeen hänet oli otettu 24.5.1964.»

VvM vapautti S. J. V:n enemmästä korvausvelvollisuudesta hänen suoritettuaan siitä 500 mk:aa. — Kursiivi lisätty.

⁹ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 204 ss.

d. Kaupunginvoudit

Kaupunginvouti on kunnallinen virkamies, joka toimii ulosotto-miehenä kaupungissa. Kun MaksVapL 2 § koskee vain *valtion* viran ja toimen haltijoita, jää kaupunginvouti MaksVapL 2 §:n soveltamis-alan ulkopuolelle. Jos kaupunginvouti aiheuttaa virassaan valtiolle vahinkoa, ei häntä voitaisi vapauttaa korvausvelvollisuudesta MaksVapL 2 §:n nojalla. MaksVapL:n käytännössä on kuitenkin ratkaisuja, jotka eivät ole sopusoinnussa tämän periaatteen kanssa.

VvM p. 12.6.1957, 647/123 VMAD 1957 (*Kaupunginvouti O. R. N.*) — Oulun RO oli 28.2.1957 tuominnut O. R. N:n jatketusta, osittain huolimattomuudesta ja osittain varomattomuudesta tehdystä virkavirheestä sakkorangaistukseen ja velvoittanut hänet korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahingon 2.936 mk:lla. O. R. N. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

Asiakirjojen mukaan O. R. N:n verotettava tulo oli vuonna 1957 19.000 mk:aa ja omaisuus 11.700 mk:aa.

Oulun LH ei puoltanut anomusta, koska vahinko oli aiheutettu törkeästi tuottaen.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluitta.

Ratkaisun perusteluista ei ilmene, minkä vuoksi anomus hylättiin. Tämän vuoksi ei ratkaisun nojalla ole myöskään pääteltävissä, käsiteltiinkö asia MaksVapL 1 vai 2 §:n perusteella. Kun Oulun LH perusteli kuitenkin hylkäävää lausuntoaan viittaamalla korvausvelvollisen törkeään tuottamukseen, on LH ilmeisesti lähtenyt MaksVapL 2 § 2 mom:n törkeää tuottamusta¹⁰ koskevasta vapauttamiskiellosta ts. ratkaisut siis asian MaksVapL 2 §:n nojalla. Tällaiseen MaksVapL 2 §:n tulkintaan viittaa myös kaupunginvouti T. S. R:n tapaus.

¹⁰ Oulun RO:n III os. p. 28.2.1957 (325 §) todettiin, että O. R. N:n oli mm:

1) vuoden 1949 alusta lukien ainakin 12.11.1953 päätyneeseen TarkV:n toimesta suoritettuun tarkastukseen saakka pitänyt ulosottoasiain pöytäkirjaa puutteellisesti jättämällä siihen merkitsemättä toimituspalkkiot sekä useissa tapauksissa täytäntöönpanotoimenpiteet ja niitä kohdanneet esteet, varojen perimis- ja tilitysasiat samoin kuin tilitystavan, mistä seikoista hän kuitenkin aina-kin osittain oli tehnyt merkinnät päiväkirjan rinnalla pitämänsä kassakirjaan ja kortistoon, sekä jättänyt päiväkirjan vuosittain päättämättä ja näin myös vireillä olleet asiat uuteen päiväkirjaan siirtämättä,

2) samana aikana laiminlyönyt useissa tapauksissa ulosmittauksen kautta

VuM p. 24.11.1948, 64/152 VMKD 1948 (Kaupunginvouti T. S. R.) — KKO oli 20.5.1948 velvoittanut T. S. R:n korvaamaan valtiolle hänen alaisenaan toimineen ulosottoapulaisen I. J. J:n kavaltamat verot 410 mk:aa asianmukaisine korkeineen ja korvaamaan valtion oikeudenkäyntikulut 7 mk:illa. T. S. R. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

kertyneiden varojen velkojille ilmoittamisen sekä niiden säädetyssä ajassa tilittämisen tai säädetyllä tavalla tallettamisen,

3) samana aikana jättänyt häätoasioissa vastaanottamistaan toimituspalkkioista säädetyt perimiskuitit antamatta,

4) vuosien 1949 ja 1955 välisenä aikana perinyt ja sallinut alaistensa ulosottoapulaisten periä palkkioita tekemättömistä toimituksista, palkkioita sellaisistakin toimituksista, joista palkkiota ei ole säädetty maksettavaksi, ja säädetyjä palkkioita ylittäviä palkkioita, minkä lisäksi hän oli sallinut ulosottoapulaisten periä palkkioita verojen osasuoritusten yhteydessä,

5) vuosien 1949—1954 välisenä aikana laiminlyönyt alaistensa ulosottoapulaisten valvonnan niin, että nämä ovat voineet jättää pitämiinsä päiväkirjoihin säädetyt merkinnät tekemättä perimis- ja ulosottotoimenpiteistä,

6) edellä mainittuna aikana samoin verojen perinnässä laiminlyönyt huolehtia siitä, että verojen perintään ulosottotoimin olisi ainakin jutussa ilmitulleissa tapauksissa säädetyssä ajassa ryhdytty, ettei maksukykyiseksi osoittautuneilta verovelvollisilta veroja olisi poistettu varattomuuden vuoksi, ettei kunnan veroja, kuten joissakin tapauksissa on näytetty tapahtuneen, olisi peritty ennen aikaisemmin perintään tulleita valtion veroja sekä että lääninhallitukselle olisi syyskuun 1 päivästä 1953 alkaen määräajassa annettu tili jäämäperinnästä, joista laiminlyönneistä on katsottava ainakin osittain johtuneen, että ainakin TarkV:n toukokuun 17 päivänä 1954 päivätyssä tarkastuskertomuksessa mainituissa tapauksissa verot ovat jääneet perimättä tai niiden perintä huomattavasti viivästynyt sekä että syytekirjelmässä erikseen selostetuissa tapauksissa valtiolta on jäänyt saamatta veroja ja korvauksia eri henkilöiltä 5.682 mk:aa,

7) laiminlyönyt valvoa, että autonkuljettaja J. J. E:ltä, jolla oli näytetty olleen ulosottokelpoista omaisuutta, olisi aikanaan ulosottotoimin peritty elokuun 26 päivänä perintään lähetetty valtiolle tuomittu korvaus määrältään 327.500 mk:aa, mistä laiminlyönnistä valtiolle oli aiheutunut 148.500 mk:n suuruinen vahinko ja

8) jo edellä erään b-kohtaan kuuluvan henkilön tapauksessa, ulosmitattuaan muun ohessa Asunto-osakeyhtiö Harjapääkatu 20:n tuomioon perustuvan saatavan maksamiseksi tämän henkilön omistaman Oulun kaupungin Tuira-Ala-laanilan kaupunginosan korttelissa n:o 18 tontilla n:o 2 sijaitsevan rakennuksen ja tontinvuokraoikeuden ja puolet saman kaupunginosan korttelissa n:o 16 tontilla n:o 8 sijaitsevasta rakennuksesta ja tontin vuokraoikeudesta, peruuttanut muistiossa kerrotuin tavoin nuo ulosmittaukset merkitsemättä varomattomuudesta ulosottoasiainpäiväkirjaan peruuttamisen tapahtuneen hakijan suostumuksella.

Uudenmaan LH puolsi anomusta.

VvM vaputti T. S. R:n enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun hän oli suorittanut siitä 200 mk:aa.

Perustelujen puuttuessa on ratkaisun tulkinnessa pyrittävä jälleen saamaan apua vertailevasta tutkimuksesta. Se valaiseekin ratkaisella tavalla ongelmaa. Jos nimittäin selostettua tapausta verrataan niihin, joissa nimismiehet ja eräät muut virkamiehet on vapautettu vastaavissa vahinkotilanteissa korvausvelvollisuudesta, havaitaan selvä yhtäläisyys. Nimismiehet on säännönmukaisesti vapautettu tällaisissa tapauksissa enemmästä korvausvelvollisuudesta heidän maksettuaan osan vahingosta. Maksettavaksi määrätty summa on vahingon suuruudesta riippuen vaihdellut 0—1.500 mk:n välillä.¹¹ Kaupunginvouti T. S. R:n tapauksessa — samoin kuin nimismiehiä koskevilla vastaavissa ratkaisuissa — ei asiakirjojen mukaan ole myöskään kiinnitetty huomiota vapautusta anoneen varallisuusasemaan. Tämäkin seikka viittaa osaltaan T. S. R:n ja nimismiehiä koskevien vastaavien tapausten yhtäläiseen käsittelyyn.

Toisena tulkintamahdollisuutena on, että T. S. R:lle olisi myönnetty maksuhelpotus MaksVapL 1 §:n nojalla. Ratkaisun tulkitseminen tämän lainkohdan mukaiseksi vapautusratkaisuksi ei ole kuitenkaan perusteltua. Ei näet liene epäilystä siitä, etteikö kaupunginvoudin asemassa olleilta henkilöltä olisi saatu perittyä koko 410 mk:n korvausta. Kun korvausvelvollisuus perustui lisäksi KKO:n päätökseen, ei maksuhelpotusta olisi voitu puoltaa myöskään oikeudenkäynnin aiheuttamaan nostamiseen tai pitkittämiseen vetoamalla.¹² Tämän vuoksi T. S. R:lle myönnettyä huojennusta — mikäli se perustuisi MaksVapL 1 §:ään — olisi pidettävä valtion etua loukkaavana.

e. Käytännön arvostelua

Tarkastellut ratkaisut osoittavat, että käytännössä on MaksVapL 2 §:n nojalla myönnetty huojennuksia korvausvelvollisuudesta myös muille kuin varsinaisille valtion viran ja toimen haltijoille, vaikka näihin luettaisiin niin vakinaiset, ylimääräiset ja tilapäiset virkamiehet

¹¹ Ks. tarkemmin jälj. s. 218.

¹² Ks. ed. s. 102 ss.

kuin viransijaiset ja virastotyöntekijätkin. Säännöksen kohdalla muotoutuneita periaatteita näyttää sovelletun kaupunginvouteihin, asevelvollisiin ja jopa yksityisoikeudellisessa työsuhteessa valtioon oleviin henkilöihin. Käytäntö on siis laajentanut lainkohdan soveltamisalaa viran ja toimen haltijoiden piirin ulkopuolelle, jos viran ja toimen haltijoilla ymmärretään lainkohdassa virkamieslainsäädännössä tarkoitettuja henkilöitä.

MaksVapL 2 §:n kohdalla muotoutunutta käytäntöä arvosteltaessa on huomattava, ettei oikeusjärjestyksessämme ole yhtenäistä virkamieskäsitettä siinä suhteessa, että virkamiehellä tarkoitettaisiin eri säännöstöissä aina samoja henkilöitä. Esimerkkinä voidaan mainita virkamies- ja rikosoikeuden virkamieskäsitteet, jotka poikkeavat henkilöpiirinsä osalta huomattavastikin toisistaan.¹³ Tämän vuoksi ei MaksVapL 2 §:n kohdalla muotoutunutta käytäntöä voida pitää perusteettomana vain sen vuoksi, että siinä on myönnetty huojuennuksia muillekin kuin virkamiesoikeudessa viran tai toimen haltijoina pidettävälle henkilölle.

Ei myöskään MaksVapL 2 §:n perusteluissa ole kiinnitetty huomiota virkamiesoikeuden virkamieskäsitteeseen ja sen pohjana oleviin nimitys- ja virassapysymisnäkökohtiin. Perusteluissa on päin vastoin kiinnitetty huomio asianomaisen henkilön suorittamien tehtävien laatuun eikä siihen kuka maksaa hänelle palkkaa, minkälainen virassapysymisoikeus hänellä on tai mihin yhteiskunnan hallintokoneiston osaan hän kuuluu.¹⁴ Ratkaiseva merkitys on siis annettu vahinkotilanteelle ts. tilanteelle, jossa tehtäviä suorittavan henkilön vähäisestä virheestä tai laiminlyönnistä saattaa olla seurauksena suhteettoman suuri vahinko. Tätä taustaa vasten tarkasteltuna voidaan MaksVapL 2 §:n kohdalla muotoutunutta käytäntöä pitää perusteltuna.

Erityisesti *työsuhteessa valtioon* olevien henkilöiden osalta voidaan todeta, että toisaalta näiden ja toisaalta virkamiesten oikeudellisessa asemassa ennen ollut eroavuus on MaksVapL:n säätämisen jälkeen monessa suhteessa tasoittunut. Jo tämän vuoksi ei näiden henkilöryhmien erottaminen jyrkästi toisistaan ole enää samassa määrin aiheellista kuin aikaisemmin. Lisäksi MaksVapL 2 §:n säätämistarkoi-

¹³ Ks. esim. *Rytkölä* LM 1955 s. 755 ss.

¹⁴ Vrt. myös tilapäisten virkamiesten (*Nuorvala* LM 1951 s. 723 ss.) sekä virkatoimittavien ja viransijaisten (*Rytkölä* LM 1956 s. 846 ss.) oikeudellisesta asemasta ja heidän suhteestaan vakinaisiin virkamiehiin esitettyjä näkökohtia.

tus — vähäisestä virheestä tai laiminlyönnistä aiheutuva kohtuuttoman suuri korvausvelvollisuus — on olemassa muidenkin valtion palveluksessa olevien henkilöiden kuin viran ja toimen haltijoiden kohdalla. Se asetelma, joka oli olemassa MaksVapL:a säädettyäessä, on muuttunut. On myös syntynyt uusia vahinkotilanteita, joissa MaksVapL 2 §:n osoittamilla periaatteilla on yhtäläinen merkitys niin yksityisoikeudellisessa työsuhteessa kuin virka- tai toimisuhteessa valtioon olevien henkilöiden kohdalla.

Asetelman muuttuminen ilmenee havainnollisesti sekä edellä selostetuista asevelvollisia koskevista ratkaisuista¹⁵ että työnjohtaja A. A. N:n tapauksesta.¹⁶ Näille ratkaisuille on yhteistä, että korvausvelvollisuus perustui niissä kaikissa liikennevahinkoon. Tämä vahinkotilanne oli vielä MaksVapL:a valmisteltaessa 1920-luvun lopussa verraten vähämerkityksinen. Valtion autoja kuljettivat tuolloin säännönmukaisesti virkasuhteessa valtioon olleet henkilöt. Moottoriajoneuvoliikenteessä tapahtunut kehitys on muuttanut tilannetta ratkaisevasti. Nykyisin on runsaasti valtion autoja myös sellaisten henkilöiden käytössä, jotka eivät ole viran eivätkä toimen haltijoita. Hyvänä esimerkkinä tällaisista henkilöistä ovat juuri valtion autoja kuljettavat asevelvolliset. MaksVapL 2 §:n sanamuodon mukaan ainoastaan viran ja toimen haltijat voitaisiin vapauttaa lainkohdassa mainituin edellytyksin korvausvelvollisuudesta. Näin olisi asia vain sen vuoksi, ettei lakia säädettyäessä voitu arvata, miten vahinkotilanteet liikennevahinkojen osalta tulisivat kehittymään.

Esitettyjen näkökohtien nojalla on selitettävissä myös *kaupunginvoudin* asema. Kun ratkaiseva merkitys on annettava suoritettavien tehtävien laadulle, on kaupunginvoutia ulosottomiehenä pidettävä sellaisena valtion virkamiehenä, joka voidaan vapauttaa — jos hän on tässä toimessaan aiheuttanut valtiolle vahinkoa — MaksVapL 2 §:n nojalla korvausvelvollisuudesta.¹⁷

Käytännössä omaksutulle tulkinntalle on saatavissa eräällä tavalla tukea myös lainsäädännöstä. *VirkamVastuuL* 11 §:ssä nimittäin säädetään:

¹⁵ Ks. ed. s. 168 ss.

¹⁶ Selostettu ed. s. 170.

¹⁷ Näin myös *Ellilä*, Ulosotto-oikeus s. 110 — Vrt. myös *Merikoski* I s. 246.

•Mitä valtion virkamiehestä tässä laissa säädetään, sovellettakoon myös valtion toimen haltijaan, jonka virkatoiminnassa vahinkoa on aikaansaatettu, niin myös kunnan palveluksessa olevaan, ulosotto- tai täytäntöönpanoasioita käsittelevään taikka protestia toimittavaan viran tai toimen haltijaan, ei kuitenkaan samalle kunnalle tuotettuun vahinkoon nähden.»¹⁸

VirkamVastuuL:ssa on siis mm. kaupunginvouti veroja ja maksuja periessään asetettu samaan asemaan kuin valtion virkamiehet.¹⁹ Valtio voi siis joutua maksamaan kaupunginvoudinkin virassaan kansalaisille aiheuttamat vahingot, vaikka kaupunginvouti ei ole valtion viran tai toimen haltija. VirkamVastuuL:ssakin on siis omaksuttu periaate, jonka mukaan ratkaisevana näkökohtana on hoidettavien tehtävien laatu eikä tehtäviä suorittavan henkilön asema hallintokoneistossa. MaksVapL 2 §:n kohdalla muodostunut käytäntö ja VirkamVastuuL noudattelevat siis tässä kohdin yhdenmukaisia periaatteita.

Pyrittäessä saamaan VirkamVastuuL:sta valaistusta MaksVapL:n tulkintaan on kuitenkin huomattava, että säännöstöillä on hieman eri päämäärät. VirkamVastuuL on säädetty kansalaisten oikeusaseman turvaamiseksi,²⁰ kun taas MaksVapL 2 § on säädetty valtion hallintokoneistossa toimivan viran tai toimen haltijan eduksi. Ei ole ilman muuta selvää, että samoja periaatteita, joita noudatetaan yleisön suojaksi annettuja säännöksiä laadittaessa olisi noudatettava myös silloin, kun valtion viran ja toimen haltijan edun järjestäminen on kysymyksessä. Esillä olevassa tilanteessa VirkamVastuuL:ssa omaksuttu periaate, jonka mukaan hoidettavien tehtävien laatu — eikä virka-asema valtioon nähden — on ratkaiseva tekijä, on kuitenkin täysin perustellusti sovellettavissa myös MaksVapL 2 §:ään. Valtio ei saa hyötyä eikä joutua parempaan asemaan sillä, että se jättää tiettyjen asioiden hoidon viran ja toimen haltijoiden sijasta valtiokoneiston ulkopuolella olevien viranomaisien hoidettavaksi. Näin kuitenkin

¹⁸ Kursiivi lisätty

¹⁹ HEs VirkamVastuuL:ksi s. 3 — »Mitä tuomioistuimesta lakiehdotuksessa on sanottu, koskisi myös kaupungin raastuvanoikeutta. Ja kun ulosotto- ja täytäntöönpanoasiatkin valtion puolesta toimittavat myöskin kunnan palveluksessa olevat viranomaiset, maistraatti, kaupunginvouti ym. kunnalliset ulosottomiehet, niin valtion vastuunalaisuus on ulotettu näihin, kuitenkin sillä rajoituksella, että valtio ei korvaa niiden omalle kunnalle tuottamaa vahinkoa.» — Kursiivi lisätty.

²⁰ HEs VirkamVastuuL:ksi s. 1 ss.

kävisi, jos esimerkiksi kaupunginvoutia ei voitaisi vapauttaa MaksVapL 2 §:n nojalla valtion verojen perinnässä valtiolle aiheutuneen vahingon korvausvelvollisuudesta. Jos nimittäin perimisen suorittaisivat valtion viran tai toimen haltijat itse, voisivat he saada helpotuksen tai vapautuksen verojen perimisen yhteydessä aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta. Kun periminen tapahtuu kaupunginvoudin toimesta, ei valtion tarvitsisi eikä se myöskään voisi suostua tämän laatuiseen anteeksiantoon.

Mikäli kaupunginvoutia ei voitaisi vapauttaa MaksVapL 2 §:n nojalla edellä tarkastelluissa tilanteissa korvausvelvollisuudesta jouduttaisiin myös siihen, että valtion veroja perivät viranomaiset olisivat vahingonvastuun osalta eri asemassa sen mukaan, peritäänkö veroja pakko-toimin maaseudulla vai kaupungissa.

Lopuksi voidaan viitata myös *VirkamL 22 § 1 mom:iin*. Sen mukaan *VirkamL:n* »säännöksiä on soveltuvin osin noudatettava muunkin kuin valtion viran tai toimen haltijaan nähden, jos valtion viranomainen on sellaisen viran tai toimen haltijan nimittänyt tai ollut nimittämisessä osallisena». Kun valtion viranomainen on osallisena kaupunginvoutia nimitettäessä,²¹ voidaan MaksVapL 2 §:n soveltamista kaupunginvoutiin pitää tältäkin kannalta perusteltuna.

Edellä esitetty osoittaa, että *MaksVapL 2 §:n soveltamisen ratio on nykyisin olemassa muidenkin valtion palveluksessa olevien henkilöiden kuin viran tai toimen haltijoiden kohdalla*. Tämän vuoksi lainkohdan analogista soveltamista tällaisiin henkilöihin voidaan pitää perusteltuna.²²

D. EHDOTTOMAT VAPAUTTAMISEDELLY- TYKSET

a. Vahinko

MaksVapL 2 § koskee vain vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamista. Muista perusteista johtuvat maksut tai korvaukset jäävät lainkohdan soveltamisalan ulkopuolelle. Osittaisen tai 'täydellisen' maksu-

²¹ *Kuuskoski—Hannus*, Kunnallislaki s. 465.

²² Vrt. myös jälj. s. 64 ss.

vapautuksen ehdottomana edellytyksenä on näin ollen, että valtio on kärsinyt vahinkoa.

Vahinko on eräs vahingonkorvausoikeuden keskeisimmistä, mutta samalla myös vaikeaselkoisimmista käsitteistä. Siitä on oikeustieteessä esitetty monta erilaista määrittelyä.¹ Näille määritelmille on ominaista, että ne ovat hyvin abstraktisia. Tämä saa taas selityksensä siitä, että vahinkoja syntyy kaikilla elämän aloilla ja mitä erilaisimmissa tilanteissa. Kaikki erilaiset vahinkotapaukset peittävä vahingon määrittely voidaan antaa vain hyvin yleisessä muodossa.²

MaksVapL 2 §:n osalta vahingon toteaminen on kuitenkin käytännössä verraten yksinkertaista. Tämä johtuu jäljempänä³ tarkasteltavaksi tulevasta maksuvapautuksen edellytyksestä, jonka mukaan korvausvelvollisuuden täytyy MaksVapL 2 §:n kohdalla perustua joko tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen. Maksuvapautuksia myönnettäessä voidaan tukeutua tähän korvausvelvollisuuden perustavaan päätökseen. Jos siinä on valtiolle todettu aiheutuneen vahinkoa, jonka viran tai toimen haltija on veloitettu korvaamaan, on vahinkoa koskeva vapautusedellytys olemassa. MaksVapL 2 §:ssä on vahingon toteamista koskeva kysymys siis ikään kuin 'siirretty' tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen ratkaistavaksi.

b. Virassa tai toimessa

MaksVapL 2 §:n mukaan voidaan viran tai toimen haltija vapauttaa korvausvelvollisuudesta vain virassa tai toimessa aiheuttamansa vahingon osalta. Korvausvelvollisuuden täytyy perustua sellaiseen käyttäytymiseen s.o. tekoon tai laiminlyöntiin, johon viranomainen on ryhtynyt tai hänen olisi pitänyt ryhtyä virassaan tai toimessaan. Esimerkkinä voidaan mainita seuraavat käytännön ratkaisut.

VuM 16.1.1957, 2/95 VMKD 1957 (Asevelvollinen L.I.T.) — L.I.T. oli 13. 3. 1956 ajanut luvattomasti haltuunsa uskotulla puolustuslaitoksen röntgenautolla seurauksin, että auto oli hänen varomattomuudestaan vaurioitunut. Tämän vuoksi

¹ Ks. esim. *Hoppu* s. 56 s. viittauksineen. — Ks. myös *Karlgren*, *Skadeståndsrätt* s. 210 ss., *Jørgensen*, *Erstatningsret* s. 148 ss. ja *Personskade* s. 34 ss.

² *Hoppu* s. 57.

³ Ks. jälj. s. 183 verrattuna ed. s. 72 ss.

oli Helsingin II sotaoikeus velvoittanut L. I. T:n korvaamaan valtiolle autovaurion johdosta 1.261 mk:aa ja auton luvattomasta käyttämisestä 56 mk:aa. L. I. T. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLM ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluitta.⁴

VvM p. 21.12.1960, VM 105/19 — 29 — 8/60 (Autonkuljettaja R. S.) — Oriveden KO oli 12.3.1957 velvoittanut R. S:n maksamaan vahingonkorvauksena PLH:lle 64.290 mk:aa ja RtH:lle 4.039 mk:aa. R. S. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLH ja RtH jättivät lausunnossaan VvM:n määrättäväksi, kuinka paljon R. S:n oli vielä maksettava korvauksista.

VvM lausui, että koska hakija ei vahingon sattuessa ollut valtion palveluksessa, anomus korvauksesta vapauttamisesta hylätään. Hakija oikeutettiin kuitenkin lyhentämään korvauksia 15 mk:n kuukausierin kummankin vahingon osalta.⁵

Vain vahingon aiheuttaminen täytyy olla virassa tai toimessa tapahtunut. Korvausvelvollisen ei sitä vastoin tarvitse olla virassa tai toimessa enää silloin, kun hän anoo vapautusta tai kun maksuvapautusasia ratkaistaan. Käytännössä on myös esiintynyt useita tapauksia, jolloin korvausvelvollinen on vasta eläkkeelle siirryttyään anonut ja saanut maksuvapautuksen.⁶

Virassa tai toimessa aiheutettu vahinko ei merkitse myöskään samaa kuin virantoimituksen aikana aiheutettu vahinko. Jotta MaksVapL 2 §:n edellytys olisi olemassa, vahingon täytyy olla syy-yhteydessä sellaiseen käyttäytymiseen, johon viran tai toimen haltija ryhtyi tai olisi ollut velvollinen ryhtymään virkansa tai toimensa asettamien velvoitusten täyttämiseksi. Tässä kohdin saattaa kuitenkin esiintyä vaikeita rajatapauksia. Esimerkkinä voidaan mainita edellä jo käsitellyt 'palvelussopimuksen' rikkomistapaukset.⁷ Jos valtio on myöntänyt palkallista virkavapautta viran tai toimen haltijalle opiskelua varten ja tämä on samassa yhteydessä sitoutunut palvelemaan tiettyssä virassa tai toimessa määrääjän virkavapauden jälkeen, on lähellä ajatus, että tänä palvelusaikana tapahtunut eroaminen olisi virkavelvollisuuksien vastainen toimenpide. Hänen olisi velvollisuuksiensa täyttämiseksi pysyt-

⁴ Ks. asevelvollisten osalta myös ed. s. 168 s.

⁵ Ks. myös ed. s. 41.

⁶ Ks. esim. VvM p. 24.11.1948, 58/357 VMKD 1948. (Entinen asemamies E. E. T.) ja 26.10.1949, 39/355 VMKD 1949 (Entinen veturinlämmittäjä K. V. P.)

⁷ Ks. ed. s. 142 ss.

tävä virassaan tai toimessaan. Vastaavasti eroamisen kautta valtiolle aiheutettu vahinko olisi virassa tai toimessa aiheutettu.

Vaikka 'palvelussuhteen' rikkomisen voidaan esitettyllä tavalla osoittaa liittyvän henkilön virkansa tai toimensa hoitamisen yhteydessä antamaan sitoumukseen, ei virasta tai toimesta eroamista voida tällaisissa tapauksissa pitää viran asettamien velvoitusten rikkomisena. Viran tai toimen haltijalla — vaikka hän olisi virkaan tai toimeen ryhtyessään antanut muunlaisia sitoumuksia — on aina oikeus saada ero.⁸ Itse virkaan tai toimeen ei liity sellaista velvoitusta, joka kieltäisi eroamasta virasta. Sitoumusta palvellessa virassa tai toimessa on pidettävä virasta ja toimesta erillään olevana henkilökohtaisena sitoumuksena, jonka rikkomisesta aiheutuu vahingonkorvausvelvollisuus yleisten vahingonkorvausoikeudellisten sääntöjen mukaan. Kun vahingonkorvaus johtuu virasta ja toimesta erillään olevan henkilökohtaisen sitoumuksen rikkomisesta, ei siitä syntyvää vahinkoa voida myöskään pitää virassa tai toimessa aiheutettuna.

Toisen vastaavan laatuksen tilanteen selvittämiseksi on syytä tarkastella autonkuljettaja M. E. K:n ja kirjuri S. L:n tapausta.

VuM p. 11.3.1964, VM 140/19 — 38/63 (Autonkuljettaja M. E. K. ja kirjuri S. L.) — M. E. K. oli virka-ajoa suorittaessaan vastoin ohjeita antanut PLH:n kirjurin S. L:n ohjata hallinnassaan ollutta valtion autoa seurauksin, että S. L. — M. E. K:n istuessa hänen vieressään — ajoi auton ojaan, jolloin auto vaurioitui. Tämän vuoksi PLH otti kummaltakin sitoumuksen vahingon korvaamiseksi. Näiden sitoumusten nojalla velvoitettiin M. E. K. Varkauden tuomionkunnan tuomarin 24.7.1963 antaman ja S. L. Kuopion RO:n 22.7.1963 antaman maksamismääräyksen nojalla maksamaan kumpikin valtiolle vahingon koko määrän 5.783 mk:aa. Molemmat korvausvelvolliset anoivat vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLH puolsi anomusta.

VuM vapautti M. E. K:n ja S. L:n enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun kumpikin oli maksanut vahingosta 500 mk:aa.

Oliko tässä tapauksessa kysymys virassa tai toimessa valtiolle aiheutetusta vahingosta?

Tarkasteltaessa kysymystä autonkuljettaja M. E. K:n kannalta voidaan sanoa, että hänen virkavelvollisuuksiinsa kuului auton kuljettaminen, ei sen luovuttaminen muiden henkilöiden käytettäväksi. Kysy-

⁸ Ks. myös *Rytkölä*, Virkamiesoikeus s. 271.

myksessä ei siis olisi virassa aiheutettu vahinko. Tällainen päättely johtaa kuitenkin kestävämpiin tuloksiin. Sen mukaan kaikki liikennevahinkotapaukset jäisivät MaksVapL 2 §:n soveltamisalan ulkopuolelle. Autoa kuljettavan viran tai toimen haltijan virkavelvollisuuksiin kuuluu nimittäin auton kuljettaminen vaurioitta. Vaatimus »virassaan tai toimessaan» onkin ymmärrettävä siten, että henkilö aiheuttaa vahingon niiden toimien yhteydessä, joihin hän ryhtyy virkavelvollisuuksiensa täyttämiseksi. M. E. K. oli näiden velvollisuuksien täyttämiseksi lähtenyt annettujen ohjeiden mukaisesti suorittamaan haltuunsa uskotulla valtion autolla kuljetusta. Tätä tehtävää täyttäessään hän antoi toisen henkilön — kirjuri S. L:n — suorittaa hänelle kuuluvia tehtäviä. M. E. K. antoi siis virkavelvollisuuksiensa täyttämiseksi osan tehtävistään ulkopuolisen, vaadittavaa taitoa vailla olleen henkilön huoleksi. Hän ryhtyi siis virassaan toimeen, josta oli seurauksena valtiolle aiheutunut vahinko.

Edellistä tulkinnanvaraisempi on kirjuri S. L:n asema. Hänen tehtäviinsä ei ilmeisesti kuulunut valtion auton kuljettaminen. Tosin ratkaisusta ei ilmene edes sitä, oliko S. L. vahingon tapahtuessa suorittamassa virkatehtäviään, esimerkiksi toimittamassa sähkösanomaa perille. Vaikka asia olisi ollut näin, voidaan tuskin puhua virassa tai toimessa aiheutetusta vahingosta. Kun auton kuljettaminen oli nimenomaan M. E. K:n tehtävänä, ei S. L:llä ollut velvollisuutta ryhtyä virkatehtäviensä täyttämiseksi kuljettamaan autoa. Vaikka S. L. aiheutti vahingon virka-aikanaan ja vaikka autossa mukana olokin olisi kuulunut hänen virkatehtäviinsä, ei MaksVapL 2 §:ssä asetettu edellytys virassa tai toimessa aiheutetusta vahingosta ollut olemassa. Vahinko ei ollut aiheutunut niiden toimien yhteydessä, johon S. L. oli ryhtynyt tai olisi ollut velvollinen ryhtymään virkatointensa täyttämiseksi. Tämän vuoksi ei ratkaisua voida S. L:n osalta pitää perusteltuna.

Kysymys, koska vahinko on aiheutunut käyttäytymisestä, johon viran tai toimen haltija on virassaan tai toimessaan ryhtynyt tai ollut velvollinen ryhtymään, on ratkaistava vahingonkorvausoikeuden syytetyttä koskevien periaatteiden nojalla. Tämänkin ongelman ratkaiseminen — samoin kuin vahingon olemassaolon toteaminen — on kuitenkin MaksVapL 2 §:n osalta yksinkertaista, koska korvausvelvollisuuden on lainkohdan mukaan oltava tuomioistuimen tai hallinnollisen

viranomaisen tuomitsema. Syy-yhteyden selvittämisessäkin voidaan näin ollen tukeutua tähän korvausvelvollisuuden perustavaan päätökseen.

c. Tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätös

MaksVapL 2 §:ssä mainitaan kolmantena ehdottomana maksuvapautuksen edellytyksenä korvausvelvollisuuden perustuminen tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen. Viran tai toimen haltijaa ei voida vapauttaa kokonaan eikä osittain korvausvelvollisuudesta, ellei ole olemassa korvaukseen velvoittavaa ratkaisua, jossa vahingon synty ja suuruus on todettu. Kun vastaava ongelma syntyi myös MaksVapL 1 §:n kohdalla, jouduttiin kysymykseen puuttumaan jo MaksVapL 1 ja 2 §:ien yhteisten edellytysten tarkastelussa. Tämän vuoksi tyydytään tässä yhteydessä viittaamaan vain aikaisempaan esitykseen.⁹

d. Tahallisuus ja törkeä tuottamus

1. Yleistä. Edellä tarkastellut maksuvapautuksen edellytykset ovat olleet siinä mielessä positiivisia, että huojenus korvausvelvollisuudesta on voitu myöntää, jos edellytys on ollut olemassa. Tahallisuuden ja törkeän tuottamuksen vaikutus on tässä suhteessa negatiivinen. Vahingon aiheuttajaa ei voida vapauttaa korvausvelvollisuudesta, jos vahinko on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi tuottaen.

Tahallisesti menettelee se, joka joko tarkoittaa aikaansaada teollaan tai laiminlyönnillään vahinkoa tai joka on ainakin tietoinen sen syntymisestä menettelynsä seurauksena.¹⁰ Viran tai toimen haltija, joka on tällä tavoin virassaan tai toimessaan aiheuttanut vahingon, ei voi MaksVapL 2 §:n nojalla saada vapautusta korvausvelvollisuudesta.

Käytännössä on tahallisuus tullut MaksVapL 2 §:n osalta esille siten, että on pyydetty vapautusta tahalliseen rikokseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta. Vapautusanomuksia on tehty vahingonkorvausvelvollisuudesta, joka on perustunut mm. virkamiehenä tehtyyn kaval-

⁹ Ks. ed. s. 72 ss.

¹⁰ Kivimäki—Ylöstalo s. 412.

tamiseen,¹¹ avunantoon kavaltamisessa,¹² väärän yksityisen asiakirjan valmistamiseen¹³ ja tahalliseen vastoin annettuja ohjeita suoritettuun perusteettomaan palkanmaksuun.¹⁴ Anomukset on kaikki johdonmukaisesti hylätty sillä perusteella, että kysymyksessä on ollut tahallinen menettely.

Törkeän tuottamuksen merkityksen osoittaminen ei ole samalla tavalla mahdollista kuin tahallisuuden. MaksVapL 2 §:n nojalla hylätyissä tapauksissa ei nimittäin hylkäyksen perustetta ole läheskään aina mainittu. Tämän vuoksi jää epäselväksi, onko hylkäys tapahtunut törkeän tuottamuksen nojalla vai sillä perusteella, että yksittäistapauksessa olevat asianhaarat huomioon ottaen ei ole ollut aihetta suostua vapauttamisanomukseen. Törkeän tuottamuksen kohdalla ei ole myöskään yleensä saatavissa apua korvaukseen velvoittavasta tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätöksestä. Korvausvelvollisuuden syntymiseen riittää nimittäin pääsääntöisesti lieväkin tuottamus.¹⁵ Tämän vuoksi tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen ei ole yleensä tarvis ratkaista — eivätkä ne myöskään sitä yleensä ratkaise — onko vahinko aiheutettu lievällä vai törkeällä tuottamuksella. Törkeää tuottamusta selvitettyäessä ei näin ollen voida tukeutua samalla tavalla tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen ratkaisuun kuin esimerkiksi vahingon olemassaolon¹⁶ ja syy-yhteyden¹⁷ kohdalla. Nämä puutteet ja vaikeudet huomioon ottaen on kuitenkin pyrittävä selvittämään, minkälaisissa tapauksissa vapautusanomus on käytännössä hylätty törkeän tuottamuksen nojalla.

Tahallisuuden ja törkeän tuottamuksen — samoin kuin törkeän ja muun laatuisen tuottamuksen — välistä rajaa ei voida tarkoin osoittaa. Voidaan vain sanoa, että törkeä tuottamus on kysymyksessä, kun vahingon aiheuttaja ei tosin ole tarkoittanut aikaansaada vahinkoa, mutta hänen olisi objektiivisesti katsoen pitänyt oivaltaa vahinko käyt-

¹¹ VvM p. 18.10.1950, 43/370 VMKD 1950 (Konttorinhoitaja J. H.) ja 1.6.1955, 524/106 VMAD 1955 (Poliisikonstaapeli E. P. I.) — Vrt. myös VvM p. 18.10.1950, 2164/390 VMAD 1949 (Ulosottoapulainen N. R. J.)

¹² VvM p. 14.9.1955, 12/381 VMKD 1955 (Ylimääräinen asentaja K. G. F. A.)

¹³ VvM p. 3.11.1954, 61/373 VMKD 1954 (Dipl.ins. S. V. H.)

¹⁴ VvM p. 11.9.1957, 37/420 VMKD 1957 (Asemapäällikkö V. J. L.)

¹⁵ Kivimäki—Ylöstalo s. 412.

¹⁶ Ks. ed. s. 178 s.

¹⁷ Ks. ed. s. 183.

täytymisensä vääjäämättömäksi seuraukseksi.¹⁸ Määrittelyn nojalla on sitten yksittäistapauksessa pyrittävä ratkaisemaan, onko viran tai toimen haltijan menettely virassa tai toimessa ollut törkeän tuottamuksellista.

Käytännön kannan selvittämiseksi on — törkeän tuottamuksen ja vapaan harkinnan toisiinsa kytkeytymisen vuoksi¹⁹ — pyrittävä saamaan johtoa lähinnä niistä ratkaisuista, joissa korvausvelvollinen on joko kokonaan tai osittain vapautettu vahingonkorvausvelvollisuudesta verraten törkeästä tuottamusasteesta huolimatta.

VvM p. 25.9.1963, VM 61/19—38/63 (Rakennusmestari R. A. P.) — R. A. P. ei työmaan vastaavana mestarina varoittanut kaivintraktorin kuljettajaa paikalla kulkeneesta PLH:n koaksaalikaapelista seurauksin, että traktorin kauha vioitti kaapelia ja aiheutti valtiolle 1.910 mk:n vahingon. R. A. P. velvoitettiin suorittamaan valtiolle tämä korvaus 5 %:n korkoineen sekä oikeudenkäyntikuluja 120 mk:aa. R. A. P. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

TVH esitti lausunnossaan, että R. A. P. vapautettaisiin enemmästä korvausvelvollisuudesta, kun hän oli suorittanut siitä 200 mk:aa.

VvM teki *TVH*:n lausunnon mukaisen päätöksen.

Maanteiden korjauksissa ja niihin liittyvissä erilaisissa kaivuutöissä on eräs tyypillisimmistä vahingoista erilaisten puhelin-, lennätin- ja sähkökaapelien vioittaminen. Tämän vuoksi voidaan sanoa, että vastaavan rakennusmestarin laiminlyöntiä tällaisten kaapelien sijainnin selvittämisessä ja niiden suojaamisessa voidaan pitää törkeätä tuottamusta lähentelevänä. Kun laiminlyönti selostetussa ratkaisussa oli asiakirjojen mukaan kuitenkin tapahtunut siten, että kaapelin sijainnista oli otettu selvyyttä, mutta oli vain unohdettu mainita siitä kaivintraktorin kuljettajalle, voidaan maksuhelpotuksen myöntämistä pitää perusteltuna. Yksityisen toimiohjeen antamatta jääminen saattaa työmaaolosuhteissa tapahtua verraten helposti.

VvM p. 25.9.1963, VM 103/19 — 38/63 (Veturinlämmittäjä O. T. K.) — O. T. K. oli 21.4.1960 palveluksessaan asiapoikana Kotkan asemalla kuljettanut VR:n rahasalkkua polkupyörän tavaratelineellä niin huolimattomasti, että salkku oli päässyt putoamaan ja häviämään. Tämän vuoksi oli Kotkan RO 21.11.1960 velvoittanut O. T. K:n ja hänen vanhempansa Antti ja Aino K:n, jotka olivat menneet takaukseen kaikesta O. T. K:n virassaan valtiolle aiheuttamista vahin-

¹⁸ *Karlgren, Skadeståndsrätt* s. 53 s.

¹⁹ Ks. myös ed. s. 90 s.

goista, korvaamaan valtiolle 1.424 mk:aa 5 %:n korkoineen 21.9.1960 lukien ja oikeudenkäyntikulukorvauksena 50 mk:aa.

O. T. K. pyysi, että hänet ja hänen vanhempansa vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta. Korvauksesta oli anomuksen tekemiseen mennessä maksettu 680 mk:aa.

RtH lausui: »Huomioon ottaen, että korvauksesta tähän mennessä on jo maksettu huomattavan suuri osa, RtH kunnioittaen esittää, että anoja ja hänen vanhempansa, joita takaussitoumuksen perusteella²⁰ ei RtH:n mielestä olisi syytä asettaa sen epäedullisempaan asemaan kuin päävelallistakaan, nyt tässä vaiheessa²¹ vapautettaisiin enemmästä korvausvelvollisuudesta.»

VvM vapauttikin O. T. K:n ja hänen vanhempansa enemmästä korvausvelvollisuudesta.

Lähes 1.500 mk:aa sisältävän rahasalkun kuljettamista polkupyörän tavaratelineellä ilman sellaista silmällä pitoa, että salkun putoaminen olisi voitu havaita, on pidettävä melkoisen leväperäisenä menettelynä. Tästä huolimatta — tosin vasta toisella anomuskerralla²² — myönnettiin osittainen maksuvapautus korvausvelvollisuudesta.

Vielä pitemmälle on menty hankintatyönjohtaja Y. V. P:n tapauksessa.

VvM p. 11.9.1957, 880/175 VMAD 1957 (Hankintatyönjohtaja Y. V. P.) — Y. V. P. oli 10.8.1954 toimiessaan työnjohtajana MetsäH:n työmaalla järjestänyt MetsäH:n omistaman parakin katon tervauksen siten, että tervaa kuumentettiin ilman vartiointia yhteisasunnossa olleen kaminan päällä, jolloin asunnossa, jonka seiniin oli muutamaa päivää aikaisemmin syöpäläisten hävittämiseksi ruiskutettu petroolia ja tärpähtiä, oli syttynyt tulipalo seurauksin, että koko rakennus irtaimistoineen oli tuhoutunut. Tämän vuoksi Vaasan HO velvoitti 2.9.1955 Y. V. P:n suorittamaan MetsäH:lle vahingonkorvauksena 11.662 mk:aa 5 %:n korkoineen sekä oikeudenkäyntikuluista 60 mk:aa. Y. V. P. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

MetsäH puolsi anomusta.

VvM vapautti Y. V. P:n korvauksen ja oikeudenkäyntikulujen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut niistä 1.000 mk:aa.²³

Niin herkästi syttyvän aineen kuin tervan kuumentamista kaminan päällä ilman vartiointia voidaan pitää törkeäkkönä huolimatto-

²⁰ Ks. takaussitoumuksen merkityksestä jälj. s. 228 ss.

²¹ Ks. tästä sanonnasta jälj. s. 259 s.

²² Ks. jälj. s. 259.

²³ Ks. myös VvM p. 1.9.1965, VM 104/19—38/65 (Rakennusmestari V. O. V.) — Selostettu jälj. s. 221.

muutena. Tästä huolimatta myönnettiin vahingon aiheuttajalle huomattava osittainen vapautus korvausvelvollisuudesta.²⁴

Edellä esitetyt ja viitatu ratkaisut osoittavat, että käytännössä ollaan hyvin haluttomia pitämään vahingon aiheuttanutta menettelyä törkeänä tuottamuksena ja epäämään vapautusanomusta tällä perusteella. Eri-tyisesti viimeksi selostettu hankintatyönjohtaja Y. V. P:n tapaus osoittaa, että viran tai toimen haltijan menettelyn täytyy olla 'täysin' har- kitsematonta, ennen kuin korvausvelvollisuudesta vapauttaminen estyy törkeän tuottamuksen perusteella.

Suoritetun tarkastelun ulkopuolelle on tähän mennessä jätetty taval- lisimmat maksuvapautusta koskevat vahinkotilanteet, nimittäin liiken- nevahingot, junavauriot sekä eräät kassavajauksia ja 'isännänvastuuta' koskevat tapaukset. Näitä vahinkotilanteita käsitellään seuraavassa ryh- mittäin erikseen. Tällaista menettelyä on pidetty perusteltuna sen vuoksi, että mainitut vahinkotilanteet muodostavat kukin vapautus- anomusten lukumäärän nojalla oman erillisen muista 'sekalaisista' vahinkotapauksista erottuvan ryhmän.

2. *Liikennevahingot.* Liikennevahinkoihin perustuvat maksuvapau- tusanomukset muodostavat lukumäärältään suurimman ryhmän Maks- VapL 2 §:n vapautuskäytännössä. Ratkaisuihin on jouduttu sivuamaan myös tahallisuutta ja törkeää tuottamusta, vaikka ratkaisujen perus- luissa ei useinkaan ole nimenomaisesti vedottu näihin epäamisperus- teisiin.

Ensimmäisenä liikennevahinkotapausten ryhmänä on syytä mainita ne korvausvelvollisuudesta vapauttamista koskevat anomukset, joissa vahingon syynä on ollut moottoriajoneuvon kuljettaminen alkoholin vaikutuksen alaisena. Nämä 'rattijuoppojen' vapauttamisanomukset on johdonmukaisesti hylätty.²⁵

Muiden liikennevahinkotilanteiden osalta on paikallaan tarkastella aluksi tiemestari A. J. S:n tapausta.

²⁴ Ks. myös ed. s. 119 ss. selostettuja ratkaisuja.

²⁵ Ks. mm. VvM p. 8.9.1954, 711/162 VMAD 1954 (*Hankintamies A.A.V.*), 14.9.1955, 849/179 VMAD 1955 (*Autonkuljettaja K.J.V.*), 11.9.1957, 41/420 VMKD 1957 (*Sähköasentaja H.T.H.* ja 14.5.1958, 17/416 VMKD 1958 (*Asemamies O.I.K.*) — Sähköasentaja H.T.H. yritti vielä uudella hakemuksella saada maksuvapau- tusta, mutta sekin hylättiin. Ks. VvM p. 23.9.1959, 23/418 VMKD 1959.

VvM p. 26.3.1958, 8/406 VMKD 1958 (Tiemestari A. J. S.) — A. J. S. oli 1.2.1955 kuljettanut TVH:n pakettiautoa edellä kulkeneen lumenaurausauton nostattaman ryöpyävän lumen haittaaman näkyvyyden vallitessa noudattamatta tarpeellista varovaisuutta ja liiaksi keskitiellä seurauksin, että hänen ohjaamansa auto törmäsi vastakkaisesta suunnasta tulleeseen henkilöautoon, jolloin molemmat autot vaurioituivat ja eräät henkilöt loukkaantuivat. Tämän vuoksi KKO velvoitti 15.2.1957, paitsi muuta, A. J. S:n suorittamaan valtiolle vahingonkorvauksena 1.300 mk:aa. A. J. S. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

TVH lausui, että A. J. S. oli vaurion sattua virkatehtävissään ja kun häneltä asemansa puolesta on vaadittava tavallista suurempaa huolellisuutta, ei anomukseen olisi syytä suostua.

VvM vapautti A. J. S:n korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 800 mk:aa.

Ratkaisussa on tarkasteltavana olevaa ongelmaa sivuttu TVH:n lausunnossa. Siinä ei tosin mainittu nimenomaan törkeää tuottamusta, mutta maininta tavallista suuremmasta huolellisuudesta viittaa tähän epäämisperusteeseen. A. J. S:lle myönnettiin kuitenkin osittainen maksuvapautus tosin määrältään hieman tavallista pienempi.²⁶ Tapauksen nojalla onkin pääteltävissä, ettei liikennevahinkoa ole pidettävä törkeästi tuottaen aiheutettuna pelkästään sillä perusteella, että aiheuttajana on liikenne- ja tiekysymyksien kanssa virassaan tekemisiin joutuva henkilö. Tätä näkökohtaa tukevat myös ne ratkaisut, joissa poliisikonstaapeleille on myönnetty osittaisia maksuvapautuksia varomattomuudella liikenteessä valtiolle aiheuttamistaan vahingoista.²⁷

Tuottamusasteen ongelmaa valaisee myös autonkuljettaja V. L:n aikanaan paljon huomiota herättänyt liikennevahinkotapaus.

VvM p. 13.3.1957, 300/52 VMAD 1957 (Autonkuljettaja V. L.) — V. L. oli 26.2.1956 Tuusulan kunnan Ruskealan kylässä kuljettanut valtion omistamaa henkilöautoa sellaisella nopeudella, ettei hän kyennyt hallitsemaan ajoneuvoaan, vaan ohitettuaan edellään samaan suuntaan kulkeneen henkilöauton hänen ohjaamansa auton takaosa alkoi luistaa vasemmalle seurauksin, että auto kuljettuaan jonkin matkaa tiellä poikittain törmäsi vastaan tulleeseen E. L:n omistamaan ja E. V. L:n ohjaamaan henkilöautoon, jolloin molemmat autot vaurioituivat ja V. L:n autossa matkustajana olleet ministeri P. T. ja liikeapulainen E. A. L. sekä vastaan tulleessa autossa olleet E. V. L. ja A. A. L. loukkaantuivat ja heistä P. T. saamansa vamman johdosta myöhemmin kuoli. Tämän vuoksi Tuusulan KO tuomitsi V. L:n samalla teolla tehdyistä varomattomasta auton kuljettamisesta,

²⁶ Ks. jälj. s. 191.

²⁷ Ks. mm. s. 45 s. ja 69 selostettuja ratkaisuja.

kuolemantuottamuksesta ja kolmesta vaikeata lievemmän ruumiinvamman tuottamuksesta 6 kuukaudeksi vankeuteen ja velvoitti hänet korvaamaan mm. KTM:n vahingon 1.250 mk:lla.

Valtion tapaturmatoimisto oli 5.2.1957 myöntänyt ministeri P. T:n kuoleman johdosta huoltoeläkettä 27.2.1956 alkaen P. T:n leskelle E. M. T:lle 1.800 mk/v ja lapselle M.L.T:lle 900 mk/v. Tapaturmatoimisto esitti AutovastuuA 6 § 4 momentin mukaisena lausuntona, ettei valtion varoista suoritettavaksi määrättyjä korvauksia olisi perittävä takaisin V. L:ltä.

V. L. anoi vapautusta alussa mainitun 1.250 mk:n korvauksen suorittamisesta ja pyysi samalla, ettei valtion varoista suoritettavaksi määrättyjä korvauksia perittäisi häneltä takaisin.

KTM puolsi hakijan vapauttamista 1.250 mk:n korvauksen suorittamisesta.

VvM vapautti V.L:n 1.250 mk:n korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 200 mk:aa. Samalla määrättiin, ettei valtion tapaturmatoimiston myöntämää huoltoeläkettä peritä V.L:ltä takaisin.

Selostetussa tapauksessa myönnettiin jälleen huomattava maksuvapautus, vaikka korvausvelvollinen tuomittiin liikennevahingon yhteydessä vapausrangaistukseen.²⁸ Tätäkin ratkaisua voidaan pitää jälleen osoituksena siitä, että käytäntö on haluton epäämään maksuvapautuksen pitämällä vahingon aiheuttanutta menettelyä törkeänä tuottamuksena. Käytännössä on kuitenkin eräitä ratkaisuja, joissa maksuhelpoituksen epääminen on ilmeisesti tapahtunut juuri tällä perusteella.

VvM p. 12.6.1957, 824/161 VMAD 1957 (Kersantti R.B.R.) — R.B.R. oli 31.8.1956 ollessaan saamastaan määräyksestä kuljettamassa puolustuslaitoksen kuorma-autoa ryhtynyt — auton ollessa täydessä vauhdissa — nostamaan ohjaamon lattialle pudonnutta salkkua, jolloin hän menetti autonsa hallinnan seurauksin, että auto suistui tieltä ja törmäsi tien vieressä olleeseen puhelinpylvääseen. Tapahtuman johdosta auto vaurioitui ja siinä olleet 3 henkilöä loukkaantuivat. Tämän vuoksi H:gin II sota-oikeus velvoitti 27.4.1957 R.B.R:n mm. suorittamaan valtiolle vahingonkorvauksena auton vaurioitumisesta 1.200 mk:aa. R.B.R. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PIM ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen.

VvM p. 16.1.1957, 26/358 VMKD 1956 (Rakennusmestari T.K.) — T.K. oli 4.1.1956 kuljettanut TVH:n omistamaa autoa varomattomasti liian suurella nopeudella seurauksin, että auto syöksyi tieltä ojaan ja vaurioitui. Tämän vuoksi Ilomantsin KO velvoitti T.K:n mm. suorittamaan valtiolle vahingonkorvauksena auton vaurioitumisesta 422 mk:aa, jonka suorittamisesta T.K. anoi vapautusta.

TVH ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen.

²⁸ Ks. ratkaisun johdosta myös jälj. s. 190 s.

VvM p. 10.10.1956, 17/357 VMKD 1956 (Rakennusmestari A.K.) — A.K. oli 9.8.1954 kuljettanut TVH:n omistamaa autoa varomattomasti liian suurella nopeudella seurauksin, että hänen autonsa oli törmännyt eräässä risteyksessä siihen aikaisemmin saapuneeseen autoon, jolloin molemmat autot vaurioituivat. Tämän vuoksi Turun HO velvoitti A.K:n, paitsi muuta, suorittamaan valtiolle vahingonkorvauksena 1.006 mk:aa, jonka suorittamisesta A.K. anoi vapautusta.

TVH ei puoltanut anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen.

Ratkaisujen perusteluissa sen enempää kuin viranomaisten lausunnoissa ei perusteltu hylkäävää kannanottoa. Se voi näin ollen johtua joko varomattomuuden pitämisestä vahingonkorvausoikeuden tarkoitamina törkeänä tuottamuksena tai siitä, ettei tapauksien asianhaarat huomioon ottaen ollut syytä suostua anomukseen.²⁹ Asiakirjoista ei kuitenkaan ilmene seikkoja, joiden vuoksi näissä tapauksissa ei olisi ollut syytä myöntää osittaista maksuvapautusta. Viran ja toimen haltijoille myönnetään — mikäli se ehdottomien vapauttamisedellytysten mukaan on mahdollista — nimittäin säännömukaisesti virassaan aiheuttamiensa liikennevahinkojen osalta osittainen maksuvapautus.³⁰ Tämä viittaa näin ollen siihen, että maksuvapautus olisi eväty törkeän tuottamuksen nojalla.

Kersantti R. B. R:n menettelyä voidaan pitää törkeänä tuottamuksena. Esineiden kurottelemisesta täydessä vauhdissa auton lattialta saattaa kokeneellekin autonkuljettajalle aiheutua suistuminen väärälle kaistalle tai ojaan. Tämän vuoksi ratkaisua voidaan pitää perusteltuna. Otettaessa kuitenkin huomioon käytännön haluttomuus pitää vahingon aiheuttanutta menettelyä törkeänä tuottamuksena sekä edellä selostetut liikennevahinkoon perustuvasta vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamista koskeneet ratkaisut, on R. B. R:nkin tapausta pidettävä rajatapauksena. Osittainen maksuvapautus olisi hänenkin kohdallaan saatanut tulla kysymykseen.

Rakennusmestari A.K:n ja T.K:n menettelyä — liiallista ajonopeutta — ei sitä vastoin pidetä MaksVapL:n käytännössä omaksutun periaatteen nojalla yleensä törkeänä tuottamuksena. Erityisen selvänä ilmenee ratkaisujen poikkeavuus verrattaessa niitä edellä tarkasteltuun autonkuljettaja V. L:n tapaukseen.³¹ Kaikissa oli vahingon pohjimmai-

²⁹ Ks. jälj. s. 197 ss. osoitettuja vapauttamisperiaatteita.

³⁰ Ks. jälj. s. 204.

³¹ Selostettu ed. s. 188.

sena syynä olosuhteisiin nähden liian suuri nopeus. Niin ikään kaikissa ratkaisuihin oli menettelyn seurauksena auton vaurioituminen, mutta V. L:n tapauksessa lisäksi matkustajan kuolema. Tästä huolimatta vain V. L:lle myönnettiin osittainen maksuvapautus.

A. K:n ja T. K:n anomuksien hylkäämisen syy jää perustelujen puuttuessa arvailujen varaan. Eräs näkökohta voidaan kuitenkin esittää. Kummassakin tapauksessa oli kysymys TVH:n palvelukseen tierakennusta varten otetusta rakennusmestarista. TVH on ehkä lähtenyt hylkäävissä lausunnoissaan siitä, että tällaisessa asemassa olevilta henkilöiltä on vaadittava tavallista suurempaa huolellisuutta. Kun käytännössä on kuitenkin — milloin tällainen näkökohta on viranomaisen lausunnossa nimenomaan esitetty — myönnetty kaikesta huolimatta osittainen maksuvapautus, ei ratkaisujen selittäminen tältäkin pohjalta ole perusteltua. On kuitenkin huomattava, että käytännön hylkäävä kannanotto tähän virkamiehen asemasta johtuvaan tavallista suurempaan huolellisuusvaatimukseen on vasta A. K:n ratkaisun jälkeiseltä ajalta.³² Lisäksi voidaan todeta, että näkökohdalla saattaa tiettyissä tapauksissa olla merkitystä. A. K:n ja T. K:n ratkaisujen asiakirjoista ei kuitenkaan ilmene, että siihen olisi heidän kohdallaan kiinnitetty huomiota.

3. *Junavauriot.* Liikennevahinkojen rinnalla muodostavat erilaisia junavaurioita koskevat ratkaisut MaksVapL 2 §:n osalta toisen suuren anomusryhmän. Tämä vahinkotilanne mainitaan myös nimenomaan lainkohdan perusteluissa.³³

Junavaurioita koskevasta käytännöstä ei ole löydettävissä tapauksia, joissa vapautusanomus olisi eväty tahallisuuden tai törkeän tuottamuksen perusteella. Eräät junavauriotapaukset valaisevat kuitenkin ongelmaa.

VvM p. 27.5.1953, 12/366 VMKD 1953 (*Veturinkuljettaja J. H. K.*) — J. H. K. oli 31.5.1947 toimiessaan Helsingin kaupungissa vaihdetöitä suorittaneen päiväveturin kuljettajana lähtenyt Oy Arabia Ab:n tehdasalueelta Sörnäisiin päin ilmoittamatta asiasta junailijalle seurauksin, että veturi oli Kyläsaaren luona ajanut sinne siirrettyjen vaunujen päälle, jolloin veturi, vaunut ja raide olivat vahin-

³² VvM p. 26.3.1958, 8/406 VMKD 1958 (*Tiemestari A. J. S.*) — Selostettu ed. s. 188.

³³ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I).

goittuneet. Tämän vuoksi oli Helsingin RO 3.4.1948 tuominnut J.H.K:n virassa tapahtuneesta vaaran tuottamisesta rautatien käyttämisessä sakkorangaistukseen sekä juopumuksesta viran toimituksessa erotettavaksi viran toimituksesta 6 kuukaudeksi sekä velvoittanut hänet, paitsi muuhun, suorittamaan yhteisvastuullisesti mainitussa päivästä veturissa lämmittäjänä toimineen, sittemmin kuolleen U.O.K:n kanssa valtiolle vahingonkorvauksena 659 mk:aa ja oikeudenkäyntikulujen korvauksena 25 mk:aa. Tästä määrästä J.H.K. oli 11.2.1953 mennessä maksanut 285 mk:aa. J.H.K. pyysi vapautusta korvauksen loppuosan maksamisesta.

RtH esitti lausuntonaan, että J.H.K. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä oman osuutensa eli puolet koko korvauksen määrästä sekä oikeudenkäyntikulut ts. yhteensä 355 mk:aa.

VuM vapautti J.H.K:n enemmästä korvausvelvollisuudesta hänen suoritettuaan niistä 355 mk:aa.

Veturin kuljettamista juopuneena ei pidetty tahallisenä eikä törkeän tuottamuksellisenä menettelynä. Maksuvapautuksen myöntämisessä oltiin kuitenkin pidättyväisiä, sillä vain yhteisvastuu poistettiin.³⁴

VuM p. 28.1.1948, 40/360 VMKD 1947 (Konttoristi P.A.E.R.) — P.A.E.R. oli sodan aikana 12.3.1940 ollut junanlähettäjänä Harvialan asemalla ja »heitäytynyt tällöin yöllä pitkälle virkahuoneensa sohvalle» sekä antanut puolien nukuksissa puhelimesta luvan sekä Hämeenlinnasta että Turungista tuleville junille sivuuttaa Harviala seurauksin, että junat ajoivat yhteen, jolloin 39 henkilöä kuoli ja 5 sai vaikeita vammoja. Tämän vuoksi Riihimäen KO tuomisti 1.7.1940 P.A.E.R:n yli kahden vuoden vankeusrangaistukseen ja julisti hänet vastedes kelpaamattomaksi toimimaan rautateiden palveluksessa tai muussa samankaltaisessa laitoksessa. Samalla hänet velvoitettiin maksamaan elatusapua yhteensä 35 henkilölle. VR:lle pidätettiin asiassa oikeus eri oikeudenkäynnillä toteuttaa korvausvaateensa.

Vahingon tultua selvitettyksi velvoitti Mikkelin RO 20.1.1947 P.A.E.R:n maksamaan valtiolle vahingonkorvauksena 4.720 mk:aa, mistä P.A.E.R. oli anomuksen tekohetkeen mennessä maksanut 92 mk:aa.

P.A.E.R. anoi, että hänet vapautettaisiin valtiolle maksettavaksi määrätyn korvauksen enemmästä suorittamisesta. Anomuksessaan hän esitti, että hän oli tapauksen sattuessa iältään vasta 20-vuotias ja määrätty ikäänsä nähden liian vastuulliseen tehtävään. P.A.E.R. selitti edelleen, että hän oli joka kolmas yö joutunut yksin suorittamaan yövuoron normaalien työpäivien lisäksi. Onnettomuuden tuhoisuus taas johtui hänen käsityksensä mukaan siitä, että sotilasjunassa olivat miehistövaunut vastoin määräyksiä veturin jälkeen ensimmäisinä. Kun hänen palkkansa oli lisäksi 70 mk/kk:ssa, oli korvauksen suorittaminen hänelle käytännössä mahdotonta.

Kun P.A.E.R. ei aiheuttanut vauriota tahallaan ja huomioon ottaen hänen

³⁴ Ks. kuitenkin rattijuoppojen osalta ed. s. 187.

nuoruus ja säälettävä taloudellinen asema sekä vaurion suuruuteen osaltaan vaikuttaneet muutkin tekijät kuin P.A.E.R:n huolimattomuus, *RtH* puolsi anomusta siten, että P.A.E.R. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 200 mk:aa.

VvM vapautti P.A.E.R:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 500 mk:aa.

Selostetussakin tapauksessa lähentelee vahingonaiheuttajan menettely törkeää tuottamusta. Hänen ikänsä ja sodanaikaiset olosuhteet huomioon ottaen voidaan maksuvapautuksen myöntämistä pitää kuitenkin perusteltuna.

4. *Kassavajauksotapaukset.* MaksVapL 2 §:n käytännössä on myös lukuisasti ratkaisuja, jotka koskevat lähinnä PLH:n palveluksessa olevien henkilöiden kassoissa havaittuja vajauksia. Vajaukset on useimmiten todettu suoritetuissa kassantarkastuksissa. Useimmissa tapauksissa ei ole voitu havaita mitään rikokseen viittaavaa, vaikka vajauksen syy on jäänytkin selvittämättä.³⁵

Pyrittäessä osoittamaan, minkä laatuissa olosuhteissa syntynyttä kassavajauksia on pidettävä törkeänä tuottamuksena, voidaan tarkastelun pohjaksi ottaa toimistonhoitaja S. A. B:n tapaus.

VvM p. 20.6.1962, VM 73/19 — 38/62 (Toimistonhoitaja S. A. B.) — Hartolan postitoimistoon oli 1.3.1961 saapunut 800 mk:n määräinen virkakirje, jonka S. A. B. oli kuitannut vastaanottaneensa. S. A. B. kertoi jättäneensä kirjeen sen saapumisen jälkeen joksikin aikaan virkapöydälleen, josta kirje oli selvittämättömällä tavalla kadonnut. Tämän vuoksi S. A. B. velvoitettiin korvaamaan kirjeen arvo valtiolle.

S. A. B. oli suorittanut anomuksen tekohetkeen mennessä korvauksesta 400 mk:aa ja anoi vapautusta loppuosan suorittamisesta.

Asiakirjojen mukaan S. A. B:llä ei ollut oikeutta kassaerehdysrahaan.³⁶

PLH puolsi anomusta.

VvM vapautti S. A. B:n enemmästä korvausvelvollisuudesta.³⁷

Arvo- ja rahakirjeiden käsittelyssä on viran ja toimen haltijoiden noudatettava erityistä huolellisuutta. Kun lisäksi on aina olemassa mahdollisuus, että viran tai toimen haltija itse syyllistyy rahavarojen

³⁵ Ks. jälj. s. 215.

³⁶ Ks. kassaerehdysrahasta lähemmin jälj. s. 216 s. sekä Liite III.

³⁷ Ks. myös *VvM p. 14.5.1958, 27/93 VMKD 1958 (Työnjohtaja S. A. H.)*

anastukseen,³⁸ olisi huolellisuusvaatimus asetettava suhteellisen ankaraksi. Selostetussa tapauksessa ei toimistonhoitajan laiminlyöntiä pidetty kuitenkaan törkeän huolimattomana.

Törkeää tuottamusta lähenteli sitä vastoin postiasemanhoitaja L. E. S:n menettely.

VvM p. 3.11.1965, VM 115/19—38/65 (*Postiasemanhoitaja L. E. S.*) — L. E. S. omisti sekatarakaupan ja piti sen yhteydessä postitoimistoa. Postin kassalipasta hän säilytti sekatarakaupan avoimessa laatikossa, josta se anastettiin. L. E. S. kertoi anastuksen tapahtuessa olleensa ruokailemassa asunnossaan, joka sijaitisi postiaseman ja myymälän käsittävän huoneen takana myymälähuoneen ulko-oven oltua koko ajan avoinna yleisölle. L. E. S. velvoitettiin korvaamaan tapahtuman johdosta valtiolle anastetun kassan varat 4.767 mk:lla ja oikeudenkäyntikulut 20 mk:lla. L. E. S. oli anomuksen tekohetkeen mennessä maksanut korvauksesta 500 mk:aa ja anoi vapautusta loppuosan suorittamisesta.

PLH esitti L. E. S:n vapauttamista korvausvelvollisuudesta VvM:n harkitsemalta osalta. PLH:n mieltä L. E. S:n menettely ei ollut törkeää huolimattomuutta.

VvM vapautti L. E. S:n po. korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä vielä 2.000 mk:aa. L. E. S. oikeutettiin maksamaan tämä korvauksen osa 100 mk:n kuukausierissä.

PLH on — sen antamasta lausunnosta päätellen — harkinnut myös sitä mahdollisuutta, että L. E. S:n menettely olisi voitu katsoa törkeäksi huolimattomuudeksi. Lausunnossa päädyttiin kuitenkin siihen, ettei näin ollut asia. Samaan tulokseen päätyi myös VvM, koska se myönsi osittaisen maksuvapautuksen. Ratkaisun perusteella on todettava, että käytäntö ei myöskään kassavajaustapauksissa ole taipuvainen epäämään maksuvapautusta törkeän tuottamuksen nojalla. Muuhun tulokseen ei voida päätyä, kun juuri selostetun L. E:n ratkaisun rinnalla tarkastellaan postiapulainen A. K. L:n tapausta.

VvM p. 16.6.1948, 168/30 VMAD 1947 ja 26/373 VMKD 1947 (*Postiapulainen A. K. L.*) — A. K. L:n hallussa olleessa kassassa todettiin 17.6.1946 450 mk:n vajeaus, joka oli todennäköisesti syntynyt siten, että A. K. L. oli jättänyt avonaisen kassalippaan työpöydälleen tiskin taakse mennessään toimittamaan erästä asiaa viereiseen huoneeseen, jolloin joku postitoimistossa asioiva sivullinen oli päässyt anastamaan kassalippaasta rahaa. A. K. L. esitti oikeudenkäynnissä, että hänen kassalippaansa oli niin pieni, ettei sen kansi mennyt kiinni, jos kassassa

³⁸ Vrt. kuitenkin jälj. s. 215 s. selostettua VvM p. 9.3.1960, VM 8/19—29—8/60 (*Toimistonhoitaja A. L.*).

oli jonkin verran tavallista enemmän rahaa. Lisäksi hän mainitsi postitoimiston virkailijoiden useaan otteeseen pyytäneen, että kassapöydät suojattaisiin lasiseinillä. Näin ei kuitenkaan ollut tapahtunut. PLH:n puolesta taas huomautettiin, että A.K.L:n olisi tullut ottaa kassalipas mukaansa mennessään toimittamaan asioita viereiseen huoneeseen. Helsingin RO velvoittikin 29.11.1946 A.K.L:n maksamaan tapahtuman johdosta po. 450 mk:aa valtiolle 5 %:n korkoineen 16.11.1946 lukien. A.K.L. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLH huomautti lausunnossaan, että A.K.L. oli jättänyt kassalippaan avonaisena 'yleisötiskin' takana olleelle pöydälle ja esitti anomuksen hylättäväksi.

Esittelijä lausui »Kun vastaavissa kassavajaustapauksissa on aikaisemmin myönnetty helpotuksia, vapautettaneen A.K.L. korvauksen enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän on maksanut siitä 300 markkaa.»

VvM näki hyväksi vapauttaa A.K.L:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 300 mk:aa.

Kahdessa viimeksi selostetussa tapauksessa on vahingon aiheuttanut menettely lähennellyt törkeää tuottamusta. Tuottamusasteen arveluun vaikuttaa kuitenkin se, kuinka usein mainituissa postitoimistoissa syntyi tilanteita, joissa asiakas saattoi huomaamatta suorittaa rahojen anastuksia. Avoimen kassalippaan jättäminen ilman valvontaa yleisön ulottuville tai sen säilyttäminen yleisön ulottuvilla olevassa lukitsemattomassa laatikossa luo kuitenkin monessa postitoimistossa tilanteen, jossa anastuksen syntymismahdollisuus tulee hyvin todennäköiseksi. Tästä huolimatta ei törkeän tuottamuksen rajaa katsottu näissäkään tapauksissa ylitetyksi. Huolimattomuuden aste näyttää kuitenkin vaikuttaneen molemmissa tapauksissa myönnetyn vapautuksen suuruuteen.³⁹

Vasta toimistoapulainen T.O.W:n menettelyä pidettiin käytännössä törkeänä tuottamuksena.

VvM p. 24. 8. 1954, 151/35 VMKD 1954 (Toimistoapulainen T.O.W.) — T.O.W. toimi 1. 6. 1938—6. 9. 1944 välisen ajan Nummelan postitoimiston toimistoapulaisena hoitaen tällöin sekä toimiston käsikassan että pääkassan. Viimeksi mainitun hoito kuului kuitenkin määräysten mukaan toimiston hoitajalle asemapäällikkö E. J. O. Wille. 29. 8. 1944 toimitetussa kassantarkastuksessa todettiin T.O.W:n hoitamissa varoissa 1.685 mk:n vajoaus, jonka Vihdin KO 16. 4. 1947 velvoitti T.O.W:n ja E. J. O. W:n yhteisvastuullisesti korvaamaan valtiolle. Vajoaus oli asiakirjojen mukaan syntynyt mm. siten, että T.O.W. oli laiminlyönyt toistamiseen kassatilinsä päättämisen kuukauden lopussa tehden sen vasta seuraavan kuun puolenvälin paikkeilla ja jättänyt lähettämättä toimistoon saapuneita postiosoituksia edelleen, jol-

³⁹ Ks. yksityiskohtaisesti jälj. s. 216 ss.

loin ne olivat jääneet toimiston hyllyille ja joutuneet kadoksiin eikä hän ollut työtovereidensa toistuvista kehoituksista huolimatta yrittänyt selvittää kadoksiin joutuneita siirtokortteja.

VvM oli 18.10.1950 vapauttanut E. J. O. W:n korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 100 mk:aa.

T. O. W. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

PLH esitti anomuksen hylättäväksi, koska sen mielestä T. O. W. oli aiheuttanut vahingon törkeällä tuottamuksellaan.

VvM hylkäsi anomuksen enemmittä perusteluilla.

Ratkaisun selostuksessa ei ole ollut mahdollista yksityiskohtaisesti selvittää T. O. W:n menettelyä. Poliisitutkintapöytäkirjoja ja tarkastuskertomuksia lukiessa saa kuitenkin selvän kuvan siitä, että T. O. W:n menettely oli todella täysin leväperäistä. Jos esimerkiksi joku posti-osoitus tai tililtäottokortti joutui kadoksiin, hän kiinnitti vastaavaan kantoluetteloon lapun, ettei ko. summaa »lasketa mukaan». Kun ja jos osoitus löytyi, hän poisti lapun ja otti summan mukaan kassalaskelmiinsa.⁴⁰ Mikäli vain tässä ratkaisussa selostetun kaltaista menettelyä on pidettävä törkeänä tuottamuksena, jää MaksVapL 2 § 2 mom:n rajoittava vaikutus hyvin vähäiseksi.

5. 'Isännänvastuutapaukset'. Neljännen sisältönsä puolesta yhtenäisen tapausryhmän muodostavat vahinkotilanteet, joissa esimies on tavalla tai toisella joutunut vastuuseen alaistensa aiheuttamista vahingoista. Tämän ryhmän tapaukset eivät kuitenkaan valaise tahallisuuden eivätkä törkeän tuottamuksen ongelmaa, koska kysymys ei ole käytännössä tullut 'isännänvastuuseen' joutuneen kohdalla esille. Vain erääseen näkökohtaan, joka ilmeni jo viimeksi selostetussa toimistoapulainen T. O. W:n tapauksessa, on kiinnitettävä huomiota. Ratkaisu osoittaa nimittäin, että 'isännänvastuuseen' joutunut voidaan vapauttaa korvausvelvollisuudesta, vaikka alainen olisi vahingon aiheuttaessaan menettänyt törkeän tuottamuksellisesti. Samaa periaatetta on noudatettu myös alaisten tahallisesti aiheuttamien vahinkojen kohdalla.⁴¹

⁴⁰ Ks. Vihdin KO 4.11.1944 2 §:n kohdalla oikeuteen jätettyä selvitystä.

⁴¹ VvM p. 30.5.1951, 7/375 VMKD 1951 (Postikonttorinhoitaja F. A. A. P.), 402/65 VMAD 1951 (Postikonttorinhoitaja V. K. J.), 26.3.1953, 9/380 VMKD 1953 (Postiasemanhoitaja A. T.), 27.5.1953, 13/381 VMKD 1953 (Sähköttäjä M.-L. S.), 10.10.1956, 1268/211 VMAD 1956 (Nimismies K. V. K.), 25.5.1960, VM 40/19-29-8/60 (Postivirkailija T. J.), 16.11.1960, VM 86/19-29-8/60 (Nimismies K. V.)

Menettely on myös perusteltu, sillä tahallisuus ja törkeä tuottamus ovat esteenä maksuvapautuksen myöntämiseen vain sen korvausvelvollisen osalta, joka on tällaiseen menettelyyn syyllistynyt. Jos alainen on aiheuttanut valtiolle vahinkoa kavaltamalla valtion varoja ja esimies on valvonnan laiminlyönnin vuoksi joutunut myös korvausvelvolliseksi, riippuu esimiehen vapauttaminen korvausvelvollisuudesta siitä, onko valvonnan laiminlyöntiä pidettävä tahallisenä tai törkeänä tuottamuksena — ei sitä vastoin siitä, miten vahingon ensisijainen aiheuttaja on menetellyt.⁴²

6. *Käytännön arvostelua.* Tahallisuutta ja törkeää tuottamusta koskeva tarkastelu osoittaa kaikkien tarkasteltujen vahinkotilanteiden osalta selvän periaatteen. Käytännössä ollaan haluttomia pitämään vahingon aiheuttanutta menettelyä törkeänä tuottamuksena ja epäämään maksuvapautus tällä perusteella. Osittainen maksuvapautus on myönnetty jopa sellaisille korvausvelvollisille, joiden menettelyä olisi voitu perustellusti pitää törkeänä tuottamuksena ja josta aiheutunut vahinko on lisäksi ollut määrältään suhteellisen vähäinen.⁴³

Tarkasteltaessa osoitettua periaatetta MaksVapL 2 §:n perustelujen valossa voidaan sitä kriittisesti arvostella. Lainkohdan perusteluissa viitattiin nimittäin *vähäiseen erehdykseen*, josta aiheutunut vahinko »ei ole suhteellinen sattuneen erehdyksen laatuun».⁴⁴ Lainkohtaa säädettyäessä on siis pidetty silmällä lähinnä lievällä tuottamuksella aiheutettua vahinkoa, vaikka säännös on muotoiltu tältä osin kielteiseen muotoon, ts. ettei vapautusta saa myöntää tahallisesti tai törkeästi tuottaen aiheutetusta vahingosta. Lainkohdan perustelujen valossa olisi MaksVapL 2 § 2 mom:a näin ollen tulkittava laajentavasti siten, että

ja VM 87/19—29—8/60 (*Nimismies K. A.*) sekä VM 88/19/19—29—8/60 (*Nimismies S. A.*), 10. 5. 1961, VM 53/19—38/61 (*Nimismies N. O. S.*) ja 14. 3. 1962, VM 27/19—38/62 (*Aluemetsänhoitaja V. V. E.*) — Kaikissa näissä ratkaisuisa oli kysymyksessä alaisen kavaltaminen, josta esimies oli joutunut vastuuseen. Kaikissa tapauksissa myönnettiin esimiehille osittainen maksuvapautus korvausvelvollisuudesta.

⁴² Kysymyksellä ei 'isännän' osalta ole kuitenkaan samaa merkitystä kuin vahingonaiheuttajan itsensä kohdalla, koska 'isännällä' on useimmissa tapauksissa maksamastaan korvauksesta takautumisoikeus vahingonaiheuttajaa kohtaan.

⁴³ Ks. erityisesti ed. s. 194 selostettuja VvM p. 3. 11. 1965, VM 115/19—38/65 (*Postiasemanhoitaja L. E. S.*) ja VvM p. 16. 6. 1948, 168/30 VMAD 1947 ja 26/373 VMKD 1947 (*Postiapulainen A. K. L.*)

⁴⁴ Ks. ed. s. 163 s.

vahingon aiheuttanutta menettelyä olisi epäselvissä tapauksissa pidettävä vapauttamisen estävänä törkeänä tuottamuksena. Tällaista tulkintaa vaatisi myös vahingonkorvauksen ennalta estävä vaikutus.

E. VAPAASSA HARKINNASSA MUOTOUTUNEISTA PERIAATTEISTA

a. Yleistä

Ehdottomien vapauttamisedellytysten toteamisen jälkeen on huojennusten myöntäminen VN:n tai VvM:n harkinnassa. Tämän varsinaisen pääkysymyksen ratkaisu on — niin kuin edellä jo todettiin¹ — vapaaharkintaista hallintotoimintaa. Ratkaisuilla ei tämän vuoksi ole periaatteessa sellaista ennalta arvattavuutta kuin edellä tarkastelluilla ehdottomia huojennusedellytyksiä koskevilla ratkaisuilla. Tästä huolimatta vapaankin harkinnan osalta saattaa käytännössä muotoutua periaatteita, joita ratkaisun tekijä pyrkii noudattamaan.² Seuraavassa esityksessä pyritään selvittämään, onko MaksVapL 2 §:n käytännössä muotoutunut tällaisia periaatteita. Erityisesti on tällöin kiinnitettävä huomio HEs:ssä mainittuihin perusteluihin. Säännöshän otettiin perustelujen mukaan lakiin sen vuoksi, että »viran tai toimen haltija virassa tai toimessa sattuneen vähäisen erehdyksen kautta on voinut aiheuttaa valtiolle vahingon, joka *suuruuteensa nähden* ei ole suhteellinen sattuneen erehdyksen laatuun ja jota *viran tai toimen haltija ei pysty valtiolle korvaamaan muuta kuin pieneltä osalta*».³ Perusteluissa on siis seikkoina, joiden mukaan viran tai toimen haltijan kohdalla on perusteltua myöntää osittain tai kokonaan vapautus korvausvelvollisuudesta, mainittu tuottamusaste, vahingon suuruus ja korvausvelvollisen varallisuusasema vahingon suuruuteen nähden. Tarkoitussidonnaisuuden⁴ periaate vaatii juuri näiden näkökohtien ottamista huomioon huojennuksia myönnettäessä.

¹ Ks. ed. s. 162.

² Sipponen LM 1965 s. 209.

³ HEs MaksVapL:ksi s. 1 (Ks. Liite I.) — Kursiivi lisätty.

⁴ Ks. ed. s. 33.

b. Sisällöltään sekalaiset vahinkotilanteet

Pyrittäessä sisällöltään erilaisten tapausten valossa selvittämään, koska yksityistapauksessa olevien asialaarojen nojalla on ollut syytä suostua vapauttamisanomukseen, on paikallaan ottaa aluksi esille erään keskusviraston tekemä päivärahan maksamista koskeva päätös.

VvM p. 10.10.1951, 31/118 VMKD 1951 (Pääjohtaja A.L. ja yli-insinöörit H.B., K.T., R.G., V.S., S.K. ja sihteeri U.M.) — Keskusviraston 16.10.1947 tekemän päätöksen nojalla oli vanhemmille insinööreille I.A:lle ja B.J:lle maksettu liikaa päivärahaa yhteensä 1.385 mk:aa, minkä vuoksi TarkV oli velvoittanut hakijat korvaamaan liikaa maksetut päivärahat yhteisvastuullisesti valtiolle. KHO vahvisti 1.2.1951 tarkastusviraston päätöksen.

KulkM lausui, että ministeriöllä olisi ollut valta antaa lupa po. päivärahan maksamiseen. Kun silloinen kulkulaitosministeri L.K. oli myöhemmin antamassaan todistuksessa lisäksi ilmoittanut, että hän hyväksyi keskusviraston toimenpiteet, ministeriö puolsi anomusta.

TVH puolsi anomusta.

TarkV ei puoltanut anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska hakijat olivat keskusviraston istunnossa tehneet liikaa maksettuja päivärahoja koskevan päätöksen eikä hakijoita voitu pitää kykenemättöminä korvausta suorittamaan.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

Selostuksesta ei ilmene miten virheellinen päivärahapäätös oli syntynyt. Tämä ilmenee kuitenkin KHO:n päätöksestä.⁵ Päivärahan maksu oli sen mukaan virheellinen, koska I.A:n ja B.J:n muuttoa toiselle paikkakunnalle ei voitu pitää virkamatkana vaan toiselle paikkakunnalle tapahtuneena siirtona. Heille olisi pitänyt tämän vuoksi maksaa kokonaispäivärahan sijasta puolipäiväraha. Erityisesti kiinnitettiin KHO:n päätöksessä huomio siihen, että I.A:lle ja B.J:lle oli maksettu myös lainmukainen muuttoraha.

Tarkasteltaessa vahinkotilannetta MaksVapL 2 §:n perustelujen valossa voidaan todeta, että päätöksen teon yhteydessä tapahtuvia virheitä voidaan ilmeisesti monesti pitää sellaisina vähäisinä erehdyksinä, johon lainkohdan perusteluissa viitataan. Sitä vastoin ei syntyntä vahinkoa voida selostetussa tapauksessa pitää suhteettoman suurena sattuneen erehdyksen laatuun nähden. Korvausvelvolliset eivät olleet myöskään kykenemättömiä suorittamaan korvausta. Ratkaisua

⁵ Ks. KHO 1.2.1951, Taltio N:o 546.

on tämän vuoksi pidettävä niiden ohjeiden mukaisena, joita lainkohdan perusteluissa on vapautusharkintaa silmällä pitäen annettu. MaksVapL 2 §:n säättämisellä ei ollut tarkoitus vapauttaa viran tai toimen haltijaa kaikista virassa tai toimessa valtiolle aiheuttamistaan vahingoista.

Ratkaisun kohdalla on syytä tarkastella vielä erikseen KulkM:n lausuntoa. Siinä todettiin, että ministeriöllä olisi ollut valta sallia ko. liialliseksi katsotun päivärahan maksaminen. Lausunnon mukaan oli myös päätöksentekohetkellä kulkulaitosministerinä toiminut L. K. ilmoittanut nimenomaan hyväksyvänsä keskusviraston toimenpiteet. Lisäksi KulkM ilmoitti lausunnossaa puoltavansa anomusta. KulkM oli siis tavallaan jälkeenpäin hyväksynyt keskusviraston päätöksen. Tästä huolimatta ei korvausvelvollisille myönnetty edes osittaista vapautusta maksuvelvollisuudesta.⁶

Viimeksi kosketeltua ongelmaa sivuaa myös maaherra V. M:n ja apukamreeri I. T:n ratkaisu.

VvM p. 20.2.1952, 16/4 VMAD 1952 (Maaherra V. M. ja apukamreeri I. T.)
— V. M. maaherrana ja I. T. asian esittelijänä olivat 24.10.1947 myöntäneet A. A. K:lle eläkkeen 19 eläkevuoden perusteella, vaikka A. A. K. oli 13.5.1941 tuomittu viraltapanon sijasta sakkorangaistukseen eikä hänellä näin ollen ollut 10 eläkkeeseen oikeuttanutta virkavuotta eikä siis lainkaan oikeutta eläkkeeseen. Tämän vuoksi oli TarkV velvoittanut V. M:n ja I. T:n korvaamaan valtiolle 864 mk:aa eli sen määrän, mitä A. A. K:lle perusteettomasti maksetusta eläkkeestä oli vielä valtiolle suorittamatta. KHO vahvisti 23.10.1951 TarkV:n päätöksen.

V. M. ja I. T. anoivat vapautusta korvausvelvollisuudesta. Hakijat huomauttivat anomuksessaan mm, että esittelijä I. T. luotti siihen, että SisM:ltä saatu suostumus eläkkeen myöntämiseen oli riittävä eikä hän suuren työtaakan alaisena tullut huomanneeksi, että A. A. K. oli tuomittu viraltapanon sijasta sakkorangaistukseen ja että hän oli tämän vuoksi menettänyt oikeuden lukea sitä edeltäneet vuodet eläkevuosikseen. Maaherran oli taas mahdollon huomata virhettä, kun esittelijäkään ei ollut sitä havainnut.

Uudenmaan LH puolsi anomusta.

TarkV lausui, että Uudenmaan LH oli vuonna 1947 antanut vain 24 eläkepäätöstä ja sen vuoksi LH:lla oli ollut aikaa tutkia asiaa. LH:n vastuuseen ei TarkV:n mielestä vaikuttanut SisM:n suostumus, koska ministeriölle kuului eläkeasetuksen (1046/43) mukaan vain suostumuksen antaminen siihen, että eläkkeen

⁶ Mainittakoon, että pääjohtaja A. L:lle myönnettiin VvM p. 14.11.1951, 1388/254 VMKD 1951 hänen vaikean taloudellisen asemansa vuoksi oikeus maksaa osuutensa korvauksesta vähitellen.

sai myöntää silloisen eläkelain (323/24) 11 §:n 1 mom:n nojalla.⁷ Tämän vuoksi ei anomukseen ollut TarkV:n mielestä suostuttava.

Esittelijä lausui: »Koska asiakirjoista saadun selvityksen perusteella puheena oleva SisM:n kirjelmä on saattanut osaltaan myötävaikuttaa maaherra V.M:n ja apukamreeri I.T:n virheelliseksi todettuun menettelyyn A.A.K:n eläkettä myöntäessä, vapautettaneen maaherra V.M. ja apukamreeri I.T. ko. 864 mk:n korvauksen enemmästä maksamisesta sitten, kun he ovat suorittaneet korvauksen määrästä yhteensä puolet eli 432 mk:aa.»

VvM harkitsi oikeaksi vapauttaa V.M:n ja I.T:n korvauksen enemmästä suorittamisesta heidän maksettuaan siitä 432 mk:aa.

Selostetussakin tapauksessa on vahingon aiheuttanutta menettelyä pidettävä sellaisena vähäisenä erehdyksenä, johon MaksVapL 2 §:ssä viitataan. Vahingon suuruuden ja korvausvelvollisten maksukyvyyn osalta eivät MaksVapL 2 §:n vapauttamisedellytykset sitä vastoin ilmeisesti olleet olemassa. Vapautuksen myöntämiseen onkin — otettaessa huomioon esittelijän lausunto — vaikuttanut ilmeisesti ratkaisevasti se, että eläkettä myöntäneet viranomaiset luottivat SisM:n lausuntoon, vaikka tämän viranomaisen asiana ei ollut tutkia virheen aiheuttanutta kysymystä. VvM piti tätä erehdystä sellaisena asianhaarana, jonka nojalla oli syytä myöntää osittainen maksuvapautus.

Tarkasteltu ratkaisu ei ole täysin rinnastettavissa edellä selostettuun keskusviraston päivärahatapaukseen. Viimeksi selostetussa tapauksessa korvausvelvolliset erehtyivät viranomaisen lausunnon merkityksestä, kun taas päivärahatapauksessa oli kysymys ilman tällaista syytä tapahtunut virheellinen menettely. Päivärahatapauksessa oli kuitenkin erityisenä seikkana asianomaisen viranomaisen suorittama eräänlainen jälkikäteishyväksyminen (ratihabitio). Jos toisen viranomaisen lausunnon merkityksestä erehtymistä pidetään sellaisena yksittäistapauksessa olevana asianhaarana, jonka nojalla on syytä myöntää osittainen maksuvapautus, voidaan tällaisena asianhaarana perustellusti pitää myös päätösvalan omaavan viranomaisen jälkeinpäin antamaa hyväksymistä. Näin ollen olisi keskusviraston päivärahatapauksessa ollut myös paikallaan myöntää korvausvelvollisille osittainen maksuvapautus.

⁷ Laki valtion viran tai toimen haltijan oikeudesta eläkkeeseen 30.12.1964/323 11 § 1 mom. »Jos viran tai toimen haltija vapautetaan siitä yleisen edun sitä vaatiessa tai ikänsä vuoksi taikka ruumiinvian tahi vähentyneiden ruumiin- tai sielunvoimien takia, saa hän eläkettä eläkevuosiensa perusteella, ja luetaan silloin eläkevuosiksi hänen kaikki palvelusvuotensa.»

Toisenlaiset »yksityistapauksessa olevat asianhaarat» vaikuttivat lääninasessori T. K. K:n tapauksessa.

VvM p. 1965, VM 91/19—38/65 (Lääninasessori T. K. K.) — KKO oli 31. 3. 1965 tuominut T. K. K:n varomattomuudesta tehdystä virkavirheestä saamaan varoituksen, koska E. J:n maksettavaksi määrätty vero oli T. K. K:n huolimattomuuden vuoksi päässyt vanhentumaan. Samalla oli T. K. K. velvoitettu korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahinko 566 mk:lla. T. K. K. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

Asiakirjojen mukaan E. J:lle oli myönnetty maksunlykkäys vuodelta 1946 ja 1948 maksuunpannun toisen omaisuudenluovutusveron maksamisesta siihen asti, kunnes vero voitiin suorittaa Pika-asutusL:n ja MHL:n nojalla pakkolunastettujen ja luovutettujen alueiden lunastushinnasta annettavilla valtion velkasitoumuksilla. T. K. K:n huolimattomuuden vuoksi verot olivat kuitenkin lykkäysajan menntyä umpeen jääneet perimättä. Toisaalta E. J:kään ei ollut hakenut juuri mainittujen velkakirjojen määrää valtiolta.

Kuopion LH lausui: »Kun asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan R. J. ei ole ValtKont:lta aikanaan hakenut velkasitoumuksen mukaista saatavaa eikä enää voi sitä hakeakaan ja kun valtio tämän huomioon ottaen ei ole E. J:ltä perittävän veron vanhentumisen vuoksi kärsinyt vahinkoa ja muutenkin asiakirjoihin viitaten LH katsoo, että lääninasessori T. K. K:n anomukseen voidaan suostua».

TarkV lausui: »Valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta 21. 12. 1929 annetun lain (411/29) 1 §:ää ei siinä olevan rajoituksen vuoksi ole voitu käytännössä soveltaa velallisen hyväksi. Näin ollen ja kun T. K. K. on aiheuttanut valtiolle vahinkoa virkamiehenä virassaan, on asia ratkaistava sanotun lain 2 §:n säännösten nojalla.

Hakijan hakemuksensa tueksi esittämä peruste, että kun E. J. ei ollut ValtKont:lta aikanaan hakenut velkasitoumuksen mukaista saatavaansa, ei valtio tämän huomioon ottaen ole E. J:ltä perittävän veron vanhentumisen vuoksi kärsinyt vahinkoa ja johon kantaan LH on lausunnossaan yhtynyt, on TarkV:n mielestä asiaan vaikuttamaton, koska kysymys on siitä vahingosta, joka valtiolle on aiheutunut E. J:ltä perittävän veron vanhentumisesta.

Tämän vuoksi ja kun hakijan hakemuksensa tueksi esittämät muutkin perusteet on jo tutkittu asian oikeuskäsittelyssä, tarkastusviraston mielestä hakijaa ei ole syytä vapauttaa puheena olevan korvauksen korkoineen suorittamisesta.»

VvM vapautti T. K. K:n enemmästä korvausvelvollisuudesta sitten, kun hän oli maksanut siitä 280 mk:aa. T. K. K. sai maksaa tämän summan LH:n lähemmin määräämässä järjestyksessä 30. 6. 1966 mennessä.

Tapauksessa ratkaistiin, miten kiinteästi erilaisten asianhaarojen on liityttävä vahinkotilanteeseen, jotta ne voitaisiin ottaa huomioon vapautusanomusta ratkaistaessa. T. K. K. oli aiheuttanut valtiolle vahinkoa jättämällä perimättä E. J:n verot. Toisaalta taas ilmeni, että E. J. oli laiminlyönyt hakea valtiolta siirtoväen asuttamiseen luovutettujen aluei-

den lunastushinnaksi annettua valtion velkasitoumusta. Oliko tämä viimeksi mainittu sellainen verojen perimiseen liittyvä asianhaara, joka oli otettava huomioon vapauttamisanomusta ratkaistaessa.

VvM:n mielestä näin oli asianlaita. Pääsääntöisesti verojen periminen toisaalta ja velkakirjasaatavien periminen toisaalta ovat kuitenkin kaksi eri asiaa, vaikka ne kytkeytyisivätkin tavalla tai toisella samaan henkilöön. Jos viran tai toimen haltija aiheuttaa valtiolle vahinkoa verojen perimisessä, ei hän voi vastuusta vapautuakseen ja maksuhelpotuksen saamiseksi vedota siihen, että valtio on hyötynyt saman henkilön kohdalla esimerkiksi tämän omien laiminlyöntien vuoksi. Huojennusta myönnettäessä on kiinnitettävä huomio vain niihin seikkoihin, jotka tavalla tai toisella kytkeytyvät tai ovat seurauksena viran tai toimen haltijan menettelystä virassaan. Vain sellaisissa poikkeustapauksissa, jolloin viran tai toimen haltijan menettely on jollain tavoin vaikuttanut velan perimättä jäämiseen, voidaan tällainen saamisen vanhentuminen ottaa huomioon 'yksityistapauksessa olevana' maksuvapautukseen vaikuttavana seikkana.

Selostetusta VvM:n ratkaisusta ei sen enempää kuin KKO:n asiakirjoista ilmene, mistä syystä E. J:n saatava pääsi vanhentumaan. On mahdollista, että E. J. jätti saatavan perimättä otaksumalla esimerkiksi saatavan ja omaisuudenluovutusveron kuittautuneen keskenään. Tähän hänellä oli ehkä perusteltu aihe sen vuoksi, että omaisuudenluovutusveroa ei ryhdytty häneltä lainkaan perimään. Vain tällaisissa olosuhteissa voitaisiin saatavan vanhentumista pitää verojen perimättä jättämisestä aiheutuneena vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamisessa huomioon otettavana seikkana. Jos taas verojen ja saatavan perimättä jättäminen eivät ole tällaisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa, ei ratkaisua voida pitää perusteltuna.

Edellä selostetut tapaukset oli valittu siten, että vapautusharkinnassa jouduttiin kiinnittämään huomio muihinkin seikkoihin, kuin korvausvelvollisen varallisuuteen, hänen huolimattomuuteensa ja vahingon suuruuteen. Tapausten vähälukuisuuden vuoksi ei niiden nojalla voida kuitenkaan osoittaa mitään selviä vapautusharkinnassa omaksuttuja periaatteita. Ratkaisuihin on kuitenkin viitteitä siitä, että käytännössä ollaan taipuvaisia myöntämään osittainen maksuvapautus korvausvelvolliselle.⁸

⁸ Ks. myös VvM p. 4.5.1960, VM 26/19—29—8/60 (Autonkuljettaja E. A. L.) — E. A. L. oli velvoitettu maksamaan valtiolle tuottamuksellisen murhapolton aiheut-

c. Liikennevahingot

Kuten toisessa yhteydessä on jo mainittu⁹ muodostavat liikennevahinkoihin perustuvasta korvausvelvollisuudesta vapauttamista koskevat anomukset lukumääräisesti suurimman ryhmän MaksVapL 2 §:n kohdalla syntyneessä vapautuskäytännössä. Nämä anomukset on myös säännönmukaisesti hyväksytty siten, että korvausvelvolliselle on myönnetty osittainen maksuvapautus. Käytäntöä on myös pidettävä perusteltuna sen vuoksi, ettei valtion autojen kuljettajilla ole mahdollisuutta vaunuvahinko- ja muilla vastaavilla vakuutuksilla turvata itseään liikennevaurioissa valtion autolle koituvia vahinkoja vastaan.¹⁰ Lisäksi on huomattava, että tietyllä tavalla valtioon rinnastettavien yhteisöjen autonkuljettajat eivät joudu käytännössä korvaamaan varomattomuudella liikenteessä asianomaiselle yhteisölle aiheuttamiaan vahinkoja.¹¹ Myöskään yksityisten palveluksessa olevat autonkuljettajat eivät yleensä joudu tällaisissa tapauksissa maksuvelvollisiksi.¹²

Esitetyn toteamuksen lisäksi on käytäntöä tarkastelemalla pyrittävä selvittämään, olisiko maksuvapautusharkinnassa omaksuttu joitain erityisiä vapauttamisperiaatteita. Tällöin on lähinnä tutkittava, mikä merkitys MaksVapL 2 §:n perusteluissa mainituilla korvausvelvollisen varallisuusasemalla, vahingon suuruudella ja tuottamusasteella on helpotuk-

taman vahingon korvaukseksi yhteensä 7.612 mk:aa. E. A. L. vapautettiin korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 500 mk:aa.

VvM p. 3.3.1965, VM 10/19—38/65 (Asentaja J. A. J. L.) — J. A. J. L. oli yhdessä työnjohtaja K. Y. R:n kanssa velvoitettu yhteisvastuullisesti suorittamaan valtiolle varomattomasta tulen käsittelystä aiheutuneen vahingon korvaukseksi 12.744 mk:aa asianmukaisine korkoineen ja oikeudenkäyntikuluineen. J. A. J. L. vapautettiin korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 1.500 mk:aa.

⁹ Ks. ed. s. 187.

¹⁰ Ks. myös ed. s. 165 s.

¹¹ Esimerkiksi Helsingin kaupungin liikennelaitoksen bussinkuljettajat joutuivat maksamaan vain 20 mk:aa varomattomuudella liikenteessä liikennelaitokselle aiheuttamista vahingoista. Mikäli liikennevahingon johdosta taas aiheutuu 'ulko-puolelle' sellainen vahinko, jonka bussinkuljettaja on velvollinen korvaamaan, mutta jota otetut vakuutukset eivät kata, maksetaan korvaus kaupungin varoista. Kaupunginhallitus vapauttaa sen jälkeen asianomaisen näin suoritettun määrän takaisinmaksusta kaupungille siltä osin kuin se ylittää edellä mainitun 20 mk:n määrän.

¹² Ks. mm. ed. 165.

sia ja vapautuksia myönnettäessä. Maksuvapautusta koskevista asiakirjoista ei kuitenkaan läheskään aina ilmene *korvausvelvollisen varallisuusasema*. Tämän vuoksi ei voida suoranaisesti osoittaa, miten henkilön tulojen suuruus on vaikuttanut hänen saamansa maksuvapautuksen suuruuteen. Kysymykseen on kuitenkin saatavissa valaistusta siten, että vertaillaan toisiinsa korvausvelvollisen *ammattia, vahingon suuruutta ja myönnettyä maksuvapautusta*. Seuraavassa pyritään lähinnä eräiden vuoden 1965 esittelyissä ratkaistujen anomusten nojalla valaisemaan asiaa.

Ammatti	Kokonaisvahinko	Maksettavaksi määrätty osuus
<i>Esittely 18.12.1964</i>		
Konstaapeli	737 mk	150 mk
Majuri	2 721 mk	300 mk
Rakennusmestari	2 484 mk	250 mk
Vanhempi konstaapeli	566 mk	250 mk
Nuorempi konstaapeli	352 mk	100 mk
<i>Esittely 25.2.1965</i>		
Autonkuljettaja	1 466 mk	200 mk
Autonkuljettaja	962 mk	150 mk
Autonkuljettaja	809 mk	150 mk
Autonkuljettaja	2 043 mk	250 mk
Tilapäinen postimies	331 mk	100 mk
<i>Esittely 6.3.1965</i>		
Rakennusmestari	700 mk	200 mk
Tiehöylän kuljettaja	843 mk	200 mk
Autonkuljettaja	513 mk	150 mk
Autonkuljettaja	2 221 mk	400 mk
Sekatyömies	520 mk	150 mk
Metallityömies	1 491 mk	200 mk
<i>Esittely 4.9.1965</i>		
Teknikko	3 070 mk	300 mk
Autonasentaja	1 712 mk	250 mk
Autonkuljettaja	1 500 mk	250 mk
Autonkuljettaja	1 250 mk	200 mk
Autonkuljettaja	7 054 mk	500 mk
Autonkuljettaja	3 647 mk	350 mk
Autonkuljettaja	897 mk	150 mk

Komentaja	1 269 mk	200 mk
Teknikko	3 500 mk	300 mk
Autonkuljettaja	2 500 mk	300 mk
Rakennusmestari	594 mk	150 mk
Vanhempi konstaapeli	1 020 mk	200 mk
Ennakontarkastaja	551 mk	150 mk

Esittely 4.11.1965

Autonkuljettaja	608 mk	150 mk
Autonkuljettaja	3 747 mk	350 mk
Postimies	520 mk	150 mk
Autonkuljettaja	397 mk	100 mk
Postimies	1 036 mk	200 mk
Autonkuljettaja	1 755 mk	250 mk
Autonkuljettaja	734 mk	150 mk
Autonkuljettaja	315 mk	100 mk
Puhelinapulainen	400 mk	100 mk
Autonkuljettaja	1 145 mk	200 mk

Esittely 30.12.1965

Puhelinasentaja	623 mk	150 mk
Autonkuljettaja	975 mk	100 mk
Puhelinasentaja	647 mk	200 mk
Autonkuljettaja	2 304 mk	300 mk
Puhelinasentaja	834 mk	200 mk
Autonkuljettaja	1 790 mk	250 mk
Autonkuljettaja	830 mk	150 mk
Autonkuljettaja	1 070 mk	150 mk
Autonkuljettaja	582 mk	150 mk
Autonkuljettaja	781 mk	150 mk
Postimies	502 mk	150 mk
Autosotamies	629 mk	150 mk
Huoltomies	500 mk	100 mk

Esittelyjen perusteella voidaan maksuvapautuksia myönnettäessä osoittaa noudatettavan verraten selviä ja johdonmukaisia periaatteita. Jos valtiolle aiheutunut vahinko on ollut suuruudeltaan 500 mk:aa tai sitä pienempi, korvausvelvollinen on joutunut maksamaan siitä 100 mk:aa. Tämä summa muodostaa myös pääsääntöisesti sen vähimmäismäärän, jonka korvausvelvollinen joutuu maksamaan, jos hänet todetaan syylliseksi vahingon aiheuttamiseen. Mikäli lausunnon antanut viranomainen on esittänyt tätä pienemmän osan korvauksesta makset-

tavaksi, on maksettava määrä nostettu säännönmukaisesti 100 mk:aan. Esimerkkinä voidaan mainita asentaja A. R:n tapaus.

VvM p. 13.10.1965, VM 114/19—38/65 (Asentaja A. R.) — A. R. oli syyllistynyt varomattomuuteen liikenteessä, tuomittu siitä rangaistukseen ja velvoitettu korvaamaan valtiolle aiheuttamansa 180 mk:n vahinko. A. R. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

TVH esitti, että A. R. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 50 mk:aa.

VvM vapautti A. R:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 100 mk:aa.¹³

Vain poikkeustapauksessa on tästä vähimmäiskorvauksesta poikettu.¹⁴

Jos vahingon suuruus pysyttelee 500—n. 1.500 mk:n välillä, on maksuvelvollinen joutunut suorittamaan 150—200 mk:aa korvauksesta. Korvausmäärän kasvaessa nousee maksettavaksi määrätty summa 250 mk:aan. Vahingon ylittäessä n. 2.500 mk:aa on maksettavaksi määrätty summa noussut 300 mk:aan. Vahingon noustessa useisiin tuhansiin markkoihin ei tarkastelun pohjaksi otettujen esittelyjen perusteella voida — näin suurten vahinkotapausten vähäisen lukumäärän vuoksi — osoittaa selviä periaatteita. Näyttää kuitenkin siltä, että suurehkojen liikennevahinkojen osalta on korvausvelvollinen joutunut maksamaan vain vajaat 10 % vahingon kokonaismäärästä.

Esitettyjen periaatteiden osalta voidaan vielä mainita, ettei maksettavaksi määrättyyn korvauksen osaan ole liikennevahinkotapauksissa yleensä liitetty korkoehtoa. Niin ikään on todettava, että VvM on yleensä haluton alittamaan sitä määrää, jonka asianomainen lausunnon antanut viranomainen on esittänyt vahingosta korvausvelvollisen maksettavaksi. Sitä vastoin ministeriö on nostanut korvattavaksi esitettyä summaa, jos se on alittanut edellä osoitetut vapauttamisperiaatteet.

Tarkastelluissa tapauksissa on suurin osa korvausvelvollisista ollut autonkuljettajia tai heihin ansiotasonsa puolesta rinnastettavia henkilöitä. Esitetyt korvauksen suuruuden ja siitä maksettavaksi määrätyn osan riippuvuussuhteet on myös esitetty juuri tällaisten henkilöiden tulo-
tasoa silmällä pitäen. Näin on menetelty sen vuoksi, että suurin osa liikennevahinkoja koskevista vapauttamisanomuksista tulee varallisuus-
asemaltaan tällaisten henkilöiden taholta. Tämän vuoksi on pyrittävä

¹³ Kursiivi lisätty.

¹⁴ Ks. ed. s. 165 selostettua autonkuljettaja E. L:n tapaus.

vielä selvittämään, mitä korvausvelvollisten tulotasossa ehkä oleva eroavuus on vaikuttanut esitettyihin periaatteisiin.

Maksuvapautuksissa omaksuttujen periaatteiden pohjaksi otetuissa esittelyissä voidaan osoittaa joitakin ansiotason eroavuuksia. Tällainen eroavuus vallitsee esimerkiksi komentajan ja tilapäisen postimiehen tai ensiksi mainitun ja puhelinapulaisen välillä. Kenellekään näistä myönnetty maksuvapautus ei näytä kuitenkaan poikkeavan muiden kohdalla noudatetuista periaatteista. Ongelmaa valaisevat myös seuraavat esimerkit:

Esittely	Ammatti	Kokonaisvahinko	Maksettavaksi määrätty osuus
17. 12. 1952	Diplomi-insinööri	2 501 mk	500 mk
16. 1. 1957	Maataloushallituksen entinen pääjohtaja	1 048 mk	524 mk
24. 2. 1965	Diplomi-insinööri	1 995 mk	250 mk
13. 10. 1965	Insinöörimajuri	1 089 mk	500 mk

Esitetyn perusteella voidaan todeta, ettei korvausvelvollisen ansiotasolla ole sanottavaa vaikutusta maksuvapautusten myöntämiseen. Viimeksi mainituissa esimerkeissä on tosin eräissä poikettu osoitetuista periaatteista. Poikkeaminen on kuitenkin ollut määrältään verraten vähäinen. Kun osoitetut vapauttamisperiaatteet eivät nekään ole täysin poikkeuksettomia ja saattavat jonkin verran muuttua kehityksen mukana,¹⁵ on todettava, *ettei korvausvelvollisen ansiotasolla voida osoittaa olevan mitään selvästi havaittavaa vaikutusta maksuvapautusten myöntämiseen liikennevahinkotapauksissa.*

Mainittakoon lopuksi, että vahingon suuruuden osalta on viranomaisen lausunnoissa kiinnitetty huomio myös muille kuin valtiolle aiheutettuun vahinkoon.¹⁶

Vahingon suuruuden ja korvausvelvollisen ansiotason lisäksi on pyrittävä tutkimaan, mitä *tuottamusaste* vaikuttaa maksuvapautusten myöntämiseen. On mahdollista, että tuottamusasteella on merkitystä maksuvapautusten myöntämiseen muissakin kuin niissä tapauksissa, jolloin on kysymyksessä törkeä tuottamus. Tuottamusastetta voidaan

¹⁵ Ks esim. *VvM* p. 1.9.1965, *VM* 12/19—38/65 (*Autonkuljettaja S. J. V.*) — Selostettu ed. s. 171 alav. 8.

¹⁶ Ks. jälj. s. 254 s.

muilta kuin törkeän tuottamuksen osalta pitää sellaisena yksityistapauksessa olevana asianhaarana, joka on otettava huomioon maksuhuojennusta myönnettäessä.

Kysymystä selvitettäessä on jälleen todettava, ettei ongelmaan ole saatavissa käytännön perusteella selvää vastausta. Ratkaisujen perusteluissa ja asianomaisten viranomaisten lausunnoissa ei ole yleensä puututtu varomattomuuden laatuun ja tuottamusasteeseen, ellei esille ole tullut kysymys törkeästä tuottamuksesta. Asiaan on saatavissa valaistusta kuitenkin siten, että tarkastellaan niiden henkilöiden maksuvapautusanomuksia, joita ei ole asetettu liikennevaurion johdosta syytteen tai joiden osalta syyte on hylätty.

VvM p. 4.3.1967, VM 6/19—38/64 (*Filosofian kandidaatti A. A. E. N.*) — A. A. E. N:n ja V. J. K:n ohjaamat autot olivat törmänneet yhteen, jolloin A. A. E. N:n ohjaamalle valtion autolle oli aiheutunut 353 mk:n suuruinen vahinko. Tämän vuoksi A. A. E. N. antoi valtiolle sitoumuksen, jossa hän ilmoitti vaadittaessa maksavansa ko. korvauksen ja tämän sitoutuksensa nojalla hänet velvoitettiin maksamismääräysmenettelyin suorittamaan valtiolle mainittu summa.

Haapajärven nimismies ei ryhtynyt syytetoimenpiteisiin kumpaakaan asianosaista vastaan, koska vahinko oli hänen mielestään aiheutunut tapaturmasta. Sitä vastoin A. A. E. N. nosti vahingonkorvauskanteen V. J. K:ta vastaan vaatien tämän velvoittamista suorittamaan hänelle edellä mainittu 353 mk:aa. Helsingin HO hylkäsi kuitenkin 20.2.1963 A. A. E. N:n kanteen.

Geologinen tutkimuslaitos lausui mm.: »Asiakirjoihin sisältyvällä Helsingin HO 20.2.1963 antamalla tuomiolla on lainvoimaisesti selvitetty, ettei kuorma-auton kuljettaja V. J. K. ole tuottamuksellaan aiheuttanut ko. liikennevahinkoa. Sen sijaan ei ole sitovasti selvitetty kysymystä siitä, onko vahinko aiheutunut vt. geokemisti A. A. E. N:n tuottamuksesta vaiko tapaturmasta, joskin A. A. E. N. on edellä mainitussa sopimuksessa sitoutunut suorittamaan tutkimuslaitokselle po. vahingonkorvauksen vaadittaessa.

A. A. E. N. on maksuvapautusta koskevan hakemuksensa perusteluissa viitannut Haapajärven nimismiehen 17.6.1961 antamaan todistukseen, jossa nimismies on ilmoittanut, ettei hän ryhdy liikennevahingon johdosta syytetoimenpiteisiin kummankaan auton kuljettajaan nähden, koska yhteenajo oli katsottava johtuneen pikemminkin tapaturmasta kuin tuottamuksesta. Tämän vuoksi tutkimuslaitos esitti, että valtion auton korjauskustannukset saisivat jäädä valtion vahingoksi.

VvM vapautti A. A. E. N:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 100 mk:aa.

A. A. E. N. velvoitettiin siis edellä osoitettujen vapauttamisperiaatteiden mukaan maksamaan se osa korvauksesta, joka tämän suuruisen vahinkojen osalta on yleensä pantu varomattomuuteen liikenteessä syy-

listyneen maksettavaksi.¹⁷ Ratkaisun mukaan ei siis se, että nimismies piti liikennevauriota tapaturmana, näyttänyt vaikuttavan asiaan. Jos kysymyksessä todella oli tapaturma, olisi 'täydellisen' maksuvapautuksen myöntäminen ollut paikallaan. Tätä johtopäätöstä vastaan voidaan kuitenkin huomauttaa, ettei tarkasteltavana olevassa tapauksessa ollut tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätöksellä todettu A. A. E. N:n syyttömyyttä. Sitä vastoin hänen maksuvelvollisuutensa perustui tällaiseen päätökseen. Kysymyksessä oli tosin tältä osin maksamismääräysmenettely, jossa korvausvelvollisuuden perustetta ei riitauttamisen tapahtuessa tutkita. Kun A. A. E. N. ei ollut maksamismääräysmenettelyssä kuitenkaan kiistänyt korvausvelvollisuuttaan, oli hän — ainakin teoreettisesti katsoen — pitänyt itseään maksuvelvollisena. Vaatimus korvausvelvollisuuden perustumisesta tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen johtuu taas — niin kuin edellä on esitetty¹⁸ — siitä, että vasta tällaisessa menettelyssä voidaan korvausvelvollisuus ja sen olosuhteet yksityiskohtaisesti selvittää. Korvausvelvollisuus perustui siis ratkaisussa tuomioistuimen päätökseen. Sitä vastoin korvausvelvollisuuden perusteettomuutta ei ollut tällaisessa menettelyssä todettu. Merkittävää oli myös, että A. A. E. N:n vastapuoltaan vastaan ajama vahingonkorvauskanne hylättiin HO:ssa, joten tätä ei voitu pitää vahingon aiheuttajana. A. A. E. N:n itsensä osalta ei — niin kuin geologisen tutkimuslaitoksen lausunnossa todettiin — vastaavaa kysymystä sitä vastoin ratkaistu. Näin ollen on mahdollista, että VvM on kaikesta huolimatta pitänyt häntä korvausvelvollisena. Ratkaisun ei voida tämän vuoksi katsoa olevan ristiriidassa sen vahingonkorvausoikeudessa sovellettavan säännön kanssa, että jokainen saa itse kantaa vahingon, joka häntä tapaturmaisesti kohtaa. Tosin on myönnettävä, että otaksuisi VvM:n tällaisissa tapauksissa vapauttavan korvausvelvollisen kokonaan maksuvelvollisuudesta.

Ongelmaa sivuaa myös autonkuljettaja P. J:n tapaus.

VvM p. 1.3.1961, VM 26/19—38/61 (*Autonkuljettaja P. J.*) — P. J. oli ollut osallisena liikennevauriossa, jossa valtiolle oli aiheutunut 2.500 mk:n vahinko. Valtion taholta vireille pannussa maksamismääräysmenettelyssä veloitettiin P. J. maksamaan mainittu summa valtiolle. P. J. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

¹⁷ Ks. ed. s. 204 ss.

¹⁸ Ks. ed. s. 73 ss. — Vrt. myös VirkamVastuuL 5 §.

PLH lausui, että saadun selvityksen mukaan poliisiviranomainen ei katsonut aiheelliseksi ryhtyä asiassa syytetoimenpiteisiin. Tämän vuoksi PLH katsoi vaurion aiheutuneen pikemmin tapaturmasta kuin tuottamuksesta ja esitti P.J:n vapauttamista korvausvelvollisuudesta.

P.J. oli anomuksen tekohetkeen mennessä maksanut korvauksesta 50 mk:aa. VoM vapautti P.J:n enemmästä korvausvelvollisuudesta.

Tilanne on selostetussa ratkaisussa hyvin samankaltainen kuin A. A. E. N:n tapauksessa. Eroavuutena ratkaisujen lopputulosten välillä on kuitenkin se, että viimeksi selostetussa P.J:n tapauksessa korvausvelvollinen vapautettiin kokonaan maksamatta olevasta korvauksen osasta, vaikka hän oli suorittanut siitä vain 50 mk:aa. Kun P.J:n tapauksessa vahingon määrä oli lisäksi moninkertainen A. A. E. N:n aiheuttamaan vahinkoon verrattuna, on ratkaisussa viitteitä siitä, että maksuvelvollinen voidaan tällaisissa tapauksissa kokonaan vapauttaa suoritusvelvollisuudestaan. Liikennevahinkojen kohdalla omaksuttujen vapauttamisperiaatteiden mukaanhan maksettavaksi määrätyn osan olisi tullut P.J:n tapauksessa olla 250—300 mk:aa. Kun valtiolle jo suoritettut korvaukset jäivät MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle¹⁹, on mahdollista — jos P.J. ei olisi 'ehtinyt' suorittaa mitään korvauksesta — että hän olisi vapautunut kokonaisuudessaan korvausvelvollisuudesta.

Tuottamusasteen merkityksen selvittämiseksi on saatavissa valaistusta myös vanginvartija E. E. R:n tapauksesta.

VoM p. 1.9.1965, VM 45/19—38/65 (Vanginvartija E. E. R.) — Mikkelin RO katsoi E. E. R:n syyllistyneen varomattomuuteen liikenteessä ja aiheuttaneen valtiolle menettelyllään 595 mk:n vahingon, mutta ei tuominnut häntä rangaistukseen. E. E. R. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

OM:n vankeinhoito-osasto puolsi anomusta.

VoM vapautti E. E. R:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 100 mk:aa.

Selostetustakin ratkaisusta on saatavissa tukea käsitykselle, jonka mukaan lievä tuottamus alentaa maksettavaksi määrättävän korvausosan suuruutta. Liikennevahinkoihin perustuvasta korvausvelvollisuudesta vapautettaessa yli 500 mk:n korvausmäärästä on säännönmukaisesti määrätty maksettavaksi 150 mk:aa.²⁰ Selostetussa ratkaisussa — vaikka sekin on vuodelta 1965 — määrättiin sitä vastoin maksetta-

¹⁹ Ks. ed. s. 68 ss.

²⁰ Ks. ed. s. 207.

vaksi vain 100 mk:aa. Tämä taas johtui ilmeisesti siitä, että E. E. R:n tuottamusta oli pidettävä vähäisenä. TLiikL 6 § 1 mom:n mukaanhan liikennevahingon aiheuttaja voidaan jättää tuomitsematta rangaistukseen, jos hänen laiminlyöntinsä on vähäinen. Rankaisematta jättäminen ei kuitenkaan poista korvausvelvollisuutta.

Ongelman selvittämiseksi on selostettujen tapausten vertailukohteeksi otettava vielä edellä törkeän tuottamuksen käsittelyn yhteydessä mainittu tiemestari A. J. S:n tapaus.²¹ Vahingon aiheuttanutta menettelyä ei tässä ratkaisussa pidetty törkeänä tuottamuksena, vaikka se sitä lähentelikin. Ratkaisussa poikettiin sitä vastoin selvästi niistä vapauttamisperiaatteista, jotka edellä on osoitettu.²² 1.300 mk:n korvauksesta määrättiin maksettavaksi peräti 800 mk:aa. Vapauttamisperiaatteista poikkeaminen ei ole selitettävissä muulla tavoin kuin keskimääristä törkeämmän tuottamusasteen perusteella.

Tuottamusastetta koskevan tarkastelun lopputuloksena voidaan todeta, että käytännöstä voidaan esittää viitteitä, joiden mukaan kokonaisvahingosta korvattavaksi määrätyn summan suuruus riippuu josain määrin korvausvelvollisen tuottamusasteesta. Menettelyn lähenellessä törkeää tuottamusta on korvattavaksi määrättyä osuutta kokonaisvahingosta suurennettu, kun taas lievän tuottamuksen tapauksissa on menetelty päinvastoin. Mitään selviä periaatteita ei tässä kohdin voida kuitenkaan käytännöstä osoittaa, koska asiaa koskevat ratkaisut eivät ole yksiselitteisesti tulkittavissa. Yleistoteamuksena voidaan kuitenkin mainita, että tuottamusasteen — mikäli kysymyksessä on siis muu kuin törkeä tuottamus — merkitys maksuvapautuksen suuruutta määrittäessä on kaikesta huolimatta ollut suhteellisen vähäinen.

d. Junavauriot

Junavaurioita koskevien maksuvapautusten osalta ei ole syntynyt yhtä kiinteitä vapauttamisperiaatteita kuin liikennevahinkotapauksissa. Tämä johtuu lähinnä siitä, että vahingot ovat junavauriotapauksissa keskimäärin huomattavasti suurempia kuin liikennevaurioissa. Lisäksi vahingon suuruus vaihtelee junavauriotapauksissa melkoisesti. Toisaalta on taas tasoittavana tekijänä huomattava, että korvausvelvollisten ansio-

²¹ Ks. ed. s. 187 ss.

²² Ks. ed. s. 204 ss.

tasossa ei näissä tapauksissa ole yhtä suurta hajontaa kuin liikennevahinkojen kohdalla. Osoitukseksi *ansiotason, vahingon suuruuden ja korvattavaksi määrätyn osan* välisestä riippuvuussuhteesta mainittakoon seuraavat esimerkit:

Esittely	Ammatti	Kokonaisvahinko	Maksettavaksi määrätty osuus
25. 2. 1965	Asemamies	10 744 mk	1 060 mk
25. 2. 1965	Veturinkuljettaja	3 849 mk	480 mk
25. 2. 1965	Asemamies	735 mk	270 mk
9. 4. 1965	Asemamies	6 279 mk	430 mk
9. 4. 1965	Asemamies	4 226 mk	450 mk
28. 5. 1965	Asemamies	6 885 mk	500 mk
13. 10. 1965	Veturinkuljettaja	64 033 mk	1 580 mk
4. 11. 1965	Junamies	26 827 mk	670 mk
4. 11. 1965	Asemamies	418 mk	150 mk
30. 12. 1965	Asemapäällikkö	17 499 mk	830 mk
30. 12. 1965	Asemamestari	6 978 mk	540 mk
30. 12. 1965	Junamies	26 748 mk	670 mk
	Asemamies }		

Esittelyt on vertailukelpoisuuden saamiseksi liikennevahinkotapauksiin valittu vuodelta 1965. Tapausten lukumäärää liikennevahinkoratkaisuihin vertailemalla voidaan jo todeta, että junavauriotapauksia on käytännössä huomattavasti vähemmän kuin liikennevahinkoihin perustuvia vapauttamisanomuksia. Esittelyjen perusteella voidaan myös todeta edellä jo mainittu seikka, ettei junavauriotapauksissa ole muodostunut samanlaisia kiinteitä vapauttamisperiaatteita kuin liikennevahinkotapauksissa. Voidaan kuitenkin todeta, että maksettavaksi määrätty osa korvauksesta on junavauriotapauksissa keskimäärin noin 5—15 % kokonaisvahingosta.

Junavauriotapausten perusteella ei ole myöskään osoitettavissa, miten *tuottamusaste* on otettu huomioon maksuvapautusharkinnassa, koska ongelmaan ei ole käytännössä puututtu. Törkeän tuottamuksen käsittelyn yhteydessä selostetuista ratkaisuista ilmenee kuitenkin, että junavauriotapauksissakin on tuottamusasteella tietty merkitys maksettavaksi jäävää korvauksen osaa määrättäessä.²³

²³ Ks. ed. s. 191 ss.

e. Kassavajaustapaukset

Kassavajaustapauksissa on toisaalta *vahingon suuruuden* ja *korvausvelvollisen ansiotason* ja *korvattavaksi määrätyn summan* välisessä riippuvuussuhteessa havaittavissa eroavuus edellä tarkasteltuihin vahinkotilanteisiin verrattuna. Maksettavaksi määrätty osuus kokonaiskorvauksesta on kassavajaustapauksissa selvästi suurempi kuin liikenne- ja juna-vauriotapauksissa.

Esittely	Ammatti	Kokonaisvahinko	Maksettavaksi määrätty osuus
26. 3. 1953	Postitoimipaikan hoitaja	1 964 mk	1 000 mk
4. 5. 1960	Kirjuri	1 986 mk	500 mk
7. 12. 1961	Kirjuri	1 000 mk	200 mk
28. 2. 1962	Kirjuri	635 mk	330 mk
20. 6. 1962	Kirjuri	500 mk	250 mk
7. 12. 1962	Harjoittelija	487 mk	250 mk
24. 4. 1963	Puhelinvälittäjä	Yht. vast. 351 mk	50 mk
	Puhelinvälittäjä		50 mk
6. 5. 1964	Toimistonhoitaja	1 860 mk	650 mk
24. 2. 1965	Ekspeditööri	2 442 mk	1 000 mk
9. 9. 1965	Konttoristi	3 66 mk	150 mk

Valitut esimerkit osoittavat, että korvattavaksi määrätty osa kokonaisvahingosta on säännön mukaisesti joko yhtäsuuri tai suurempi kuin liikennevahinkojen kohdalla. Maksettava osuus lähentelee monessa tapauksessa puolta kokonaiskorvauksesta.

Kassavajausten kohdalla omaksuttua liikennevahinkoja ankarampaa vapauttamisperiaatetta on pidettävä perusteltuna. Vahinkotilanteiden välillä on nimittäin olemassa selvä eroavuus. Kassavajaustapausten kohdalla on aina otettava huomioon kavaltamismahdollisuus. Vaikka kassavajausta koskevissa tutkimuksissa ei ole havaittu mitään rikokseen viittaavaa, on kuitenkin aina mahdollista — jos vajauksen syy jää selvittämättä — että varojen haltija on syyllistynyt kavaltamiseen. Jotta maksuvapautusten myöntäminen ei houkuttelisi yrittämään varojen anastusta, on maksettavaksi määrätty osuus kassavajaussummasta oltava verraten suuri. Vastaavaa anastusmahdollisuutta ei ole esimerkiksi liikennevahinkojen kohdalla.

Anastusmahdollisuutta ei ole kuitenkaan syytä liioitella. Jotta mak-

suvapautus voisi tulla kysymykseen, on vajauksen syntyminen erehdyksen tai huolimattomuuden kautta oltava kuitenkin asiantuntijan käsityksen mukaan mahdollista. Valaiseva on tässä suhteessa PLH:n lausunto postitoimistonhoitaja A. E. T:n tapauksessa.

VvM p 28.1.1948, 7/370 VMKD 1947 (Postitoimistonhoitaja A. E. T.) — A. E. T:n hoidossa olleessa kassassa todettiin kassantarkastuksessa 2.458 mk:n vajuus, jonka Hartolan KO 20.11.1946 velvoitti hänet suorittamaan valtiolle. Rangaistukseen ei häntä tuomittu, koska vajauksen syy jäi selvittämättä. A. E. T. anoi, että hänet vapautettaisiin po. korvauksen maksamisesta ja selitti, että vajuus oli johtunut hänelle täysin käsittämättömästä seikasta tai laiminlyönnistä ja että korvauksen maksaminen tuottaisi hänelle ylivoimaisia vaikeuksia.

PLH lausui: »Kyseinen vajuus lienee aiheutunut joko hakijalle sattuneesta kohtalokkaasta virheestä PLH:n pääkassaan lähetettävien rahavarojen käsittelyssä tai mahdollisesti tililtäottovaroja toimistosta asiakkaille maksettaessa. Kun sanotun toimipaikan siirtoliikenteestäkin aiheutuva rahanvaihto kuukausittain voi nousta hyvinkin huomattaviin määriin, saattaa kyseellinen vajuus kylläkin olla aiheutunut kadoksiin joutuneista kuitatuista tililtäottokorteista tai muista tosikkeista, kuten eräissä tapauksissa postitoimipaikkojen tilinvajausasioita tutkittaessa on asian myöhemmässä vaiheessa käynyt selville. Kun KO:n päätöksenkin mukaan vajuus ei ole aiheutunut tahallisesta menettelystä tai törkeästä tuottamuksesta ja hakijalla, jonka huollettavana on kaksi lasta, ei ole muuta omaisuutta kuin takavarikoitu korvaus, PLH esittää, että anomukseen suostuttaisiin.»²⁴

VvM vapautti A. E. T:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 300 mk:aa.

Lausunnossa viitattiin epäselvyyksien osalta mm. siihen, että kassavajaukset ovat eräissä tapauksissa selvinneet tositteiden katoamisen perusteella. Käytännössä on siis ollut tapauksia, joissa selvittämättä jäänyt kassavajuus on myöhemmin osoittautunut inhimilliseksi erehdykseksi. Näihin rinnastettava on myös toimistonhoitaja A. L:n tapaus.

VvM p. 9.3.1960, VM 8/19—29—8/60 (Toimistonhoitaja A. L.) — Huittisten KO oli 5.12.1958 velvoittanut A. L:n suorittamaan valtiolle kassavajauksen johdosta 1.500 mk:aa. Vajuus oli syntynyt siten, että A. L. oli 17.12.1957 Koskioisten postiase-man hoitajana tilannut puhelimitse Punkalaitumen posti- ja lennätintoimistosta 1.500 mk:aa. Lähetyksen saavuttua oli A. L. ilmoituksensa mukaan jättänyt sen postiase-man lajitteluhuoneen pöydälle reversaaliin merkitsemistä ja edelleen vastaanottajalle toimittamista varten. Lähetys ei kuitenkaan koskaan tullut perille eikä sitä ollut myöskään merkitty reversaaliin. Katoamistapaa ei kuitenkaan saatu selville. Kun rahat puuttuivat A. L:n pääkassasta, joutui hän korvaamaan ne valtiolle.

VvM vapautti 29.4.1959 A. L:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen

²⁴ Kursiivi lisätty.

maksettuaan siitä 500 mk:aa. Tästä summasta oli A.L. nyt käsiteltävänä olevan anomuksen tekemiseen mennessä maksanut 200 mk:aa.

Myöhemmin selvisi, että anastuksen oli suorittanut entinen linja-auton rahastaja T. V. T., jonka Huittisten KO tuomitsikin 12. 10. 1959 nuorena henkilönä tehdystä varkaudesta ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja velvoitti hänet korvaamaan valtiolle edellä mainitun 1.500 mk:aa.

A.L. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta ja korvauksesta jo maksamansa 200 mk:n palauttamista.

PLH puolsi anomusta.

VvM vapautti A.L:n korvauksen enemmästä suorittamisesta. Kysymystä jo suoritettujen korvauksen takaisin maksamisesta ei VvM ottanut käsiteltäväkseen, koska se ei kuulunut ministeriön toimialaan, mutta ministeriö kehoitti kuitenkin PLH:sta pyytämään KulkM:ltä määrärahan asian järjestämiseksi.

Selostetun ratkaisun ja toimistonhoitaja A. E. T:n tapauksessa olevan PLH:n lausunnon perusteella voidaan todeta, ettei selvittämättömissä kassavajaustapauksissa ole suinkaan aina kysymyksessä kassasta vastaavan henkilön anastus. *Tämän vuoksi voidaan vapauttamisharkinnassa omaksuttua periaatetta, jonka mukaan kassavajaustapauksissa myönnetään yleensä maksuhelpotuksia, pitää perusteltuna. Kavaltamisen mahdollisuus taas vaatii, että maksuvapautusten myöntämisessä ollaan verraten ankaria.* Tässäkin suhteessa voidaan vapauttamisharkinnassa omaksuttuja periaatteita pitää tarkoituksenmukaisina.

Kassavajaustapauksista on saatavissa tukea myös näkökohdalle, jonka mukaan *tuottamusaste* vaikuttaa maksuvapautukseen muissakin kuin törkeän tuottamuksen tapauksissa. Tämän osoittamiseksi voidaan kassavajaustapaustenkin osalta viitata edellä törkeän tuottamuksen käsittelyn yhteydessä selostettuihin ratkaisuihin. Siinä yhteydessä ensiksi selostetussa ja tuottamusasteeltaan lievimpänä pidettävässä toimistonhoitaja S. A. B:n tapauksessa²⁵ korvausvelvollinen joutui maksamaan 400 mk:aa 800 mk:n suuruisesta kokonaisvahingosta. Seuraavaksi selostetussa postiasemanhoitaja L. E. S:n tapauksessa²⁶ korvausvelvollinen joutui maksamaan 2.500 mk:aa 4.776 mk:n kokonaisvahingosta. Törkeimpänä pidetyssä postiapulainen A. K. L:n tapauksessa²⁷ korvausvelvollinen joutui vihdoin maksamaan 300 mk:aa 450 mk:n kokonaiskorvauksesta.

Korvausvelvollisen ansiotason, vahingon suuruuden ja tuottamusas-

²⁵ Selostettu ed. s. 193.

²⁶ Selostettu ed. s. 194.

²⁷ Selostettu ed. s. 194 s.

teen ohessa voidaan muuna maksuvapautusharkintaan vaikuttavana asianhaarana mainita korvausvelvollisen *oikeus kassaerehdysrahaan*. Tällä oikeudella tarkoitetaan VvM:n 10. 5. 1961 antamassa päätöksessä²⁸ viran ja toimen haltijalle varattua oikeutta rahamäärään, jolla korvataan kassaan sen hoitajan erehdyksestä syntyvät vajaukset. Mikäli kassaan ei synny vajauksia, saa kassanhoitaja itse nostaa varat.

Korvausvelvollisen oikeus kassaerehdysrahaan vaikuttaa vapautusratkaisuun siten, että korvausvelvollista ei käytännössä vapauteta kokonaan maksuvelvollisuudestaan. Hänet oikeutetaan vain — suoritetaan ensin tietyn osan kokonaisvahingosta kertakaikkisena summana — lyhentämään korvausta kassaerehdystilille kertyneillä varoilla. Hän joutuu toisin sanoen maksamaan osan kokonaisvahingosta samojen periaatteiden mukaan kuin muutkin korvausvelvolliset. Lisäksi hänelle koituu sellainen rasitus, ettei hän saa nostaa kassaerehdystililleen kertyviä varoja ennen kuin korvaus on kokonaisuudessaan maksettu.²⁹

Kassavajaustapauksissa on kassaerehdysrahan lisäksi kiinnitetty huomiota myös erääseen toiseen näkökohtaan.

VvM p. 27. 5. 1953, 12/380 VMKD 1953 (Kirjuri V. L. P.) — V. L. P:n hoitamassa kassassa todettiin tarkastuksessa 1.000 mk:n vajuus. Kun V. L. P. oli virantoimitusohjesäännön mukaan vastuussa ko. varoista, velvoitti Hämeenlinnan RO 8. 12. 1952 hänet suorittamaan valtiolle mainitun summan korkoineen ja oikeudenkäyntikuluineen. V. L. P. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta, koska vajuus oli syntynyt hänelle käsittämättömällä tavalla.

PLH puolsi anomusta, »koska ei ole voitu näyttää, että V. L. P. olisi aiheuttanut ko. vahingon tahallaan tai törkeästi tuottaen». Lausunnossa mainittiin kuitenkin nimenomaan, että hakijan hoitamissa kassoissa oli ennenkin todettu kaksi kertaa vajuus, jotka hakija oli kuitenkin jo korvannut.

VvM hylkäsi anomuksen.

Perustelun puuttuessa ei hylkäyksen syytä voida varmuudella todeta. Ilmeisesti asiaan vaikutti ratkaisevasti se, että hakijan tileissä oli ennenkin todettu vajauksia. Jos hylkääminen on tapahtunut tällä perusteella, on ratkaisua pidettävä tarkoituksenmukaisena. Ei nimittäin ole asianmukaista, että henkilölle, joka toistuvasti syyllistyy kassavajauksiin, annettaisiin aina osa vajauksesta anteeksi.

²⁸ Ks. Liite III.

²⁹ Ks. esim. *VvM p. 20. 6. 1962, VM 74/19—38/62 (Kirjuri L. S. A.)* — Selostettu ed. s. 77 ja siinä alav. 25. Ks. myös *VvM p. 7. 12. 1961, VM 148/19—38/61 (Kirjuri T. T. L.)* — Tapauksesta, jossa korvausvelvollisilla ei ollut oikeutta kassaerehdysrahaan, ks. esim. *VvM p. 7. 12. 1962, VM 164/19—38/62 (Harjoittelija I. H. H.)*.

f. 'Isännänvastuutapaukset'

Isännänvastuuta koskevissa tapauksissa on useimmiten ollut kysymys nimismiehen tai postikonttorin hoitajan vastuu alaistensa kavaluksista. Erityisesti nimismiehiä koskevien maksuvapautusten kohdalla on käytännössä osoitettavissa tiettyjä vapauttamisperiaatteita.

Esittely	Kokonaisvahinko	Maksettavaksi määrätty osuus
16. 11. 1960	7 741 mk	750 mk
16. 11. 1960	5 149 mk	750 mk
16. 11. 1960	10 830 mk	1 500 mk
10. 5. 1961	9 753 mk	1 500 mk
1. 11. 1961	2 108 mk	500 mk

Sattumanvaraisesti valittujen esimerkkien perusteella näyttää siltä, että alle 5.000 mk:n korvauksesta nimismies on joutunut maksamaan 500 mk:aa, n. 5.000 — n. 10.000 mk:n välillä olevasta korvauksesta 750 mk:aa ja 10.000 mk:n korvauksesta 1.500 mk:aa. Lisäksi myönnetään korvattavaksi määrätyn osan maksamisessa säännönmukaisesti maksuaikaa.³⁰

Ratkaisujen vähäisen lukumäärän vuoksi ei osoitettuja korvauksen ja korvattavaksi määrätyn osan välisiä riippuvuussuhteita voida pitää vakiintuneina. Ne antavat kuitenkin viitteitä, miten nimismiesten vapautusanomuksiin on alaisten kavaltamistapauksissa suhtauduttu.

Postikonttorinhoitajan kohdalla ovat vastuusummat olleet yleensä nimismiesten kohdalla mainittuja pienemmät. Ensiksi mainittujen osalta ei ole kuitenkaan osoitettavissa edes sellaisia riippuvuussuhteita kuin nimismiesten kohdalla.

Esitettyjen näkökohtien lisäksi eivät 'isännänvastuutapaukset' sanottavasti valaise maksuvapautusharkintaa.

g. Yhteenveto vapauttamisharkinnan periaatteista

Suoritetun tarkastelun lopputuloksena voidaan todeta, että maksuhuojennuksia myönnettäessä ei ole voitu osoittaa tapauksia, joissa myöntävä viranomainen olisi käyttänyt omaksi edukseen tai omien

³⁰ Ks. ed. s. 196 alav. 41 mainittuja ratkaisuja.

tarkoituseriensä toteuttamiseksi hänelle myönnettyä harkintavaltaa. Käytännössä ei siis ole viitteitä vapaassa harkinnassa noudatettavan *objektiviteettiperiaatteen* loukkaamisesta. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että harkinnassa on pitäydytty myös *tarkoitussidonnaisuuden periaatteessa*, kun asiaa tarkastellaan MaksVapL 2 §:n perustelujen valossa. Näin ei kuitenkaan ole menetelty aivan kaikissa kohdin. Vapauttamisoikeuttahan perusteltiin mm. sillä, että korvausvelvollinen ei pysty suorittamaan korvausta täysimääräisesti valtiolle. Kun tämän perustelun valossa tarkastellaan esimerkiksi liikennevahinkotapauksia, voidaan todeta, että ainakin osa korvausvelvollisista olisi ilmeisesti pystynyt vahingon kokonaan maksamaan. Niin ikään voidaan todeta, että huojennuksia on myönnetty tapauksissa, joissa syntynyt vahinkoa ei voida pitää suhteettoman suurena sattuneeseen erehdykseen verrattuna. Perusteluja ei voida kuitenkaan pitää minään tarkkarajaisina tarkoitussidonnaisuuden määrääjinä sellaisissa vapaan harkinnan tapauksissa, joissa vahinkotilanteet ja korvausvelvollisten ryhmät ovat — niin kuin MaksVapL 2 §:n kohdalla — suuresti muuttuneet lain säätämisen jälkeen.

Erityisesti liikennevahinkotapausten perusteella voidaan todeta, että maksuvapautusharkinnassa on pitäydytty myös *yhdenvertaisuusperiaatteessa*. Voitiin osoittaa kiinteät vapauttamisperiaatteet, joita on pyritty johdonmukaisesti noudattamaan. Vain siinä suhteessa oli yhdenvertaisuusperiaatteen kohdalla epäjohdonmukaisuus, että korvausvelvollisen ansiotasolla ei näyttänyt olleen sanottavaa vaikutusta myönnetyn vapautuksen suuruuteen.

MaksVapL 2 §:n SUHDE VIRKAMIESVASTUULAKIIN

a. Ongelman synty

VirkamVastuuL on säädetty eri tarkoitusta silmällä pitäen kuin MaksVapL 2 §. VirkamVastuuL:lla on pyritty turvaamaan vahinkoa kärsineen asema. Kun viran tai toimen haltija on virassaan tai toimessaan aiheuttanut vahinkoa, on vahinkoa kärsineellä mahdollisuus kääntyä valtion puoleen korvauksen saamiseksi. Hän ei joudu kärsi-

mään, vaikka vahingon aiheuttanut viran tai toimen haltija olisi maksukyvytön.¹

MaksVapL 2 § on säädetty taas viran tai toimen haltijan eduksi. Jos hän on aiheuttanut virassaan tai toimestaan *valtiolle* vahinkoa, voidaan hänet vapauttaa osittain tai kokonaan maksuvelvollisuudesta.

Vaikka toisaalta VirkamVastuuL:ssa ja toisaalta MaksVapL 2 §:ssä on säädelty kaksi toisistaan erotettavaa korvaustilannetta, kytkeytyvät ne kuitenkin eräessä suhteessa toisiinsa. Kun nimittäin valtion varoista on VirkamVastuuL:n nojalla suoritettu korvaus, on »valtiolla oikeus siltä tai niiltä, jotka ovat vahinkoon syypäät, hakea takaisin suorittamansa korvausmäärä».² Tässä kohden syntyy ongelma, voidaanko viran tai toimen haltija MaksVapL 2 §:n nojalla vapauttaa osaksi tai kokonaan tästä takaisinmaksuvelvollisuudesta. Kysymys voidaan esittää toisinkin. Jos viran tai toimen haltija on aiheuttanut virassaan vahinkoa, jonka valtio on VirkamVastuuL:n nojalla maksanut, onko kysymyksessä MaksVapL:n tarkoittamassa mielessä virassa tai toimeassa valtiolle aiheutettu vahinko.

Esitettyä ongelmaa ratkaistaessa voidaan aluksi todeta, ettei VirkamVastuuL koske suoranaisesti vahingonkorvausvelvollisuutta. Laissa on säädelty eräällä tavalla takaukseen verrattava tilanne, jossa valtio on tahtonut 'maksukykyisenä' turvata vahinkoa kärsineen aseman. Jos valtio tässä ominaisuudessaan maksaa viran tai toimen haltijan puolesta korvauksen, on vaikea ajatella, että viran tai toimen haltija olisi aiheuttanut valtiolle vahinkoa.

Toisena samaan suuntaan vaikuttavana näkökohtana voidaan mainita yhdenvertaisuusperiaate. Viran tai toimen haltija, jolta vahinkoa kärsinyt saa korvauksen perittyä, ei joudu lainkaan tekemisiin VirkamVastuuL:n kanssa. Hän ei siis voisi saada hyväkseen mitään huojenusta MaksVapL 2 §:n nojalla. Jos taas korvausvelvollinen, jonka puolesta valtio on VirkamVastuuL:ssa säädetyn toissijaisen vastuun nojalla joutunut suorittamaan korvauksen, saisi osittain tai kokonaan vapautuksen valtion regressioikeutensa nojalla vaatimasta summasta, hyötyisi hän maksukyvyttömyydestään.

Mainittakoon lopuksi, ettei MaksVapL 2 §:n perusteluissa ole viitteitä, joiden mukaan lainkohta olisi tarkoitettu sovellettavaksi myös valtion VirkamVastuuL:n nojalla esittämään regressivaateeseen.

¹ HEs VirkamVastuuL:si s. 1.

² VirkamVastuuL 10 §.

Käytännön kantaa valaisee rakennusmestari V. O. V:n tapaus.

VuM p. 1.9.1965, VM 104/19—38/65 (*Rakennusmestari V. O. V.*) — V. O. V. oli toimiessaan Lohjanharjun maantietyömaan rakennusmestarina laiminlyönyt hänelle annettujen räjäytystöiden keskeyttämistä koskeneiden ohjeiden riittävän valvonnan seurauksin, että L-K Oy:n tehtaalle johtanut sähkölinja vaurioitui räjäytystöiden johdosta ja yhtiölle aiheutui 5.199 mk:n vahinko. Tämän vuoksi Lohjan KO velvoitti 4.5.1962 TVH:n, V. O. V:n ja räjäytyksen suorittaneen E. A:n yhteisvastuullisesti suorittamaan L-K Oy:lle vahingonkorvaukseksi 5.200 mk:aa ja oikeudenkäyntikuluja 200 mk:aa. TVH maksoi koko korvauksen L-K Oy:lle ja haki puolta korvauksesta V. O. V:ltä, jonka puoliskon Turun RO velvoittikin 29.1.1965 hänet suorittamaan valtiolle. V. O. V. anoi vapautusta tästä maksuvelvollisuudesta.

TVH esitti, että V. O. V. vapautettaisiin enemmästä maksuvelvollisuudestaan hänen suoritettua korvauksesta 250 mk:aa.

VuM vapautti V. O. V:n korvauksen enemmästä suorittamisesta sitten, kun hän oli maksanut siitä 300 mk:aa.

Ratkaisussa ei ollut kysymys VirkamVastuuL:n soveltamisesta. TVH joutui korvausvelvolliseksi yleisten isännänvastuuta koskevien periaatteiden eikä VirkamVastuuL:n nojalla. Kun MaksVapL:n käytännöstä ei ole löydettävissä ratkaisua, jossa olisi ollut kysymys VirkamVastuuL 10 §:ään perustuvasta regressivaateesta, on ongelmaa pyrittävä valottamaan selostetun tapauksen perusteella.

Ratkaisussa myönnettiin vahingon aiheuttajalle osittainen vapautus siitä korvausvelvollisuudesta, joka perustui valtion isännänvastuun nojalla esittämään regressivaateeseen. VirkamVastuuL 10 §:ään perustuva vaade on myös regressivaade. Olisiko ratkaisun nojalla pääteltävissä, että korvausvelvollisille voidaan myöntää vapautus myös VirkamVastuuL 10 §:ään perustuvasta regressivaateesta.

Ongelmaa selvitetessä on aluksi todettava, että 'yleisen lain' mukaiset isännänvastuutapaukset jäävät VirkamVastuuL 12 §:n mukaan lain soveltamisalan ulkopuolelle. Näin on menetelty siksi, ettei syntyisi epätietoisuutta VirkamVastuuL:n soveltamisessa. Tämä ei kuitenkaan vielä sinänsä ratkaise tarkasteltavaa kysymystä. Ongelman ydin on siinä, mitä eroavuuksia on toisaalta VirkamVastuuL:n säännösten ja toisaalta 'yleisen lain' mukaan ratkaistavan isännänvastuun välillä.

b. Toissijaisen vastuun tapaukset

Ongelmaa ratkaistaessa on lähdettävä VirkamVastuuL:n maksujärjestelmästä. Valtio joutuu sen mukaan eräitä harvoja ensisijaisen

vastuun tapauksia lukuunottamatta korvausvelvolliseksi vasta, kun korvausvelvollinen virkamies on todettu maksukyvyttömäksi. *Valtion maksuvelvollisuus syntyy siis varsinaisesti vasta virkamiehen maksukyvyttömyyden johdosta.* Toisin on asia isännänvastuussa. Isäntä joutuu siinä itse suoraan apulaisen aiheuttaman vahingon johdosta maksuvelvolliseksi, jos isännänvastuun syntymistä koskevat edellytykset ovat olemassa. Vastaavasti voi VirkamVastuuL:n nojalla esitetystä regressivaateesta myönnetty huojennus — ensisijaisen vastuun tapauksia lukuunottamatta — tulla näin ollen vain maksukyvyttömiä korvausvelvollisten hyväksi. Kun korvausvelvollisuuden syntyminen isännänvastuutapauksissa ei ollut riippuvainen apulaisen maksukyvyttömyydestä, voi isännänvastuuseen perustuvasta regressivaateesta myönnettävä huojennus kuitenkin tulla korvausvelvollisen hyväksi hänen maksukyvyttömyydestään riippumatta. Rakennusmestari V. O. V:n ratkaisusta ilmenevän periaatteen nojalla voidaan näin ollen puoltaa huojennusten myöntämistä VirkamVastuuL:n mukaisista regressivaateista vain niissä tapauksissa, jolloin helpotus tai vapautus voi koitua korvausvelvollisen hyväksi hänen varallisuusasemastaan riippumatta ts. vain silloin, kun valtio on ensisijaisessa vastuussa virkamiehen aiheuttamasta vahingosta.

Ongelmaa sivuaa myös eräs AutovastuuL:n tapaus. AutovastuuL 18 §:n nojalla saattoi valtion tapaturmatoimisto maksaa valtion auton käytöstä aiheutuneen liikennevahingon ilman korvausvelvollisuuden perustavaa tuomioistuimen päätöstä. Jos tällainen maksu tapahtui ja muutenkin pyydettyä, tuli tapaturmatoimiston AutovastuuA 6 § 4 mom:n mukaan antaa lausunto, oliko korvaus perittävä vahingon aiheuttajalta takaisin valtiolle vai ei. VvM on sekä sellaisissa tapauksissa, joissa tapaturmatoimisto on ehdottanut korvauksen perittäväksi takaisin korvausvelvolliselta³, että sellaisissa, joissa korvaus on ehdotettu jätettäväksi perimättä⁴ myöntänyt huojennuksia valtion regressivaateesta. Näissä tapauksissa on siis ollut myös kysymys valtion vastuusta sen palveluksessa olleen henkilön aiheuttamasta vahingosta. Kun näissä tapauksissa on myönnetty huojennuksia regressivaateesta, näyttäisi

³ VvM p. 18.10.1950, 12/136 VMKD 1950 (Autonkuljettaja E. L.) — Selostettu ed. s. 165. — Ks. myös VvM p. 7.3.1951, 30/360 VMKD (Autonkuljettaja H. J. S.)

⁴ VvM p. 13.3.1957, 300/52 VMAD 1957 (Autonkuljettaja V. L.) — Selostettu ed. s. 188 s. — Ks. myös VvM p. 17.12.1952, 112/115 VMKD 1952 (Diplomi-insinööri T. J. L.)

johdonmukaiselta, että helpotuksia ja vapautuksia myönnettäisiin myös VirkamVastuuL:n vastaavista vaateista.

Oikeusjärjestyksen säätelemiä regressitilanteita ei ole kuitenkaan syytä rinnastaa, ellei niiden voida osoittaa olevan sisällöltään samanlaisia. Yksityiskohtaisen tarkastelun perusteella voidaan myös osoittaa, etteivät AutovastuuL:n ja VirkamVastuuL:n regressitilanteet ole rinnastettavissa, jos VirkamVastuuL:n ensisijaisen vastuun tapaukset jätetään tarkastelun ulkopuolelle. AutovastuuL 1 §:n nojalla valtio joutui nimittäin auton omistajana ex lege korvausvelvolliseksi, jos sen omistaman auton kuljettaja oli esimerkiksi syyllistynyt varomattomuuteen liikenteessä. Tämä vastuu syntyi siitä riippumatta, oliko kuljettaja maksukykyinen vai ei. Regressivaateesta myönnetty helpotukset saattoivat siis tässäkin tapauksessa koitua kaikkien valtion autoja kuljettavien hyväksi. VirkamVastuuL:n toissijaisen vastuun tapauksissa taas helpotus voi tulla vain maksukyvyttömän korvausvelvollisen hyväksi. Tässäkin tapauksessa päädymme samaan asetelmaan kuin rakennusmestari V. O. V:n tapauksessa ts. regressitilanteiden rinnastuksen perusteella voitaisiin VirkamVastuuL:iin perustuvasta regressivaateesta myöntää huojennus vain ensisijaisen vastuun tapauksissa. Toissijaiseen vastuuseen perustuvat regressivaateet olisi asetettava poikkeusasemaan sen vuoksi, että siitä myönnetty huojennukset koituisivat vain maksukyvyttömiä korvausvelvollisten hyväksi.

Onko esitettyä näkökohtaa pidettävä riittävänä perusteena maksuhuojennusten epäämiseen? Eikö MaksVapL 2 §:ää säädetty juuri sen vuoksi, että vahingon aiheuttaja, joka ei pysty korvausta sen suuruuden vuoksi maksamaan, voitaisiin vapauttaa korvausvelvollisuudesta?

On myönnettävä, että maksukyvyttömyydellä on keskeinen merkitys maksuhuojennuksia MaksVapL 2 §:n nojalla myönnettäessä. Lainkohta säädettiin — niin kuin edellä on useassa yhteydessä todettu⁵ — sen vuoksi, että vahingon aiheuttajat voidaan vapauttaa kohtuuttoman suuresta korvausvelvollisuudesta, jota he eivät pysty suorittamaan. Tässä kohdin on kuitenkin asetettava samanlaisissa tehtävissä toimivat henkilöt samaan asemaan. Esimerkiksi veturinkuljettajat ja autonkuljettajat on vapautettava korvausvelvollisuudesta samanlaisten periaatteiden mukaan, vaikka toisella saattaisi olla jonkin verran enemmän omaisuutta kuin toisella. Tarkoitus ei ole ollut, että huojennus myön-

⁵ Ks. mm. ed. s. 73 s.

nettäisiin vain varattomalle veturinkuljettajalle tai autonkuljettajalle ja että ne, joilla sattuisi olemaan jonkin verran varallisuutta, eivät saisi joko ollenkaan tai vain korvauksen ja varallisuutensa erotuksen osoittaman suuruisen maksuhelpotuksen. Tämän vuoksi on päädyttävä siihen *ettei MaksVapL 2 §:n nojalla voida myöntää huojennusta VirkamVastuuL:n toissijaiseen vastuuseen perustuvasta regressivaateesta.*

c. Ensisijaisen vastuun tapaukset

VirkamVastuuL:n *ensisijaiseen* vastuuseen perustuvan regressioikeuden osalta ei voida esittää samanlaisia huomautuksia kuin edellä on tehty valtion toissijaisen vastuun kohdalla. Sitä vastoin voidaan asettaa kysymyksen alaiseksi, onko käytännössä omaksuttua periaatetta, jonka mukaan esimerkiksi isännänvastuuseen perustuvasta regressivaateesta voidaan myöntää huojennuksia, pidettävä 'lainmukaisena'. Voidaan tuskin puhua valtiolle aiheutetusta vahingosta, jos viran tai toimen haltijan aiheuttamasta vahingosta joutuu myös valtio vastuuseen. Jos valtio suorittaa korvauksen, on sillä nimittäin useimmissa tapauksissa oikeus regressiteitse vaatia suorittamansa summa vahingon aiheuttajalta. Valtiolle syntyy siis vain eräänlainen rinnakkainen maksuvelvollisuus vahingonaiheuttajan kanssa. Isännänvastuutapauksissa tämä rinnakkainen maksuvelvollisuus syntyy ulkokontrahdillisessa suhteessa lisäksi yleensä vain valtion valinta tai valvontavelvollisuuden laiminlyönnin johdosta. Valtio joutuu siis korvausvelvolliseksi oman käyttäytymisensä perusteella. Tällaisissa olosuhteissa ei voida sanoa, että viran tai toimen haltija (= isännänvastuusuhteessa apulainen) olisi aiheuttanut valtiolle vahinkoa.

Toinen edellistä painavampi näkökohta on se, että käytännössä omaksuttua menettelyä sovellettaessa jää itse asiassa vahingon kärsijän ratkaistavaksi, saako vahingon aiheuttaja hyväkseen maksuhuojennuksen. Asian valaisemiseksi tarkasteltakoon isännänvastuutilannetta.⁶

⁶ AutovastuuL:n mukaiset tapaukset voidaan jättää tarkastelun ulkopuolelle, koska laki ei ole enää voimassa. Sen tilalle tullessa LiikVakL:ssa ei taas vastaavaa ongelmaa synny. LiikVakL 20 §:n nojalla valtiolle voi nimittäin syntyä vastapuolen vahinkojen osalta regressivaade oman auton kuljettajaa vastaan ainoastaan siinä tapauksessa, että tämä on menetellyt tahallisesti tai törkeän tuottamuksellisesti tai näihin rinnastettavalla tavalla. Regressivaateen syntyessä estää kuitenkin MaksVapL 2 § 2 mom:ssa asetettu rajoitus huojennuksen myöntämisen tästä vaateesta.

Jos apulainen on aiheuttanut kolmannelle vahinkoa, josta isäntä on joutunut korvausvelvolliseksi, ei vahinkoa kärsineen tarvitse vaatia korvausta isännältä. Hän voi vaatia korvausta suoraan vahingon aiheuttaneelta apulaiselta. Jos apulainen on maksukykyinen, ei isäntä joudu maksamaan mitään. Tällöin ei myöskään valtiolle synny mitään regressivaadetta ts. ei synny sellaista valtiolle tulevaa maksua tai korvausta, josta voitaisiin myöntää huojenus. Jos taas vahinkoa kärsinyt vaatii — ja saa — korvauksen valtiolta, syntyy valtiolle regressivaade ja vahingon aiheuttajalla olisi siis mahdollisuus saada maksuhuojennus. Kun vahinkoa kärsinyt voi — poikkeustapauksia lukuunottamatta ⁷ — valita, hakeeko hän korvausta isännältä vai apulaiselta, jää siis maksuhuojennuksen saamismahdollisuus riippumaan vahinkoa kärsineestä. Tällaista tulosta ei voida pitää hyväksyttävänä.

Edellä käytettiin esimerkkinä isännänvastuutapausta, koska käytännössä on myönnetty tähän perustuvasta regressivaateesta maksuhelpotus. Isännänvastuun kohdalla esitetyt näkökohdat soveltuvat kuitenkin myös VirkamVastuuL:n niihin ensisijaisen vastuun tapauksiin, jotka edellyttävät virkamiehen syyllisyyttä.⁸

Niissä ensisijaisen vastuun tapauksissa taas, jotka eivät edellytä virkamiehen syyllisyyttä,⁹ ei synny lainkaan regressivaadetta eikä siis myöskään tarkasteltavana olevaa ongelmaa.

Suoritetun tarkastelun perusteella on näin ollen päädyttävä siihen, *ettei MaksVapL 2 §:n nojalla voida myöntää huojennuksia myöskään VirkamVastuuL:n ensisijaiseen vastuuseen perustuvasta regressivaateesta.*¹⁰

Eri asia on, että käytännön kannalta olisi suotavaa ja ehkä tarpeellistakin ulottaa valtion vapauttamisoikeus edellä tarkasteltuihin regressivaateisiin.

⁷ Vahinkoa kärsineellä ei ole valintamahdollisuutta esimerkiksi silloin, kun apulainen ei itse ole vastuussa vahingosta. Ks. esim. *Hakulinen*, *Velvoiteoikeus I* s. 311.

⁸ VirkamVastuuL 3 § ja 4 § 3-kohta. — Ks. myös *Kivimäki—Ylöstalo* s. 420.

⁹ VirkamVastuuL 1 ja 2 §:t. — Ks. myös *Kivimäki—Ylöstalo* s. 420.

¹⁰ Tässä tutkimuksessa eritetyistä poikkeavista käsityksistä ks. *Rytkölä LM 1960* s. 614 s. sekä *Komiteanmietintö 14/1958* s. 13.

V ERILLISKYSYMYKSIÄ

A. MAKSUVAPAUTUSLAIN 1 JA 2 §:IEN YHTEISIÄ ONGELMIA

a. MaksVapL 1 §:n soveltaminen viran tai toimen haltijan virassaan valtiolle aiheuttamaan vahinkoon

Huojennusten myöntämisedellytysten todettiin edellä MaksVapL 1 ja 2 §:issä poikkeavan toisistaan.¹ MaksVapL 2 §:ssä helpotuksen tai vapautuksen myöntäminen edellytti mm. tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätöstä eikä vahinko saanut olla seuraus tahallisesta eikä törkeän tuottamuksellisesta menettelystä. MaksVapL 1 §:ssä taas edellytyksenä oli ainoastaan, ettei valtion etua loukata huojennusta myönnettäessä. Kun MaksVapL 1 §:ssä ei aseteta sellaisia ehdottomia edellytyksiä ja rajoituksia huojennuksen myöntämiselle kuin lain 2 §:ssä, syntyy ongelma, voidaanko viran tai toimen haltija vapauttaa virassaan valtiolle aiheuttamastaan vahingosta MaksVapL 1 §:n nojalla.

Käytännössä ei kysymykseen ole suoranaisesti puututtu.² Sitä vastoin lain perusteluissa käytetyistä sanonnoista saadaan valaistusta ongelmaan. MaksVapL 2 §:n perusteluthan alkavat: »Paitsi edellä selostettua yleismääräystä (= lain 1 §) on lakiehdotukseen, sen 2 §:ksi, otettu erikoismääräykset valtion viran ja toimen haltijan vapauttamisesta...».³ MaksVapL 1 § on siis yleissäännös ja lain 2 § erityissäännös. Tätä ei ole kuitenkaan ymmärrettävä siten, että MaksVapL 2 § syrjäyttäisi erikoissäännöksenä yleissäännöksen eli MaksVapL 1 §:n. Viimeksi mainittu lainkohta on ymmärrettävä yleissäännökseksi siten, että valtiolle tulevasta maksusta ja korvauksesta voidaan sen nojalla — mm. Maks-

¹ Ks. ed. s. 29 s., 47 ja 162 s.

² Vrt. kuitenkin TarkV:n lausuntoa ed. s. 202 selostetussa lääninasessori T.K.K:n tapauksessa.

³ Kursiivit ja sulut lisätty.

VapL 2 §:n säännöksen estämättä — myöntää kenelle valtion velalliselle tahansa helpotus tai vapautus. Tähän tulokseen on päädyttävä lainkohtien perusteluja ja tarkoitusta toisiinsa vertaamalla niin kuin jäljempänä esitetään.

MaksVapL 2 §:n mukaan vahingonkorvauksen — siis erään valtiolle tulevan maksun — on perustuttava tuomioistuimen tai hallinnollisen viranomaisen päätökseen. Näin siksi, että korvausvelvollisuus ja sen syntymisolosuhteet saadaan näin asianmukaisesti selvitettyä.⁴ Eräänä perusteena MaksVapL 1 §:n säätämiseen oli taas, että »oikeudellinen menettely asiassa ilmeisesti näyttäisi valtion kannalta hyödyttömältä».⁵ Valtio voi siis luopua osaksi tai kokonaan valtiolle tulevasta maksusta tai korvauksesta, jos perimisen toimittamiseksi tarvittavasta oikeudenkäynnistä olisi seurauksena, »että valtio menettäisi koko saatavansa tai suurimman osan siitä».⁶ Tällainen tilanne saattaa syntyä myös silloin, kun viran tai toimen haltija on virassaan aiheuttanut valtiolle vahinkoa. Vähävarainen viran tai toimen haltija kiistää esimerkiksi maksamismääräysmenettelyssä korvausvaateen, jolloin valtion olisi ryhdyttävä oikeudenkäyntiin korvauksen perimiseksi. Oikeudenkäynnistä saattaa taas olla seurauksena velallisen varallisuuden vähentyminen ja korvauksen perimismahdollisuuksien 'vaarantuminen'. Tällaisissa tapauksissa on korvausvelvollisuudesta vapauttaminen ratkaistava MaksVapL 1 §:n nojalla, koska jo MaksVapL 2 §:n ehdottamien edellytysten aikaansaaminen aiheuttaisi korvausvelvollisen maksukyvyttömyyden vuoksi tosiasiassa korvauksen tai sen osan menettämisen. Tällaisissa tapauksissa täytyy olla mahdollista myöntää MaksVapL 1 §:n nojalla huojenus jopa sellaisesta korvausvelvollisuudesta, joka perustuu tahallisuuteen tai törkeään tuottamukseen. MaksVapL 2 § 2 mom:n rajoitushan koskee vain lainkohdan ensimmäistä momenttia — ei lain 1 §:ää. Eri asia on, että MaksVapL 1 §:nkään vapautuskäytännössä ei tahallisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta ole katsottu aiheelliseksi myöntää huojennuksia.⁷

Edellä esitetty osoittaa, että *valtion viran tai toimen haltija voidaan vapauttaa virassaan valtiolle aiheuttamansa vahingon korvausvelvollisuu-*

⁴ Ks. ed. s. 73 ss.

⁵ Ks. ed. s. 101 ss.

⁶ Ks. ed. s. 73.

⁷ Ks. ed. s. 112 ss.

desta myös MaksVapL 1 §:n nojalla. Huojennusten myöntäminen lain 2 §:n nojalla tuleeikin ajankohtaiseksi vasta, kun on todettu, ettei helpotusta tai vapautusta voida MaksVapL 1 §:n nojalla myöntää.⁸

b. Takauksen merkitys huojennuksia myönnettäessä

1. *Yleistä.* Valtiolle tulevasta maksusta tai korvauksesta voi velallisen lisäksi olla vastuussa myös takaaja. Takaus voi olla annettu tietyn yksilöidyn velan vakuudeksi tai yleisesti siten, että henkilö on mennyt takaukseen kaikesta viran tai toimen haltijan valtiolle aiheuttamasta vahingosta.⁹ Jos tällaisessa tapauksessa velallinen vapautetaan velastaan, vapautuu samalla myös takaaja maksuvelvollisuudestaan.¹⁰ Tämän vuoksi on selvittettävä, mikä merkitys takaussitoumuksella on huojennusten myöntämisessä.

2. *MaksVapL 1 §:n kohdalla.* MaksVapL 1 ja 2 §:ien erilaisen sääntämistarkoituksen vuoksi ei takaussitoumuksella ole samaa merkitystä kummankin säännöksen kohdalla. MaksVapL 1 §:ää säädettyä lähdettiin tilanteesta, jolloin oli kannattamatonta ryhtyä perimään saatavaa.¹¹ Jos velasta on tällaisessa tapauksessa vastuussa myös maksukykyinen takaaja, ei maksuvapautuksen myöntämisen edellytyksiä ole lain 1 §:n osalta olemassa. Jos saatava voidaan kerran periä takaajalta, ei sen periminen ole taloudellisesti kannattamatonta.

VvM p. 14.9.1955, 4/335 VMKD 1955 (Liikemiehen leski L.P.) — Vaasan LH oli 7.4.1953 velvoittanut H.P:n ja neljä muuta takaajana ollutta henkilöä suorittamaan MetsäH:lle 31.1.1952 tehdyn kauppakirjan mukaan maksamatta olleen kauppahinnan 2.729 mk:aa korkoineen ja oikeudenkäyntikuluineen. Saatavasta oli anomuksen tekohetkellä maksamatta vielä 1.203 mk:aa ja korot. L.P. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta.

MetsäH lausui, että H.P:n kuolinpesä ei ole yksin vastuussa velasta, vaan siitä on vastuussa myös neljä takaajaa. Jos valtio vapauttaa päävelallisen maksuvelvollisuudesta, saattaa siitä seurata, että myös takaajat vapautuvat vastuusta.

⁸ Ks. myös ed. s. 226.

⁹ Ks. esim. ed. s. 102 ss. selostettua Vapon takausratkaisua verrattuna ed. s. 185 s. selostettuun veturinlämmittäjä O.T.K:n tapaukseen.

¹⁰ Ks. esim. *Ylöstalo*, Takaus s. 198.

¹¹ Ks. ed. s. 73.

Esittelijä lausui: »Koska hakijan velasta ovat vastuussa myös neljä takaa-jaa, olisi hakijan vapauttamisesta ilmeisesti seurauksena, että myös takaaajat vapautuvat vastuusta. Tämän vuoksi ei anomukseen voitane valtion etua loukkamatta suostua vaan anomus hylättäneen.»

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

3. *MaksVapL 2 §:n kohdalla.* MaksVapL 2 §:n kohdalla on tilanne toinen. Huojennusten myöntämisessä ei ratkaisevana näkökohtana ole pelkästään velallisen varallisuusasema. Huojennus voidaan myöntää, vaikka velallinen pystyisi velkansa maksamaan. Takauksella ei tämän vuoksi ole samaa merkitystä MaksVapL 2 §:n kuin lain 1 §:n kohdalla. Takaus ei ole kuitenkaan 2 §:kään kohdalla vailla merkitystä. Kun velalliselle myönnetty huojennus koituu myös takaaajien hyväksi, on takaus otettava huomioon asiaa harkittaessa. Ratkaisuun vaikuttaa mm. se, minkälaisissa olosuhteissa ja millä edellytyksillä takaukseen on menty. Viran tai toimen haltijan virassaan valtiolle aiheuttamista vahingoista annettu takaus ei saa MaksVapL:n nojalla menettää merkitystään ts. takaaaja ei saa päästä sellaiseen asemaan, ettei hän joudu suorittamaan mitään takaussitoumuksen perusteella. Missä määrin takaukselle on annettava merkitystä on ratkaistava in casu. Takausta on MaksVapL 2 §:n kohdalla pidettävä sellaisena yksityistapauksessa olevana asianhaaranäkökohtana, joka on otettava huomioon korvausvelvollisuudesta vapauttamista harkittaessa.

Käytännöstä voidaan mainita asiapoika, sittemmin veturinlämmittäjä O. T. K:n tapaus.

VvM p. 3.6.1961, VM 74/19 — 38/61 (*Veturinlämmittäjä O. T. K.*) — O. T. K. oli Kotkan asemalla asiapoikana palvellessaan kuljettanut rahasalkkua polkupyörän tavaratelineellä niin huolimattomasti, että se oli pudonnut ja kadonnut, minkä vuoksi hän itse ja hänen toimistaan takaukseen menneet O. T. K:n vanhemmat Antti ja Aino K. oli velvoitettu yhteisvastuullisesti suorittamaan valtiolle 1.424 mk:aa 5 %:n korkoineen 21.9.1966 lukien ja oikeudenkäyntikulukorvauksena 50 mk:aa.¹² O. T. K. sekä Antti ja Aino K. anoisivat vapautusta korvausvelvollisuudesta. Korvauksesta oli anomuksen tekemiseen mennessä suoritettu 120 mk:aa.

RtH esitti, että velalliset vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun he olivat maksaneet siitä 300 mk:aa.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska sen seurauksena myös takaaajat vapautuisivat korvausvelvollisuudesta, mutta esitti samalla, että anojat saisivat maksaa korvauksen takaisin valtiolle vähitellen *RtH*:n määräämässä järjestyksessä vuoden 1965 loppuun mennessä.

¹² Ks. olosuhteista ja päivämääristä yksityiskohtaisesti ed. s. 185 s.

VuM lausui: »Ministeriö on anomuksen käsitellyt, mutta ottaen huomioon MaksVapL 1 ja 2 §:n säännöksen ei ole katsonut voivansa anomukseen suostua. Sensijaan ministeriö katsoo kohtuulliseksi oikeuttaa hakijat maksamaan po. korvauksen takaisin valtiolle vähitellen RtH:n määräämässä järjestyksessä vuoden 1965 loppuun mennessä».

Korvausvelvolliset eivät kuitenkaan tyytyneet tähän ratkaisuun, vaan tekivät vuonna 1963 uuden anomuksen. Tällöin oli korvauksesta suoritettu jo 680 mk:aa. Tämä anomus johti maksuvapautuksen myöntämiseen.¹³

Takauksen olemassaoloon on siis MaksVapL 2 §:n vapautuskäytännössä kiinnitetty nimenomaan huomiota. Ongelma ei ole kuitenkaan tullut käytännössä siinä määrin esille, että sen kohdalla olisi muutoutunut erityisiä vapauttamisperiaatteita.

4. *Takaaja vapautuksen anojana.* Käytännössä ovat myös takaajat anoneet vapautusta omasta sitoumuksestaan. Heidän anomuksensa on ratkaistava — vaikka päävelka perustuisi virkamiehen virassaan valtiolle aiheuttamaan vahinkoon — MaksVapL 1 §:n nojalla niiden periaatteiden mukaan kuin edellä oikeustoimiperusteisista maksuista vapautamisen kohdalla on osoitettu.¹⁴ Ongelman näiden anomusten kohdalla muodostaakin varsinaisesti kysymys, voidaanko takaaja vapauttaa sitoumuksestaan, jos päävelallista ei esimerkiksi tahallisen tai törkeän huolimattoman menettelynsä tai muun syyn vuoksi voitaisi vapauttaa maksuvelvollisuudesta.

Kysymystä on käytännössä sivuttu edellä tarkastellussa Vapon takausratkaisussa.¹⁵ Siinähan takaajat olivat sitoutuneet korvaamaan valtiolle siltä kavalletut varat. Takaajat vapautettiin tässä tapauksessa sitoumuksestaan. Ratkaisu perustui kuitenkin takauksen sitovuuden kohdalla syntyneeseen ongelmaan eikä siinä ilmeisesti lainkaan kiinnitetty huomiota seikkaan, että korvausvelvollisuus perustui tahalliseen rikokseen. Ongelma on vapautuskäytännössä näin ollen vielä varsinaisesti ratkaisematta. Päävelka ja siihen liittyvä takaus ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Vaikka päävelan kohdalla on olemassa jokin erityinen huojennuksen estävä seikka, ei sitä voida pitää esteenä takauksesta

¹³ Ks. myös ed. s. 185 s. ja jälj. s. 259.

¹⁴ Ks. ed. s. 91 ss.

¹⁵ Ks. ed. s. 102 ss.

vapauttamiseen. Takaajalla on oikeus käyttää päävelkaan perustuvia väitteitä suorituksesta vapautuakseen, mutta päävelkaa rasittavat haitat eivät koidu hänen vahingokseen.

c. Solidaarisen vastuun merkitys maksuhuojennuksia myönnettäessä

Kun kaksi tai sitä useampi henkilö on sitoutunut solidaariseen velkavastuuseen ja velkoja päästää yhden heistä vapaaksi sitoumuksestaan, vapautuvat muut hänen osalleen tulevasta velan määrästä vastuun säilyessä kuitenkin muiden osalta edelleen solidaarisena. Jos VN tai VvM näin ollen myöntää vapautuksen jollekin solidaarisessa velkavastuussa olevalle, vapautuvat myös velalliskumppanit osasta velkaa. Tämä vapautuminen seuraa ex lege eikä vaadi VN:n tai VvM:n päätöstä.¹⁶

Jos maksuvelvollisuus perustuu taas rikokseen, saattaa huojennusten myöntäminen olla paikallaan, koska yhden solidaarisen korvausvelvollisen vapauttaminen maksuvelvollisuudesta ei välttämättä koidu näissä tapauksissa toisten maksuvelvollisten hyväksi.¹⁷

VvM p. 18.10.1950, 5/379 VMKD 1950 (Postinhoitaja R.V.) — R.V. oli toimiessaan Suinilan aseman postitoimipaikan apulaisena käsitellyt hänelle uskottuja varoja niin huolimattomasti, että niihin oli syntynyt 569 mk:n vaje ja kun asemapäällikkö P.J.S. oli laiminlyömällä hänelle postiaseman hoitajana kuuluneen valvontatehtävän ollut osaltaan syypää vajauksen syntymiseen, oli Kangasalan KO 27.9.1949 velvoittanut R.V:n ja P.J.S:n suorittamaan yhteisvastuullisesti valtiolle vajauksen määrän 5 %:n korkoineen 5.7.1949 lukien ja oikeudenkäyntikulujen korvauksena 20 mk:aa. Korvauksesta oli R.V. 9.2.1950 mennessä suorittanut 135 mk:aa.

R.V. anoi, että hänet pienituloisena ja vähävaraisena vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta.

PLH esitti, että R.V. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta ja ehdotti lisäksi, että asemapäällikkö P.J.S. vapautettaisiin maksamasta R.V:n osalle pääluvun mukaan tulevaa osuutta eli puolta korvausmäärästä, koska P.J.S.

¹⁶ Ex anal. Vanha 3 §. — Ks. myös Hakulinen VKL s. 46 ja Halila—Ylöstalo s. 100 sekä *VvM p. 3.11.1954, 1139/239 VMAD 1954 (Maanviljelijä V.K.)*, jossa nimenomaan viitattiin tähän seikkaan.

¹⁷ *Rekola II s. 408.* — Vrt. myös Halila—Ylöstalo s. 100.

PLH:n käsityksen mukaan — mikäli R. V. vapautuisi korvauksen suorittamisesta — jäisi yksin vastaamaan koko korvauksen maksamisesta.

VvM vapautti R. V:n ko. 569 mk:n korvauksen enemmästä suorittamisesta ja P. J. S:n sitten, kun hän oli maksanut puolet po. korvauksesta.

Ratkaisussa kiintyy huomio erityisesti siihen, että PLH esitti ex officio P. J. S:n vapauttamista korvausvelvollisuudesta. Näin on menetelty myös monissa muissa sellaisissa tapauksissa, joissa toinen solidarisista korvausvelvollisista on anonut yksin maksuvapautusta. Esimerkkinä voidaan mainita junailija A. J. J:n ja asemamies K. E. L:n tapaus.

VvM p. 17.2.1954, 8/366 VMKD 1954 (Junailija A. J. J. ja asemamies K. E. L.) — A. J. J. ja K. E. L. oli velvoitettu yhteisvastuullisesti suorittamaan valtiolle juna-vaurion aiheuttamisesta 4.433 mk:aa. A. J. J. oli maksanut korvauksesta 285 mk:aa ja anoi vapautusta korvauksen enemmästä suorittamisesta.

RtH puolsi anomusta siten, että A. J. J. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 500 mk:aa ja esitti samalla, että myös K. E. L. vapautettaisiin korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä yhtä suuren määrän.

VvM vapautti kummankin velallisen korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun kumpikin oli maksanut siitä 500 mk:aa.

Ratkaisu on tyypillinen esimerkki siitä, miten huojennuksia myönnettäessä on suhtauduttu solidaariseen vastuuseen. Yhden korvausvelvollisen anoessa vapautusta on yhteisvastuu purettu ja jokaiselle korvausvelvolliselle — siis niillekin, jotka eivät ole vapautusta pyytäneet — on määrätty tietty summa maksettavaksi.¹⁸ Summat eivät kuitenkaan ole kaikkien korvausvelvollisten osalta aina samansuuruisia.¹⁹ Yhteisvastuuta ei ole myöskään kaikissa tapauksissa jaettu ex officio.²⁰

Käytännön tarkastelun nojalla voidaan kysyä, onko yhteisvastuun jakaminen ex officio perusteltua.²¹ Ongelmaa ratkaistaessa on tarkasteltava erikseen MaksVapL 1 ja 2 §:ää.

¹⁸ Ks. myös VvM p. 18.8.1948, 37/354 VMKD 1948 (E. V. P.), 17.2.1954, 7/365 VMKD 1954 (Junailija A. J. ja kirjuri A. A. S.), ja 29.3.1961, VM 38/19—38/61 (Veturinkuljettaja A. E. K., kirjurit K. G. A., R. A. V. ja P. A. E.) — Vrt. myös VvM p. 29.4.1959, 8/416 VMKD 1959 (T. A. H. ja M. J.)

¹⁹ Ks. esim. VvM p. 21.12.1960, VM 121/19—29—8/60 (M. L. ja O. M:n kuolinpesä).

²⁰ Ks. esim. VvM p. 26.3.1958, 999/212 VMAD 1955 (Kenttämestari V. E. V.) ja 25.5.1960, VM 47/19—29—8/60 (Veturinlämmittäjä A. A. S.)

²¹ Ks. ex officio myönnettyistä huojennuksista myös jälj. s. 251 ss.

MaksVapL 1 §:n tapauksissa ei ex officio tapahtuva yhteisvastuun jakaminen voi yleensä tulla kysymykseen. Valtion etua loukataan väistämättömästi, jos velka muutetaan pääluvun mukaiseksi ja myöhemmin ilmenee, ettei joku velallisista pysty suorittamaan osuuttaan, joka olisi saatu perittyä — mikäli solidaarinen vastuu olisi pysytetty — muilta velalliskumppaneilta. MaksVapL 1 §:n kohdalla on mentävä vielä tätäkin pitemmälle. On asetettava säännöksi, ettei velkaan sitoutunutta saa sen enempää ex officio kuin omasta hakemuksestaan vapauttaa velkavastuusta, jos velasta on hänen lisäksi solidaarisessa vastuussa joku toinen. Yhden velallisen vapauttamisesta on tällaisessa tapauksessa ex lege seurauksena muiden — siis myös maksukykyisten — velallisten osittainen maksuvapautus. Maksukykyistä velallista ei kuitenkaan voida valtion etua loukkaamatta vapauttaa velasta, jos se saadaan häneltä perittyä.²²

MaksVapL 2 §:n kohdalla on tilanne toisenlainen. Sen osalta ei voida esittää samanlaisia torjuvaa suhtautumista vaativia näkökohtia kuin lain 1 §:n kohdalla. MaksVapL 2 §:n osalta riippuu vapauttamiskysymyksen esille ottaminen viran puolesta kussakin yksityistapauksessa ilmenevistä olosuhteista. Jos huojennuksen myöntäminen havaitaan aiheelliseksi maksuvapautusta anovan osalta, on perusteltua ottaa myös solidaarisen velalliskumppanin asema esille samassa yhteydessä. Tällöin saadaan parhaimmat takeet siitä, että velalliskumppaneiden vastuukysymykset ratkaistaan yhtäläisten periaatteiden mukaan.²³ Jos velalliskumppaneiden maksuhuojennuskysymykset ratkaistaan kunkin oman hakemuksen perusteella eri ajankohtina, saattaa vapautuksia myönnettäessä syntyä aiheettomia eroavuuksia.

d. Kuolinpesän ja perillisten asema

1. *Yleistä.* Tähän mennessä tarkastelluissa ratkaisuihin on pääsääntöisesti ollut kysymys huojennuksista vahinkoa kärsineen ja vahingon aiheuttajan välisessä suhteessa. Esitetyt vapauttamisperiaatteet on osoitettu tämän asianosaissuhteen puitteissa. Periaatteiden merkityksen selvittämiseksi on vielä tutkittava, miten niitä on sovellettava muissa kuin asianosaissuhteissa. Käytännössä ongelma on tullut esille

²² Ks. ed. s. 73.

²³ Ks. myös jälj. s. 251 s.

siten, että velallisen kuolinpesä ja perilliset ovat hakeneet maksuvapautusta.

MaksVapL 1 §:n osalta ei kuolinpesän ja perillisten mukaan tulolla ole ratkaisevaa vaikutusta maksuhojennusten myöntämiseen. Jos velallinen oli eläessään kykenemätön suorittamaan velkaansa, välttävät perilliset ja leski henkilökohtaisen vastuun luovuttamalla pesän pesänselvittäjän hallintaan tai konkurssiin. Perillisten ja lesken ei tarvitse näin ollen lainkaan turvautua *MaksVapL:iin*. Valtio saa tällaisessa tapauksessa maksun saatavastaan siltä osin kuin pesän varat siihen riittävät. Kun kukaan ei ole korvauksesta henkilökohtaisesti vastuussa, jää se osa velasta, jota pesän varat eivät peitä, ilman muuta suoritettamatta ja valtion vahingoksi. Kuolinpesän ja perillisten asema hujennusten anojana tulee varsinaisesti esille vasta jäljempänä tarkasteltavissa perinnönluovutusedun menettämistapauksissa.

MaksVapL 2 §:n kohdalla ei tilanne ole yhtä selvä. Kun hujennuksen myöntäminen ei tässä tapauksessa edellytä taloudellisesti kannattamatonta perimistilannetta, ei kuolinpesän ja perillisten asema selviä pelkästään sillä, että he suorittavat perinnönluovutuksen. Kuolinpesän ja perillisten intressissä saattaa olla hujennuksen anominen mahdollisesta perinnönluovutuksesta riippumatta. Vaikuttaako hujennuksen myöntämiseen tällöin se, että viran tai toimen haltijan sijasta vapautusta anoo hänen kuolinpesänsä tai perillisensä?

MaksVapL 2 §:stä ja sen perusteluista ei ilmene, että lainkohdan nojalla voitaisiin myöntää helpotus tai vapautus vain viran tai toimen haltijalle itselleen. Päinvastoin voidaan perustelujen ja lainkohdan säätämistarkoituksen nojalla päätellä, että lainkohdassa viran tai toimen haltijalle suotu etu on tarkoitettu myös virkamiehen kuolinpesän ja perillisten hyväksi. Lainkohdassa säädetty vapauttamisoikeushan perustui siihen, että viran tai toimen hoitaminen käsittää monasti sellaisia tehtäviä, joiden vähäinenkin laiminlyönti saattaa aiheuttaa suhteettoman suuren vahingon.²⁴ Jos maksuhojennus voitaisiin myöntää vain viran tai toimen haltijalle itselleen, joutuisi viran hoitoon liittyvän vahingonvaaran kantamaan hänen kuolinpesänsä ja perillisensä. Tällaista tulkintaa ei voida pitää hyväksyttävänä. Päinvastoin on lähdettävä siitä, että *MaksVapL 2 §:ssä* säädetty etu on

²⁴ Ks. ed. s. 73 s. ja 163 s.

tarkoitettu viran tai toimen haltijan varallisuuden suojaksi siitä riippumatta, kuka maksuhojennusta anoo.

Kielteinen suhtautuminen kuolinpesän ja perillisten huojenusano-
muksiin johtaisi myös siinä suhteessa nurinkuriseen tilanteeseen, että
kuolinpesä ja perilliset saisivat hyväkseen helpotuksen tai vapautuksen,
jos viran tai toimen haltija 'ehtisi' sitä eläessään anoa. Jos hän ei taas
ole anomusta syystä tai toisesta tehnyt tai voinut tehdä, jäisivät hänen
kuolinpesänsä ja perillisensä vaille MaksVapL 2 §:n etua.

Käytännössä on viran ja toimen haltijalle myönnetty maksuvapautus
korvausvelvollisuudesta virasta eroamisensa jälkeen tekemästään ano-
muksesta.²⁵ Huojennuksen myöntäminen ei siis ole riippuvainen virassa
olemisesta. Valtion kannalta on taas viran tai toimen haltijan virasta
eroamisen jälkeen melko yhdentekevää kuka sen palveluksessa on ollut.
Kun hänelle kuitenkin voidaan myöntää vielä tämän jälkeen osittain tai
kokonaan vapautus korvausvelvollisuudesta, viittaa tämäkin osaltaan sii-
hen, että vapautus voidaan myöntää myös kuolinpesän tai perillisten
anomuksesta.

Edellä esitetyn perusteella onkin todettava, että myös *viran tai toi-
men haltijan kuolinpesälle ja perillisille voidaan myöntää MaksVapL 2
§:n nojalla vapautus korvausvelvollisuudesta.*

Esitetylle tutkinnalle on saatavissa tukea myös *vapautuskäytännöstä.*

VvM p. 26.3.1953, 144/34 VMAD 1953 (Liikeapulainen A. M. P.) — Myymälän-
hoitaja O. A. P:n hoitamassa Hattuvaaran postitoimipaikassa 20.6. ja 28.6.1950 toi-
mitetuissa kassan ja tilinpidon tarkastuksissa todettiin kassassa 1.028 mk:n ja
edellisen toukokuun aikana nostetuissa lapsilisävaroissa lisäksi 936 mk:n vaje,
minkä vuoksi ja koska O. A. P. oli kuollut 16.9.1950 eivätkä hänen perillisensä
ja muut pesänosakkaat olleet luopuneet perinnöstä, Pielisjärven KO velvoitti 11.9.
1951 O. A. P:n lesken A. M. P:n omasta ja alaikäisen tyttärensä H. K. P:n puo-
lesta suorittamaan valtiolle 1.964 mk:aa 5 %:n korkoineen 26.7.1951 lukien ja
oikeudenkäyntikulukorvauksena 50 mk:aa. Tästä korvauksesta oli A. M. P:ltä
peritty 92 mk:aa.

A. M. P. anoi omasta ja alaikäisen tyttärensä puolesta maksuvapautusta, koska
korvauksen suorittaminen oli hänelle mahdotonta.

PLH puolsi anomusta ehdolla, että hakijat suorittavat oikeudenkäyntikulukor-
vauksen valtiolle.

VvM vapautti anojat enemmästä korvausvelvollisuudesta heidän suoritettuaan
siitä 1.000 mk:aa.²⁶

²⁵ Ks. ed. s. 180 alav. 6 ja jälj. s. 247 alav. 47 ja s. 261 kosketeltuja rat-
kaisuja.

²⁶ Ks. myös VvM p. 25.5.1960, VM 40/19—29—8/60 (Postivirkailija T. J.)

Pesänosakkaat vapautettiin selostetussa tapauksessa korvausvelvollisuudesta samojen periaatteiden mukaan kuin viran ja toimen haltijat vastaavissa korvaustilanteissa.²⁷ Ratkaisussa on mielenkiintoista myös se, ettei hakijan miestä myymälänhoitaja O. A. P:tä ollut ennen tämän kuolemaa 'ehditty' tuomita korvausvelvolliseksi. MaksVapL 2 §:ssä ehdotomaksi vapauttamisedellytykseksi asetettu korvaukseen velvoittava päätös haettiin tämän vuoksi leskeä ja perillistä vastaan perinnönluovutus-edun menettämisen ja perinnönjättäjän vastuusäännösten nojalla.

Ratkaisusta ei selvästi ilmene, mihin A. M. P:n ja hänen tyttärensä henkilökohtainen vastuu perustui. Se saattoi johtua joko perinnönluovutuksen laiminlyönnistä tai perinnönluovutusoikeuden menettämisestä. Tosin sanonta »eivätkä ... pesänosakkaat olleet luopuneet perinnöstä» viittaa lähinnä edelliseen vaihtoehtoon.

2. *Perinnönluovutuksen laiminlyönti.* Perinnönluovutuksen laiminlyönnistä on seurauksena, että pesänosakkaat joutuvat henkilökohtaiseen vastuuseen vainajan velasta.²⁸ Velkojan asema vahvistuu, koska vainajan omaisuuden lisäksi myös pesänosakkaiden omaisuus on siitä vastuussa.²⁹ Vaikuttaako tämä velkojan aseman vahvistuminen MaksVapL:n nojalla myönnettäviin huojennuksiin?

Ongelmaa tarkasteltaessa on jälleen erotettava MaksVapL 1 ja 2 §:ien tapaukset toisistaan. MaksVapL 2 §:n osalta on jälleen todettava, että lainkohdan nojalla voidaan myöntää huojennuksia myös maksukykyiselle velalliselle. Edellä todettiin lisäksi, että huojennuksia voidaan tämän lainkohdan nojalla myöntää myös viran tai toimen haltijan kuolinpesälle ja perillisille.³⁰ Tarkasteltaessa tätä taustaa vasten perinnönluovutuksen laiminlyöntiä havaitaan, että se aiheuttaa muutoksen juuri varallisuussuhteissa ja velallisen henkilöpiirissä ts. niissä olosuhteissa, joilla ei edellä esitetyn mukaan ole ratkaisevaa merkitystä huojennuksia MaksVapL 2 §:n nojalla myönnettäessä. *Tämän vuoksi voidaan pesänosakkaille myöntää MaksVapL 2 §:n nojalla huojennus maksuvelvollisuudesta perinnönluovutuksen laiminlyönnistä riippumatta.*

²⁷ Ks. ed. s. 213 ss.

²⁸ Vrt. kuitenkin PK 21:16.

²⁹ Ks. yksityiskohtaisesti PK 21:1 ja 2.

³⁰ Ks. ed. s. 234 s.

Tarkasteltaessa perinnönluovutuksen laiminlyönnin merkitystä *MaksVapL* 1 §:n kannalta voidaan havaita selvä eroavuus *MaksVapL* 2 §:n kohdalla esitettyihin näkökohtiin verrattuna. Kun perinnönluovutuksen laiminlyönnistä seuraa perillisille ja pesän osakkaille pääsääntöisesti³¹ henkilökohtainen vastuu, saattavat maksuhuojennuksen myöntämisolosuhteet muuttua tämän johdosta ratkaisevasti. Jos perinnönluovutuksen laiminlyönnistä on seurauksena, että saamisen periminen käy mahdolliseksi, ei *MaksVapL* 1 §:n vapauttamisedellytyksiä ole enää olemassa. Vain silloin, jos perilliset ja muut pesän osakkaat ovat myös itse maksukyvyttömiä, voidaan heidätkin *MaksVapL* 1 §:n nojalla vapauttaa maksuvelvollisuudesta. Huojennusten edellytykset ratkaistaan kuitenkin tällöin kunkin pesän osakkaan kohdalta 'itsenäisesti' ja perinnönjättäjän varallisuusasemasta riippumatta.

Esitettyjä näkökohtia on seurattu myös *vapautuskäytännössä*.

VvM p. 22.10.1958, 929/194 *VMAD* 1958 (*O.E.H:n kuolinpesä*) — *O.E.H.* oli 16.3.1945 astunut värvätyinä matruusina palvelukseen Turun laivastoasemalle. 1.8.1945 hänet nimitettiin alemman palkkausluokan kersantiksi. Hänelle maksettiin kuitenkin 1.8.1945—28.2.1946 välisenä aikana palkkaa myös värväyssopimuksen nojalla. Tämä oli tapahtunut siten, että *O.E.H.* oli hankkiakseen itselleen laitonta aineellista etua ja salaten sen seikan, ettei hänelle enää kuulunut palkkaa värväyssopimuksen perusteella, nostanut edellä mainittuna aikana hänelle perusteettomasti lähetetyt eläke-erät. Tämän vuoksi Turun sotilaspiirin II kenttäoikeus oli 26.6.1946 velvoittanut *O.E.H:n* suorittamaan takaisin valtiolle perusteettomasti saamansa palkan 206 mk:aa. *O.E.H.* kuoli 5.3.1958.

Rauman sosiaalilautakunta anoi kuolinpesän puolesta vapautusta maksuvelvollisuudesta.

Asiakirjojen mukaan *O.E.H:lta* jäi leski ja 7 lasta.

PLM puolsi anomusta.

Esittelijä lausui: »Huomioon ottaen perikunnan taloudellisesta asemasta esitetyn selvityksen ja sen, ettei perikunta ole itse vahinkoon syypää, vapautettaneen perikunta po. korvauksen maksamisesta siltä osin, kun se on vielä suorittamatta.»

VvM teki esittelijän lausunnossa esitetyn päätöksen.

Ratkaisusta ilmenee, ettei maksuvapautusta ratkaistu perinnönjättäjän vaan *kuolinpesän* olosuhteiden nojalla. Esittelijän lausunnossa kiinnitettiin nimenomaan huomio kuolinpesän varallisuusasemaan ja siihen, ettei perikunta ollut itse syypää vahinkoon. *O.E.H.* itse ei nimittäin olisi käytännössä omaksuttujen periaatteiden nojalla saanut maksuhuo-

³¹ Ks. ed. s. 236 alav. 28.

jennusta, koska tahallisesti aiheutetun vahingon korvaamisesta³² tai itselle tahallisesti edustetun hyödyn takaisinmaksusta³³ ei ole myönnetty helpotuksia tai vapautuksia. Perikunnan osalta ei tahallisuus ollut enää esteenä, koska se ei itse ollut tällaiseen menettelyyn syyllistynyt. Kun perikunta oli ratkaisun mukaan varaton, olivat maksuvapautuksen edellytykset myös tältä osin olemassa.

Samoja periaatteita noudattelee myös seuraava kavaltamiseen perustuva vahingonkorvausratkaisu.

VvM p. 9.11.1960, *VM* 113/19—29—8/60 (*T.M.L. ja U.M.L.*) — KKO oli 21.11.1951 velvoittanut entisen toimistoapulaisen A.I.L:n — samalla kun hänet oli tuomittu rangaistukseen virkamiehenä tehdystä kavaltamisesta — korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahingon 19.073 mk:lla 5 %:n korkoineen 27.2.1950 lukien, siitä yhteisvastuullisesti entisen kartoittajan M.V.S:n kanssa 1.088 mk:aa. Kuopion RO asetti 3.3.1951 A.I.L:n konkurssiin, josta valtiolle kertyi varoja 4.864 mk:aa. A.I.L. kuoli 14.8.1958 perunkirjan mukaan varattomana.

Asiakirjojen mukaan A.I.L:n velat olivat hänen kuolinhetkellään perunkirjan mukaan varoja suuremmat. Myös A.I.L:n leski T.M.L. ja hänen tyttärensä U.M.L. oli todettu varattomiksi.

AsH esitti MaksVapA 1 § 2 mom:n nojalla, että A.I.L:n leski T.M.L. ja hänen tyttärensä U.M.L., jotka olivat laiminlyöneet perinnönluovutuksen, vapauttettiin suorittamasta po. korvauksen vielä maksamatta olevaa määrää.

VvM vapautti T.M.L:n ja U.M.L:n suorittamasta po. korvauksen vielä maksamatta ollutta määrää siihen luettuna puolet A.I.L:n ja M.V.S:n yhteisvastuullisesti suoritettavaksi tuomitusta 1.088 mk:sta korkoineen.

Selostetussakin ratkaisussa myönnettiin leskelle ja perillisille vapautus perinnönjättäjän tahallisesti aiheuttaman vahingon korvausvelvollisuudesta. Kun leski ja perilliset eivät itse olleet syyllistyneet tahallisuuteen ja kun he olivat varattomia, olivat MaksVapL 1 §:n edellytykset maksuvapautuksen myöntämiseen olemassa. MaksVapL 2 §:n nojalla eivät leski ja perillisetkään olisi voineet — MaksVapL 2 § 2 mom:n vuoksi — saada helpotusta tai vapautusta.

Käytännössä on kuolinpesä vapautettu ex officio tehdystä esityksestä myös perinnönjättäjän tuottamukselliseen tulipalon aiheuttamiseen perustuneesta korvausvelvollisuudesta.³⁴

³² Ks. ed. s. 112 ss.

³³ Ks. ed. s. 141.

³⁴ Ks. esim. *VvM* p. 21.12.1960, *VM* 121/19—29—8/60, (*M.L. ja O.M:n kuolinpesä*).

Selostetuissa ja viitatuissa ratkaisuissa velallisen kuolinpesä vapautettiin sekä tahallisesti että tuottamuksellisesti aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta. Toisin meneteltiin sitä vastoin asutustilallinen N. K:n kuolinpesän tapauksessa.

VvM p. 13. 4. 1960, VM 19/19—29—8/60 (*Asutustilallinen N. K:n kuolinpesä*)³⁵ — N. K. oli hakannut hallinnassaan olleelta tilalta valtiolle pidätettyjä puita 15.197 mk:n arvosta, mikä summa hänet oli velvoitettu korvaamaan valtiolle 10 %:n korkoineen ja 20 mk:n suuruisine oikeudenkäyntikuluineen. N. K:n ja hänen vaimonsa kuoltua anoi Vimpelin sosiaalilautakunta vahimman mielisairaan ja kahden nuorimman alaikäisen pojan holhoojana, että perikunta vapautettaisiin korvausvelvollisuudesta.

Lappajärven nimismies selitti lausunnossaan, että perikunnan omistama tila oli vähäarvoinen. Tilan maat olivat hallanarat ja metsä loppuunhakattu. Etuoikeutettuja saatavia oli nimismiehen ilmoituksen mukaan 7.300 mk:aa ja tuskin nekään tulevat nimismiehen käsityksen mukaan pakkomyynissä katetuiksi. Kun N. K:n perikunnan taloudellinen asema oli erittäin heikko ja kun mahdollisesti toimitettavassa pakkohuutokaupassa ei MetsäH:n saatavaa vastaan tulisi kertymään mitään ja kun myynnin tapahduttua suuri perhe joutuisi kokonaan yhteiskunnan huollon varaan, nimismies puolsi tehtyä hakemusta.

MetsäH esitti, että perikunta vapautettaisiin ainakin 10 %:n koron suorittamisesta.

Esittelijä lausui: »Esitetyn selvityksen mukaan perikunnan asema on erittäin sääliittävä. Tässä vaiheessa³⁶ perikunta vapautettaneen puheena olevan 10 %:n koron maksamisesta, minkä ohessa valtiolle maksettava korvaus alennettaneen 10.000 mk:si. Lisäksi myönnettäneen perikunnalle kymmenen vuoden lykkäys korvauksen maksussa».

VvM teki esittelijän lausunnon mukaisen päätöksen.

Selostetussa N. K:n kuolinpesän tapauksessa myönnettiin vain osittainen vapautus korvausvelvollisuudesta. Ratkaisua ei voida selittää johdonmukaisesti edellä tarkasteltujen O. E. H:n ja A. I. L:n kuolinpesiä koskevien tapausten kanssa. Silmiinpistävin eroavuus näyttää olevan siinä, että valtiolle maksettavaksi määrätty korvaus oli N. K:n kuolinpesän tapauksessa huomattavasti suurempi kuin muissa selostetuissa ratkaisuissa. Ehkä VvM ei ole tämän vuoksi katsonut aiheelliseksi myöntää 'täydellistä' maksuvapautusta. Toisaalta voidaan huomauttaa, että

³⁵ Kysymyksessä on ed. s. 121 s. selostetun VvM p. 6. 4. 1955, 1509/330 VMAD 1954 (*Asutustilallinen N. K.*) jatkoanomus. Asian yksityiskohtien osalta tyydytään viittaamaan tähän aikaisempaan selostukseen.

³⁶ Ks. jälj. s. 259 s.

kuolinpesän taloudellinen asema ja terveydelliset olot olivat N.K:n tapauksessa kestäättömät. Tämän vuoksi olisi koko korvauksesta vapauttaminen ollut kirjoittajan mielestä paikallaan.

3. *Perinnönluovutusoikeuden menetys.* Perillisten ja perikunnan aseman tarkastelussa lähdettiin edellä siitä, että henkilökohtainen vastuu oli seurauksena perinnönluovutuksen laiminlyönnistä. Kuolinpesän osakkaat voivat kuitenkin joutua henkilökohtaiseen vastuuseen myös sen vuoksi, että he menettävät oikeutensa perinnönluovutukseen. Näin käy, jos perilliset esimerkiksi ryhtyvät pesään ennen kuin velat on maksettu tai asianmukaisesti katettu taikka jos perunkirjoituksen toimittaminen laiminlyödään.³⁷ Tyypillistä perinnönluovutusoikeuden menettämisuuraukseen johtaville toimille on, että kuolinpesä tai joku sen osakkaista on ryhtynyt tai jättänyt ryhtymättä toimeen, josta saattaa olla haittaa perinnönjättäjän velkojille. Perinnönluovutusoikeuden menettäminen ja sitä seuraava henkilökohtainen vastuu perinnönjättäjän veloista onkin säädetty eräänlaiseksi sanktioksi siltä varalta, ettei perinnönjättäjän velkojen etua ja oikeutta asianmukaisesti valvota.

Tarkasteltaessa kuolinpesän ja perillisten asemaa MaksVapL:n osalta on perinnönluovutuksen laiminlyönnin ja perinnönluovutusoikeuden menettämisen väliseen eroon kiinnitettävä huomiota. On tarkoituksenmukaista myöntää huojennuksia vain sellaisille henkilöille, jotka osoittavat halua asian järjestämiseksi eivätkä tahallisesti tai huolimattomuudesta laiminlyö velkojan oikeuden ja edun valvomista.³⁸ *Tämän vuoksi on suhtauduttava torjuvasti huojennusten myöntämiseen henkilöille, jotka ovat joutuneet henkilökohtaiseen vastuuseen vainajan veloista perinnönluovutusoikeuden menettämisen vuoksi.*

Käytännössä on perinnönluovutusoikeuden menettäminen tullut esiin liikkeenharjoittaja O.H:n tapauksessa. Kun hänen anomuksensa ilmentää samalla myös sattuvasti 'tavallisen kansalaisen' käsitystä vastuu- ja maksuvapautuskysymyksistä, on paikallaan esittää koko hänen vapauttamisanomuksensa.

VvM p. 4.5.1960, VM 22/19—29—8/60 (Liikkeenharjoittaja O.H.) — Elokuun 29 päivänä 1930 antamallaan päätöksellä on Viipurin hovioikeus velvoittanut johtaja F.M.H:n sekä miesvainajanai F.V.H:n suorittamaan metsähallitukselle 26.961

³⁷ Ks. PK 21: 11—14.

³⁸ Ks. myös jälj. s. 242 ss.

markkaa korkoineen ja erinäisine kuluineen, josta määrästä sittemmin on kertynyt 668 markkaa ja 776 markkaa. Mainitun miesvainajani jouduttua sittemmin konkurssitilaan, jätin minä puolestani pesäeroanomuksen Viipurin kaupungin raastuvanoikeudelle ja onkin sanottu raastuvanoikeus konkurssituomiossaan maaliskuun 2 päivältä 1931 tähän pesäeroanomukseeni suostunut, minkä jälkeen minä olen ylläkosketellun konkurssituomion myös jättänyt, niin kuin laissa on säädetty, Viipurin kaupungin raastuvanoikeuteen, otettavaksi avioehtoasiainpöytäkirjaan. Mieheni T. V. H. on nyttemmin eli tarkemmin sanoen toukokuun 15 päivänä 1952 kuollut, enkä minä valitettavasti tullut tehneeksi hänen jälkeensä perunkirjoitusta, mihin tuskin lienee olisi ollut aihsettakaan huomioonottaen, että miesvainajani jälkeen jäänyt omaisuus oli käytännöllisesti katsoen olematon, kuten tähän liitetystä everstiluutnantti M. R:n ja prokuristi A. L:n allekirjoittamasta todistuksesta käy ilmi. Voitanee niin muodoin, niin kuin rohkenen edellyttää todeta, ettei minulla ole ollut mitään etua miesvainajani jälkeen jääneen todellisuudessa arvottoman omaisuuden suhteen, huomioonottaen erikoisesti sen laadunkin ja uskallankin minä tätä silmällä pitäen olla sitä mieltä, etten minä henkilökohtaisesti ole joutunut vastuuseen miesvainajani velasta eritoten mikäli se koskee alussa puhuttua Metsähallituksen saatavaa missä suhteessa viittaa velan maksamisesta kuolemantapauksessa sekä perinnön luovutuksesta 9.11.1868 annetun asetuksen 2 ja myöskin sen 7 §:iin.³⁹

Olen päälle päätteeksi sitäkin mieltä, etten minä ole ollut velvollinen tekemään mitään perinnönluovutusta lainkaan vapautukseni miesvainajani juuri kosketellusta velasta ja etten minä siitä niin muodoin myöskään ole omakohtaisesti vastuussa.

Saankin niin muodoin kunnioittavimmin anoa, että Valtiovarainministeriö hyvántahtoisesti päätöksellään toteaisi, että näin on asianlaita.

Siltä varalta, että Valtiovarainministeriö kuitenkin vastoin luuloani asettuisi toiselle kannalle, saan minä kunnioittavimmin vaihtoehtoisesti anoa, että minut joka tapauksessa vapautettaisiin usein mainitusta henkilökohtaisesta vastuusta miesvainajani velasta Metsähallitukselle, jolloin huomioitaneen, että minä olen jo sangen iäkäs ihminen (synt. 11.7.1892), joka on toimeentulonsa vuoksi kokonaan riippuvainen pienen liikeyrityksen tuloista ja siitä melkoisen pienestä omaisuudesta, joka minulla itselläni on ja joka ei alkuunkaan riittäisi nyt kysymyksessä olevan Metsähallituksen saatavan suorittamiseen, tämä saatava kun korkoineen tällä haavaa nousee moninkertaiseksi verrattuna omaisuuteeni. Sen periminen johtaisi niin muodoin vääjäämättömästi siihen, että minä itse joutuisin köyhäinhoitoon.»

MetsäH puolsi anomusta.

Esittelijä lausui: »Huomioon ottaen hakijan ikä ja hänen taloudellisesta asemasta esitetty selvitys myönnettäneen hänelle lykkäystä po. korvauksen takaisinmaksussa siltä osin kuin hän on siitä lain mukaan vastuussa vuoden 1970 loppuun, kuitenkin niin että *MetsäH*:lla on tämän päätöksen estämättä oikeus,

³⁹ Vrt. kuitenkin mainitun A:n 23 §:ää, joka vastaa voimassa olevaa PK 21:14.

mikäli hakija kuolee ennen lykkäysajan päättymistä, ryhtyä korvauksen perimiseksi sellaisiin lainmukaisiin toimenpiteisiin kuin asia antaa aiheutta. Ministeriö ei ottane tutkittavakseen kysymystä, onko ja missä määrin hakija vastuussa po. korvauksen takasin maksusta, koska se on tuomioistuinasia.»

VuM teki esittelijän lausunnon mukaisen päätöksen.

Ratkaisussa ei siis myönnetty edes osittaista maksuvapautusta henkilökohtaisesta vastuusta, joka perustui perunkirjoituksen laiminlyöntiin. Perusteluissa ei kuitenkaan mainittu, mikä oli hylkäyksen syynä. Kun O. H:lle myönnettiin kuitenkin maksunlykkäyksen muodossa tosiasiassa huomattava maksuhelpotus, täytyi olla olemassa jokin erityinen syy, miksi maksuvapautusta ei myönnetty. Ratkaisun asiakirjoista ei kuitenkaan ilmene tahallisuutta tai muuta maksuhelpotuksen esteenä pidettävää seikkaa. Ratkaisu keskittyy yksinomaan perunkirjoituksen laiminlyöntiin. Tämä seikka on ilmeisesti myös ollut helpotuksen myöntämisen esteenä.⁴⁰ Ratkaisu noudattelee siis edellä perinnönluovutusoikeuden tarkastelun yhteydessä esitettyjä näkökohtia.

Mainittakoon lopuksi, että liikkeenharjoittaja O. H:lle myönnettiin niin pitkä maksuaika velan suorittamisessa, että saatava voi vanhentua ennen kuin O. H. joutuu sitä uudelleen maksamaan.

e. Omaisuuden siirrot velkojan vahingoksi

MaksVapL 1 ja 2 §:ien osalta on vielä tarkasteltava tapauksia, joissa velallinen on ryhtynyt omaisuuden siirtoihin tai muihin vastaaviin toimiin saatavan perimisen vaikeuttamiseksi. Nämä tapaukset ovat käytännössä esiintyneet MaksVapL 1 §:n kohdalla, mutta saattavat tulla esille myös lain 2 §:n nojalla ratkaistavissa tapauksissa. Kysymys on lähinnä siitä, mitä tällaiset velkojan vahingoittamistarkoituksessa tehdyt toimet vaikuttavat maksuvapautusharkintaan.

Perinnönluovutusoikeuden menettämistä tarkasteltaessa todettiin, ettei luovutusoikeuden menettämisen johdosta henkilökohtaiseen vastuuseen joutuneelle ole myönnettävä maksuhojennusta. Näin siksi, että

⁴⁰ Mainittakoon, että edellä s. 238 selostetussa VuM p. 9.11.1960, VM 113/19—29—8/60 (T.M.L. ja U.M.L.) AsH viittasi nimenomaan siihen, että A.I.L:n jälkeen oli suoritettu asianmukaisesti perunkirjoitus, mutta että perinnönluovutus oli vain jäänyt pesän vähävaraisuuden vuoksi suorittamatta. Ks. AsH:n oikeudellisen osaston kirje 2.11.1960 n:o 39268/30.

perinnönluovutus oikeuden menetys on seuraus käyttäytymisestä, jossa velkojan etua ja oikeutta ei ole otettu asianmukaisesti huomioon.⁴¹

Samasta näkökohdasta on lähdettävä myös tarkasteltavana olevaa ongelmaa ratkaistaessa. Jos velallinen ryhtyy toimiin omaisuuden siirtämiseksi velkojien ulottumattomiin, ei hänelle ole myönnettävä maksuhojennusta. Näin on asiaan suhtauduttu myös käytännössä. Edellä selostetussa korjaamomestari V. A. A:n tapauksessa⁴² lausunnon antaneet viranomaiset ehdottivat maksuvapautuksen evättäväksi nimenomaan sillä perusteella, että K. A. A. oli huutokaupan kautta järjestänyt omaisuutensa vaimonsa nimiin. VvM hylkäsikin anomuksen, vaikka muissa samankaltaisissa tuottamukseen perustuvissa vahingonkorvausvelvollisuuden tapauksissa on yleensä myönnetty maksuhelpotus.⁴³

Ei voida kuitenkaan asettaa poikkeuksetonta sääntöä, jonka mukaan varojen siirtotapauksissa ei saisi myöntää hojennuksia maksuvelvollisuudesta. Esimerkkinä tämän laatuista tilanteista voidaan mainita edellä toisessa yhteydessä tarkasteltu metsänhoitaja J. D. T:n tapaus.⁴⁴

Metsänhoitaja J. D. T, joka oli valtiolle velkaa erään takaussitoumuksen perusteella 11.069 mk:aa, toimi erään kenkätehtaan toimitusjohtajana. Tästä huolimatta hänet todettiin ulosmittausyrityksessä toistamiseen varattomaksi. Tämä outo tilanne sai selityksensä siitä, että mainitun tehtaan omisti J. D. T:n vaimo R. T, jonka omaisuuteen J. D. T:llä ei ollut avio-oikeutta. Yhtiön tilien mukaan ei J. D. T:lle myöskään maksettu mitään palkkaa. Asia oli J. D. T:n ilmoituksen mukaan järjestetty siten, että hän sai vaimoltaan tarpeen mukaan epäsäännöllisin väliajoin varoja henkilökohtaisia tarpeitaan varten. Kysymyksessä oli siis mitä selvin sellainen omaisuusjärjestely, jonka tarkoituksena oli estää valtiota saamasta korvaustaan perityksi.

J. D. T. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta ja esitti, että hän olisi valmis maksamaan siitä kahden kuukauden kuluessa 500 mk:aa. VvM myönsikin osittaisen maksuvapautuksen, mutta nosti J. D. T:n maksettavaksi määrätyn osuuden 2.000 mk:si.

VvM:n myöntämää maksuhelpotusta on pidettävä perusteltuna. Jos nimittäin J. D. T:n anomus olisi hylätty, olisi valtio ehkä jäänyt ilman

⁴¹ Ks. ed. s. 240.

⁴² Selostettu ed. s. 120.

⁴³ Ks. ed. s. 119 ss.

⁴⁴ Selostettu ed. s. 106 s.

koko maksua. Kun J. D. T:n maksettavaksi esittämää määrää nostettiin lopullisessa vapautuspäätöksessä, ei valtion etua loukattu maksuhelpotusta myönnettäessä.

Samantapaisia näkökohtia voidaan esittää myös maanviljelijä K. K. K:n tapauksessa.

VuM p. 25.4.1951, 68/279 VMKD 1950 (Maanviljelijä K. K. K.) — K. K. K. oli velvoitettu maksamaan valtiolle takaisin hänelle liikaa maksettuja korvauksia yhteensä 3.544 mk:aa, mistä summasta hän oli suorittanut 2.500 mk:a ja anoi nyt vapautusta loppuosan maksamisesta.

Kymen LH esitti, että K. K. K. »oli tietoisesti yrittänyt aiheuttaa valtiolle vahinkoa, koska hän oli luovuttanut tilansa eläkettä vastaan pojalleen». Tämän vuoksi LH esitti anomuksen hylättäväksi.

ValtKont lausui: »Koska korvauksen periminen yhdellä kertaa tuottaisi hakijalle taloudellisia vaikeuksia, niin ValtKont esittää, että hakija saisi suorittaa velkansa ValtKont:lle seuraavilla ehdoilla:

1) Velka suoritettaisiin 20 %:n vuotuismaksuin, josta 3 % kulloinkin maksamatta olevasta määrästä luettaisiin koroksi ja jäännös kuoletuksi, jolloin velka tulisi maksetuksi kuudessa vuodessa.

2) Velan maksamisen vakuudeksi vahvistettaisiin kiinnitys K. K. K:n pojalleen luovuttamaan tilaan tai johonkin muuhun kiinteistöön».

VuM teki ValtKont:n lausunnossa esitetyn päätöksen.

Selostetussakin tapauksessa oli Kymen LH:n lausunnosta päätellen kysymys varojen siirrosta velkojan vahingoksi. Tässäkin tapauksessa myönnettiin maksuhelpotus koron alhaisuuden ja maksuajan muodossa. Ratkaisua voidaan myös pitää perusteltuna. Vapauttamispäätöksessä eliminoitiin nimittäin omaisuuden siirtojen merkitys sillä, että korvauksen maksamisesta oli saatava kiinnitysvakuus »K. K. K:n pojalleen luovuttamaan tilaan tai johonkin muuhun kiinteistöön».

Kahta viimeksi tarkasteltua ratkaisua on kuitenkin pidettävä poikkeusluonteisina. Jos vapautusratkaisulla ei saada poistettua omaisuuden siirrosta aiheutunutta haittaa eikä valtio tulisi hyötymään mitään maksuvapautuksen myöntämisestä, ei huojennusta ole perusteltua myöntää velallisen ryhdyttyä omaisuuden siirtoihin velkojan vahingoksi.

f. Oikeudenkäyntikulut ja todistajapalkkiot

1. Yleistä. MaksVapL 1 ja 2 §:ien yhteisistä ongelmista on lopuksi otettava tarkasteltavaksi oikeudenkäyntikulut ja todistajapalkkiot. Niiden osalta voidaan aluksi todeta, ettei 'oikeudenkäyntikulujen' korvaus

tule huojennuskäytännössä kysymykseen. Johtipa anomus myönteiseen tai kielteiseen tulokseen ei anoja ole velvollinen korvaamaan valtiolle aiheutuneita sen enempää kuin valtio anojalle aiheutuneita kuluja. Menettely on lisäksi yksinomaan kirjallista, minkä vuoksi todistajanpalkkioita ja niiden korvausvelvollisuutta ei myöskään synny. Oikeudenkäyntikulut ja todistajanpalkkiot otetaankin tarkasteltavaksi toiselta kannalta. Käytännössä on nimittäin syntynyt epätietoisuutta siinä, voidaanko saatavaa tai korvausta koskevassa oikeudenkäynnissä tuomittujen oikeudenkäyntikulujen ja todistajanpalkkioiden korvausvelvollisuudesta myöntää MaksVapL:n nojalla huojennuksia.

2. *MaksVapL 1 §.* Tarkasteltaessa ongelmaa MaksVapL 1 §:n nojalla voidaan todeta, ettei ole olemassa periaatteellista estettä huojennusten myöntämiseen oikeudenkäyntikulujen ja todistajanpalkkioiden maksamisesta. Jos voidaan osoittaa, ettei valtio tule korvausvelvollisen maksukyvyttömyyden vuoksi saamaan näitä korvauksia perityksi, voidaan hänet vapauttaa maksuvelvollisuudesta. Eri asia on, että tällainen tilanne voi käytännössä syntyä perin harvoin. Oikeudenkäyntikulujen ja todistajanpalkkioiden määrä jää yleensä käytännössä niin pieneksi, että niiden periminen ei tuottane ylivoimaisia vaikeuksia. Kun korvaukset — huojennuksen tullessa ajankohtaiseksi — perustuvat lisäksi säännönmukaisesti lainvoimaiseen ratkaisuun, ei oikeudenkäynnin pitkittämisenäkökohta tai turhan oikeudenkäynnin nostamismahdollisuus voi myöskään tulla kysymykseen. Perimisessä on näin ollen 'menetettävissä' vain turhasta perimisestä aiheutuvat kulut. Näiden välttämiseksi ei korvauksesta vapauttaminen 'menetyksen' vähäisyyden vuoksi voi käytännössä juuri tulla kysymykseen. Tämän vuoksi ei ole asianmukaista — joitakin harvoja poikkeustapauksia ehkä lukuunottamatta — vapauttaa velallista MaksVapL 1 §:n nojalla valtiolle maksettavaksi määrättyjen oikeudenkäyntikulujen ja todistajanpalkkioiden suorittamisesta.

Esitetyille näkökohdille on saatavissa tukea myös *käytännöstä*.

VvM p. 7.3.1951, 36/344 VMKD 1950 (Tilallinen K.H.K.) — K.H.K. oli velvoitettu korvaamaan MetsäH:lle varomattomalla tulenkäsittelyllään aiheuttamansa 300 mk:n vahinko sekä oikeudenkäyntikulut 13 mk:lla. K.H.K. anoi vapautusta korvausvelvollisuudesta heikon terveytensä ja huonojen työansioittensa vuoksi.

Posion huoltolautakunnan ilmoituksen mukaan K.H.K. oli kykenemätön suorittamaan MetsäH:lle maksettavaksi määrättyä korvausta.

MetsäH esitti, että valtion edun mukaista oli mieluummin luopua korvausta vaatimasta kuin saattaa K.H.K. perheineen yhteiskunnan huollettavaksi.

Esittelijä lausui: »Samalla kun anomus oikeudenkäyntikulujen korvauksesta vapauttamisen osalta hylittäneen, K.H.K. vapautettaneen puheena olevan 300 markan korvauksen suorittamatta olevasta määrästä.»

VvM teki esittelijän lausunnon mukaisen päätöksen.⁴⁵

Ongelmaa sivuaa myös seuraava ratkaisu:

VvM p. 4.6.1952, 209/35 VMAD 1952 (Työmiehen vaimo M.I.M.) — Puutarhuri J.L. oli ollut syytteessä ruumiinvamman aiheuttaneesta pahoinpitelystä, mutta oli kuollut oikeudenkäynnin aikana, minkä vuoksi Helsingin RO oli 28.9.1951 jättänyt jutun sillensä, mutta määrännyt kuitenkin kuolinpesän suorittamaan valtion varoista etukäteen maksetut todistajanpalkkiot 16 mk:aa sekä lääkarintodistuksista ja toimitetuista lääkarintutkimuksista aiheutuneet kulut 49 mk:aa.

M.I.M. anoi, että J.L:n kuolinpesä vapautettaisiin korvausten suorittamisesta, koska pesä oli varaton.

Uudenmaan LH puolsi anomusta.

VvM hylkäsi anomuksen.

Ensiksi selostettu tilallinen K.H.K:n tapaus viittaa myös siihen, että *VvM* ei katso aiheelliseksi — vaikka 'päävelka' annettaisiin maksukyvyttömyyden vuoksi anteeksi — myöntää vapautusta oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Tämä on pääteltävissä siitä, että maksuvapautuksen ulkopuolelle jätettiin nimenomaan vain oikeudenkäyntikulut eikä päätöstä muotoiltu esimerkiksi siten, että anojalle olisi myönnetty vapautus korvausten enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan niistä 13 mk:aa.

Eräissä tapauksissa on oikeudenkäyntikulujen ja todistajanpalkkioiden suorittamisessa myönnetty kuitenkin maksuaikaa samalla, kun näin on menetelty 'päävelan' kohdalla.⁴⁶

3. *MaksVapL 2 §*. Tarkasteltaessa ongelmaa *MaksVapL 2 §:n* osalta joudutaan ratkaisemaan, onko oikeudenkäyntikuluja ja todistajanpalkkioita pidettävä viran tai toimen haltijan virassaan tai toimessaan valtiolle aiheuttamana vahinkona. Kysymykseen on vastattava kieltävästi. Oikeudenkäyntikulut ja todistajanpalkkiot ovat vain erään *MaksVapL 2 §:n* asettaman ehdottoman vapauttamisedellytyksen — tuomioistuimen

⁴⁵ Ratkaisu selostettu yksityiskohtaisesti ed. s. 119.

Vrt. myös *VvM p. 4.6.1952, 209/35 VMAD, (Työmiehen vaimo M.I.M.)*.

⁴⁶ Ks. esim. ed. s. 44 s. selostettua *VvM p. 14.4.1948, 15/230 VMKD 1948 (Maalarimestari M.A.T.)*

tai hallinnollisen viranomaisen velvoittavan päätöksen — aikaansaamisesta aiheutuneita kuluja. Jos niitä pidettäisiin sellaisena valtiolle tuomittuna vahingonkorvauksena, josta voitaisiin myöntää huojuennuksia MaksVapL 2 §:n nojalla, jouduttaisiin nurinkuriseen tilanteeseen. Valtiolle aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta voitaisiin myöntää huojuennus vasta, kun valtiolle on ensin uudelleen — oikeudenkäyntikulujen ja todistajanpalkkioiden muodossa — aiheutettu vahinkoa.

Esitetyn perusteella on jo päädyttävä siihen, ettei viran tai toimen haltijaa voida MaksVapL 2 §:n nojalla vapauttaa korvaamasta valtiolle tuomittuja oikeudenkäyntikuluja ja todistajanpalkkioita. Lisäksi voidaan huomauttaa, että oikeudenkäynnistä ja todistajien kuulemisesta aiheutuneiden kulujen korvaamista on vaikea pitää edes käsitteellisesti valtiolle virassa tai toimessa aiheutetun vahingon korvaamisena.

Käytännössä on havaittavissa selvä torjuva suhtautuminen todistajanpalkkioista vapauttamiseen.

VvM p. 7.3.1951, 654/121 VMAD 1950 (Pioneer O.M.H.) — O.M.H. oli velvoitettu korvaamaan liikennevaurion johdosta valtiolle aiheuttamansa vahinko 2.262 mk:lla, oikeudenkäyntikulut 20 mk:lla ja todistajanpalkkiot 6 mk:lla. O.M.H:n anottua vapautusta korvausvelvollisuudesta *VvM*, samalla kun anomus todistajanpalkkioiden osalta hylättiin, vapautti O.M.H:n muiden korvausten enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut niistä 300 mk:aa.

VvM p. 4.3.1953, 1356/281 VMKD 1952 (Hevosmies K.H.O.) — K.H.O. oli velvoitettu korvaamaan liikennevaurion johdosta valtiolle aiheuttamansa vahinko 670 mk:lla, oikeudenkäyntikulut 40 mk:lla ja todistajanpalkkiot 95 mk:lla. K.H.O:n anottua vapautusta korvausvelvollisuudesta *VvM*, samalla kun anomus todistajanpalkkioiden ja oikeudenkäyntikulujen osalta hylättiin, vapautti K.H.O:n korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 400 mk:aa.⁴⁷

Vain poikkeustapauksessa on korvausvelvollinen vapautettu todistajanpalkkioiden maksamisesta.⁴⁸ Tällöinkin ovat olosuhteet olleet jollain tavoin tavallisuudesta poikkeavat. Esimerkiksi viitatussa ylikonstaapeli S.N.K:n tapauksessa olivat olosuhteet sikäli erikoiset, että S.N.K. oli valtiolle velkaa anomuksen tekohetkellä enää vain valtion varoista etukäteen maksetut todistajanpalkkiot. S.N.K. oli nimittäin anomuksen tekohetkellä jo maksanut valtiolle tuomitun vahingonkorvauksen, joten

⁴⁷ Ks. myös *VvM p. 16.1.1957, 44/7 VMAD 1957 (Maataloushallituksen entinen pääjohtaja K.J.E.)*

⁴⁸ Ks. ed. s. 69 selostettua *VvM p. 31.3.1954, 183/42 VMAD 1954 (Ylikonstaapeli S.N.K.)*

siitä ei voitu enää myöntää huojoennusta.⁴⁹ Kun kysymyksessä oli liikennevahinkoon perustuva korvausvelvollisuus, olisi S. N. K. kuitenkin — mikäli hän olisi tehnyt vapauttamisanomuksen ennen korvauksen suorittamista — saanut melkoisella varmuudella osittaisen vapautuksen korvausvelvollisuudesta.⁵⁰ Kun tämä ei enää korvauksen suorittamisen jälkeen ollut mahdollista, katsottiin ilmeisesti aiheelliseksi myöntää S. N. K.:lle se helpotus, mikä jollain tavoin oli vielä myönnettävissä. Näin päästiin myös siihen, ettei S. N. K. itse asiassa joutunut sanottavasti kärsimään korvauksen maksamisen aiheuttamasta huojoennusmahdollisuuden menetyksestä. S. N. K.:han vapautettiin 55 mk:n määräisten todistajanpalkkioiden maksamisesta, joten hänen osalleen jäi 161 mk:n suuruinen vahingonkorvaussuoritus. Jos hän olisi anonut vapautusta vahingonkorvausvelvollisuudesta ennen korvauksen suorittamista, olisi hän käytännössä omaksuttujen periaatteiden mukaan⁵¹ joutunut maksamaan korvauksesta vain 100 mk:aa. Tällöin ei hän kuitenkaan olisi edellä todistajanpalkkioiden ja oikeudenkäyntikulujen osalta esitettyjen periaatteiden mukaan saanut ilmeisesti vapautusta todistajanpalkkioiden korvausvelvollisuudesta. Hän olisi siis tällöinkin joutunut maksamaan valtiolle yhteensä 155 mk:aa.

Oikeudenkäyntikulujen osalta on käytäntö sitä vastoin ristiriitainen. Jo edellä todistajanpalkkioiden kohdalla juuri selostetuista ratkaisuista ilmenee, että toisessa on korvausvelvollinen vapautettu oikeudenkäyntikulujen maksamisesta toisessa ei. Käytännön ristiriitaisuutta valaisevat myös seuraavat ratkaisut:

VvM p. 24.11.1948, 64/152 VMKD 1948 (Kaupunginvouti T.S.R.) — KKO oli 20.5.1948 velvoittanut T.S.R:n korvaamaan valtiolle alaisensa ulosottoapulaisen kavaltamat varat 410 mk:aa asianmukaisine korkoineen ja oikeudenkäyntikulut 7 mk:lla. T.S.R:n anottua vapautusta korvausvelvollisuudesta *VvM* vapautti hänet korvausten enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan niistä 200 mk:aa.⁵²

VvM p. 30.5.1951, 402/65 VMAD 1951 (Postikonttorinhoitaja V.K.J.) — KKO oli 31.8.1950 velvoittanut V.K.J:n korvaamaan valtiolle alaisensa postiharjoittelijan kavaltamat varat 2.650 mk:aa asianmukaisine korkoineen ja oikeudenkäyntikulut 300 mk:lla. V.K.J:n anottua vapautusta korvausvelvollisuudesta *VvM* vapautti hänet, samalla kun anomus oikeudenkäyntikulujen osalta hylättiin, po. 2.650 mk:n korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 500 mk:aa.

⁴⁹ Ks. ed. s. 68 ss.

⁵⁰ Ks. ed. s. 204 ss.

⁵¹ Ks. ed. s. 206.

⁵² Ks. ratkaisusta myös ed. s. 173 s.

Kummassakin ratkaisussa oli kysymys alaisen kavaltamiseen perustuvasta korvausvelvollisuudesta. Tästä huolimatta vain toisessa vapautettiin korvusvelvollinen oikeudenkäyntikulujen maksamisesta. Ratkaisujen olosuhteissa ei kuitenkaan voida osoittaa päätöksen eikä esittelyasiakirjojen mukaan sellaisia eroavuuksia, joilla ratkaisujen toisistaan poikkeavat lopputulokset oikeudenkäyntikulujen osalta olisivat selitettävissä. Korvausvelvollisten ansiotason perusteella olisi otaksunut, että postikonttorinhoitaja V. K. J. — eikä kaupunginvouti T. S. R. — olisi vapautettu maksuvelvollisuudesta. Vaikka vapaaharkintaisissa hallinto-toimissa erilaiset ratkaisuvaihtoehdot ovat mahdollisia, voidaan kahden viimeksi selostetun ratkaisun nojalla kuitenkin todeta, etteivät ne kirjoittajan käsityksen mukaan ole täysin sopusoinnussa tarkoitussidonnaisuus- ja yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa.

Käytännön perusteella ei oikeudenkäyntikuluista vapauttamisessa voida osoittaa vakiintuneita linjoja. Uusimmissa ratkaisuissa näyttää kuitenkin omaksutun vapauttamiseen nähden myönteinen kanta. Esi-merkkinä voidaan mainita varastomies O. A. T:n tapaus.

VvM p. 8.11.1962, VM 148/19—38/62 (Varastomies O. A. T.) — Helsingin RO oli 7.4.1962 velvoittanut O. A. T:n maksamaan liikennevahingon johdosta korvaukseksi Helsingin poliisilaitoksen käytössä olleen valtion auton korjauskuluista 420 mk:aa ja poliisilaitoksen oikeudenkäyntikuluista 20 mk:aa sekä jutussa asianomistajana olleen PIM:n oikeudenkäyntikuluista 30 mk:aa. O. A. T:n anottua vaputusta korvausvelvollisuudesta *VvM* vapautti hänet kokonaan PIM:lle tuomittujen oikeudenkäyntikulujen maksamisesta sekä Helsingin poliisilaitoksen korvauksen ja oikeudenkäyntikulujen maksamisesta hänen suoritettuaan niistä 100 mk:aa.

Ratkaisussa korvausvelvollinen vapautettiin siis nimenomaisesti oikeudenkäyntikulujen maksamisesta.⁵³

B. ERÄITÄ PROSESSUAALISIA KYSYMYKSIÄ

a. Yleistä

MaksVapL:n soveltamisesta annetun asetuksen (MaksVapA) 1 §:n mukaan huojennusta koskeva anomus on osoitettava VN:lle. *VvM*:llä on kuitenkin MaksVapL 3 §:n mukaan oikeus ratkaista helpotuksia ja

⁵³ Ks. myös esimerkiksi *VvM 8.11.1962, VM 147/19—38/62 (Rakennusmestari M. E. L.)* ja *27.5.1964, VM 88/19—38/64 (Autonkuljettaja K. D. T.)*

vapautuksia koskevat asiat, mikäli saatavan määrä ei ole 200 mk:aa suurempi. Tämä säännös on kuitenkin syrjäytynyt sen vuoksi, että 17.12.1943/995 annetun VNOS 13 §:n mukaan »valtioneuvostolle kuuluvat asiat, joita sen mukaan kuin (ohjesäännön)¹ 12 §:ssä on sanottu ei ole käsiteltävä yleisistunnossa, ratkaistaan asianomaisessa ministeriössä». Kun ohjesäännön 12 §:ssä ei mainita MaksVapL:n nojalla ratkaistavia asioita,² on ne käsiteltävä VvM:ssä saatavan suuruudesta riippumatta. Ohjesäännön 13 § 2 mom:n mukaan voi kuitenkin asianomainen ministeri — mikäli asia on niin laajakantoinen tai periaatteellisesti tärkeä, ettei asianomaisen ministeriön tulisi sitä ratkaista — alistaa VN:n päätettäväksi, onko asia ratkaistava yleisistunnossa.

Selostettu käytäntö on 'lainmukainen'. Tosin käytäntöä tarkastelemalla näyttäisi siltä, että asetuksella olisi muutettu lakia. VNOS on nimittäin *asetus*. Kun 200 mk:aa suuremmista saatavista vapauttaminen kuuluu MaksVapL 1 ja 2 §:ien — siis *laissa* olevien säännösten — mukaan VN:lle, näyttäisi asetuksella (VNOS:llä) muutetun MaksVapL:a. Näin ei kuitenkaan ole asia. 30.3.1922 annetun VNRatKL 2 § 3 mom:n mukaan »valtioneuvostolle kuuluvia hallitus- ja hallintoasioita voidaan asetuksella uskoa ministeriön ratkaistavaksi». Tämän säännöksen mukaan lakiin — jopa perustuslakiin — sisältyviä toimivaltasäännöksiä voidaan muuttaa asetuksella, kun on kysymyksessä VN:lle kuuluvien hallitus- ja hallintoasioiden siirtäminen ministeriön ratkaistavaksi.³ VNOS on MaksVapL:n osalta tällainen asetus ja sen 13 § 1 mom:n mukaan huojennusten myöntäminen MaksVapL:n nojalla on siirtynyt saatavan suuruudesta riippumatta VvM:lle.

Vaikka huojennusasian ratkaisee VvM, ei anomusta toimiteta kuitenkaan suoraan VvM:öön, vaan »sille lääninhallitukselle tai keskusvirastolle, jonka asiana on valvoa mainitun maksun tai korvauksen valtiolle perimistä». Puolustuslaitokselle tulevaa maksua tai korvausta koskevat anomukset on kuitenkin toimitettava PIM:öön.⁴

Anomukseen on liitettävä, paitsi pätevää näyttöä niistä seikoista, joilla anomusta perustellaan, *virallisesti* oikeaksi todistetut jäljennökset

¹ Suluissa oleva lisätty.

² Ks. erityisesti ohjesäännön 12 §:n 19-kohta.

³ Uotila s. 115 s.

⁴ MaksVapA 1 § 1 mom.

niistä asiakirjoista, joihin maksu- tai korvausvelvollisuus perustuu. Mikäli asian laatu sitä vaatii, on esitettävä myös luotettava selvitys maksu- tai korvausvelvollisen taloudellisesta asemasta.⁵

b. Ex officio myönnetty huojenus

MaksVapA 1 § 2 mom:n mukaan voi esityksen maksuhuojennuksen myöntämiseksi tehdä myös LH tai keskusvirasto, *mikäli erityistä syytä siihen on*. Tällainen ex officio vireille pantu tapaus tuli jo esille edellä solidaarisen velkavastuun tarkastelun yhteydessä.⁶ Asianomainen keskusvirasto on useassa tällaisessa tapauksessa — puoltaessaan jonkun yhteisvastuullisen velallisen maksuhuojennusanomusta — esittänyt samalla ex officio, että toisetkin yhteisvastuulliset velalliset vapautettaisiin joko kokonaan tai osittain velan maksusta. Tämä menettely todettiin myös edellä perustelluksi.⁷

Yhteisvastuutapauksiin on rinnastettavissa ne ratkaisut, joissa maksuvelvolliselle on myönnetty huojenus kaikista tietyn laatuista veloista, vaikka hän anoi vapautusta vain jostain yksilöidystä maksusta. Tällaisia tapauksia ovat edellä jo tarkastellut jälleenrakennuspuita koskevat ratkaisut.⁸ Korvausvelvollinen anoi niissä vapautusta tietyn hoitoalueen aluekassalle olleesta maksusta. Asianomaisen keskusviraston ex officio tekemästä esityksestä velallinen vapautettiin myös erään toisen hoitoalueen kassalle maksamatta olleesta samanlaisesta korvauksesta.

Tarkasteltaviin tapauksiin on rinnastettavissa myös Alajärven asutuslautakuntaa koskevassa ratkaisussa esille tullut tilanne.

VuM p. 25.5.1961, VM 128/19—29—8/60 (*Alajärven asutuslautakunnan väärinkäytökset*) — Vaasan HO oli 18.3.1960 tuominnut Alajärven asutuslautakunnan entisen puheenjohtajan U.E.N-P:n mm. erittäin raskauttavien asianhaaran vallitessa tapahtuneesta jatketusta, tahallisesta hyötymistarkoituksessa tehdystä virkarikoksesta ja jatketusta petoksesta kuritushuonerangaistukseen. Samalla hänet velvoitettiin yhteisvastuullisesti eräiden muiden henkilöiden kanssa suorittamaan AsH:lle takaisin virheellisesti maksettuja avustuksia ja palkkioita.

Asiakirjojen mukaan osa näistä henkilöistä oli sellaisia, joille oli maksettu

⁵ MaksVapA 2 §.

⁶ Ks. ed. s. 232 s.

⁷ Ks. ed. s. 233.

⁸ Ks. ed. s. 97 s.

liikaa korvauksia virheellisen lapsiluvun perusteella ja osa sellaisia, joille oli maksettu korvauksia, vaikka niiden edellyttämiä töitä ei ollut saatettu päätökseen. Eräät korvausvelvollisista anoivat maksuvapautusta.

Alajärven nimismies lausui, että korvausvelvollisuudesta vapauttamista anoneet henkilöt olivat taloudellisesti kohtalaisessa asemassa. Sen sijaan niiden korvausvelvollisten joukossa, jotka eivät olleet anoneet maksuvapautusta, oli useita sellaisia henkilöitä, joilta korvauksen periminen tulee tuottamaan suuria vaikeuksia heidän erittäin heikon taloudellisen asemansa vuoksi. Nimismies mainitsi vielä, että kaikki korvauksiin tuomitut otaksuivat vapauttamisanomuksen koskevan heitä kaikkia, vaikka kaikki eivät olleetkaan sitä allekirjoittaneet.

AsH esitti, että kaikille niille korvauksiin tuomituille, jotka eivät olleet sitä vielä suorittaneet, myönnettäisiin kohtuullinen maksuaika.

Esittelijä lausui: »Huomioon ottaen asiassa esitetyn selvityksen ja erityisesti nimismiehen lausunnon esitetään myönnettäväksi niille korvausvelvollisille, joita ei ole jutussa tuomittu rangaistukseen, oikeus maksaa *AsH*:lle tuleva korvaus korkoineen, siltä osin kuin se on vielä suorittamatta, takaisin vähitellen *AsH*:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä vuoden 1963 loppuun mennessä».

VvM teki esittelijän lausunnon mukaisen päätöksen.

Selostetussa tapauksessa ratkaistiin maksuhelpotus kaikkien samanlaisessa korvausvastuussa olleiden henkilöiden osalta, vaikka anomuksen tekivät vain eräät korvausvelvollisista. Kysymyksessä ei tosin ollut solidaarisen vastuun tapaus, mutta edellä⁹ solidaarisen vastuun kohdalla esitetyt näkökohdat soveltuvat myös tarkasteltuun tapaukseen. Jos helpotus olisi nimittäin ratkaistu korvausvelvollisten osalta eri aikoina, olisi eri tapausten välille saattanut syntyä eroavuuksia. Tämän vuoksi on ex officio tapahtunutta maksuhelpotuksen myöntämistä pidettävä selostetussakin tapauksessa perusteltuna.

Ex officio on vapautusasia saatettu vireille myös eräissä sellaisissa tapauksissa, jolloin korvausvelvollisuus on perustunut viran tai toimen haltijan virheelliseen menettelyyn.

VvM p. 25.4.1951, 36/85 *VMKD* 1950 (*PlM:n esitys*) — *PlM* esitti, että Hämeenlinnan varuskuntaan kuuluville Parolan leiri- ja varikkoalueelle sijoitetuille puolustusvoimain viran ja toimen haltijoille vuosina 1945—1950 liikaa maksetut kalliinpaikanlisät yhteensä 65.276 mk:aa jätettäisiin perimättä takaisin valtiolle. Liiallinen kalliinpaikanlisän maksaminen oli johtunut pääasiallisesti puolustusvoimain pääesikunnan hallinnollisen osaston virheellisestä ohjeesta.

TarkV ei — äänestyksen jälkeen — puoltanut esitystä.

VvM hylkäsi esityksen.¹⁰

⁹ Ks. ed. s. 231 ss.

¹⁰ Ks. myös ed. s. 136 s. selostettua *VvM* p. 21.1.1948, 59/153 *VMKD* 1946 (*Työmiehen vaimo A. K. H.*)

Viran puolesta tapahtunutta vapauttamisesitystä on myös tarkastellussa tapauksessa pidettävä asianmukaisena. Jos viranomaisten toimet ovat syynä korvausvelvollisuuteen, on heidän taholtaan ryhdyttävä myös kaikkiin käytettävissä oleviin keinoihin asian selvittämiseksi. Näin ei ole kuitenkaan kaikissa tämän kaltaisissa tilanteissa tapahtunut.¹¹

Edellä tarkastelluissa ratkaisuissa asianomainen viranomainen esitti omasta aloitteestaan maksuhuojennusta. Näiden *varsinaisten* viran puolesta tapahtuneiden maksuhelpotusesitysten lisäksi on viranomaisten taholta saatettu ikään kuin *välillisesti* vireille useita vapautusasioita. Välillisellä vireillä saattamisella tarkoitetaan tässä tapauksia, joissa viranomainen ei ole itse tehnyt huojennusesitystä, mutta viranomaisen toimien seuraus on, että velallinen tai joku muu viranomainen on tällaisen anomuksen tai esityksen tehnyt.

Esimerkkinä viranomaisten välillisesti vireille saattamista maksuvapautusasioista voidaan aluksi mainita Kymijoen perkaustapaus.¹² Se tuli vireille eduskunnan hallitukselle lausuman toivomuksen perusteella. M. M. A:lle liikaa maksetun eläkkeen takaisinmaksun helpottaminen tuli taas vireille oikeuskanslerin ValtKont:lle lähettämän kirjeen johdosta.¹³ Vielä voidaan mainita työmiehenvaimo M. E. H:n eläkeasia, jossa maksuhelpotuskysymys tuli vireille siten, että ValtKont kehoitti M. E. H:ta kääntymään asiassa VvM:n puoleen.¹⁴

c. Viranomaisten lausunnot

MaksVapA 3 §:n mukaan keskusviraston, PIM:n ja LH:n on — toimittaessaan sille jätetyn huojennusanomuksen VvM:öön — liitettävä mukaan »oma lausuntonsa anomuksen johdosta». Säännöksessä ei kuitenkaan selvitetä lähemmin, mitä lausunnon tulisi sisältää ja mikä on sen merkitys. Todetaan vain, että lausunto on esitettävä »anomuksen johdosta». Ongelmaan ei ole myöskään saatavissa valaistusta säännöksen esitöistä. Tämän vuoksi on pyrittävä selvittämään viranomaisen lausunnonkin merkitys käytäntöä tarkastelemalla.

Ongelmaa selvitettyäessä on syytä kiinnittää jälleen huomio

¹¹ Ks. esim. s. 132 s. selostettua M. S. R:n ja s. 136 s. selostettua A. K. H:n tapauksia.

¹² Selostettu ed. s. 99 ss.

¹³ Selostettu ed. s. 134.

¹⁴ Selostettu ed. s. 132.

MaksVapA 1 § 1 mom:iin, jonka mukaan VN:lle osoitettua huojen-nusanomusta ei toimiteta suoraan VvM:öön, vaan sille LH:lle tai keskus-virastolle — puolustuslaitoksen osalta kuitenkin PIM:öön — jonka asiana on valvoa maksun tai korvauksen perimistä valtiolle. Tämä on ilmei-sesti johtunut siitä, että tällaisella viranomaisella on parhaat tiedot val-tion saatavasta, sen perusteesta, syntymisolosuhteista ja siitä mahdolli-sesti jo suoritetusta lyhennyksestä. Tämän vuoksi on lähellä ajatus, että viranomaisen on lausunnossaan esitettävä tietoja ja näkökohtia juuri näistä seikoista. Tätä tulkintaa tukee myös käytäntö. Sen osalta voi-daan aluksi viitata edellä selostettuun toimistonhoitaja A. E. T:n tapauk-seen.¹⁵ PLH esitti siinä A. E. T:n anomuksen johdosta antamassaan lau-sunnossa mm, että »kyseinen vajaus lienee aiheutunut joko hakijalle sattuneesta kohtalokkaasta virheestä PLH:n pääkassaan lähetettävien rahavarojen käsittelyssä tai mahdollisesti tililtäottovaroja toimistosta asiakkaille maksettaessa. Kun sanotun toimipaikan siirtoliikenteestä-kin aiheutuva rahanvaihto kuukausittain voi nousta hyvinkin huomati-viin määriin, saattaa kyseellinen vajaus kylläkin olla aiheutunut kadok-siin joutuneista kuitatuista tililtäottokorteista tai muista tosikkeista, kuten eräissä tapauksissa postitoimipaikkojen tilinvajausasioita tutkit-taessa on asian myöhemmässä vaiheessa käynyt selville.»

Lausunnossa valotettiin siis velan syntymisolosuhteisiin liittyviä seik-koja. Korvauksen huojentamiseen vaikuttavien asianhaarojen esittämi-seen on keskitytty myös seuraavissa lausunnoissa:

VvM p. 29.12.1965, VM 120/19—38/65 (Työnjohtaja M.N.) — Liikennevaurioon perustuva vahingonkorvaus — TVH lausui M.N:n anomuksen johdosta, että M.N. oli osoittautunut työssään huolelliseksi ja että hän oli edelleen TVH:n palveluksessa ja esitti, että hänet vapautettaisiin korvauksen suorittamisesta.¹⁶

VvM p. 26.3.1958, 8/406 VMKD 1958 (Tiemestari A.J.S.) — Liikennevaurioon perustuva vahingonkorvaus. — TVH lausui A.J.S:n anomuksen johdosta, että A.J.S. oli vaurion sattuessa virkatehtävissä ja että häneltä asemansa puolesta on vaadittava tavallista suurempaa huolellisuutta, minkä vuoksi anomukseen ei olisi TVH:n mielestä syytä suostua.¹⁷

VvM p. 4.5.1960, VM 26/19—29—8/60 (Autonkuljettaja E.A.L.) — Tuotta-mukselliseen murhapolttoon perustuva vahingonkorvaus. — PLH puolsi lausun-

¹⁵ Selostettu ed. s. 215.

¹⁶ Ks. myös PLH:n lausuntoa ratkaisussa *VvM p. 24.2.1965, VM 246/19—38/64 (Ekspediööri R.R.H.B.)* ja MetsäH:n lausuntoa ratkaisussa *VvM p. 15.1.1953, 5/335 VMKD 1953 (P & T Oy)* — Viimeksi mainittu ratkaisu selostettu ed. s. 157.

¹⁷ Ratkaisu selostettu kokonaisuudessaan ed. s. 188.

nossaan E. A. L:n anomusta ja viittasi siihen, että E. A. L. oli joutunut jo suorittamaan tulipalossa tuhoutuneista Suomen Pankin seteleistä eräälle asianomistajalle 1.990 mk:aa.¹⁸

VvM p. 21.12.1961, VM 134/19—38/61 (*Ruiskumaalari R. I. S.*) — Murhapolttoon perustuva vahingonkorvaus. — PIM lausui: »R. I. S. on tosin tuomittu edellä mainitulla päätöksellä rangaistukseen murhapoltosta ynnä muusta sekä velvoitettu korvaamaan valtiolle aiheuttamansa vahinko, mutta siihen nähden, että rikoksen tekemisestä on jo kulunut yli kymmenen vuotta, ja että R. I. S. on jo lyhentänyt korvaussummaa 3.579 mk:lla sekä että hänellä on elätettävänä alaikäisiä lapsia, PIM pitää suotavana, että R. I. S:lle myönnettäisiin helpotusta kyseisen korvauksen suorittamisesta.»

Kaikissa tapauksissa ei viranomaisten lausunnoissa ole kuitenkaan tyydytty vain asian ratkaisuun vaikuttavien asiatietojen ja olosuhteiden selvittelyyn. Eräissä tapauksissa on lausunnossa esitetty nimenomainen päätösehdotus, jonka VvM on — ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa¹⁹ — päätöksessään vain ikään kuin vahvistanut.²⁰ Toisinaan lausunnon antaja on taas kiinnittänyt huomiota yleisiin ko. laatuissa asioissa esille tuleviin näkökohtiin. On viitattu esimerkiksi sellaiseen seikkaan, että liikennevahinkotapauksissa valtion autonkuljettajat ovat epäedullisemmassa asemassa kuin yksityisten liikennöitsijöiden omistamien autojen kuljettajat.²¹

Selostetun kaltaisia lausuntoja on pidettävä perusteltuina. Ne valottavat ratkaisevalle viranomaiselle kussakin yksittäistapauksessa tai tietyn laatuissa korvaustilanteessa esiintyviä ratkaisuun vaikuttavia näkökohtia. Samalla ne antavat ratkaisijalle käsityksen, mikä on asian — ja usein myös korvausvelvollisen — läheisesti tuntevan viranomaisen mielipide anomuksesta. VvM ei ole kuitenkaan sidottu viranomaisen lausuntoon. Käytännössä tapahtuukin aina silloin tällöin, että ministeriö poikkeaa lausunnossa esitetystä ratkaisusuosituksesta.²² Käytän-

¹⁸ Ks. myös TVH:n lausuntoa ratkaisussa VvM p. 24.2.1965, VM 8/19—38/65 (*Autonkuljettaja K. A. S.*)

¹⁹ Ks. esim. ed. s. 69, 92, 93, 110 ja 188 selostettuja ratkaisuja.

²⁰ Ks. esim. VvM p. 25.4.1951, 68/279 VMKD 1950 (*Maanviljelijä K. K. K.*) — Selostettu ed. s. 244, VvM p. 26.3.1958, 55/11 VMAD 1958 (*Työmiehen vaimo M. E. H.*) — Selostettu ed. s. 132, VvM p. 10.10.1958, 968/203 VMAD 1958 (*Työmiehen leski M. S. R.*) — Selostettu ed. s. 132 s. ja VvM p. 3.3.1965, VM 10/19—38/65 (*Asentaja J. A. J. L.*) — Selostettu ed. s. 203 alav. 8.

²¹ VvM p. 18.10.1950, 12/136 VMKD 1950 (*Autonkuljettaja E. L.*) — Selostettu ed. s. 165 ja VvM p. 29.12.1965, VM 205/19—38/65 (*Rakennusmestari U. V. K.*)

²² Ks. esim. ed. alav. 19 viitattuja ratkaisuja.

nössä esiintyy myös tapauksia, joissa eri viranomaisten lausunnot asian ratkaisusta käyvät ristiin.²³ Onpa esiintynyt tapauksia, joissa viranomainen on puoltanut anomusta, johon suostuminen olisi vaatinut lainvastaisen päätöksen tekemistä.²⁴ Tällaisissa tapauksissa ei lausuntojen seuraaminen voi tulla kysymykseen.

Vaikka selostetuissa ja viitatuissa lausunnoissa esitettiin erilaisia asian ratkaisuun vaikuttavia näkökohtia, ovat viranomaisten lausunnot kuitenkin useimmissa tapauksissa hyvin lyhyitä ja vaila perusteluja. Lausunnoissa mainitaan usein vain, että anomusta esimerkiksi puolletaan, ei puolleta, ei vastusteta tai esitetään se hylättäväksi ilman, että mainittaisiin mitään perusteluja lausunnossa esitetyn kannan tueksi. Tätä ei voida pitää asianmukaisena menettelynä. Varsinkin niissä tapauksissa, joissa anomus esitetään hylättäväksi taikka joissa anomusta ei puolleta,²⁵ olisi maksuvapautuksen ratkaisevalle viranomaiselle esitettävä hylkäävään kannanottoon vaikuttaneet syyt.²⁶ Perusteluksi syiden mainitsematta jättämiseen ei kirjoittajan käsityksen mukaan riitä se, että vapaaharkintaisen hallintotoiminnan alalla päätökset eivät yleensä

²³ Ks. mm. *VvM* p. 7.3.1951, 33/245 *VMKD* 1950 (*Työmies N.A.H.*) — Selostettu ed. s. 116, *VvM* p. 10.10.1951, 31/118 *VMKD* 1951 (*Pääjohtaja A.L. ym.*) — Selostettu ed. s. 199, *VvM* p. 17.12.1952, 1158/237 *VMAD* 1952 (*L.A.W.*)

²⁴ *VvM* p. 18.10.1950, 43/370 *VMKD* 1950 (*Konttorinhoitaja J.H.*) — Rautatiehallitus esitti, ettei se tahtonut vastustaa velallisen osittaista vapauttamista korvausvelvollisuudesta, vaikka korvausvelvollisuus perustui virkamiehenä tehtyyn kavallukseen.

VvM p. 11.9.1957, 37/420 *VMKD* 1957 (*Asemapäällikkö V.J.L.*) — Rautatiehallitus puolsi vapautusanomusta, vaikka korvausvelvollisuus perustui tahalliseen virkavirheeseen.

Ks. myös *VvM* p. 24.11.1948, 1594/216 *VMAD* 1948 (*Etsivä E.H.J.*) — Valtiollinen poliisi puolsi anomusta, jossa anottiin vapautusta muullekin henkilölle kuin valtiolle tulevasta korvauksesta. Ratkaisu selostettu kokonaisuudessaan ed. s. 47 s.

Vrt. myös *VvM* p. 18.8.1948, 33/231 *VMKD* 1948 (*Lükemies G.F.V.*), *VvM* p. 18.10.1950, 5/379 *VMKD* 1950 (*Postinhoitaja R.V.*) — Selostettu ed. s. 231 s.

²⁵ Ks. esim. *VvM* p. 10.10.1956, 17/357 *VMKD* 1956 (*Rakennusmestari A.K.*) — Selostettu ed. s. 190, *VvM* p. 12.6.1957, 824/161 *VMAD* 1957 (*Kersantti R.B.R.*) — Selostettu ed. s. 189. — Vrt. kuitenkin *VvM* p. 25.4.1951, 56/12 *VMAD* 1950 (*Konttoriapulainen E.L.*) — Selostettu jälj. s. 271.

²⁶ Ks. myös *Merikoski*, Vapaa harkinta s. 141 ss.

kaipaa perusteluja.²⁷ On erotettava toisistaan viranomaisen lausunto ja sen perusteleminen toisaalta ja maksuvapautusratkaisu ja sen perusteleminen toisaalta. Vaikka varsinaista maksuvapautusratkaisua ei katsottaisi aiheelliseksi perustella, ei se vielä sinänsä vapauta lausunnon antavaa viranomaista oman lausuntonsa perustelujen esittämisestä. On kuitenkin myönnettävä, että lausunnon antajankin kannanotto saattaa perustua seikkoihin, joiden merkitys riippuu suuresti asianomaisen viranomaisen subjektiivisesta arvioinnista. Tällöin ei ole — niin kuin Merikoski toteaa — vältettävissä, että 'perustelu' jää »kokolailla mitäänsanomattomaksi».²⁸

Edellä esitetty on koskenut sitä viranomaisen lausuntoa, jonka tämä on MaksVapA 3 §:n nojalla velvollinen antamaan. Usein hankitaan maksuvapautusasioissa kuitenkin lausuntoja myös muilta viranomaisilta. Näillä lausunnoilla pyritään valaisemaan ratkaistavana olevaa korvaustilannetta mahdollisimman monelta eri näkökannalta. Lausuntoja pyritään sen vuoksi hankkimaan kaikilta sellaisilta virastoilta tai laitoksilta, joita asia tavalla taikka toisella koskee tai jotka pystyvät muuten antamaan asiaa koskevia tietoja.²⁹ Näistä lausunnoista on erityisesti mainittava ne, joilla pyritään selvittämään velallisen varallisuusasema. Tämä lausunto on useimmissa tapauksissa hankittu asianomaiselta nimismieheeltä,³⁰ toisinaan taas sosiaalilautakunnalta,³¹ joskus näiltä molemmilta.³² Onpa varallisuusasemaa koskeva lausunto joskus saatu jopa

²⁷ Merikoski, Vapaa harkinta s. 143.

²⁸ Merikoski, Vapaa harkinta s. 143.

²⁹ Ks. esim. VvM p. 14.3.1951, 33/77 VMKD 1950 (Puolue X) — Selostettu ed. s. 41, 14.10.1953, 103/17 VMAD 1951 (Työmies R.E.V.) — Selostettu ed. s. 119, 6.4.1955, 22/99, VMKD 1955 (Asutustilallinen N.K.) — Selostettu ed. s. 121 s. — Vrt. myös VvM p. 1.11.1950, 194/39 VMAD 1950 (Metsäteknikko K.A.), jossa säännöstelymääräysten rikkomista koskevassa asiassa oli lausunto Heinolan huoltolautakunnalta, Oulun lh:lta ja Sotkamon nimismieheeltä.

³⁰ Ks. esim. VvM p. 7.3.1951, 798/149 VMAD 1950 (L:n torvisoittokunnan pj. V.K.) — Selostettu ed. s. 97; 7.1.1954, 1108/257 VMAD 1953 (Työmiehen leski J.S.K.); 13.4.1960, VM 19/19—29—8/60 (Asutustilallinen N.K:n kuolinpesä) — Selostettu ed. s. 239; 25.5.1961, VM 128/19—29—8/60 (Alajärven asutuslautakunnan väärinkäytökset) — Selostettu ed. s. 251 s.

³¹ Ks. esim. VvM p. 7.3.1951, 36/344 VMKD 1950 (Tilallinen K.H.K.) — Selostettu ed. s. 119.

³² Ks. esim. VvM p. 1.11.1950, 194/39 VMAD 1950 (Metsäteknikko K.A.)

kunnanhallitukselta.³³ Eräissä tapauksissa on maksuvapautusasian selvittämisessä turvauduttu jopa juridisiin asiantuntijalausuntoihin.³⁴

Kosketelluista 'epävirallisista' viranomaisten lausunnoista ei sisälly säännöksiä MaksVapL:iin eikä MaksVapA:een. Lausunnot on ymmärrettävä lähinnä ratkaisevan viranomaisen oma-aloitteisesti hankkimaksi näyttömateriaalin täydennykseksi.

d. Näytön puutteellisuus ja oikeusvoimavaikutus

1. *Näytön puutteellisuus.* MaksVapA 2 §:n mukaan maksuhuojen nusanomukseen on liitettävä pätevää näyttöä niistä seikoista, joilla anomusta perustellaan sekä »virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset niistä asiakirjoista, joihin maksu- tai korvausvelvollisuus perustuu, kuin myöskin, mikäli asian laatu sitä vaatii, luotettava selvitys maksu- tai korvausvelvollisen taloudellisesta asemasta». VvM voi kuitenkin saada lisäselvitystä asiaan mm. eri viranomaisilta hankkimistaan lausunnoista. Näin on menetelty erityisesti velallisen varallisuusaseman selville saamiseksi.³⁵

Mikäli anomuksen tueksi ei esitetä »pätevää näyttöä» anomus hylätään.³⁶

³³ VvM 5.11.1952, 33/339 VMKD 1952 (Asutustilallinen A.K.K.) — Selostettu ed. s. 97 s. — (Vrt. SosHalL 5 §).

³⁴ VvM p. 26.4.1951, 267/43 VMAD 1951, (Vapon takausratkaisu) — Selostettu ed. s. 102 ss. — Ks. myös ed s. 105 s.

³⁵ Ks ed. s. 257 alav. 29—33.

³⁶ Ks. mm. VvM p. 3.11.1954, 1139/239 VMAD 1954 (Maanviljelijä V.K.) — KKO oli 2.3.1954 tuominut V.K:n ns. metsäkorvausjutussa jatketusta petoksesta ym. kuritushuonerangaistukseen ja velvoittanut hänet yhteisvastuullisesti eräiden toisten henkilöiden kanssa korvaamaan valtiolle yhteensä 320.396 mk:aa.

V.K. anoi, että hänet vapautettaisiin po. korvauksen enemmästä suorittamisesta sen jälkeen, kun hän oli maksanut siitä 5.000 mk:aa. V.K. omisti Äänekosken silloisessa maalaiskunnassa tilan, jonka arvo oli n. 30.000 mk:aa ja jota rasitti 31.800 mk:n velkakiinnitykset. Koska näillä kiinnityksillä oli parempi etuoikeus kuin po. korvaussaatavalla, katsoi hakija, ettei valtio tulisi saamaan pakko-huutokaupassa mitään saatavansa maksuksi.

Uudenmaan LH ja VvM:n perimistoimisto ehdottivat anomuksen hylättäväksi.

Esittelijä ehdotti myös anomuksen hylättäväksi, koska

a) rikos, johon korvaus perustui, oli tahallinen,

2. *Oikeusvoima.* Jos maksuhuojennusta koskeva anomus hylätään — joko näytön puutteellisuuden tai jonkin muun syyn nojalla — ei se estä velallista anomasta uudelleen helpotusta tai vapautusta. Hylkäävä maksuvapautuspäätös ei tule *oikeusvoimaiseksi*. Tämä johtuu siitä hallinto-oikeudessa noudatettavasta periaatteesta, jonka mukaan kielteiset hallintotoimet eivät yleensä saavuta oikeusvoimaa.³⁷

VvM p. 25.9.1963, VM 103/19—38/63 (Veturinlämmittäjä O.T.K.) — O.T.K. oli palvellessaan Kotkan asemalla asiapoikana kuljettanut 21.4.1960 rahasalkkua polkupyörän tavaratelineellä niin huolimattomasti, että salkku oli pudonnut ja rahat hävinneet. O.T.K. ja hänen vanhempansa Aino K. ja Antti K. jotka olivat menneet takaukseen poikansa aiheuttamasta vahingosta, anoivat vapautusta korvausvelvollisuudesta. Anomuksen tekemiseen mennessä oli 1.424 mk:n korvauksesta korkoineen maksettu 120 mk:aa. *VvM* hylkäsi kuitenkin 3.6.1961 anomuksen, koska velallisen vapauttaminen korvausvelvollisuudesta olisi vapauttanut myös takaajat takausvastuusta. Korvausvelvollisille myönnettiin kuitenkin oikeus maksaa korvaus valtiolle vähitellen vuoden 1965 loppuun mennessä.

O.T.K. anoi nyt uudelleen sekä omasta että vanhempiensa puolesta vapautusta korvausvelvollisuudesta. Uuden anomuksen tekemiseen mennessä korvauksesta oli maksettu 680 mk:aa.

VvM vapautti hakijat enemmistä perusteluista korvauksen enemmästä suorittamisesta.³⁸

Eräissä tapauksissa on esittelijä tekemässään päätösehdotuksessa nimenomaan lausunut, että anomus vain »tässä vaiheessa» hylätään.³⁹ Näin esittelijä on ikään kuin osoittanut, että uuden anomuksen joh-

b) ei ollut luotettavasti selvitetty, oliko kaikkia kiinnityksiä vastaava todellinen velkasuhde olemassa ja voitiinko jotakin tietämättömänä olevaa omaisuutta tutkimusten ja konkurssin avulla ehkä löytää,

c) mahdollinen anteeksianto vaikuttaa ehkä toisten tuomittujen vastuuseen samasta korvauksesta.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

Esittelijän lausunnon b-kohdan mukaan anomus hylättiin mm. siksi, ettei asian ratkaisuun vaikuttavia seikkoja ollut luotettavasti selvitetty.

³⁷ Merikoski, II s. 64 ja Oikeussuojajärjestelmä I s. 77.

³⁸ Ks. ratkaisusta myös ed. s. 185 s. ja 229. — Ks. myös *VvM p. 8.9.1954, 190/43 VMAD (As. Oy T:n Tornit)*, joka selostettu ed s. 93 s.

³⁹ Ks. esim. *VvM p. 1.6.1955, 289/55 VMAD 1955 (Tarjoilija O.V.H.)* ja *VvM p. 21.12.1960, VM 105/19—29—8/60 (Autonkuljettaja R.S.)*

dosta asian ratkaisu saattaa olla toisenlainen. Näin on myös käytännössä tapahtunut.⁴⁰

Jos velallisen huojennusta koskenut anomus on taas *hyväksytty*, ei viranomainen voi uudella päätöksellä riistää velalliselta hänelle aikaisemmalla päätöksellä myönnettyä etua. Hallinto-oikeudessa omaksuttujen periaatteiden mukaan saavuttaa hallintotoimi, jolla perustetaan yksityiselle kansalaiselle taloudellista laatua olevia etuja ja oikeuksia, oikeusvoiman.⁴¹

Hyväksyttyjen ja hylkäävien päätösten ohella on otettava tarkasteltavaksi ne tapaukset, jolloin anomus on vain osittain hyväksytty. Velallinen on esimerkiksi anonut maksuvapautusta, mutta hänelle on myönnetty ainoastaan maksuhelpotus tai maksuhelpotusta anoneelle ei ole myönnetty niin suurta helpotusta kuin hän on pyytänyt. Tällainen ratkaisu käsittää sekä osittaisen hyväksymisen että hylkäämisen. Edellä esitettyjen näkökohtien mukaan ei velalliselta voida tällaisessa tapauksessa riistää hänelle myönnettyä maksuhelpotusta tai vapautusta. Toisaalta taas anomuksen osittainen hyväksyminen ei ole esteenä uuden lisähelpotusta koskevan anomuksen tekemiseen ja sen hyväksymiseen.

VvM p. 2.12.1959, 535/102 VMAD 1959 (S.N.) — S.N:lle oli maksettu 1.423 mk:aa liikaa eläkettä. VvM oli 29.4.1959 oikeuttanut N.S:n maksamaan korvauksen takaisin kymmenen vuoden kuluessa tästä päivästä 6 %:n korkoineen. S.N. anoi kuitenkin uudelleen vapautusta korvausvelvollisuudesta.

ValtKont esitti, että S.N. saisi maksaa korvauksen takaisin vuoden 1974 loppuun mennessä.

VvM teki ValtKont:n esittämän päätöksen.

VvM p. 16.11.1960, VM 31/19—29—8/60 (Asutustilalliset H.L., M.L. ja A.T.) — VvM oli 4.5.1960 oikeuttanut hakijat maksamaan asutustiloiltaan luvottomasti hakkaamistaan valtiolle pidätetyistä puista valtiolle maksettavaksi tuomitun korvauksen vähitellen 5 %:n korkoineen AsH:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä vuoden 1967 loppuun mennessä. Uuden anomuksen johdosta VvM myönsi heille lisähelpotuksen oikeuttamalla hakijat maksamaan korvauksen valtiolle vähitellen 3 %:n korkoineen AsH:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä vuoden

⁴⁰ VvM p. 1.6.1955, 683/126 VMAD 1950 (Toimistoapulainen P.G.H.) verrattuna 23.9.1959, 489/91 VMAD 1959 (Toimistoapulainen P.G.H.) — Ks. myös VvM p. 6.4.1955, 22/99 VMKD 1955 (Asutustilallinen N.K.) verrattuna 13.4.1960, VM 19/19—29—8/60 (Asutustilallinen N.K.) Kaksi viimeksi mainittua ratkaisua selostettu ed. s. 121 s. ja 239.

⁴¹ Merikoski, Oikeussuojajärjestelmä I s. 77.

1980 loppuun mennessä ehdolla, että velalliset asettavat AsH:n riittäväksi katso-
mansa vakuuden korvauksen suorittamisesta 30.6.1961 mennessä. Ellei vakuutta
aseteta, on noudatettava VvM:n 4.5.1960 tekemää päätöstä.⁴²

Ratkaisuissa myönnettiin korvausvelvolliselle uuden anomuksen
johdosta lisähelpotus. Ratkaisuille on kuitenkin yhteistä, että helpotus
koski kummassakin tapauksessa oikeutta maksaa korvaus vähitellen
valtiolle. Uuden anomuksen johdosta maksuaikaa pitennettiin tai ker-
tamaksun suuruutta alennettiin. Missään ratkaisussa ei sitä vastoin
velallista uuden anomuksen johdosta *vapautettu* edes osittain maksu-
velvollisuudesta.

Uuden anomuksen johdosta myönnettyä lisähelpotusta on pidettävä
perusteltuna, mikäli olosuhteet ovat muuttuneet tai asiassa esitetään
uutta näyttöä. Jos tällaisia perusteita ei sitä vastoin voida esittää,
ei huojennuksen myöntäminen uuden anomuksen johdosta ole paikal-
laan. Yleistoteamuksena voidaankin sanoa, että mikäli korvausvelvol-
liselle on myönnetty jo aikaisemman anomuksen perusteella helpotus
korvausvelvollisuudesta, ei uusi anomus yleensä johda tulokseen.

VvM p. 28.3.1956, 4/365, VMKD 1056 (Entinen veturinkuljettaja J.R.) —
Vaasan HO oli 16.6.1953 velvoittanut J.R:n maksamaan valtiolle 7.255 mk:aa
Niinimaan laiturivaihteella 11.7.1951 sattuneen junavaurion johdosta. VvM oli
kuitenkin 28.10.1955 vapauttanut J.R:n korvauksen enemmästä suorittamisesta
hänen maksettuaan siitä 350 mk:aa. J.R:n suoritettua korvauksesta 160 mk:aa
anoi hän uudelleen vapautusta enemmästä korvausvelvollisuudesta.

Asiakirjojen mukaan J.R. sairasti nivelreumaa ja keuhkopussin tulehdusta.
RtH puolsi anomusta.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

VvM p. 28.2.1962, VM 20/19—38/62 (Autonkuljettaja P.O.J.) — VvM oli
10.5.1961 vapauttanut P.O.J:n maksamasta valtiolle liikennevahingon johdosta
tuomittua 8.907 mk:n korvausta sen jälkeen, kun hän oli suorittanut siitä 500
mk:aa. P.O.J. anoi nyt vapautusta tämän 500 mk:n maksamisesta.

PLH viittasi lausunnossaan siihen, että VvM oli jo osittain vapauttanut P.O.J:n
korvauksen suorittamisesta ja jätti asian VvM:n harkintaan.

Esittelijä lausui: »Koska ministeriö oli jo alentanut valtiolle maksettavaksi
määrätyn korvauksen 500 mk:si, ei anomus antane aihetta enempiin toimenpiteisiin.»

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.⁴³

⁴² Ks. myös VvM p. 16.3.1955, 1515/332 VMAD 1955 (Liiketyöläinen M.V.R.)

⁴³ Ks. myös mm. VvM p. 8.5.1957, 14/431 VMKD 1957 (Autonkuljettaja O.K.)

Viimeksi selostetussa ratkaisussa on edellä omaksuttu tulkinta lausuttu nimenomaan julki esittelijän lausunnossa.

Todettakoon lopuksi, että omaksuttu periaate ei rajoitu pelkästään niihin tapauksiin, jolloin velalliselle on jo aikaisemman anomuksen johdosta myönnetty maksuhelpotus. Sitä on sovellettava myös niissä tapauksissa, jolloin velalliselle on jollain muulla perusteella — esimerkiksi lainsäädäntöön sisältyvän sovittelusäännöksen nojalla — myönnetty helpotus velan tai korvauksen suorittamisessa.⁴⁴

e. Päätöksestä

Maksuhojennusasioissa annettuja päätöksiä tarkasteltaessa voidaan todeta, että VvM jättää silloin tällöin päätöksessään tietyn liikkumalan asianomaiselle keskusvirastolle tai LH:lle. Tosin valtaosassa ratkaisuja VvM:n päätöksessä lopullisesti määrätään, minkälainen hojennus myönnetään. Tietyn harkinta-alan jättäminen keskusvirastolle tai LH:lle on tunnusomaista niille ratkaisuille, joissa korvausvelvolliselle myönnetään tavalla tai toisella maksuaikaa valtion saatavan suorittamisessa. Näissä tapauksissa on käytännössä omaksuttu kaksi eri menettelytapaa. Toisissa tapauksissa asetetaan maksuhelpotusratkaisuissa tietty päivämäärä, johon mennessä maksu tai korvaus on oltava suoritettu ja jätetään keskusviraston tai LH:n ratkaistavaksi, miten velan yksityiskohtainen periminen tapahtuu.

VvM p. 10.5.1961, VM 53/19—38/61 (Nimismies N.O.S.) — N.O.S. oli velvoitettu maksamaan valtiolle 9.753 mk:aa korkoineen sen vuoksi, että hänen alaisenaan ulosottomiehenä toiminut poliisikonstaapeli O.R.A. oli kavaltanut tämän määrän valtiolle perimiään veroja. N.O.S:n anomuksesta VvM vapautti hänet korvauksen enemmästä suorittamisesta, kun hän oli maksanut siitä 1.500 mk:aa ja oikeutti hänet samalla maksamaan tämän summan valtiolle vähitellen LH:n tarkemmin määrämässä järjestyksessä vuoden 1962 loppuun mennessä.

VvM p. 1.9.1965, VM 91/19—38/65 (Lääninasessori T.K.K.) — T.K.K. oli velvoitettu maksamaan valtiolle varomattomuudesta tehdyn virkavirheen aiheuttaman vahingon korvaukseksi 566 mk:aa. T.K.K:n anomuksesta VvM vapautti hänet korvauksen enemmästä suorittamisesta hänen maksettuaan siitä 280 mk:aa ja oikeutti hänet maksamaan tämän summan valtiolle LH:n lähemmin määrämässä järjestyksessä 30.6.1966 mennessä.

⁴⁴ Ks. ed. s. 35.

Toisissa tapauksissa asetetaan taas määräpäivän sijasta määräaika korvauksen suorittamiseksi.

VvM p. 2.12.1959, 789/553 VMKD 1959 (*Invalidi N.S.V.*) — N.S.V. oli velvoitettu maksamaan valtiolle 7.526 mk:n rappiokorvaus, josta hän anoi maksuvapautusta tai maksunlykkäystä. VvM hylkäsi kuitenkin vapauttamispyynnön, mutta oikeutti hakijan maksamaan korvauksen valtiolle AsH:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä 10 vuoden aikana.

Vain poikkeustapauksissa on päätöksessä pyritty yksityiskohtaisesti määräämään velallisen maksujärjestys.

VvM p. 24.3.1959, 702/141 VMAD 1958 (*H-järven—M-kankaan kylätien tiekunta*) — H-järven—M-kankaan kylätien tiekunnalle oli tiekunnan puheenjohtajan O.V:n väärinkäytösten vuoksi maksettu liikaa avustusta 7.918 mk:aa, jonka Pudasjärven KO 12.2.1958 velvoitti O.V:n sekä tiekunnan osakkaat M.H:n, E.K:n ja V.V:n korvaamaan valtiolle. Tiekunnan jäsenten anottua vapautusta maksuvelvollisuudesta oikeutti VvM heidät — O.V:tä lukuunottamatta, jonka osalta anomus hylättiin — maksamaan korvauksen takaisin valtiolle korkoineen 5 vuoden aikana siten, että korvauksesta on vuosittain maksettava 1/5 korkoineen Oulun LH:n tarkemmin määräämässä järjestyksessä.⁴⁵

MaksVapL:n mukaan huojennusten myöntäminen valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista kuuluu joko VN:lle tai VvM:lle.⁴⁶ Tämän vuoksi voidaan kysyä, onko edellä selostettu harkintavallan 'siirtäminen' keskusvirastolle tai LH:lle lainmukaista.

Ongelma on ratkaistava päätösvallan siirtoa koskevien valtiohallinnon periaatteiden nojalla. Niiden mukaan on päätösvallan siirtämistä ministeriöltä alemmalle viranomaiselle pidetty kiellettyinä, ellei laki tai asetus sisällä valtuutusta päätösvallan delegoimiseen.⁴⁷ Kun maksuhuojennusten osalta ei ole tällaista lakia tai asetusta, näyttää edellä selostettu menettely perusteettomalta. Ongelma ei ole kuitenkaan näin yksiselitteinen. Tilannetta voidaan tarkastella myös saatavan perimiskysymyksenä. Kun VN on myöntänyt maksuaikaa velalliselle ja määrännyt korvauksen perittäväksi vuotuismaksuna tai vähitellen, on maksuhelpotuskysymys ratkaistu. Jäljellä on ainoastaan perimistoimien suorittaminen myönnetyn helpotuksen puitteissa. Perimistoimien hoita-

⁴⁵ Ks. myös VvM 26.3.1953, 1075/225 VMAD 1952 (*Majuri evp. B.S.H.*)

⁴⁶ MaksVapL 1, 2 ja 3 §:t. — Ks. myös ed. s. 250.

⁴⁷ Uotila s. 163 verr. s. 80 ss.

minen ei taas ole VN:n eikä yleensä VvM:kään asiana, vaan asianomaiselle keskusvirastolle tai LH:lle kuuluva tehtävä.⁴⁸ Niiden määrätessä velalliselle maksujärjestyksen maksuhelpotuspäätöksessä osoitetun harkinta-alan puitteissa käytettävät ne siis itse asiassa omaa eivätkä VN:lta tai VvM:ltä delegoitua päätösvaltaa. Tämän vuoksi on myös maksuajan myöntämisessä omaksuttua käytäntöä, jonka mukaan perimistoimenpiteiden yksityiskohtainen järjestely jätetään asianomaisen keskusviraston tai LH:n huoleksi, pidettävä perusteltuna.

Tarkastellun ongelman lisäksi on maksuhojennusta koskevien ratkaisujen osalta vielä todettava, että päätökset tehdään toisinaan *ehdolisina*. Helpotuksen tai vapautuksen hyväksi saaminen edellyttää asetetun ehdon täyttämistä.

VvM p. 14.4.1948, 15/230 VMKD 1948 (*Maalarimestari M.A.T.*) — M.A.T. oli tuomittu säännöstelymääräysten rikkomisesta 3 vuodeksi 10 kuukaudeksi kuritushuoneeseen ja menetämään valtiolle säännöstelymääräysten vastaisesti myydyn omaisuuden arvona 1.000 mk:aa ja rikoksen tuottamana hyötynä 2.000 mk:aa sekä korvaamaan valtiolle sen varoista etukäteen maksetut todistajanpalkkiot 25 mk:aa. Tämän saatavan sekä maksamattoman kirkollisveron 13 mk:n, kunnallisveron 65 mk:n, liikevaihtoveron 605 mk:n sekä T OY:n saatavan 635 mk:n eli yhteensä 4.343 mk:n suorittamiseksi oli ulosmitattu M.A.T:n Mustasaaren kunnassa omistama huvilatila. M.A.T. pyysi maksuaikaa korvauksen suorittamiseksi.

Vaasan LH puolsi anomusta ehdolla, että M.A.T. joko asettaa hyväksyttävän vakuuden valtion saatavan suorittamisesta tai maksaa käteisellä 1/3 tästä lyhyen määräajan kuluessa.

VvM myönsi M.A.T:lle lykkäystä valtion saatavan 3.025 mk:n suorittamisesta heinäkuun 1948 loppuun ehdolla,

että M.A.T. heti asettaa Vaasan LH:n hyväksymän lisävakuuden⁴⁹ koko mainitun määrän maksamisesta viimeistään 31.7.1948 tai, ellei hän sitä voi asettaa, maksaa saatavasta 1.000 mk:aa kuluvan huhtikuun kuluessa,

että M.A.T. sitoutuu suorittamaan 3.025 mk:sta kulloinkin maksamatta olevalle määrälle korkoa 8 1/4 % sekä

⁴⁸ Ks. *MaksVapA* 1 § »Valtioneuvostolle osoitettu anomus ... on ... toimitettava sille maaherralle (= lääninhallitukselle) tai keskusvirastolle, jonka asiانا on valvoa mainitun maksun tai korvauksen valtiolle perimistä.» (Kursiivi lisätty)

⁴⁹ Ks. myös VvM p. 18.8.1948, 1760/241 VMAD 1948 (*Puolue Y:n Vaasan osasto*) ja 26.3.1953, 1075/225 VMAD 1952 (*Majuri evp. B.S.H.*) — Kummassakin ratkaisussa asetettiin maksuhelpotuksen saannin ehdoksi hyväksyttävän vakuuden asettaminen.

että M.A.T. saa muiden saatavien, joista mainittu huvilatila on ulosmitattu ja joita hän ei ole maksanut, suorittamisessa lykkäystä samoin heinäkuun 1948 loppuun.⁵⁰

Mitään periaatteellista estettä ei voida osoittaa ehdollisten päätösten käyttämistä vastaan. Päinvastoin voidaan tällaisia ratkaisuja pitää suositeltavina olosuhteina, joissa huojennus olisi muuten evättävä.⁵¹

Tunnusomaisena piirteenä MaksVapL:n nojalla ratkaistuille asioille on myös, että asianomainen *ministeri ei yleensä poikkea esittelijän tekemästä ratkaisuehdotuksesta*. Kirjoittaja on havainnut näin tapahtuneen vain pari kertaa.⁵² Tyypillistä näille tapauksille on lisäksi ollut, että ministerin suorittama poikkeaminen on johtunut kohtuussyistä. Esittelijän ratkaisuehdotus on näissä tapauksissa perustunut vastaavan laatuissa asioissa aikaisemmin muotoutuneeseen johdonmukaiseen käytäntöön.

f. Muutoksenhakekeinot

Huojennusta anoneella on HVaL:n mukaan oikeus hakea muutosta huojennusta koskevaan päätökseen. Valitusmahdollisuudella ei kuitenkaan ole käytännössä suurta merkitystä, koska maksuhuojennuksen myöntäminen on pääosiltaan tarkoituksenmukaisuusharkintaa, jota koskevat valitukset ratkaisee viime kädessä VN.⁵³ Valituksen merkitys rajoittuuakin oikeuskysymyksiin ts. valitukseen siitä, että huojennusta myönnettäessä olisi poikettu voimassa olevan oikeuden säännöksistä (nk. laillisuusvalitus⁵⁴). Jos viran tai toimen haltijan vapauttamisanoimus on hylätty esimerkiksi sillä perusteella, että hänen menettelyään on pidetty törkeänä tuottamuksena, voi hän saattaa tämän kysymyksen valitusteitse KHO:n ratkaistavaksi. Niin ikään esimerkiksi kysymys objektiviteetti-, suhteellisuus- ja tarkoitussidonnaisuusperiaatteen rikkomisesta on laillisuuskysymys, josta voidaan valittaa KHO:een. Täl-

⁵⁰ Ks. myös VvM p. 31.3.1954, 287/64 VMAD 1954 (P & T Oy), joka selostettu ed. s. 157.

⁵¹ Ks. myös Merikoski II s. 50 s.

⁵² Ks. VvM 7.3.1951, 33/245 VMKD 1950 (Työmies N.A.H.) — Selostettu ed. s. 116 ja 4.3.1953, 1464/307 VMKD 1953 (Sekatyömiehen leski A.V.) — Selostettu jälj. s. 271 s.

⁵³ Merikoski, Oikeussuojajärjestelmä II s. 84 s.

⁵⁴ Merikoski, Oikeussuojajärjestelmä II s. 6 s.

lainen poikkeaminen on kuitenkin käytännössä harvinaista. Tässä tutkimuksessa tarkastellussa vapautuskäytännössä ei ole esimerkiksi havaittu tällaisia poikkeamisia. Kirjoittaja ei ole myöskään löytänyt oikeuskäytännöstä tapausta, jossa huojenuspäätöksestä olisi valitettu KHO:een.

Myös ylimääräiset muutoksenhakekeinot saattavat tulla huojenuspäätöksen kohdalla kysymykseen. Koska huojenuspäätökset eivät tässä suhteessa ole missään erityisasemassa, tyydytään niiden osalta viittaamaan vain näitä muutoksenhakekeinoja koskeviin esityksiin.⁵⁵

C. MAKSUVAPAUTUSLAIN SUHDE ARMAHDUSSÄÄNNÖSTÖÖN

Armahduksen käsitettä käytetään oikeustieteessä kahdessa eri merkityksessä. Suppeassa merkityksessä käytettynä sillä tarkoitetaan tuomitun rangaistuksen kumoamista ja lievittämistä. Laajassa merkityksessä käytettynä luetaan siihen lisäksi kuulumaan myös rangaistusvaatimuksesta luopuminen.¹ Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä sen suppeassa merkityksessä.

MaksVapL ja armahdus sivuavat toisiaan sikäli, että eräitä rikoksiin liitettjä seuraamuksia voidaan pitää valtiolle tulevina maksuina tai korvauksina. Tällainen on esimerkiksi *sakko*. Sehän on eräänlainen valtiolle tuleva rahasuoritus. Sakon kohdalla ei kuitenkaan synny mitään ongelmaa. Sakko on eräs rikoslain tuntemista päärangaistuksista, josta vain tasavallan presidentti voi HM 29 § 1 momentin nojalla — saatuaan lausunnon korkeimmalta oikeudelta — myöntää helpotuksen tai vapautuksen. MaksVapL:n säätämisellä ei millään tavoin puututtu — eikä ollut myöskään tarkoitus puuttua — presidentin armahdusoikeuteen. MaksVapL säädettiin normaalia — eikä perustuslain — lainsäädäntöjärjestystä noudattaen, eikä lain perusteluissa viitata missään yhteydessä armahdussäännöstöön. Lain säätäminen maksuista ja korvauksista vapauttamiseksi oli välttämätöntä sen vuoksi, että hallitusmuodon kuudennen luvun mukaan valtiontalouden perusteet on lailla vahvistettava.² MaksVapL:lla ei pyritty muuhun kuin näiden perusteiden

⁵⁵ Ks. esim. Merikoski, Oikeussuojajärjestelmä II s. 256 ss.

¹ Merikoski, Erivapaus s. 60 ja Oikeussuojajärjestelmä II s. 270 s.

² Merikoski, Erivapaus s. 78 s.

osoittamiseen niitä tapauksia varten, jolloin on paikallaan myöntää huojuksia valtion saamisista. Ne maksut ja korvaukset, jotka eivät kuulu valtiontalouteen ja sen hoitoon, jäävät lain soveltamisalan ulkopuolelle.

Mainittakoon kuitenkin, että käytännössä on yritetty saada maksuhelpotus sakon suorittamisesta MaksVapL:n säännösten nojalla, tosin huonolla menestyksellä.³

Vaikka MaksVapL:n ja armahdussäännösten välinen raja on teoreettisesti katsoen verraten selvästi osoitettavissa, on käytännössä syntynyt tulkintavaikeuksia. Näin on käynyt ensi sijassa *arvokonfiskaation* kohdalla. Konfiskoidun taloudellisen hyödyn ja esineen arvon suoritusvelvollisuudesta on pyydetty vapautusta sekä armahdusteilse että MaksVapL:n säännösten nojalla. Kumman säännösten mukaan mahdollinen vapautus on ratkaistava?

Armahdussäännösten suhde konfiskaatioseuraamuksiin on ollut viime aikoihin asti epäselvä. *Honkasalo*,⁴ *Salmiala*⁵ ja *Reino Ellilä* ovat katsoleet, että HM 29 § 1 momentin armahdussäännöstä on tulkittava ahtaasti. Sen nojalla voitaisiin armahtaa vain rangaistuksesta. Ellilä on kuitenkin katsonut, ettei ole olemassa periaatteellista estettä säännöksen laajentavaan tulkintaan, mikäli se tapahtuu tuomitun eduksi.⁶ *Merikoski* selostaa kuitenkin jo vuonna 1936 ilmestyneessä erivapauden käsitettä koskevassa tutkimuksessaan armahduspäätöksen, jossa rauhoitusmääräysten vastaiseen metsänhakkuuseen syyllistyneen oikeudenomistajat armosta vapautettiin suorittamasta lainvastaisesti hakattujen puiden arvoa valtiolle.⁷ Ratkaisua tarkastellessaan *Merikoski* toteaa, »että vaikka omaisuuden menettämistä ei voitaisikaan pitää rangaistuksena sanan ahtaimmassa rikosoikeudellisessa merkityksessä, konfiskaatio joka tapauksessa on niin lähellä rangaistusta, että siitä, antamalla »rangaistus» sanalle hallitusmuodon 29 §:n 1 momentissa rikosoikeustieteen ahtaimpia rangaistusmääritelmiä hieman avarampi sisältö, voidaan myöntää armoa».⁸ Armahduskäytäntö oli kuitenkin

³ Ks. VvM p. 18.8.1948, 33/231 VMKD 1948 (*Liikemies G.F.V.*).

⁴ *Honkasalo* III s. 298 ss. — Ks. myös *Honkasalo* (Serlachius I) s. 226 alav. 1.

⁵ *Salmiala* (Serlachius I) s. 277 alav. 1.

⁶ *Ellilä, Reino*, s. 168.

⁷ KKO 1931 I 30. — Ks. myös *Merikoski*, *Erivapaus* s. 64 alav. 11.

⁸ *Merikoski*, *Erivapaus* s. 64 alav. 11.

aina 1950-luvun alkuun asti konfiskaatioihin nähden torjuva.⁹ Tällöin näyttää käytäntö kuitenkin omaksuneen laajentavan tulkinnan ja hyväksyneen konfiskaatioseuraamuksen armahduksen kohteeksi.¹⁰

Arvokonfiskaation suorittamisesta on pyritty vapautumaan myös MaksVapL:n säännösten nojalla. Useimmat tällaiset anomukset on kuitenkin hylätty. Valtaosa hylätyistä anomuksista on koskenut säännöstelymääräysten vastaisesti saatua hyötyä tai määräysten vastaisesti käsitellyn omaisuuden arvoa,¹¹ mutta joukossa on ollut myös mitä erilaisimpiin rikoksiin perustuvia konfiskaatioita.¹² Anomukset on hylätty, vaikka niiden perusteluiksi on esitetty hyvinkin vaikuttavia syitä.¹³

⁹ *Salervo* DL 1948 s. 172 ss. — Vrt. myös *Honkasalo* III s. 298.

¹⁰ *Ailio* s. 15 alav. 9 ja siinä mainittuja ratkaisuja. — Ks. myös *Ellilä, Tauno*, Suomen Poliisilehti 1961 s. 128.

¹¹ Ks. esim. *VvM* p. 18.2.1948, 16/3 VMAD 1948 (*Johtaja A.K.*) — Selostettu ed. s. 87, 1.11.1950, 194/39 VMAD 1950 (*Metsäteknikko K.A.*), 14.10.1953, 14/231 VMKD 1953 (*Tukkumyyjä K.Y.K.Ö.*), 22.12.1954, 1221/258 VMAD 1954 (*E.E.S.-A.*), 12.6.1957, 689/132 VMAD 1957 (*Levyseppä O.R.J.V.*), 14.5.1958, 651/124 VMAD 1957 (*Kirvesmiehen leski A.J.W.*), 10.10.1958, 873/180 VMAD 1958 (*Koneasentaja U.O.N.*), 24.7.1958, 688/138 VMAD 1958 (*Torikauppias T.P.*), 23.9.1959, 1184/231 VMAD 1959 (*Väpeli K.U.T.H.*).

¹² Ks. *VvM* p. 5.11.1952, 226/39 VMAD 1952 (*Merimies S.M.F.*); 25.5.1954, 482/112 VMAD 1954 (*Radiosähköttäjä L.B.V.K.*); 14.9.1955, 860/181 VMAD 1955 (*Kirvesmies H.K.*); 10.9.1958, 440/90 VMAD 1958 (*Asemamies S.K.*) — Ks. ratkaisusta myös jälj. s. 270 alav. 16; 10.10.1958, 528/104 VMAD 1958 (*Autonkuljettajan leski P.E.V.*) — Ks. ratkaisusta myös jälj. s. 269; 4.2.1959, 1091/234 VMAD 1958 (*Laihuri H.F.E.S., perämies J.V.E.S. ja koneenhoitaja K.R.S.*); 2.9.1959, 763/140 VMAD 1959 (*Varastonhoitaja R.P.*) — Kaikissa näissä ratkaisuissa oli kysymys salakuljetuksesta tai salakuljetettuun tavarahan ryhtymisestä.

VvM p. 19.1.1955, 1498/327 ja 1427/309 VMAD 1954 (*Talollisen tytär H.J.T.*) ja 10.10.1958, 636/127 VMAD 1958 (*Sahatyömies J.A.L.*) joissa oli kyse väkijoumien luvattomaan myyntiin perustuvista konfiskaatioseuraamuksista.

VvM p. 10.10.1958, 694/139 VMAD 1958 (*A.A.A.*) — Valuuttarikos.

VvM p. 25.5.1954, 295/66 VMAD 1954 (*Liikemies E.A.L.*) — Ammattimainen varastetun tavarahan kätkeminen.

VvM p. 6.4.1955, 329/65 VMAD 1955 (*Kapteeni M.K.S.*) — Jatketun tahallisen Suomen ulkomaisen turvallisuuden tähden salassa pidettävien tietojen hankkimisen ja ilmiantamisen tuottama taloudellinen hyöty.

VvM p. 18.3.1959, 18/3 VMAD 1959 (*A.M.O.*) — Luvattoman ammattimaisen alueliikenteen harjoittamisen tuottama taloudellinen hyöty.

VvM p. 4.2.1959, 29/5 VMAD 1959 (*Maanviljelijä V.H.*) — Lahjoman arvo.

¹³ *VvM* p. 17.2.1952, 1158/237 VMAD 1952 (*L.A.W.*) — H:gin RO tuomitsi 24.5.1952 L.A.W:n jatketusta tullikavalluksesta sakkoon ja velvoitti hänet kor-

Kaikissa edellä viitatuissa ratkaisuisa hylättiin konfiskoitua arvoa koskeneet vapauttamisanomukset. Päätöksissä hylkäys ilmaistiin yleensä sanoin »ei katsonut voivansa suostua» tai »ei katsonut olevan syytä suostua». Merkittävää käytetyissä sanonnoissa on se, ettei VvM jättänyt anomuksia tutkimatta tai varteenottamatta¹⁴ taikka muulla tavalla ilmaissut, ettei anomuksen ratkaiseminen kuulunut sen toimivaltaan. Tämä viittaa siihen, että VvM on pitänyt itseään toimivaltaisena ratkaisemaan anomukset. Tukea tälle käsitykselle on saata- vissa myös siitä, että VvM käyttää näitä samoja sanontoja päätöksissään myös silloin, kun se on hylännyt ministeriön toimivaltaan ilman epäilyksiä kuuluneita anomuksia.¹⁵ Tässä yhteydessä voidaan vielä viitata niihin ratkaisuihin, joista tavalla tai toisella ilmenee konfis- kaatiosta vapauttamista koskeneen anomuksen hylkäämisen syy.

VvM p. 28.3.1956, 576/92 VMAD 1956 (*Perämies H.S.*) — Vaasan RO oli 6.10.1954 tuominnut H.S:n jatketusta salakuljetuksesta sakkorangaistukseen ja velvoittanut hänet yhteisvastuullisesti H.J. nimisen henkilön kanssa suorittamaan valtiolle omaisuuden arvona 9.860 mk:aa sekä hänet yksin rikoksen tuottamana hyötynä 1.580 mk:aa.

H.S. anoi vastuunsa rajoittamista siten, että hän olisi suoritettuaan korvauk- sista 6.510 mk:aa ($= 1/2 \times 9.860 + 1.580$) vastuusta vapaa.

VvM:n perimistoimisto puolsi anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska korvaukset perustuivat tahal- liseen rikokseen.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

VvM p. 10.10.1958, 528/104 VMAD 1958 (*Autonkuljettajan leski P.E.V.*) — Vaasan HO oli 13.1.1956 tuominnut autonkuljettaja G.V:n menettämään yhteis-

vaamaan valtiolle takavarikoimatta jääneen omaisuuden arvona 996 mk:aa ja rikok- sen kautta saatuna taloudellisena hyötynä 1.080 mk:aa.

L.W. anoi helpotusta tai vapautusta korvausten maksamisesta ja perusteli pyyntöään sillä, että hän oli käyttänyt rikoksella saamansa varat perheensä elat- tukseen.

Uudenmaan LH puolsi helpotuksen myöntämistä.

TulliH esitti anomuksen hylättäväksi.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.

¹⁴ Ks. *Salervo* DL 1948 s. 166 alav. 29 »Anomuksen» varteenottamatta jättä- misellä» on armahdusasioissa annetuissa päätöksissä vakiintuneen käytännön mukaan tarkoitettu sitä, että anottu etu ei ole ollut armahdusteitse myönnettä- vissä.» Kursiivi *Salervon*.

¹⁵ Ks. esim. ed. s. 113—115 selostettuja ratkaisuja.

vastuullisesti eräiden toisten henkilöiden kanssa valtiolle kuljettamiensa väkijuumien arvon 1.300 mk:aa ja väkijuumien kuljetukseen käytetyn auton arvon 3.500 mk:aa. G. V. kuoli 20. 3. 1958.

G. V:n leski P. E. V. anoi helpotusta tai vapautusta korvausten maksamisesta. *Oulun LH* puolsi anomusta.

Esittelijä ehdotti anomuksen hylättäväksi, koska korvaukset perustuivat tahalliseen rikokseen.

VvM ei katsonut voivansa suostua anomukseen.¹⁶

Ratkaisuissa esittelijä perusteli hylkääviä lausuntojaan sillä, että konfiskointi perustui tahalliseen rikokseen. Oikeusjärjestyksemme mukaan konfiskaatio saattaa kuitenkin seurata myös tuottamuksellisena rangaistavaksi määrätystä rikoksesta.¹⁷ Tätä taustaa vasten tarkasteltuna viittaavat ratkaisujen perustelut siihen, että *VvM* on pitänyt helpotuksen tai vapautuksen myöntämistä arvokonfiskaatiosta toimivaltaansa kuuluvana. Kun anomukset hylättiin siksi, että konfiskaatio on perustunut tahalliseen rikokseen — eikä sillä perusteella, että *VvM* olisi katsonut tällaisen asian jäävän toimivaltansa tai *MaksVapL:n* soveltamisalan ulkopuolelle — voitaisiin siis tuottamukselliseen rikokseen perustuvasta konfiskaatiosta myöntää *MaksVapL:n* nojalla huojennuksia. Konfiskaatiosta vapauttamisessa sovellettaisiin siis samaa periaatetta kuin valtiolle tulevasta vahingonkorvauksesta vapauttamisessa.¹⁸

MaksVapL:n käytännössä ei ole johdonmukaisesti sovellettu periaatetta, jonka mukaan tahalliseen rikokseen perustuvasta konfiskaatiosta ei myönnetä huojennuksia.

VvM p. 29. 9. 1948, 37/232 *VMKD* 1948 (*Pientilallinen T. V. M.*) — T. V. M. oli syyskuussa 1945 syylistynyt tahalliseen säännöstelymääräysten rikkomiseen, josta hänet oli tuomittu sakkoon ja velvoitettu suorittamaan valtiolle määrätysten vastaisesti myydyistä elintarvikkeista saamansa hinta 55 mk:aa sekä omaisuuden kuljettamiseen käytetyn hevosen ja rattaiden arvo 400 mk:aa eli yhteensä 455 mk:aa. Tästä määrästä oli T. V. M:ltä peritty 130 mk:aa.

¹⁶ Samalla perusteella on myös hylätty konfiskaatiosta vapauttamista koskeva anomus, jossa konfiskointi perustui jatkettuun ryhtymiseen salakuljetettuun tavaaraan. *VvM* p. 10. 9. 1958, 440/90 *VMAD* 1958 (*Asemamies S. K.*) — Ks. myös *VvM* p. 3. 11. 1954, 1139/239 *VMAD* 1954 (*Maanviljelijä V. K.*) — Ratkaisu selostettu ed. 258 alav. 36.

¹⁷ *Ailio* s. 63 s.

¹⁸ Ks. ed. s. 112 ss.

T. V. M. anoi vapautusta korvausten enemmästä suorittamisesta raskaan huoltovollisuutensa perusteella ja huomautti, että hänen tilansa myynti pakko-huutokaupalla johtaisi hänet taloudelliseen perikatoon.

Asiakirjamerkintöjen mukaan T. V. M:llä oli elätettävänään vaimo, alaikäinen lapsi ja mielisairas äiti. Hän omisti pientilan, josta oli velkaa 1.050 mk:aa.

Vaasan LH esitti T. V. M:lle myönnettäväksi 12 kuukauden maksuajan ehdolla, että hän antaa LH:n hyväksymän takauksen määrän maksamisesta.

VvM vapautti T. V. M:n ko. 325 mk:n korvauksen enemmästä suorittamisesta sen jälkeen, kun hän oli maksanut siitä 100 mk:aa. Lisäksi T. V. M:lle myönnettiin tämän summan suorittamiseksi maksuaikaa vuoden 1949 loppuun ehdolla, että hän antaa LH:n hyväksymän takauksen määrän maksamisesta.

VvM p. 25. 4. 1951, 56/12 VMAD (Konttoriapulainen E. L.) — Vaasan HO oli 4. 8. 1944 tuominnut E. L:n jatketusta tavaroiden luovuttamisesta ulkomaiselle sotaväelle 4 kuukaudeksi vankeuteen ja velvoittanut hänet maksamaan valtiolle rikoksen tekemiseen käytettyjen esineiden arvona 2.772 mk:aa. Korvauksesta oli E. L:ltä peritty 600 mk:aa.

E. L. anoi vapautusta korvauksen enemmästä suorittamisesta, koska se oli hänelle pienipalkkaisena (= 160 mk/kk) mahdotonta. Lisäksi hän elätti sairasta äitiään.

Oulun LH ja maistraatti esittivät, että anomus hylättäisiin, koska E. L:n äidin elatus ei ollut hänestä riippuvainen.

VvM vapautti E. L:n hänen vaikean taloudellisen asemansa vuoksi korvausvelvollisuudesta sen jälkeen, kun hän oli suorittanut korvauksesta puolet.

Selostetut kaksi ratkaisua ovat merkitykseltään 'toisarvoisia' siinä suhteessa, että kummassakin oli kysymys poikkeuksellisissa olosuhteissa tapahtuneesta säännöstelymääräysten rikkomisesta. MaksVapL:n nojalla on kuitenkin myönnetty osittainen vapautus muunlaiseenkin rikokseen perustuvasta konfiskaatiosta.

VvM p. 4. 3. 1953, 1464/307 VMKD 1953 (Sekatyömiehen leski A. V.) — Rovaniemen KO oli 25. 9. 1951 tuominnut A. V:n miehen, sekatyömies M. V:n luvattomasta väkijuomien myynnistä sakkorangaistukseen ja velvoittanut hänet korvaamaan valtiolle väkijuomien arvon 625 mk:lla ja myynnistä saadun laittoman hyödyn 750 mk:lla. Korvauksen suorittamiseksi oli A. V:n ja M. V:n yhteinen omaisuus ulosmitattu.

M. V:n kuoltua 7. 10. 1952 A. V. anoi kuolinpesän vapauttamista korvausvelvollisuudesta, koska sen omistama tontti ja pieni kaksihuoneinen asuinrakennus olivat niin vähäarvoisia, ettei niitä ollut edes verotuksessa otettu huomioon. Muuten pesä oli varaton.

Lapin LH puolsi anomusta.

Esittelijä ehdotti, että anomus korvauksesta vapauttamisesta hylättäisiin, mutta koska hakija oli varaton eikä hän itse ollut tehnyt korvauksen perusteena ollutta rikosta, hänelle myönnettäisiin maksuaikaa korvauksen suorittamiseksi.

VvM vapautti A.V:n korvauksen puolen määrän suorittamisesta ja myönsi toisen puolen suorittamiseksi maksuaikaa siten, että A.V. lyhentää korvausta vuosittain vähintään 200 mk:aa.

Ratkaisut osoittavat, että VvM on MaksVapL:n nojalla myöntänyt vapautuksia arvokonfiskaation suorittamisesta. Edellä totesimme kuitenkin, että 1950-luvulla on näistä seuraamuksista myös armahdettu. Kun edellä kosketelluista ratkaisuista kaksi viimeksi selostettua ovat myös 1950-luvulta, ollaan nurinkurisessa tilanteessa. Konfiskaatioseuraamuksesta voi toisaalta saada vapautuksen tasavallan presidentin armahduksella ja toisaalta taas VvM:n MaksVapL:n nojalla tekemällä maksuvapautuspäätöksellä. Tilanteen ristiriitaisuuden osoittamiseksi on paikallaan selostaa viimeksi tarkastellun sekatyömiehen lesken A.V:n tapauksen rinnalla eräs arvokonfiskaatiota koskeva armahduspäätös.

KKO 1958 II 30 — Itä-Suomen HO oli 13.12.1957 tuominnut maanviljelijä T.N:n metsänrauhoitussopimuksen rikomisesta sakkorangaistukseen ja menettämään valtiolle määräystenvastaisesti hakattujen puiden arvon 1.406 mk:aa. T.N:n kuoltua 15.1.1958 pyysivät hänen jakamattoman kuolinpesän osakkaat, että kuolinpesä armosta vapautettaisiin menettämästä edellä mainittua puiden arvoa.

KKO esitti suostuttavaksi anomukseen.

Tasavallan Presidentti p. 21.5.1958 suostui anomukseen.

Kahdessa viimeksi selostetussa ratkaisussa myönnettiin kummassakin kuolinpesälle — toisessa osittain ja toisessa kokonaan — vapautus arvokonfiskaation suorittamisesta, mutta eri viranomaisten toimesta. Tosin konfiskaation perustana oli eri tapauksissa eri rikos, mutta muuten olosuhteet olivat verraten samankaltaiset.¹⁹

Syntyneen ristiriitaisen tilanteen syy on ilmeisesti siinä, että konfiskaatioseuraamuksen suhde armahdukseen on ollut aivan viime vuosiin asti epäselvä.²⁰ Kun käytännössä on kuitenkin syntynyt kesämättömiä tilanteita, on niistä pyritty selviämään kaikkia erilaisia ajateltavissa olevia teitä hyväksikäyttäen. Kun käytäntö on ollut epäselvä, on päässyt syntymään tilanne, jossa eri viranomaiset ovat pitäneet itseään toimivaltaisena vapauttamisasiassa. Tilannetta ei voida kuitenkaan pitää hyväksyttävänä. Toisaalta armahdusmenettely ja toisaalta taas MaksVapL:n mukainen hallintomenettely poikkeavat siinä määrin toisistaan, että konfiskaatiosta vapauttamista ei voida saman-

¹⁹ Vapautusta anoneiden varallisuusasemassa ei myöskään asiakirjamerkintöjen mukaan ole sanottavaa eroavuutta.

²⁰ *Salervo* DL 1948 s. 172 ss.

aikaisesti uskoa kummankin säännösten mukaan ratkaistavaksi. Kysymys on vain siitä, kumpaa — armahdusta vai MaksVapL:a — on pidettävä tässä tapauksessa 'oikeana' vapauttamissäännöstonä.

Ongelmaa ratkaistaessa on jälleen lähdettävä siitä edellä jo mainitusta²¹ näkökohdasta, että valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista vapauttamisen edellytykset oli määrättävä lailla, koska hallitusmuodon kuudennen luvun mukaan valtiontalouden perusteet on lailla vahvistettava. MaksVapL:ssa selvitetään siis kysymys, millä edellytyksillä näistä valtiontalouteen kuuluvista maksuista ja korvauksista voidaan myöntää huojenus. Laki on tämän vuoksi rajoitettava koskemaan vain saatavia, jotka kuuluvat elimellisenä osana valtion taloudenhoitoon ja joilla valtiokoneistoa rahoitetaan.²² Konfiskaatio ei ole tällainen valtion saatava. Konfiskaatio on — *Ailion* sanoja käyttäksämme — »keino taistelussa rikosta vastaan. Sen tehtävä on tehostaa kielto- ja käskynormien noudattamista».²³ Se ei ole mikään valtiolle sen toiminnan rahoittamiseksi tuleva suoritus. Se ei ole myöskään valtion taloudenhoidon yhteydessä tehtäviin toimiin tai sopimuksiin perustuva tai liittyvä maksu. *Tämän vuoksi se jää MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle.*

Esitettyä mielipidettä voidaan perustella vielä muillakin näkökohdilla. Puuttumatta sen enempää kysymykseen, onko konfiskaatiota pidettävä turvaamistoimenpiteenä vai mahdollisesti rangaistuksena,²⁴ voidaan todeta, että sekä konfiskaatiolla että rangaistuksella on monessa suhteessa sama päämäärä. Kummankin tarkoituksena on turvata oikeusjärjestyksen asettamien kieltojen ja käskyjen noudattaminen. Kun näistä toisen — rangaistusseuraamuksen — kohdalla säädettyssä vapauttamismenettelyssä eli armahduksessa, on asiasta saatava korkeimman oikeuden lausunto, on perusteltua, että myös toisen seuraamuksen — konfiskaation — osalta noudatettavassa vapauttamismenettelyssä olisi hankittava samanlainen lausunto. Näin ei kuitenkaan tapahdu, jos arvokonfiskaatiosta vapauttaminen tapahtuu MaksVapL:n nojalla. MaksVapL:n mukaisissa asioissahan on hankittava lausunto

²¹ Ks. ed. s. 7 ja 28.

²² Mikäli jostain tällaisesta tuloryhmästä on olemassa erityissäännökset — niin kuin verojen osalta — jäävät ne tämän nojalla MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle.

²³ *Ailio* s. 13.

²⁴ Ks. kysymyksestä *Ailio* s. 13 ss.

vain perimistoimista huolehtivalta hallintoviranomaiselta.²⁵ Näin ollen on tältäkin pohjalta asiaa tarkasteltaessa päädyttävä siihen, että arvokonfiskaatiosta vapauttaminen on tapahduttava — vaihtoehtojen ollessa joko armahdus tai MaksVapL — armahtamalla.

Vaikka konfiskaation on edellä katsottu jäävän MaksVapL:n soveltamisalan ulkopuolelle, ei sillä ole tarkoitettu sanoa, että VvM:n toimesta edellä selostetuissa tapauksissa myönnetty vapautukset eivät olisi olleet kohtuusnäkökohtien nojalla paikallaan. Olosuhteet olivat näissä tapauksissa sellaiset, että suorituksesta vapauttamista oli pidettävä aiheellisenä. Kirjoittajan käsityksen mukaan vapauttaminen olisi kohtuusnäkökohtien perusteella ollut paikallaan eräissä muissakin VvM:n hylkäämissä tapauksissa.²⁶ Kysymys on vain siitä, kenen toimesta ja mitä menettelyä noudattaen vapautus olisi ollut myönnettävä.²⁷

²⁵ MaksVapA 3 §.

²⁶ Näin esim. VvM p. 16.6.1948, 41/246 VMKD 1948 (K:n Osuusliike) — K:n Osuusliikkeen ravintolassa oli 1.1.1946—29.4.1947 välisenä aikana myydyistä tarvikkeista otettu ravitsemusliikkeiden kolmannen hinnoitteluryhmän hintoja, vaikka ravintolassa olisi pitänyt periä viidennen hinnoitteluryhmän hinnat. Tämän vuoksi oli KKO 2.3.1948 tuominnut osuusliikkeen menettämään valtiolle säännöstelymääräysten rikkomisen tuottamana taloudellisena hyötynä 5.000 mk:aa ja sen omaisuuden arvona, joiden osalta säännöstelymääräyksiä oli rikottu 450 mk:aa eli menettämään valtiolle yhteensä 5.450 mk:aa.

Osuusliike esitti VN:lle osoitetussa anomuksessaan, että sen omistama ravintola oli syksyllä 1945 uusittu ja oli Oulun LH:n päätöksellä 20.12.1945 hyväksytty I luokkaan luettavaksi ravitsemusliikkeeksi. Osuusliike huomautti myös, että sen puolesta oli aikanaan tehty kansanhuoltoministeriölle anomus ravintolan korottamisesta kolmanteen hintaryhmään, mikä oli alin ryhmä, mihin I luokan ravintolat voivat kuulua. Anomus oli kuitenkin jäänyt johonkin virastoon ja ravintolalle oli myönnetty kolmannen hintaryhmän oikeus vasta uuden anomuksen nojalla 29.4.1947. Liike katsoi, että sillä oli ollut luonnollinen, vaikkakaan ei muodollinen oikeus jo vuoden 1946 alusta käyttää kolmannen hintaryhmän hintoja ja että hintaryhmän välinen ero ei ole hyödyn määrä, vaan virallisesti sallittu korvaus korkeimman ravitsemusliikeluokan korkeammista kuluista. Tämän vuoksi liike pyysi, että korvaukset jätettäisiin perimättä tai että niistä ainakin myönnettäisiin mahdollisimman suuria helpotuksia.

Oulun LH katsoi, ettei osuusliike ollut joutunut sellaiseen taloudelliseen asemaan, ettei se pystyisi korvausta suorittamaan, joten valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia 21.12.1929 annettua lakia ei voida tässä tapauksessa soveltaa.

VvM hylkäsi anomuksen, koska vapauttamista ei voida perustaa siihen, että osuusliike olisi kykenemätön maksamaan korvauksen.

²⁷ Ks. myös Strömberg, Förvaltningsrätt s. 196.

D. MaksVapL:n suhde SakkoTpL:iin

a. Yleistä

20.6.1963 sakkorangaistuksen sekä eräiden muiden rikosoikeudellisten seuraamusten ja valtiolle maksettavaksi tuomittujen korvausten täytäntöönpanosta ulosottotoimin annetun lain (318/63) mukaan voidaan mm. sakkojen, menetetyksi tuomitun rahamäärän ja valtiolle tuomitun korvauksen perinnässä myöntää maksuvelvolliselle maksuaikaa, mikäli suoritusta ei voida ilman kohtuutonta haittaa heti maksaa (SakkoTpL 10 § 1 mom). Maksuaikaa voidaan pääsääntöisesti myöntää enintään vuosi (SakkoTpL 13 § 1 mom). Vain erittäin painavien syiden nojalla voidaan maksuaikaa myöntää tätä pitemmäksi ajaksi (SakkoTpL 14 §).

SakkoTpL:n ja MaksVapL:n säännökset sivuavat toisiaan lähinnä kahdella tavalla. Ensinnäkin MaksVapL 2 §:n osalta siinä, että myös tämän lainkohdan nojalla voidaan myöntää — ja on myös myönnetty¹ — viran ja toimen haltijalle maksuaikaa virassa tai toimessa valtiolle aiheutetun vahingonkorvauksen suorittamisessa. Kun myös SakkoTpL:n mukaan voidaan — niin kuin edellä juuri mainittiin — myöntää maksuaikaa valtiolle tuomitun vahingonkorvauksen suorittamisessa, on olemassa kaksi eri säännöstöä, joiden nojalla korvausvelvollinen voi saada maksuaikaa.²

Samantapainen ongelma esiintyy myös MaksVapL 1 §:n kohdalla. VvM on nimittäin myöntänyt tämän lainkohdan nojalla usean kerran maksuaikaa arvokonfiskaation suorittamisessa.³ Kun siitäkin voidaan

Ei ole kuitenkaan mitenkään varmaa, että korvausvelvollisille olisi edellä selostetuissa konfiskaatiotapauksissa myönnetty armahdustitse vapautus. Ks. esim. säännöstelyrikosten osalta *Salervo* DL 1948 s. 172 s.

¹ Ks. esim. ed. s. 194 ja 202 selostettuja ratkaisuja.

² SakkoTpL 3 § 2 mom. — Ks. myös HEs 15/1963 SakkoTpL:ksi s. 8 s. (Valtiopäivät 1963, Asiakirjat I).

³ VvM p. 11.2.1948, 4/228 VMAD 1948 (J.H.) — Säännöstelyrikos. Maksuaikaa siten, että oikeutettiin maksamaan vähittäin vuoden 1948 aikana.

VvM p. 11.2.1948, 99/240 VMAD 1947 (P.E.C. ja E.E.N.) — Säännöstelyrikos. Maksuaikaa 2 vuotta.

VvM p. 26.10.1949, 1/228 VMKD 1949 (Toiminimi J:s Nya Vedsäg). — Säännöstelyrikos. Maksuaikaa 3 kuukautta.

myöntää maksuaikaa SakkoTpL:n nojalla, on siis tässäkin olemassa eräänlainen kollisiotilanne säännösten kesken. Seuraavassa tarkastellaan ensin MaksVapL 2 §:n ja SakkoTpL:n välistä yhteensattumaa, koska se on käytännössä tärkeämpi kuin MaksVapL 1 §:n kohdalla syntyvä kollisiotilanne ja valaisee osaltaan viimeksi mainitun säännöksen kohdalla syntyvää ongelmaa.

b. MaksVapL 2 §:n suhde SakkoTpL:iin

MaksVapL 2 §:n ja SakkoTpL:n säännökset maksunlykkäyksestä eivät ole samansisältöiset. MaksVapL 2 §:ä koskee — niin kuin edellä on selostettu⁴ — vain viran tai toimen haltijan virassaan tai toimessaan valtiolle aiheuttamaa vahinkoa. SakkoTpL:ssa ei sitä vastoin ole tällaista rajoitusta. Sen nojalla voidaan myöntää maksuaikaa kenelle tahansa valtiolle korvausta maksamaan joutuvalle henkilölle.

MaksVapL 2 § on toisessakin suhteessa soveltamisalaltaan suppeampi kuin SakkoTpL:n säännökset. MaksVapL 2 § 2 mom:n mukaan ei nimittäin helpotusta tai vapautusta — eikä näin ollen myöskään maksuaikaa⁵ — voida myöntää, jos vahinko on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi tuottaen. SakkoTpL:n säännöksissä ei sitä vastoin korvausvelvollisuuden perusteeseen ole kiinnitetty huomiota. Valtiolle tahallisuudesta aiheutetun vahingon korvaamisessa voidaan myöntää SakkoTpL:n nojalla maksuaikaa.

Edellä esitetty osoittaa, että MaksVapL 2 § on SakkoTpL:iin verrattuna *lex specialis* ts. erityissäännös helpotusten — maksuaika niihin mukaanluettuna — myöntämiseksi tietyille henkilöille määrätyissä olosuhteissa syntyneestä korvausvelvollisuudesta. Tähän erityissäännökseen ei SakkoTpL:lla ole puututtu. Epäselvyyksien välttämiseksi on tästä otettu nimenomainen maininta SakkoTpL 15 § 2 momenttiin,

VvM p. 18.10.1950, MO 797/149 VMAD 1950 (Maanviljelijä J.M.) — Säännöstelyrikos. Maksuaikaa 1 vuosi 2 kuukautta.

VvM p. 5.11.1952, 671/138 VMAD 1952 (I.T.V.) — Säännöstelyrikos. Myönnettiin oikeus maksaa korvaus vähittäin. Samoin VvM p. 26.3.1953, 1075/225 VMAD 1952 (Majuri evp. B.S.H.) ja 16.3.1955, 278/52 VMAD 1955 (Viilaa ja N.T.P.)

⁴ Ks. ed. s. 162 s. ja 179 ss.

⁵ Ks. myös ed. s. 41 ss.

jossa säädetään, että »valtioneuvoston oikeudesta myöntää korvausvelvolliselle helpotuksia ja vapautuksia suoritusvelvollisuudesta on erikseen säädetty».⁶ Tämä on myös johdonmukainen menettely. MaksVapL 2 §:ää ei ole säädetty yksinomaan maksuajan myöntämistä varten. Maksuaika on vain eräs sen nojalla myönnettävistä helpotuksista. Säännös on otettu oikeusjärjestykseen sen vuoksi, että viran tai toimen haltijan viran tai toimen hoidosta aiheutuvia kohtuuttomia seuraus-
rauksia voitaisiin lieventää.⁷ Tarkoituksena on siis ollut viran tai toimen haltijoiden saattaminen tasavertaisiksi muihin yhteiskuntaryhmiin nähden tekemällä mahdolliseksi huojennusten saanti viran hoitoon liittyvästä suuresta vahingonvaarasta. SakkoTpL:n maksuaikaa koskevilla säännöksillä ei ole tällaista tarkoitusta. Lain säännöksillä on pyritty vain yleisesti — asettamatta mitään kansalaisryhmää erityisasemaan — lieventämään niitä haittoja, joita korvausten ulosottotoimin tapahtuva periminen saattaa aiheuttaa.⁸ Kun eri säännöstoilla on näin ratkaistu aivan erilaiset ongelmat, on ymmärrettävää, ettei SakkoTpL:lla ole voitu puuttua MaksVapL 2 §:ään.

Maksuajan myöntäminen saattaa näin ollen edelleenkin tulla kysymykseen molempien säännöstöjen nojalla. Kumman säännöston nojalla maksuaikaa on yksittäistapauksessa myönnettävä riippuu näin ollen siitä, onko tarkoitus myöntää viran tai toimen haltijalle virassaan tai toimessaan aiheutetun vahingon korvausvelvollisuudesta helpotus hänen saattamiseksi »tasavertaiseksi» muiden kansalaisryhmien kanssa vai onko tarkoituksena vain poistaa joutuisasta täytäntöönpanosta koituvat haitat. Edellisessä tapauksessa on kysymys MaksVapL 2 §:n jälkimmäisessä SakkoTpL:n nojalla ratkaistavasta tapauksesta.

Korostettakoon lopuksi, että valtiolle tuomittu korvaus peritään SakkoTpL:n säännösten mukaan vain, jos »korvaus on tuomittu valtiolle rikosasiassa tai muussa asiassa, jossa virallinen syyttäjä on virkansa puolesta esiintynyt».⁹ Maksuaikaa ei myöskään voida SakkoTpL:n nojalla yleensä myöntää kuin vuodeksi, elleivät erittäin painavat syyt vaadi tätä pitempää maksuaikaa.¹⁰ Vastaavia rajoituksia ei ole MaksVapL 2 §:ssä.

⁶ Ks. myös HEs SakkoTpL:ksi s. 11.

⁷ Ks. ed. s. 73 s.

⁸ HEs SakkoTpL:ksi s. 2 ja 10.

⁹ SakkoTpL 3 § 2 mom.

¹⁰ SakkoTpL 13 ja 14 §:t. — Ks. myös HEs SakkoTpL:ksi s. 10.

c. MaksVapL 1 §:n suhde SakkoTpL:iin

MaksVapL 1 §:n osalta on tilanne hieman toisenlainen. Tätä säännöstä ei ole säädetty minkään tietyn kansalaisryhmän eduksi, vaan sen nojalla voidaan myöntää huojennus kenelle valtion velallisista tahansa. Säännös on näin ollen yleissäännös samalla tavalla kuin SakkoTpL:n säännökset. Eroavuutena näiden säännösten välillä voidaan kuitenkin mainita edellä jo viitattu seikka, että SakkoTpL:a on sovellettava vain sellaiseen rikos- tai muussa asiassa valtiolle tuomittuun korvaukseen, jossa virallinen syyttäjä on virkansa puolesta esiintynyt,¹¹ taikka todistajan tai asiantuntijan kuulemista, maksutonta oikeudenkäyntiä tai henkilön oikeuteen tuomista koskeviin taikka vastaaviin, valtion varoista suoritettuihin kustannuksiin. MaksVapL 1 §:n ja SakkoTpL:n välinen kollisio voi näin ollen syntyä vain näiden valtiolle tulevien maksujen ja korvausten kohdalla.

Teoreettisesti katsoen voidaan MaksVapL 1 § ja SakkoTpL:n välillä osoittaa eroavuus. MaksVapL 1 §:n nojalla voidaan velalliselle myöntää maksuaikaa tai jopa vapauttaa hänet velkavastuusta, mikäli perimistoimet olisivat valtion kannalta hyödyttömiä. Maksuhuojennuksen myöntämisestä on siis arvosteltava lähinnä *valtion edun kannalta*.¹² Toisin on asia SakkoTpL:n kohdalla. Sen nojalla maksuaikaa myönnettäessä on taas kiinnitettävä huomio lähinnä *maksuvelvollisen olosuhteisiin*. Maksuaikaa on nimittäin SakkoTpL:n nojalla myönnettävä »milloin tuomittu ei ilman kohtuutonta haittaa kykene heti suorittamaan sakkoa tai saamista».¹³

Vaikka MaksVapL 1 §:n ja SakkoTpL:n välillä on teoreettisesti katsoen eroavuus, ei tällä eroavuudella ole käytännössä suurta merkitystä. Monissa maksuaikaa vaativissa tapauksissa on nimittäin vaikea erottaa eri intressisubjektien etuja toisistaan. Myöntämällä maksuvaikeuksissa olevalle korvausvelvolliselle maksuaikaa tehdään hänelle mahdolliseksi korvauksen suorittaminen vähittäin ilman ulosottotoimenpiteitä¹⁴ ja tällä tavoin voidaan jopa välttää korvausvelvollisen joutuminen yhteiskunnan huollettavaksi. Nämä edut koituvat kuitenkin myös valtion eduksi. Ulosottotoimenpiteiden välttäminen helpottaa peri-

¹¹ SakkoTpL 3 § 2 mom.

¹² Ks. yksityiskohtaisesti ed. s. 87 ss.

¹³ Kursiivi lisätty.

¹⁴ Vrt. myös HEs SakkoTpL:ksi s. 3.

misestä huolehtivien viranomaisten toimintaa ja yhteiskunnan huollon välttäminen säästää valtion kustannuksia tällä alalla. Nämä seikat ovat juuri niitä, joihin on mm. kiinnitettävä huomiota myönnettäessä huomjennuksia MaksVapL 1 §:n nojalla.¹⁵ Näin korvausvelvollisen ja valtion edut kytkeytyvät usein niin kiinteästi toisiinsa, ettei MaksVapL 1 §:n ja SakkoTpL:n välillä olevaa teoreettista eroa voida käytännössä osoittaa.

Esitetystä ilmenee, että maksuajan myöntäminen voi tietyin edellytyksin tulla kysymykseen sekä MaksVapL 1 §:n että SakkoTpL:n nojalla. Tätä on pidettävä epäkohtana, koska maksuajan myöntäminen tapahtuu eri säännösten kohdalla eri viranomaisten toimesta.¹⁶ Kun SakkoTpL 15 § 2 mom:ssa kuitenkin nimenomaan säädetään, ettei lailla ole puututtu MaksVapL:n säännöksiin, olisi siis tätä 'kaksijakoista' käytäntöä edelleenkin sovellettava. Tilanne on kuitenkin SakkoTpL:n säätämällä muuttunut aikaisempaan verrattuna. Ennen lain säätämistä oli kohtuuttomuksiin johtavissa tapauksissa pyrittävä löytämään keino kestävämmien tilanteiden ratkaisemiseksi. Erään tällaisen 'takaortin' tarjosi MaksVapL 1 §. SakkoTpL:n säätämisen jälkeen ei tällaista tarvetta enää ole. Tämän vuoksi on maksuajan myöntäminen tapahduttava SakkoTpL:n soveltamisalaan kuuluvien maksujen ja korvausten osalta tämän lain nojalla. Erityisesti on näin meneteltävä konfiskaatioseuraamusten osalta. Ne on — niin kuin edellä on todettu¹⁷ — rinnastettavissa päämääriensä puolesta rangaistuksiin. Tämän vuoksi on maksuajan myöntämisen osalta perusteltua soveltaa konfiskaatioseuraamuksiin samoja säännöksiä kuin sakkoon.

On myös syytä todeta, ettei MaksVapL 1 §:ää ole säädetty maksuajan myöntämiseksi korvausvelvolliselle. Sen tarkoitus on antaa VN:lle¹⁸ oikeus järjestää valtion saatava — jos sen oikeudellisin toimin tapahtuva periminen osoittautuisi hyödyttömäksi — korvausvelvollisen kanssa tehtävällä sopimuksella valtion edun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.¹⁹ Tämä oikeus sisältää mm. vallan jopa luopua osaksi

¹⁵ Vrt. esim. ed. s. 115 selostettua F.O.K:n tapausta.

¹⁶ SakkoTpL:n nojalla myöntää maksuaikaa ajan pituudesta riippuen ulosottomies tai LH (SakkoTpL 13 ja 14 §:t), kun taas MaksVapL 1 §:n mukaiset asiat käsittelee VvM. (Ks. ed. s. 249 s.)

¹⁷ Ks. ed. s. 273.

¹⁸ Ks. kuitenkin ed. s. 249.

¹⁹ Ks. ed. s. 101 ss.

tai kokonaan valtion saatavasta. Juuri tässä muodossa on oikeutta käytännössä käytetty. Maksuajan myöntäminen on ollut säännöksen osalta toisarvoisessa asemassa. Kun SakkoTpL:n säätämisellä on annettu tiettyjen korvausten osalta erityissäännökset maksuajan myöntämiseksi, on perusteltua ratkaista tämä kysymys sanottujen korvausten osalta juuri näiden säännösten mukaan.

SakkoTpL ja MaksVapL 1 § eivät ole kuitenkaan toisiaan poissulkevia säännöstöjä. Jos sellaisista valtiolle tulevista maksuista ja korvauksista, joista sisältyy erityissäännökset SakkoTpL:iin, on tarvis myöntää maksuaikaa laajemmalti kuin tämän lain säännökset edellyttävät, saattaa tällaisen maksuajan myöntäminen tulla kysymykseen MaksVapL 1 §:n nojalla.

E. DE LEGE FERENDA

a. Yleistä

Verrattaessa MaksVapL:n säätämisen jälkeen syntyntä vapautuskäytäntöä sitä edeltäneeseen 1920-luvun vastaavaan käytäntöön havaitaan selvä eroavuus. Vapautusanomusten lukumäärä on lain säätämisen jälkeen huomattavasti lisääntynyt. Anomuksia on myös tehty mitä erilaisimmista maksuista ja korvauksista. Vapautustilanteet osoittavat lisäksi, että monessa tapauksessa helpotuksen tai vapautuksen myöntäminen on ollut perusteltua. MaksVapL:n säätäminen vuonna 1929 oli näin ollen tarpeen vaatima toimenpide.

MaksVapL on ollut voimassa lähes 40 vuotta. Tänä aikana on yhteiskunnassamme ja oikeusjärjestyksessämme tapahtunut valtava kehitys. Valtio on esimerkiksi tänä ajanjaksona ottanut huolehtiakseen mitä moninaisimmista taloudellisista ja sosiaalisista tehtävistä. Niin ikään vahinkotilanteet ja valtion palveluksessa olevan henkilökunnan rakenne ovat tänä ajanjaksona suuresti muuttuneet. Esimerkiksi mootoriajoneuvoliikenteen aiheuttamat vahingot olivat lakia valmisteltaessa miltei tuntemattomia. Tämän vuoksi voidaan perustellusti kysyä, täyttääkö MaksVapL vielä tänään sen tehtävän, jota varten se alkuaan säädettiin.

Jos esitettyyn kysymykseen on vastattava MaksVapL:a kokonaisuutena tarkastellen, on vastaus epäilemättä myönteinen. Tarkasteltu mak-

suvapautuskäytäntö osoittaa lain tarpeelliseksi. Siinä osoitettuja vapauttamisperiaatteita voidaan myös kokonaisuutena katsoen pitää hyväksyttävänä. Sitä vastoin voidaan tiettyjen säännöksissä mainittujen yksityiskohtien ja eräiden laissa asetettujen edellytysten 'ajanmukaisuus' asettaa kysymyksen alaiseksi.

b. Maksuhuojennusten yhteiset edellytykset

Eri maksuhuojennustapausten yhteisiksi edellytyksiksi todettiin edellä¹ toisaalta, että kysymyksessä täytyi olla *valtion saatava* ja toisaalta, että huojennus saattoi tulla kysymykseen vain tulevasta maksusta tai korvauksesta. Näistä edellytyksistä on ensin mainittu myös laadittavaa lakia silmällä pitäen paikallaan. MaksVapL:a ei voida ulottaa koskemaan muita kuin valtion saatavia. VN:lle ei voida — ellei turvauduta perustuslainsäädäntöjärjestyksessä säädettävään lakiin — antaa oikeutta vapauttaa velallista muista kuin valtion saatavista. Jos MaksVapL:a vastaavat säännökset ovat tarpeellisia esimerkiksi muiden julkisoikeudellisten yhteisöjen osalta, on oikeus maksusta vapauttamiseen annettava asianomaisen yhteisön päättävälle elimille. Tällaisia säännöksiä ei ole syytä liittää MaksVapL:iin.

Toisen yhteisen edellytyksen — *tulevan maksun* — 'ajanmukaisuutta' voidaan sitä vastoin kriittisesti arvostella. Tosin edellytys on asetettu maksuvapautuksen ehdoksi jo ennen MaksVapL:n säätämistä. Sehän ilmenee jo vuoden 1894 armahdusplakaatin 6-kohdasta.² Tästä huolimatta voidaan edellytyksen säilyttäminen *de lege ferenda* asettaa kyseenalaiseksi. MaksVapL:n kohdalla esiintyy nimittäin nykyisin vahinkotilanteita, joissa edellytyksen soveltaminen johtaa kohtuuttomuuksiin.

Asian valaisemiseksi voidaan viitata junavaurio- ja liikennevahinkotapauksiin. Näissä tapauksissahan korvausvelvollinen vapautetaan säännönmukaisesti korvauksen suurimman osan suorittamisesta, vaikka häneltä olisi saatu koko korvaus tai ainakin suurin osa siitä perityksi.³ Jos korvausvelvollinen tietämättömänä tällaisesta mahdollisuudesta pyrkii vapaaehtoisesti suorittamaan korvauksen, joutuu hän muita

¹ Ks. ed. s. 47 ss.

² Ks. ed. s. 15.

³ Ks. ed. s. 204 ss.

huonompaan asemaan. Mikäli hän olisi 'ymmärtänyt' hakea maksuvapautusta, olisi hän sellaisen saanut. Jos hän kuitenkin on tullut maksaneeksi koko korvauksen tai suurimman osan siitä, ei hän saa mitään suorittamastaan määrästä takaisin. Tällaisia kohtuuttomia vapautustilanteita on myös esiintynyt käytännössä. Esimerkkinä voidaan mainita asemamies K. A. P:n tapaus.

VvM p. 9.4.1965, *VM* 38/19—38/65 (*Asemamies K. A. P.*) — Kurikan KO oli 24.11.1948 tuominut K. A. P:n korvaamaan valtiolle Miedon laiturivaihteella 19.10.1948 tapahtuneen junavaurion aiheuttaman vahingon 857 mk:lla. K. A. P. ehti maksaa korvauksesta 772 mk:aa ennen kuin tuli anoneeksi maksuvapautusta.

RtH puolsi anomusta.

VvM vapautti K. A. P:n korvauksen enemmästä suorittamisesta.⁴

Velallinen oli selostetussa tapauksessa maksanut melkein koko korvauksen, ennen kuin hän tuli anoneeksi maksuvapautusta. Mikäli hän olisi anonut vapautusta aikaisemmassa vaiheessa, olisi hän edellä⁵ juuri vuoden 1965 ratkaisujen nojalla osoitettujen vapauttamisperusteiden mukaan joutunut maksamaan korvauksesta huomattavasti vähemmän. Asiakirjoista ei nimittäin ilmene mitään törkeään tuottamukseen viittaavaa.⁶ K. A. P. kärsi näin ollen muihin korvausvelvollisiin verrattuna haittaa »tulevan maksun» edellytyksen vuoksi.

Edellä esitetty osoittaa, että ainakin tietyissä vahinkotilanteissa tulevan maksun vaatimus saattaa johtaa epäoikeudenmukaisuuksiin ja kohtuuttomuksiin. Laadittavan lain kannalta olisi tämän vuoksi otettava harkittavaksi, eikö ainakin eräissä vahinkotilanteissa olisi aiheellista luopua maksamattomuuden edellytyksestä.

c. Yleinen maksuhojennus

MaksVapL 1 §:n tarkastelu osoitti, ettei sen merkityksen selvittäminen ollut mahdollista muuta kuin vapautustapauksia analysoimalla. Säännöksessä asetettu hojennuksen myöntämisedellytys, »mikäli val-

⁴ Ks. myös ed. s. 247 s. käsiteltyä *VvM* p. 31.3.1954, 183/42 *VMAD* 1954 (Yli-konstaapeli S. N. K.)

⁵ Ks. ed. s. 204 ss.

⁶ Ks. ed. s. 212.

tion etua ei loukata» osoittautui sisällöltään niin epämääräiseksi ja harkinnanvaraiseksi, että sille voidaan antaa mitä erilaisin sisältö eri tapauksissa. Säännöksen osalta voidaankin laadittavan lain kannalta todeta, että sen sisällön täsmentäminen olisi otettava yksityiskohtaisesti harkittavaksi. Kun säännöksen kohdalla on lisäksi käytännössä muotoutunut verraten selviä vapauttamisperiaatteita esimerkiksi vahingonkorvauksen, oikeustoimiperusteisten maksujen, eläkkeiden ja palkan osalta, ei säännöksen täsmentäminen tuottane vaikeuksia. Omaksuttuja periaatteita on — liikaa maksettua eläkettä ja palkkaa koskevaa käytäntöä lukuunottamatta — myös pidettävä yleensä perusteltuina. Eläkkeiden ja palkan liikamaksusta vapauttamisessa olisi taas harkittava käytännössä noudatettuja periaatteita lievemmän maksuvapautussäännöksen omaksumista. Eläkkeiden osalta olisi perusteltua pyrkiä yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi noudattamaan takaisinmaksusta vapauttamisessa samoja periaatteita kuin KEL:ssä ja SairausvakuutusL:ssä.⁷ Liikaa suoritettun palkan takaisinmaksun osalta on taas syytä viitata ennen MaksVapL:n säätämistä noudatettuun vapauttamiskäytäntöön.⁸ Tätä pohjana käyttäen olisi MaksVapL:iin tai sen 'ulkopuolella' virkamieslainsäädäntöön liitettävä säännös, jossa liikaa maksetun palkan takaisinperinnästä luopuminen olisi mahdollinen muissakin tapauksissa kuin liikaa palkkaa saaneen maksukyvyttömyyden ollessa kysymyksessä. Erään ratkaisumahdollisuuden tarjoaa ennen MaksVapL:n säätämistä ratkaistuissa tapauksissa omaksuttu menettely, jonka mukaan virheelliseen maksuun syyllistynyt viran tai toimen haltija asetettaisiin ensi sijassa maksuvelvolliseksi. Hänet vapautettaisiin sitten korvauksen suorittamisesta niiden näkökohtien mukaan, jotka on osoitettu MaksVapL 2 §:ssä.

d. Virkamiehen vapauttaminen vahingonkorvausvelvollisuudesta

MaksVapL 2 §:n 'ajanmukaisuuden' osalta on taas todettava, että valtion palveluksessa olevien piirissä on lain voimassa ollessa tapahtunut merkittäviä rakennemuutoksia. Ensinnäkin valtion viran ja toimen haltijoiden lukumäärä on suuresti lisääntynyt. Toiseksi virkamieskun-

⁷ Ks. ed. s. 151.

⁸ Ks. ed. s. 20 ss.

nan piirissä on ollut havaittavissa ylimääraisten ja tilapäisten virkamiesten määrän suhteellisen suuri lisääntyminen. Virkamieskunnan oheen on lisäksi muodostunut lukumääräisesti verraten suuri yksityisoikeudellisessa työsuhteessa valtioon olevien henkilöiden ryhmä. Kehitys näyttää myös kulkevan siihen suuntaan, että toisaalta viran ja toimen haltijoiden ja toisaalta yksityisoikeudellisessa työsuhteessa valtioon olevien henkilöryhmien väliset eroavuudet ovat tasoittumassa. Nämä valtion palveluksessa olevien henkilöryhmien piirissä tapahtuneet rakennemuutokset ja kehityksen suunta eivät voi olla vaikuttamatta MaksVapL 2 §:n 'ajanmukaisuuteen'.

Toisaalta on huomattava, että myös vahinkotilanteissa on tapahtunut ratkaisevia muutoksia. Eräs käytännössä nykyisin useimmin esille tuleva vahinkotilanne — liikennevaurio — oli esimerkiksi lakia säädettyä miltei tuntematon. Myös tämä vahinkotilanteissa tapahtunut muutos on otettava huomioon MaksVapL 2 §:n 'ajanmukaisuutta' ratkaistaessa.

Mitä muutoksia edellä esitetyt näkökohdat vaikuttavat MaksVapL 2 §:ään laadittavaa lakia silmällä pitäen? Kysymystä ratkaistaessa on aluksi palautettava mieliin, että MaksVapL 2 § noudattelee selvästi eräitä vahingonkorvausoikeudessa sovellettavia keskeisiä periaatteita.⁹ Tämän vuoksi on lainkohdan pohjana olevia näkökohtia pidettävä myös nykyisten vahinkotilanteiden ja vahingonkorvausvelvollisuudesta vapauttamisen osalta ajanmukaisina. Valtion palveluksessa olevien piirissä tapahtuneen henkilörakenteen muuttumisen vuoksi ei säännös sitä vastoin enää vastaa ajan vaatimuksia. Tässä suhteessa olisi säännöksen muotoilua pyrittävä tulevaisuutta silmällä pitäen 'korjaamaan'.

Lähtökohdaksi säännöksen muotoilussa de lege ferenda olisi otettava toiminnan eikä työ- tai virka-aseman perusteella määräytyvä henkilöryhmittely. Huojennuksia olisi myönnettävä sen mukaan, minkälaisia tehtäviä ja toimia valtion palveluksessa oleva henkilö suorittaa riippumatta perusteesta, jonka nojalla hänet on valtion palvelukseen otettu. Käytännössä on myös edellä todettu MaksVapL:n soveltamisessa selvä 'paine' tähän suuntaan. Säännöksen yksityiskohtaisessa muotoilussa de lege ferenda olisi erilaiset vahinkotilanteet otettava lisäksi erillisen säätelyn kohteeksi.

⁹ Ks. ed. s. 126 ss. ja s. 163 ss.

e. MaksVapL:n suhde armahdukseen ja SakkoTpL:iin

Laadittavan lain kannalta on lopuksi otettava esille myös MaksVapL:n suhde armahdukseen ja SakkoTpL:iin. MaksVapL:n soveltamista tarkasteltaessa todettiin, että käytännössä oli havaittavissa tiettyä epämääräisyyttä näiden eri säännösten keskinäisessä suhteessa. Tätä eri säännösten välisen rajan epäselvyyttä ei voida poistaa pelkästään säännöksiin, joissa vain todetaan, ettei uudella lailla ole tarkoitettu puuttua MaksVapL:n soveltamiseen.¹⁰ Jos eri säännösten soveltamisessa syntyy kollisiotilanteita, ne jäävät 'voimaan' tällaisista erittelysäännöksistä huolimatta.

Edellä esitetty on laadittavaa lakia silmällä pitäen otettava huomioon myös MaksVapL:n osalta. Säännöksiä uudelleen muotoiltaessa olisi paikallaan ottaa lakiin nimenomaiset säännökset maksuhuojenusten suhteesta sekä armahdussäännöstöön että SakkoTpL:iin. Tällöin olisi pyrittävä noudattamaan niitä periaatteita, joita säännösten keskinäisen suhteen tarkastelun yhteydessä on edellä osoitettu.¹¹

¹⁰ Ks. SakkoTpL 15 § 2 mom. — Ks. myös ed. s. 276 s. ja 279.

¹¹ Ks. ed. s. 266 ss. ja s. 275 ss. — Ks. myös *Suontausta* s. 2 sekä *Helsingin Sanomien* pääkirjoitusta N:o 63/1968 (5.3.1968) ja *Iltasanomien* pääkirjoitusta N:o 50/1968 (29.2.1968).

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi val-
tioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia
ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja
korvausten suorittamisesta.**

Vuodelta 1925 antamassaan kertomuk-
sessa valtiontilintarkastajat, selostettuaan
eräitä valtioneuvoston päätöksiä, joilla val-
tioneuvosto oli vapauttanut asianomaiset
tilintekijät maksamasta heidän suoritetta-
vikseen tuomittuja korvauksia, ovat muun
muassa lausuneet, että tällaisia vapautuk-
sia myönnettäessä noudatettavasta menette-
lystä olisi annettava tarkempia säännöksiä.
Senjälkeen kun Eduskunta vuoden 1928
valtiopäivillä oli yhtynyt mainittuun lau-
suntoon, on valmistettu esitys asiaa koske-
vaksi lainsäädännöksi.

Asiaa harkittaessa on näyttänyt tarkoi-
tuksenmukaiselta laatia esityksessä oleva
lakiehdotus muitakin kuin valtion viran ja
toimen haltijoita koskevaksi. Valtion asiain
hoidon alalla tapahtuu usein, että yksityi-
nen henkilö tai osakeyhtiö, joka voi-
massa olevan säännöksen, tuomioistuimen
päättöksen tai valtion kanssa tekemänsä so-
pimuksen mukaan on velvollinen suoritta-
maan valtiolle määrätyn maksun tai kor-
vauksen, on joutunut sellaiseen taloudelli-
seen asemaan, ettei pysty tätä maksua tai
korvausta kokonaan tai osaksi suoritta-
maan, tai katsoo etunsa mukaiseksi joko
aloittaa oikeudenkäynnin valtion vaatimuk-
sen johdosta tai jatkaa oikeudenkäyntiä
asiassa. Jos tällaisen valtion saatavan
oikeudellisin toimin tapahtuvasta peri-
misestä ilmeisesti olisi seurauksena, että
valtio menettäisi koko saatavansa tai suu-
rimman osan siitä, tai jos oikeudellinen
menettely asiassa ilmeisesti näyttäisi val-
tion kannalta hyödyttömältä, pitäisi valtio-
neuvostolla olla oikeus järjestää tässä tar-

koitettu saatavansa asianomaisen korvaus-
tai maksuvelvollisen kanssa tehtävällä sopi-
muksella, jossa valtion etu olisi tarkoin
otettava huomioon. Tätä tarkoittavat sään-
nökset sisältyvät esityksessä olevan laki-
ehdotuksen 1 §:ään.

Paitsi edellä selostettua yleismääräystä
on lakiehdotukseen, sen 2 §:ksi, otettu eri-
koismääräykset valtion viran ja toimen
haltijan vapauttamisesta osaksi tai koko-
naan korvaamasta sitä vahinkoa, minkä
hän virassa tai toimessa on valtiolle
aiheuttanut. Tällaisten vapautusten myön-
täminen on osoittautunut välttämättömäksi
varsinkin valtionrautateilla, missä viran tai
toimen haltija virassa tai toimessa sattun-
neen vähäisen erehdyksen kautta on voinut
aiheuttaa valtiolle vahingon, joka suuruu-
teensa nähden ei ole suhteellinen sattuneen
erehdyksen laatuun ja jota viran tai toi-
men haltija ei pysty valtiolle korvaamaan
muuta kuin pieneltä osalta. Valtionrauta-
teiden hallinnosta syyskuun 26 päivältä
1922 annetun asetuksen mukaan onkin
rautatiehallituksella ollut oikeus harkin-
tansa mukaan joko kokonaan tai osaksi
vapauttaa virkailija korvaamasta vahinkoa,
jonka hän virkaansa toimittaessaan on
saattanut valtionrautateille, ellei vahinko
ole kahtakymmentätuhatta markkaa suu-
rempi. Milloin vahinko on ollut mainittua
määrää suurempi, on asia alistettu valtio-
neuvoston ratkaistavaksi. Lakiehdotuksen
2 § on laadittu huomioonottamalla se käy-
töntö, jota tällaisia korvausasioita käsitel-
täessä on aikaisemmin noudatettu.

Yhdenmukaisuuden saavuttamiseksi olisi

* Valtiopäivät 1929, Asiakirjat III

vat tämän lain nojalla pyydettyjä helpotuksia ja vapautuksia koskevat asiat käsiteltävät samassa paikassa, valtiovarainministeriössä, joka lakiehdotuksen 3 §:n mukaan saisi ratkaista asian, sitä valtio-

neuvostolle alistamatta, milloin on kysymys verrattain pienestä valtion saatavasta.

Edellä esitetyn nojalla annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi näin kuuluva lakiehdotus:

(s. 2)

Laki

valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta.

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään täten:

1 §.

Valtioneuvostolla on oikeus, mikäli valtion etua ei loukata, myöntää maksu- tai korvausvelvolliselle helpotusta valtiolle tulevan maksun tai korvauksen suorittamisessa tai hänet siitä kokonaan vapauttaa.

2 §.

Jos valtion viran tai toimen haltija on virassaan tai toimessaan aiheuttanut valtiolle vahinkoa, jonka tuomioistuin tai hallinnollinen viranomainen on velvoittanut hänet korvaamaan, on valtioneuvostolla, otettuaan huomioon kussakin yksityistapauksessa olevat asianhaarat, oikeus

osaksi tai kokonaan vapauttaa hänet korvaamasta sellaisen vahingon.

Mitä 1 momentissa on säädetty, älköön kuitenkaan sovellettako, milloin vahinko on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi tuot-

3 §.

Valtiovarainministeriöllä on oikeus ratkaista tämän lain nojalla pyydettyjä helpotuksia ja vapautuksia koskevat asiat, mikäli saatavan määrä ei ole 20,000 markkaa suurempi.

4 §.

Tästä laista aiheutuvat tarkemmat määräykset annetaan asetuksella.

Helsingissä 20 päivänä syyskuuta 1929.

Tasavallan Presidentti

LAURI KR. RELANDER.

Valtiovarainministeri *Tyko Reinikka.*

VALTIONTILINTARKASTAJAIN KERTOMUS VUODELTA 1925

(Ote sivuilta 29—30) *

Tuomituista korvauksista vapauttaminen.

Verrattain lukuisissa tapauksissa Valtioneuvosto on, korkeimman hallinto-oikeuden tai muiden virastojen alistuksesta, vapauttanut asianomaiset tilintekijät maksamasta niitä korvauksia, joita yleinen revisionioikeus ja, valituksen johdosta, korkein hallinto-oikeus on tuominnut. Kun tällaisissa tapauksissa muistutuskentekijäin tarkastuspalkkion on määrätty itse oikaisusummasta maksettavaksi, on sekin siten suoritettu valtion varoista.

Vaikka eräissä tapauksissa epäilemättä lieneekin ollut kohtuullista, että tilintekijät on vapautettu maksamasta edellämainitunlaisia korvauksia, näyttää, siltä että Valtioneuvosto toisissa tapauksissa on osoittanut liiallista suopeutta. Esimerkkinä voidaan mainita Kuopion yleisen sairaalan toisen alilääkärinviran hoidosta johtunut tilimuistutusjuttu. Sisäasiainministeriön päätöksen mukaan oli nimittäin mainittu sairaalan ensimmäinen alilääkäri vuonna 1923 4 kuukauden aikana hoitaessaan myös toisen alilääkärin tehtäviä saanut nostaa täydet palkkaedut kummastakin virasta, vaikka Valtioneuvoston 5 päivänä helmikuuta 1923 samaksi vuodeksi vahvistamien siviilivirkakunnan kalliinajan palkkausta koskevien määräysten mukaan täydet palkkaedut saatiin suorittaa ainoastaan päävirasta, mutta toisesta virasta enintään 2/3 vakinaiselle viranhaltijalle kuuluvista palkkaeduista. Yleinen revisionioikeus tuomitsi 1 päivänä lokakuuta 1925 virkamiehen, joka oli asian esitellyt, valtiolle korvaamaan siten liikaa maksetut mk 3,833:36, ja tämän päätöksen korkein hallinto-oikeus vahvisti. Kesäkuun 17 päivänä 1926 Valtioneuvosto kuitenkin vapautti esittelijän korvausta maksamasta, koska virkamies »oli toiminut valtion edun mukaisesti». Muistutuksen tehneelle reviisorille tuomittu tarkastuspalkkiokin joutui siten valtionvaroista suoritettavaksi. Valtiontilintarkastajain mielestä ei Valtioneuvoston tässä tapauksessa olisi ollut vapautettava esittelijää maksamasta tuomittua korvausta.

Mitä tulee puheenaolevissa tapauksissa noudatettuun tilinpitoon, on korvauksista vapauttaminen useimmiten käsitetty tilipoistoksi eikä sitä ole lainkaan merkitty kirjoihin. On kuitenkin tapauksia, jolloin Valtioneuvosto, anomuksesta, vapauttaessaan tilintekijän korvaussummaa maksamasta, on myöntänyt tarpeelliset varat käyttövaroistaan.

Valtiovarainministeriön ilmoituksen mukaan on Valtioneuvoston oikeutta korvauksista vapauttamiseen perusteltu toukokuun 3 päivänä 1899 annetun tilijulistuksen 37 §:ssä olevilla säännöksillä. Mainituissa pykälässä säädetään kuitenkin vain, miten on meneteltävä, jos tulo laillisen syyn tähden lyhennetään tai maksetaan takaisin taikka jos muuten havaitaan tarpeelliseksi laskusta poistaa tilikirjoihin pantuja varoja. Siitä ei siis, varsinkaan uuden hallitusmuodon voimaan tultua, saada tukea käsitykselle, että Valtioneuvosto voisi valtiolta riistää tuloja, jotka laillisten tuomioiden perusteella sille kuuluvat. Näyttää sentähden siltä, että Valtioneuvosto puheenaolevissa tapauksissa on sivuuttanut toimivaltansa. Kun kuitenkin erinäisissä tapauksissa saattaa olla kohtuullista, että ankarimman lain tulkinnan mukaan valtiolle tuomituista korvauksista voidaan myöntää vapautus, olisi tällöin noudatettavasta menettelystä annettava tarkempia säännöksiä.

* Valtiopäivät 1927, Asiakirjat IV.

Liite III

VM. toukokuun 10 päivänä 1961

N:o 6/14—29/61

2/26

10. 5. 1961.

Posti- ja lennätinhallitukselle.

6/14—29/61.

kirjeenne n:o IV. 2933.

kassaerehdyksen maksaminen posti- ja lennätinlaitoksessa vuonna 1961.

Eduskunnan myönnettyä kuluvan vuoden tulo- ja menoarvion 18 Pl. VI luvun 36 momentin kohdalla määrärahan kassaerehdysrahan maksamista varten posti- ja lennätinlaitoksessa yleisönpalvelussa laajaa kassaliikettä hoitaville virkamiehille ja posti- ja lennätinhallituksen tehtyä asiasta esityksen, valtiovarainministeriö on tänään tekemällänsä päätöksellä vahvistanut posti- ja lennätinlaitoksessa vuodelta 1961 suoritettavan kassaerehdysrahan maksuperusteet seuraavasti:

1. Kassaerehdysrahaan ovat oikeutettuja posti- ja lennätinlaitoksen vakinaisen viran tai toimen haltija, ylimääräinen toimenhaltija, tilapäinen toimihenkilö, virkaa tai tointa taikka ylimääräistä tointa väliaikaisena taikka sijaisena hoitamaan määrätty henkilö, harjoittelija sekä postiaseman hoitaja asianomaisen hoitaessa yleisönpalvelussa kassaa. Virkamiehelle, joka kuuluu 21 tai sitä korkeampaan palkkausluokkaan, ei kassaerehdysrahaa kuitenkaan suoriteta.

2. Kassaerehdysrahan suuruus kassaa kohti määräytyy seuraavan taulukon perusteella:

Kassavaihdon suuruus kassaa kohti mk vuodessa		Vahingonvaara- luokka	Kassaerehdysrahan suuruus kassaa kohti mk vuodessa
200—	500 milj.	I	4.800
yli 500—	1.000 „	II	9.600
„ 1.000—	2.500 „	III	14.400
„ 2.500—	5.000 „	IV	19.200
„ 5.000—	10.000 „	V	24.000
„ 10.000—		VI	28.800

Yllämainittua kassavaihtoa laskettaessa kerrotaan arvomerkkikassoissa tapahtuneesta postimerkkien ja postilinja-autoissa tapahtuneesta matkalippujen myynnistä kertyneet tulot 15:llä.

3. Kassaerehdysrahan suorittamisen edellytyksenä olevaa kassavaihdon suuruutta laskettaessa otetaan huomioon ainoastaan kassan suoraan asiakkaalta vastaanottamat ja suoraan asiakkaalle suorittamat maksut, jotka ovat tapahtuneet käteistä rahaa käyttäen. Kassaerehdysrahaan oikeuttavaan kassavaihtoon ei lueta kassan rahalahetyksiä Suomen Pankkiin ja Suomen Pankista eikä alitoimipaikkoihin ja alitoimipaikoista, alikassan pääkassalle luovuttamia ja sieltä saamia varoja, kassan itse suorittamia tilillepanoja ja tililtäottoja, rahastajan kassalle luovuttamia varoja, palkanmaksua henkilökunnalle eikä myöskään niitä asiakkaalta

vastaanotettuja ja asiakkaalle suoritettuja maksuja, joissa maksuvälineenä on käytetty shekkiä tai pankkivekseliä.

4. Kassaa kohti tuleva vuotuinen kassaerehdysraha jaetaan kassaa hoitaneiden virkamiesten kesken sen ajan mukaisessa suhteessa kuin he ovat kassaa hoitaneet. Mikäli virkamiehelle tulevan kassaerehdysrahan määrä jää koko vuoden osalta alle 200 markan, ei sitä hänelle suoriteta.

5. Posti- ja lennätinhallitus vahvistaa vuosittain edellä olevan taulukon mukaan kassaerehdysrahan suuruuden kassaa kohti sekä kassaerehdysrahan jaon kassaa vuoden aikana hoitaneiden virkamiesten kesken.

6. Posti- ja lennätinhallituksen vahvistama kassaerehdysraha talletetaan asianomaisen virkamiehen nimellä Postisäästöpankissa avattavalle talletustilille, josta käytetään nimitystä kassaerehdystili. Tämän tilin käyttöoikeus on ainoastaan posti- ja lennätinhallituksella. Kassaerehdystiliä ei kuitenkaan avata, jos virkamiehelle vuoden ajalta tulevan kassaerehdysrahan määrä jää alle 1.000 markan tahi jos hän jo on siirtynyt pysyvästi pois kassatehtävistä. Näissä tapauksissa suoritetaan kassaerehdysrahan määrä suoraan asianomaiselle postisiirtoteitse.

7. Jos virkamiehen hoitamaan kassaan on syntynyt kassaerehdyksestä vajeus, on hänellä oikeus saada kassaerehdystilillä olevista varoista täyttämänsä vajeusta vastaava määrä, kuitenkin enintään siihen määrään kuin varat tililtä riittävät. Edellytyksenä kassaerehdystilillä olevien varojen käyttämiseen siten kuin edellä tässä kappaleessa on sanottu on, että vajeus on ilmeisesti syntynyt erehdyksestä ja että asianomainen virkamies on tehnyt vajauksesta ilmoituksen toimipaikan hoitajalle.

8. Pyyntö vajauksen korvaamisesta kassaerehdystilin varoista on osoitettava posti- ja lennätinhallituksen talousosaston tarkastustoimistolle ja on siinä ilmoitettava asianomaisen kassan numero, kassassa hoidettavat tehtävät, vajauksen syntymispäivä sekä virkamiehen selvitys vajauksen mahdollisesta syystä. Pyyntö jätetään toimipaikan hoitajalle, joka liittäen oheen lausuntonsa lähettää asiakirjat asianomaiselle postitarkastajalle edelleen posti- ja lennätinhallitukselle toimitettavaksi.

9. Virkamiehen siirryttyä pysyväisesti pois kassaerehdysrahaan oikeuttavista kassatehtävistä toiseen virkaan nimittämisen tai eroamisen tahi muun sellaisen syyn vuoksi suoritetaan hänelle pyynnöstä kassaerehdystilin säästö korkoineen. Mikäli posti- ja lennätinhallituksen talousosaston tiedossa on jokin edellä tässä kohdassa mainituista edellytyksistä, voidaan kassaerehdystilin säästö korkoineen suorittaa asianomaiselle ilman pyyntöäkin.

10. Posti- ja lennätinhallitus antaa tarvittaessa ohjeita näiden määräysten soveltamisesta.

Tämän valtiovarainministeriö ilmoittaa posti- ja lennätinhallitukselle tiedoksi ja noudatettavaksi.

Ministeri J. E. Niemi

Vt. nuorempi hallitussihteeri Kalevi Salminen

Liite IV

Laki valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta 21. 12. 1929/411.

1 §.

Valtioneuvostolla on oikeus, mikäli valtion etua ei loukata, myöntää maksu- tai korvausvelvolliselle helpotusta valtiolle tulevan maksun tai korvauksen suorittamisessa tai hänet siitä kokonaan vapauttaa.

2 §.

Jos valtion viran tai toimen haltija on virassaan tai toimessaan aiheuttanut valtiolle vahinkoa, jonka tuomioistuin tai hallinnollinen viranomainen on velvoittanut hänet korvaamaan, on valtioneuvostolla, otettuaan huomioon kussakin yksityistapauksessa olevat asianhaarat, oikeus osaksi tai kokonaan vapauttaa hänet korvaamasta sellaisen vahingon.

Mitä 1 momentissa on säädetty, alköön kuitenkin sovellettako, milloin vahinko on aiheutettu tahallisesti tai törkeästi tuottaen.

3 §.

Valtiovarainministeriöllä on oikeus ratkaista tämän lain nojalla pyydettyjä helpotuksia ja vapautuksia koskevat asiat, mikäli saatavan määrä ei ole 20 0(00) markkaa suurempi.

4 §.

Tästä laista aiheutuvat tarkemmat määräykset annetaan asetuksella.

Asetus valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta annetun lain soveltamisesta 21. 12. 1929/412.

Nojautuen valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta 21 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain 4 §:ään säädetään, Valtiovarainministerin esittelystä, seuraavaa:

1 §.

Valtioneuvostolle osoitettu anomus, joka tarkoittaa helpotuksen- tai vapautuksen myöntämistä valtiolle tulevan maksun tai korvauksen suorittamisesta, on maksu- tai korvausvelvollisen tai hänen oikeudenomistajansa toimitettava sille (maaherralle) tai keskusvirastolle, jonka asiana on valvoa mainitun maksun tai korvauksen valtiolle perimistä. Puolustuslaitokselle tulevaa maksua tai korvausta koskevat anomukset ovat puolustusministeriöön toimitettavat.

Jos erityistä syytä siihen on, voi esityksen sellaisesta helpotuksesta tehdä myöskin (maaherra) tai keskusvirasto.

2 §.

Anomukseen on liitettävä, paitsi näyttöä niistä seikoista, joilla anomusta perustellaan, virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset niistä asiakirjoista, joihin maksu- tai korvausvelvollisuus perustuu, kuin myöskin, mikäli asian laatu sitä vaatii, luotettava selvitys maksu- tai korvausvelvollisen taloudellisesta asemasta.

3 §.

Puolustusministeriön, (maaherran) ja keskusviraston tulee valtiovarainministeriöön toimittaa 1 ja 2 §:ssä mainitut asiakirjat sekä oma lausuntonsa anomuksen johdosta.

RIGHT OF THE STATE TO REMIT DEBTS

A Study of the Practice of Law Mitigation in virtue of the Remission of Debts Act

Under Finnish Law a debtor has to fulfill his obligations under contract and his liability in tort with regard to the State according to the general principles of the binding force of contract and the law of tort. In accord with this, exemption from compliance with the rules of fulfillment of obligations cannot be granted by way of pardon nor by the use of a dispensation. A debtor may be released from his legal obligations only upon grounds defined in law.

The grounds upon which according to law the Government of Finland can remit debts due to the State are defined in the Act on the Powers of the Council of State to Mitigate or Remit Debts and Payments to the State, of December 21, 1929 (the Remission Act). Resort is made to this Act to grant mitigation of and release from the payment of debts and dues to the State in such instances where there are no special rules of law. As an example of a set of particular rules may be mentioned those with respect to tax debts, which are included in tax legislation.

A release may be granted by virtue of the Remission Act to general debtors of the State i.e. any debtor irrespective of the ground, but the enactment also contains particular regulations as regards the releasing of civil servants from indemnifying damage caused in the course of their performing their office or duty. The grounds for remission are different in these two instances. A common ground is that the debt must be of such a nature as to fall within the sphere of competence of the Government, i.e. a debt over which the State has the power to dispose. This means that from the field of applicability of the Act

are excluded debts due to such institutions as State-owned limited companies and the Bank of Finland, which form separate entities. It is, further, a prerequisite that the debt be »due». Thus, if an obligation has been fulfilled or a debt has been paid, remission is no longer possible. The mode of fulfillment is of no importance in this respect. Even if a debt has been forcibly exacted, there are no means of granting a release.

The powers of the State to refrain from demanding from other debtors than civil servants the fulfillment of obligations are much restricted. Thus the State may release a general debtor from a debt only if it is economically unprofitable to enforce the claim, or if there would seem to be a risk of the State failing to prove the claim or the greater part of it in court. Further, as the act of granting remission is considered to come under the concept of free administration, the Council of State will have the opportunity to exercise its discretion as to consenting to an application for a release. The only limit set to the exercise of the powers of discretion is that of prohibiting the use of remission where this would be contrary to the interest of the State. This prohibitive rule has been taken to imply that the State cannot release a debtor from compensating damage that has been caused intentionally or by gross negligence. The Government has further been reluctant to remit from obligations arising out of voluntary undertakings. Against this, however, in general at least a partial release has been granted from the liability to restitute excessive remuneration received.

A civil servant may be released from his obligation to recompense damage he has caused the State in the course of performing his duty even if this is contrary to the interest of the State. However, remission may be granted only in respect of an obligation to indemnify damage which has been ascertained by court judgement or by a decision passed by an administrative body. But the granting of a release is not permissible if the damage was brought about intentionally or by gross negligence. There is, however, a clear trend in the practice of remission to justify the conclusion that the Government is reluctant to consider an act or omission by the servant as amounting to gross

negligence. It has been held possible to grant remission from the obligation to recompense after the civil servant has retired from office. And in practice a release has been granted also to the estate of a deceased civil servant.

The practice of remission has achieved its greatest importance with respect to damage sustained by state-owned vehicles, and in cases of railway accidents. The procedure applied is to secure judgement ordering the civil servant to indemnify the damage he has caused to the State. Then, after he has paid part of his debt — often less than ten per cent of the total amount due to the State — he will be granted a release in respect of the residue.

In addition to road and railway accident cases there is a group composed of cases of a diverse nature but all forming instances of damage being incurred through a minor fault or omission. As examples of this group may be mentioned cases in which erroneous decisions have been made by top officials of central boards or offices in respect of salary, pension or other benefits, as well as instances where executive authorities, Sheriffs and Bailiffs, have been held liable for their subordinates having embezzled money collected on behalf of the State. The officers liable for recompensating the loss sustained by State have generally been released from their obligation after having paid a small part of the sum due.

In practice, the importance of the Remissions Act is not trifling, as remissions have been granted annually to tens of individuals and to the extent of hundreds of thousands of Finnish marks. Development appears to be in the direction of the Act gaining increasing importance. The Act is, nevertheless, already partly out of date, and in such respect is in need of revision of its scope of application. There has further been uncertainty as regards its relation to other forms of law mitigation, such as pardon, and to the enforcement of fines.

ASIAHAKEMISTO

Numerot tarkoittavat kirjan sivuja

- A** valtionrautateiden hallinnosta 14
 alav. 1
AL 116 § 151 s
Alkoholiliike 57
Armahdus
 — lainlievennysvallan muotona 7, 15
 — suhde MaksVapL:iin 37, 266 ss
Armahdusplakaatti 26. 11. 1894 15
Asevelvolliset 168 s, 179
Asiantuntijalausunto
 — oikeustieteellinen 103, 105 s
Asunto-osakeyhtiö 72, 93 ss
Asutuslainsäädäntö
 — siihen liittyvät maksut 144
Eläke 46, 132 ss, 150 ss
 — virheellinen myöntäminen 200 s
Erivapaus
 — lainlievennysvallan muotona 7
 — suhde MaksVapL:iin 1
Esittelijän lausunto
 — merkitys 3, 93, 265
Hallinnollinen viranomainen 162, 183
 — muutoksenhaku päätökseen 78
 — päätöksen lainvoimaisuus 79 ss
 — päätös 72 ss
Hankinta 91 s, 157 s
Helsingin yliopisto 62 ss
Historia
 — maksuvapautuksen 11
 — MaksVapL:n 14 ss
HM 28
 — 48 § 2 mom. 106 alav. 13
 — 74 § 7 alav. 19
 — 77 § 62
Huojennus
 — ex officio myönnetty 251 ss
 — koska kysymyksessä 38 ss
 — käsite 30
 — suhde maksuaikaan 41
Irtaimen omaisuuden luvaton käyttäminen 114
'Isännänvastuutapaukset' 196 ss, 221
 — vapauttamisperiaatteen 218
Joustava oikeusnormi 88 s
Junavauriot 185, 191 ss
 — vapauttamisperiaatteen 212 ss
 — vapautuskäytäntö 1920-luvulla 17
Jäämaksu 70 s
Kaapeli
 — katkaisemisvahinko 185
Kansaneläkelaitos 61 ss, 65 ss
 — 'asuntojuttu' 43 alav. 7
 — hallitus 67
 — lisätty hallitus 66
 — valtuutetut 66
Kassaerehdysraha 216 ss
Kassavajaus 22, 30, 38 s, 69, 77
 — törkeä tuottamus 193 ss
 — vapauttamisperiaatteen 213 ss
Kaupunginvouti 39, 172 ss, 176 s
Kavaltaminen 30, 39, 79 s, 81, 114, 173 s
Kiinteä määräraha 21
Klinckowströmin palkkariita 15
Konfiskaatio
 — arvok. 267 ss
Korkeakoulut 62, 64
Korko 41 ss, 97 s
 — viivästyskorko 72, 93 ss, 157 s
Korvaus
 — käsite 85 ss
Kuittaus 82 ss
Kuolinpesä 233 ss
Kymijoen perkaustapaus 99 ss
Lainlievennysvalta 15
 — käsitteen sisältö 7
Lainvoimaisuus 79 ss, 103
Laitokset (Julkisoikeudelliset säätiöt)
 58 ss
Laki Suomen valtiontalouden oikeus-
perusteista 17. 4. 1919/77 15
Lapuan patruunatehdas 53 s

Liikennevahinko 35 s, 47 s, 68, 69, 80,
123, 165, 170, 179, 181
— törkeä tuottamus 187 ss
— vapauttamisperiaatteet 204 ss

Liikeperiaatteet

— maksuhojennusten myöntämises-
sä 54

Lääninasessori 202 s

Maaherra 200 s

Maanmittaus

— siirtokustannukset 146 s

Maksamattomuuden edellytys 35 s, 68 ss

Maksamismääräys 69 s, 75 ss

Maksu

— asutuslainsäädäntöön liittyvät 144 s
— julkisoikeudelliset 131 s
— käsite 84 ss
— maanmittaustoimituksiin liittyvät
146 ss
— teiden rakentamisesta 148 s

Maksuaika 41 ss

Maksuhelpotus — ks. huojenus

Maksukyvyttömyys 73 s, 100, 108 ss

Maksuvapautus — ks. huojenus

MaksVapL

— analoginen soveltaminen 64 ss
— asema oikeusjärjestyksessä 5
— esittelyasiakirjojen merkitys 3, 265
— esityöt 2
— historia 14 ss
— kaksijakoisuus 29
— lainsäädännössä 8 s
— merkitys käytännössä 8
— oikeuspoliittinen merkitys 5 alav.
14, 33 ss
— puuttuu muista Pohjoismaista 2
— sanktion poistamisäännöstönä 147 s
— suhde erivapauteen 1, 7
— vahingonkorvausoikeuteen 6
— valtiontalouden kannalta 6 s
— vapautuskäytännön selvittäminen 2
— vastalause säädettäessä 25
— yksityisen kansalaisen kannalta 7

Markkamäärät 8 alav. 27

Menetetyn ajan palauttaminen 7 s

Merivahinko 166

Metsähallituksen kalliotapaus 95

Murhapoltto 113

Muutoksenhaku 78, 158 ss, 265 ss

Määräraha 149

— kiinteä määräraha 21
— siirtomääräraha 21

Objektiviteettiperiaate 32

Oikeudenkäyntikulut 18, 244 ss

Oikeushenkilöllisyys 49 s

Oikeuskansleri 9, 105, 253

Oikeustoimiperusteiset maksut 48, 91 ss,
148

— huojenus evätty 91 ss

— huojenus myönnetty 97 ss

Oikeusvoima 259 s

Omaisouden siirto 242 ss

Osakeyhtiö

— asunto-osakeyhtiö 72, 93 ss

— valtionenemmistöinen 54 ss

— vähemmistön suoja 56

Palkka 46, 138 ss

— liikaa maksettu 20, 23

— ks. myös päiväraha

Palovahinko 119 s, 122 s, 186

Palvelussopimuksen rikkominen 142 ss,
180 s

Perillinen 233 ss

Perinnönluovutus

— laiminlyönti 236 ss

— luovutusosoikeuden menetys 240 ss

Perinnöstä luopuminen 9

Permutaatio-oikeus 8, 32

Perusteeton etu 39, 153 ss

Petos 113 s

Postisäästöpankki 58 s, 65

Prosessuaalisia kysymyksiä 249 ss

Puuhuutokauppa

— valtion 92 s

Päiväraha

— virheellinen maksu 199

Pääjohtaja 199 s, 208

Päätös 262 ss

— ehdollisuus 264 s

Päätösvalta

— siirto 263 ss

Regressiooikeus 166, 220 ss

Rintamaolosuhteet 117 s

RK

— 40: 4 11, 12 alav. 2

Ruotsi 16, 26

Sakko 266

— SakkoTpL 38, 275 ss

SakkoTpL 38, 275 ss

Siirtomääräraha 21

SRL

— 47 § 4 mom, 34 s, 53

Suhteellisuusperiaate 33

Suomen Pankki 59 ss, 65

— johtokunta 67

— pankkivaltuusmiehet 66

Säännöstelymääräysten rikkominen 40
alav. 4, 87, 158, 268

- Tahallisuus** 112 ss, 126 ss, 163, 183 ss
Takaus 106 ss, 228 ss
— Vapon takausratkaisu 102 ss
Takautumisoikeus — ks. regressioikeus
Taloudellinen lainsäädäntövalta
— kuninkaan 14 s
Tarkoitussidonnaisuuden periaate 33
Teollisuuslaitokset
— valtion 52 ss
Tilijulistus (vuoden 1899) 24, 26
Tilimuistutusjuttu 23
Todistajanpalkkiot 18, 244 ss
Tuomioistuimen päätös 18, 72 ss, 163, 183
— lainvoimaisuus 79 ss
— muutoksenhakuvelvollisuus 78
Tuomioistuinasia 39, 41, 240 ss
Tuomion purkaminen 7, 8 alav. 24, 39
Tuottamus 119 ss, 129
— merkitys vapauttamisessa 208 ss, 213
— törkeä 162, 183 ss
Työsuhde 169 s, 171 alav. 8
Työvelvollisuus 11 ss, 33 s
— kestoajan rajoittaminen 13
Täyden korvauksen periaate 34, 163 s
— suhde maksuvapautukseen 6
Törkeä tuottamus 21, 162, 183 ss
— junavaurioissa 191 ss
— kassavajauksissa 193 ss
— liikennevahingoissa 187 ss

Vahingonkorvausvelvollisuus 75 s
— ennalta estävä vaikutus 33, 112
— korvauksen sovittelu 6, 37, 125 s, 131
— kuninkaan oikeus vapauttaa 15 s
— suhde työvelvollisuuteen 12
— tahallisuuteen perustuva 112 ss, 126 ss, 162, 183 ss
— tuottamukseen perustuva 119 ss, 129 ss, 162, 183 ss
— täyden korvauksen periaate 34, 163
— vapauttaminen 112 ss
Vahinko 178
Vakuus 82 s
— merkitys vapauttamisessa 41 ss
Vakuutusnäkökohta 165
Valtio
— hallintoelimitys 51
— käsite MaksVapL:ssa 47 ss
— puuhuutokaupat 92
— sen teollisuuslaitokset 52 ss
— valtionenemmistöiset osakeyhtiöt 54 ss
Valtion etu 30 s, 87 ss, 155 ss
— välittömät ja välilliset 110 s
Valtionrautatiet 49, 51 s
Valtiontalous
— laki oikeusperusteista 6
— omaisuudesta luopuminen 7
— perusteet lailla vahvistettava 28
Valtiontilintarkastajat 23 s
Valuuttakurssi 21
Vanhentuminen
— saatavan 81 s
Vapaa harkinta 5
— ratkaisujen perusteleminen 2 s
— sitä rajoittavat periaatteet 32 s
— suhde sidottuun harkintaan 88 s
Vapauttamisperiaatteet 98 s, 197 ss
— 1920-luvulla 16 ss
— junavaurioissa 212 s
— kassavajauksissa 213 s
— liikennevahingoissa 204 ss
Vapautusanomus
— ex officio tehty 251 ss
— lukumäärä 8
— lukumäärä 1920-luvulla 17
Vapon takausratkaisu 102 ss
Varkaus 11 s, 40 s, 116, 215 s
Vastuuvarausoikeus 128, 164
Verot 139, 141 s
— jää tutkimuksen ulkopuolelle 9 s
Viivästyskorko 72, 93 ss, 157 ss
Viranomaisen lausunto 105 s, 253 ss
Virassa tai toimessa 162, 179 ss
Virkamies 29, 162, 167 ss
— vakinainen 18 s, 167 s
— virasta eroaminen 19, 167 s, 180
— ylimääräinen 19, 167 s
VirkamVastuuL 176 ss, 219 ss
— ensisijaisen vastuun tapaukset 244 ss
— toissijaisen vastuun tapauksen 221 ss
Virkavirhe 172, 202
VNOS 250
VNRatkL 250
Vähäinen saatava 9

Yhdenvertaisuusperiaate 32, 92 s, 94
Yhteisvastuu 19, 106 ss, 231 ss, 251
Yleisradio 57 s
Yliopistot 64 ss

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

1. **TAPIO TARJANNE**, Virkasuhteen lakkaaminen. 1934. Loppuunm.
2. **HUGO RANINEN**, Fob-lauseke. 1934. Loppuunm.
3. **Y. J. HAKULINEN**, Kiinteistön luovutuksen muodosta. 1935. Loppuunm.
4. **V. MERIKOSKI**, Yhdistymisvapaudesta. 1935, nid. 21 mk (11 mk)
5. **URHO KEKKONEN**, Kunnallinen vaalioikeus. 1936, nid. 6 mk (3 mk)
6. **A. R. HEIKONEN**, Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa I. 1936, nid. 25 mk (13 mk)
7. **V. MERIKOSKI**, Erivapauden käsitte. 1936. Loppuunm.
8. **ARVO SIPILÄ**, Deliktiperustelujen vahingonvastaun teoreettinen rakenne. 1936, nid. 3 mk (1,50 mk)
9. **A. R. HEIKONEN**, Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa II. 1937. Loppuunm.
10. **HUGO RANINEN**, Vahvistuskirje sopimuksen tekemisessä. 1937, nid. 3 mk (1,50 mk)
11. Kirjoitelmia 1937. Sisältää: 1. **BRYNOLF HONKASALO**: Nulla poena sine lege. 2. **V. MERIKOSKI**: Vaallisuusääännön alkamääräykset. 3. **PAAVO ALKIO**: Tuomioistuinten velvollisuudesta lähettää ilmoituksia eräistä toimenpiteistään, nid. 3 mk (1,50 mk)
12. **TAUNO TIRKKONEN**, Tuomionpurku. 1937. Loppuunm.
13. **R. ERICH**, Suomen oikeusasema. 1938, nid. 3 mk (1,50 mk)
14. **OTTO BRUSIIN**, Tuomarin harkinta normin puuttuessa. 1938, nid. 21 mk (11 mk)
15. **ERIK CASTRÉN**, Ilmasota I. 1938, nid. 5 mk (2,50 mk)
16. **ILMO OLLINEN**, Kiinteistön pakkohuutokaupasta I. 1938, nid. 21 mk (11 mk)
17. **V. MERIKOSKI**, Valtionapujärjestelmä. 1938, nid. 5,00 mk (2,50 mk)
18. **ERIK CASTRÉN**, Ilmasota II. 1939. Loppuunm.
19. **ILMO OLLINEN**, Kiinteistön pakkohuutokaupasta II. 1939. Loppuunm.
20. **ILMARI MELANDER**, Lapsen huollosta. Yksityisoikeudellinen tutkimus I. 1939, nid. 21 mk (11 mk)
21. **PAAVO KASTARI**, Eduskunnan hajotus. 1940, nid. 7,50 mk (3,75 mk)
22. **ERIK CASTRÉN**, Valttioiden velvollisuus vastaanottaa kansalaisiaan ja kansalaisuudettomia. 1942. Loppuunm.
23. **TAPIO TARJANNE**, Kirjotuksia ja lausuntoja. 1943, nid. 5 mk (2,50 mk)
24. **TAUNO SUONTAUSTA**, Valtion alueellisesta puolueettomuudesta. 1944, nid. 6 mk (3 mk)
25. **MARTTI RAUTIALA**, Puolisoiden velkasuhteet avioliittolain mukaan I. Avioliiton aikana. 1945, nid. 4 mk (2 mk)
26. **INKERI ANTTILA**, Loukatun suostumus oikeuden vastaisuuden poistavana perusteena. 1946, nid. 21 mk (11 mk)
27. **TAUNO ELLILÄ**, Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa, nid. 31 mk (16 mk)
28. **HARRY VENOJA**, Takavarikko. 1947, nid. 6 mk (3 mk)
29. **INKERI ANTTILA**, Varsinaisesta epärehellisyydestä. 1948, nid. 4,50 mk (2,25 mk)
30. **NIILO SALOVAARA**, Rikoksen yrityksestä, nid. 25 mk (13 mk)
31. **ANTTI HANNIKAINEN**, Pidätysoikeuden rakenteesta. 1948, nid. 8 mk (4 mk)
32. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Valtion vakinaisten virkamiesten palkkaus- ja eläkeoikeus. 1948, nid. 7,50 mk (3,75 mk)
33. **J. N. LEHTINEN**, Mitä oikeus on? 1949, nid. 4 mk (2 mk)
34. **REINO ELLILÄ**, Tutkintavankeuden vähentämisestä RL 3: 11 mukaan. 1949, nid. 9 mk (4,50 mk)
35. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia, Brynolf Honkasalolle 1. 4. 1949 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seminaari. 1949, nid. 4 mk (2 mk)
36. **MIKAEL LIVSON**, Epävarsinainen laiminlyöntirikos. 1949, nid. 25 mk (13 mk)
37. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Julkisoikeudellinen sopimus. 1950. Loppuunm.
38. **ERIK CASTRÉN**, Kansainvälinen oikeusseuraanto. 1950, nid. 8 mk (4 mk)
39. **JOUKO HALILA**, Tunnustamisesta. 1950, nid. 25 mk (13 mk)
40. **JORMA UITTO**, Vankien ehdonalaan vapautteen päättäminen. 1950, nid. 6,50 mk (3,25 mk)
41. Rikosoikeudellisia kirjoitelmia II, Bruno A. Salmialle 24. 8. 1950 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seminaari. 1950, nid. 5 mk (2,50 mk)

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

42. **AARO AHTEE**, Hallinto-oikeudellinen vapaudenriisto. Asialliset edellytykset. 1950, nid. 25 mk (nid. 13 mk)
43. **SIMO ZITTING**, Omistajanvaihdoksesta silmälläpitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia. 1951, nid. 31 mk (16 mk)
44. **PAAVO HILTUNEN**, Syyllisyyskäsite rikoksen uusimisessa. 1951, nid. 10 mk (5 mk)
45. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Kuntain yhteistoiminta. 1952. Loppuunm.
46. **E. J. MANNER**, Yleiskäyttö vesioikeudellisenä käsitteenä. 1953, nid. 10 mk (5 mk)
47. **EINO NIKUPAAVOLA**, Yhteiskiinnityksestä I. 1953, nid. 19 mk (9,50 mk)
48. **LASSI KILPI**, Harkintatakoitus. 1955, nid. 7 mk (3,50 mk)
49. **EINO PURHONEN**, Parlamentaarin valtiontilintarkastus Suomen valtiontalouden valvontajärjestelmässä. 1955, nid. 10 mk, sid. 12 mk (nid. 5 mk, sid. 7 mk)
50. **INKERI ANTILA**, Alaikäisiin kohdistuneet siveellisyysrikokset ja niiden tekijät. 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)
51. **VEIKKO REINIKAINEN**, Jutun palauttamisesta. 1956, nid. 31 mk (16 mk)
52. **SIMO ZITTING**, Saantosuoja irtaimisto-oikeudessa. 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)
53. **VÄINÖ VIHMA**, Suorituksen mahdottomuus varallisuus-oikeudellisissa sopimussuhteissa. 1957, nid. 13 mk, sid. 15 mk (nid. 6,50 mk, sid. 8,50 mk)
54. **VEIKKO REINIKAINEN**, Prosessinedellytyksen puuttumisen oikeusseuraamuksista. 1958, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
55. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Kunnallisen jaoituksen muuttaminen. Sen luonne ja edellytykset. 1957, nid. 8 mk, sid. 9,50 mk (nid. 4 mk, sid. 5,50 mk)
56. **SIMO ZITTING**, Kaupunkimaan omistuksesta. 1960, nid. 9 mk, sid. 11 mk (nid. 4,50 mk, sid. 6,50 mk)
57. **PERTTI MUUKKONEN**, Muutosäänökset. Varallisuus-oikeudellisia sopimuksia koskeva tutkimus. 1958, nid. 13 mk, sid. 15 mk (nid. 6,50 mk, sid. 8,50 mk)
58. **INKERI ANTILA**, Väliillinen tekeminen. 1958. Loppuunm.
59. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Merenkulkumaksut. 1958, nid. 8 mk (nid. 4 mk)
60. **OLLI IKKALA**, Kunnan yleinen toimivalta. 1959, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
61. **TOIVO SAINIO**, Muukalaisen oikeusasemasta erityisesti Suomen oikeutta silmälläpitäen. 1959, nid. 15 mk, sid. 17 mk (nid. 7,50 mk, sid. 9,50 mk)
62. **PERTTI MUUKKONEN**, Esisopimus. 1960, nid. 11 mk, sid. 13 mk (nid. 5,50 mk, sid. 7,50 mk)
63. **K. A. TELARANTA**, Erehdys oikeustoimioopin perusongelmana. 1960, nid. 24 mk, sid. 26 mk (nid. 12 mk, sid. 14 mk)
64. **JOUKO HALILA**, Saamisoikeuksien kuittauksesta. 1960, nid. 20 mk, sid. 22 mk (nid. 10 mk, sid. 12 mk)
65. **TAPIO NOUSIAINEN**, Rangaistuksen määräämisestä. 1961, nid. 35 mk (18 mk)
66. **EINO PURHONEN**, Eduskunnan budjettivalta. 1961, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
67. **JAAKKO UOTILA**, Päätösvallan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa. 1963, nid. 25 mk (13 mk)
68. **KAUKO SIPPONEN**, Lainsäädäntövallan delegoiminen. 1965, nid. 32 mk, sid. 35 mk (nid. 16 mk, sid. 19 mk)
69. **ERIK CASTRÉN**, Siviiliväestön oikeussuoja maaja ilmasodassa. 1964, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
70. **ERKKI AILIO**, Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa. 1964, nid. 25 mk (13 mk)
71. **KAARLO L. STÄHLBERG**, Petoksesta. 1965. Loppuunm.
72. **TAUNO VESANEN**, Valtiontaloutta koskevat eduskunnan ratkaisut ja hallituksen toimivalta. 1965, nid. 23 mk, sid. 26 mk (nid. 11,50, sid. 14 mk)
73. **TENHO AUTERE**, Oikeus ilmatilan käyttöön siviili-ilmailutarkoituksessa rauhan aikana. Erityisesti Suomen ilmailujulkisoikeutta silmällä pitäen. 1965, nid. 22 mk, sid. 25 mk (nid. 11 mk, sid. 13 mk)
74. **JORMA S. AALTO**, Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalaista. 1965, nid. 24 mk, sid. 27 mk (nid. 14 mk, sid. 17 mk)
75. **ESKO HOPPU**, Rahdinottajan tavaravastuusta. 1966, nid. 19 mk, sid. 22 mk (nid. 10 mk, sid. 13 mk)
76. **ANTERO JYRÄNKI**, Sotavoiman ylin päällikkyys. 1967, nid. 27 mk, sid. 30 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)

Julkaisut ovat **Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen** jäsenten myöhemmin tilattavissa sulkeissa mainittuun erityishintaan postivapaasti, jos tilaus tehdään maksaen samalla teoksen hinta yhdistyksen postisiirtotilille n:o 6800, os. Helsinki, Döbelninkatu 5 B. (Kirjakauppahinnat ovat ohjehintoja.)